Don ŽIVAN BEZIĆ

Kršćansko savršenstvo

(KATOLIČKA ASKETIKA)

SPLIT

1966

BISKUPSKI ORDINARIJAT - SPLIT
Split, 23. VIII 1966
Br. 1887/66

I M P R I M A T U R

Biskup:
Dr Frano Franić

Izdaje Centralna Visoka Bogoslovska Škola - Split
Odgovara don Živan Bezić, Split, Zrinska 7
Umnoženo na ciklostilu Biskupskog Ordinarijata Split, Poljana Grgura Ninskog br.4.

P R E D G O V O R

Kako na hrvatskom jeziku nemamo jedne s u s t a v n e asketike (osim prijevoda poznate Tanquereyeve Asketike), premda još od Marulića pišemo asketska djela, a našoj duhovnoj mladeži je neophodno potreban jedan takav učbenik, odlučio sam se da, pomoću Božjom, priredim ovaj školski text za učenje asketike. Ovaj učbenik nije namijenjen duhovnim vodjama (koji već posjeduju asketsko znanje i iskustvo), nego v o d j e n i c i m a, u prvom redu našem svećeničkom i redovničkom pomladku.

(Možda će se primijetiti: bogoslovi su budući duhovni vodje, oni bi već sada morali imati učbenik s pravilima duhovnog vodstva. Točno, ali baš zato moraju biti prije sami vodjeni i izgradjeni. Jedino na taj način će se dobro pripraviti na svoju pastirsku službu. Lično iskustvo je najbolja škola. Veoma opasno je misliti da si već savršen jer znaš kako ćeš druge voditi. Duhovno vodstvo je predmet pastoralke (hodegetika), a predavač asketike će dakako, u zgodno vrijeme i na umjesan način, dati studentima shodne upute o asketskom vodstvu. Dva su osnovna uvjeta dobroga duhovnog vodstva: najprije sam provoditi asketski život i onda nastaviti privatnim studijem duhovnog bogoslovlja. - Osim toga, dodavanjem uputa o duhovnom vodstvu previše bi narastao volumen ovih skripata).

Naša svrha nije teoretsko razglabanje duhovnog bogoslovlja, nego čisto p r a k t i č n a: naučiti najpotrebnije stvari s asketskog područja. Stoga se nisam bavio nikakvim hipotezama niti sam se osvrtao na razne asketske škole. Unutra se mogu naći samo najnužnije distinkcije, malo spekulacije i teorije, ništa povijesti. To se prepušta uvidjavnosti i vremenskim mogućnostima predavača. Knjiga je pisana sustavnim načinom da studenti upoznaju povezanost i jedinstvenost duhovnog života. Ipak sam izbjegavao pretjeranu sistematičnost (tako sam na pr. one tri "viae" - koje zapravo nisu putovi nego stupnjevi - sveo sve na jedan "put").

Kod pisanja ovih stranica se nisam htio služiti exhortativnim stilom. Oživjet će ih topla riječ samog predavača.

Naglašavam i to da me nije vodila nikakva težnja za originalnošću. Radije se držim "utrtih putova", ne zanemarujući ni najnovija istraživanja na asketskom polju. Odatle i naslov našem učbeniku. Nisam se mogao odlučiti da uzmem za centralnu ideju bilo koju od modernih "mots d'ordre" iz savremene asketske literature (nasljedovanje Krista, kraljevstvo Božje, milos-

ni život,božanski život,Mističko Tijelo,askeza ljubavi ili dijaloga,sakramentalni život i sl.).Još uvijek mi se naše staro KRŠĆANSKO SAVRŠENSTVO čini najsuvremenijom idejom.Bogočovještvo - ideal kršćanskog savršenstva - jedini je pravi humanizam.

Nastojao sam biti kratak.Zbog toga izostavljam primjere, rijetko citiram (i to većinom u fusnotama),izbjegavam terminološke zavrzlame,ispuštam hipoteze i dispute,primjenjivanje svodim na bitno.Jedino sam se nešto duže zadržao na naravnim temeljima nadnaravnog života,jer se je do sada o tome vodilo malo računa.

Još jedna napomena pravopisne prirode: ne služim se nikada znakom "dž",jer takav glas ne postoji u hrvatskom jeziku (radije pišem: učbenik,djep).U pohrvaćenim stranim riječima ostavljam njihov originalni "x".

Sv.Križ,na Uznesenje Marijino,1966.

Pisac

U V O D

Asketika

Sve što živi teži k svome savršenstvu. Razumna bića su njemu upravljena i po svojoj naravi i po svojoj svijesti. Naročito za njim žude plemenite duše.

Bogati mladić iz Evandjelja (Mt.19,21) pita Učitelja: "Što moram činiti da postignem vječni život?" Krist mu odgovori: "Vrši zapovijedi." Mladić: "Sve sam to vršio od svoje mladosti. Što mi još treba?" Krist: "Ako želiš biti s a v r š e n , hajde prodaj što imaš i podaj siromasima... onda d o d j i i slijedi me!"

Vršenje Božjih zapovijedi je - kako vidimo - dovoljno za spas duše. O tome nas uči m o r a l k a. Medjutim Bog od nas očekuje daleko više - puno kršćansko savršenstvo. Ovo se pak postiže pored izvršavanja zapovijedi još i vršenjem evandjeoskih savjeta te nasljedovanjem Krista u svemu. A to je onda područje a s k e t i k e.

Asketika ne isključuje moralku, dapače na njoj počiva kao na svome temelju. Moralka promatra ljudska djela ukoliko su dobra, asketika pak ukoliko su savršena. A dobro je temelj savršenstva. Moralka upravlja čitavim našim putem k Bogu (ona je, po riječima sv. Tome, "motus creaturae rationalis in Deum") kao posljednjoj svrsi ljudskog života, pa se stoga ne može ograničiti samo na zapovijedi. Pojam moralnosti uključuje i savjete. No, ukoliko se govori samo o njima, i to pod vidom savršene ljubavi prema Bogu, obradjuju se u asketici, koja je tako zapravo dio moralke[1]. Askeza je najuzvišeniji oblik ćudoredja.

Ime

Nauka o kršćanskom savršenstvu zove se asketika[2]. Nauka je (scientia), jer znanstvenim načinom obradjuje svoj materijalni objekt. Ali ovo obradjivanje nije samo teorijsko. Svrha mu je čisto praktična: pobuda na svet ž i v o t, tj. savršenost. Asketika prelazi u askezu. Postaje kršćanskim umijećem (ars).

1/Teolozi imaju različite poglede na odnose moralke i asketike (o tome pobliže: Lanza-Theologia Moralis, sv.I. ed. Marietti 1963, str. 6 i 7).

2/Postoje još i druge definicije asketike. Neke od njih naglasuju samo njezine pojedine vidove, pa su previše jednostrane. Druge opet zahvaćaju njezin objekt preširoko, pa su nejasne. Svi duhovni pisci se slažu u bitnome: asketika je nauka o kršćanskom savršenstvu.

Riječ "asketika" potječe iz grčkog jezika (glagol ἀσκεῖν, imenica ἄσκησις), a označuje: vježbanje, napor, nastojanje, dotjerivanje. Sve su to pojmovi koji točno naznačuju sadržaj kršćanske askeze. Ukoliko se ovaj sadržaj obradjuje teoretski, kao nauka, imamo "asketiku", a ukoliko se stvarno izvršuje u životu i praksi, naziva se "askeza." "Asketa" je čovjek koji aktivno teži prema savršenstvu.

Osim ovih grčkih izraza u asketskoj literaturi nalazimo za istu stvar mnoštvo naziva, kao: nauka o savršenosti - znanost svetaca - duhovni život - nadnaravni život - kršćanski život - duhovnost (spiritualitas, la spiritualité) - duhovno bogoslovlje - asketsko bogoslovlje ili mistika.

Ipak razlikujemo askezu od mistike (misterij = vjerska tajna[1/]). Pod imenom mistike uzimamo najviši stupanj askeze, gdje počinje kontemplativni život sa izvanrednim karizmama ("gratiae gratis datae") i najužim sjedinjenjem s Bogom.

Dio teologije

Asketika je sastavni dio teologije. Posebna je grana katoličkog bogoslovlja. Ima svoj posebni formalni objekt. Zadaća joj je da nam, služeći se načelima Objave, pokaže suštinu kršćanske savršenosti i put koji vodi do nje.

Asketika se temelji na katoličkoj dogmatici. Od nje uzima svoje osnovne i polazne istine (svrha života, milost, Otajstveno Tijelo i td...). Sve svoje postavke mora dogmatski obrazložiti. Praktički je najviše povezana s moralkom, kojoj je ona zapravo nastavak i usavršenje. Askeza je nemoguća bez morala. Ovaj regulira život običnih kršćana, askeza život naprednih kršćana, a mistika život savršenih vjernika. - Asketika duguje mnoge svoje spoznaje i pastoralci, koja nas uči kako se duše vode Bogu.

Izvori asketike

Asketika crpi svoja načela i zaključke u prvom redu na svetim izvorima. No ona se eado pomaže i svim tekovinama ljudskog uma i iskustva.

Glavni su joj izvori: 1. sv. Pismo (Stari i Novi Zavjet, osobito evandjeoski savjeti)... 2. tradicija i crkveno učiteljstvo (sv. Oci, papinske i saborske odluke, teologija, crkvena praksa, liturgija, molitve, vjera kršć. puka...), 3. razum prosvijetljen vjerom (zdravo ljudsko rasudjivanje temeljeno na Objavi)... 4. život i spisi svetaca (naglasujemo "život" svetaca jer on je zrcalo kršć. savršenosti. Jednako su nam važni i svetački spisi, naročito ako su autobiografije ili se izričito bave

---

1/Korijen u grč. glagolu μυέω = rediti, upućivati, posvećivati u vjerske tajne (v. S. Senc: Grčkohrvatski rječnik, Zagreb 1910, st. 621).

asketskim pitanjima). Posebnu važnost imaju spisi crkvenih učitelja i mistika (sv.Augustin,sv.Toma Akvinski,sv.Bonaventura, sv.Ivan od Križa,sv.Franjo Saleški,sv.Alfonzo Liguori,sv.Katarina Sijenska,sv.Terezija Velika i Mala i td...)1/ 5.povijest kršćanske duhovnosti i mistič.doživljaja (razne asketske škole,duhovni pisci,nutarnji život bilo kanoniziranih bilo nekanoniziranih mistika)...6.psihologija (osobito religiozna i experimentalna)...7.vlastito iskustvo (samo onaj koji provodi duhovni život može imati pojma o svetosti)...8.vodstvo duša (fizionomija svake duše je različita,jedino iskusni duh.vođja može donositi opće sudove i konkretne primjene).

Asketika se uglavnom služi dvostrukom m e t o d o m : induktivnom (experimentalna,deskriptivna,psihološka,empirička)i deduktivnom (doktrinalna,spekulativna,teoretska).Obje metode imaju svoje prednosti i nezgodnosti.Zato ne bi bila dobra ni jedna uzeta exkluzivno.Najbolji se rezultati dobiju kombinirajući obedvije.

Važnost i potreba

Askeza odgovara najdubljim i najplemenitijim aspiracijama ljudske duše: savršenost i sjedinjenje s Bogom, izvorom života,istine,dobra,ljepote i svetosti. Sve to postižemo samo u najužem jedinstvu s Isusom, uzorom,vrelom i učiteljem kršćanskog života.Sreća svetosti je u posjedovanju Boga po Kristu.Stoga je askeza najveća životna mudrost i najuzvišeniji vid istinskog heroizma.Ona je praktična primjena teologije.

Isus je svima preporučio težnju za savršenstvom: "Budite savršeni kao što je savršen i vaš Otac nebeski." (Mt.5,48).Potrebna je svakom kršćaninu,pogotovo svećeniku i redovniku.

Svećenicima je nužna zbog vlastitog usavršavanja,a naročito radi posvećivanja vjernika.Vodstvo duša traži od njih veliko asketsko znanje i iskustvo.Oni moraju biti dorasli svim poteškoćama i potrebama svoje pastve.Pastiri moraju biti "forma gregis" i stoga "clerici debent sanctiorem prae laicis vitam interiorem et exteriorem ducere eisque virtute et recte factis in exemplum excellere." (Crkv.Zakonik,can.124).

Redovnici su posebno obavezni na asketski život po svome zvanju,zavjetima i pravilima.Izabravši stalež savršenstva kao svoj životni poziv oni nemaju preče dužnosti od rada na vla-

---

1/- No ne smijemo čitati njihova djela onako kako ih je čitao J. Green:"Ja čitam mistike kao što se čitaju izvještaji putnika koji su se vratili iz dalekih zemalja,u koje čovjek neće nikada putovati."(cit.po Djak.Vjesniku,br.4-1965,st.76).Iako daleka zemlja,nekima sasvim nepoznata a nekima zemlja sanja, mi treba da prema njoj putujemo, jer mistika je naša duhovna domovina.

stitom posvećenju.

Praktična uputa za učenje asketike:

Asketika se ne uči poput ostalih znanosti ili školskih predmeta. Kod učenja asketike, uz opća didaktička pravila, treba držati na pameti slijedeće:
-1. Imaj iskrenu nakanu naučeno odmah i dosljedno i z v r - š i t i;
-2. Dok učiš asketiku r a z m i š l j a j o svome duhovnom stanju i spoznato primjenjuj u ž i v o t;
-3. Studij asketike se pretvara u m o l i t v u. S njome se počinje i završava.

D i o b a

Kod podjele asketskog gradiva auktori nisu jedinstveni. Kako je svrha ove knjige čisto praktična, mi ćemo izabrati najpraktičniju i najjednostavniju podjelu:

U prvom dijelu ćemo upoznati što je s a v r š e n o s t, te kako ona izgleda u naravnom i nadnaravnom redu.- Zatim (II. dio) ćemo proučiti p u t koji do nje vodi. Vidjet ćemo da je svetost u prvom redu djelo m i l o s t i (II.A.). N a š r a d oko svetosti se sastoji u uklanjanju zapreka (negativni vid) i upotrebi asketskih sredstava (pozitivni vid), bilo vanjskih bilo unutarnjih (II.B.).- Upoznavši ono što je zajedničko svim asketama ukratko ćemo se obazreti na ono što je specifično pojedinim asketskim stupnjevima (III. dio).

P r v i d i o

I.

T E M E L J I S A V R Š E N S T V A

Proučivši pojam savršenstva (A) vidjet ćemo u čemu se sastoji naravno (B) i nadnaravno ili kršćansko savršenstvo (C).

A

POJAM SAVRŠENSTVA

Etimologija Moguća je trostruka etimologija riječi:

-1. od imenice "VRH" koja sugerira pojmove: s-vrha-biti, na-vrhu-biti, do-vrha-doći, pun-do-vrha i sl. (Njemački: Vollendung, Vollkommenheit).

-2. od imenice S-VRHA. Odatle: s-vršnost, s-vrhovitost, s-vrsishodnost, usmjerenost, postizanje svrhe, ispunjenje zadaće (latinski finalitas, grčki teleologia).
-3. od glagola S-VRŠITI, koji se prelijeva u sa-vršiti, za-vršiti, u-sa-vršiti, do-vršiti, iz-vršiti, na-vršiti i sl. Učinak glagola svršiti je, dakle, svršenost, dovršenost, dotjeranost, punina, ukratko: savršenost. (Lat. perfectio, grč. teleiotes[1], tal. finitezza, franc. achèvement, njem. Vollkommenheit).

Terminologija Bogatstvo hrvatskog jezika se očituje i dvostrukim izrazom za lat. termin "perfectio:"
1/ SAVRŠENSTVO: kategorija najboljega, logički bitak. Označuje stanje savršenosti in abstracto. Nešto što je nemoguće nadmašiti, kvalitetnu puninu.
2/ SAVRŠENOST: odlika, kvaliteta in concreto. U užem smislu označuje jednu odliku na nekom biću. U širem smislu: zbroj svih odlika jednog subjekta.
Za pojam kršćanskog savršenstva uzimamo redovito riječ s v e t o s t.

Pojam Već smo rekli: sve što živi teži svojoj punini, svome savršenstvu. Tako i čovjek. On pogotovo, jer posjeduje um i svijestan je svoje težnje. Nosi je već u svome naravnom životu i otkriva je ne samo u svojim namjerama nego i u svojim djelima. Težnja za savršenošću je jaka na osobiti način u njegovom nadnaravnom životu, čiji je izvor Savršeni Bog. Savršenstvo kršćanina, dakle nadnaravno savršenstvo, mora biti daleko veće nego naravno savršenstvo bilo kojega čovjeka, pa i najvećeg filozofa. To je naime savršenstvo djeteta Božjega. Askeza je upravo škola i put k tom savršenstvu.

A što je to uopće savršenstvo?

Filozofi daju razne definicije. Uglavnom se slažu u ovome: Savršenstvo je punina svih odlika koje pripadaju nekom biću. Svako stvoreno biće - jer ovdje ne mislimo na božansku savršenost - sačinjavaju njegovi konstitutivni elementi. Ako mu manjka samo jedan sastojni dio, nema svoje punine, nema svih potrebitih odlika i vlastitosti. A kako znamo da je neka odlika upravo njegova "vlastitost", dakle da mu pripada? Po tome da li je odnosna odlika nužna za postizavanje svrhe toga bića. -

---

1/ Latinski "perfectio" dolazi od "perficere", tj. "peractum efficere", dakle: svršiti, završiti. Jednako i grčki "teleiotes", nastalo od "telos" = kraj, cilj, svrha, savršenost i "teleios" = potpun, savršen.

Bitak naime u sebi sadržava svršnost[1]. Ako dakle neko biće posjeduje sve odlike potrebite njegovoj objektivnoj svrsi, ono je ne samo s-vršeno (ontološki, perfectio in esse),nego i sa-vršeno (teleološki,perfectio in operari).

Biće koje posjeduje svrhu svoje existencije u samom sebi mora biti i a p s o l u t n o savršeno.Esse subsistens (Bog) ne može imati ni najmanje nesavršenosti.Bog je stoga samo Savršenstvo.Sva ostala bića mogu biti samo r e l a t i v n o savršena,tj.ukoliko participiraju na savršenstvu Božjemu.Kako ona nemaju razlog svog opstanka u sebi nego u Stvoritelju,nemaju ni svrhu opstanka u sebi nego u Njemu. - Stvorena savršenost je uvijek i relativna savršenost.

S V R H A Ž I V O T A

Svako biće - bilo ono živo ili neživo,razumno ili nerazumno - ima dvostruku svrhu svoga opstojanja: jednu bližu,a drugu dalnju,posljednju,konačnu ili glavnu. B l i ž a svrha mu je ona radi koje je direktno stvoreno i kojoj ga upućuje sama njegova narav.Tako je na pr. bliža svrha olovke da piše,sata da pokazuje vrijeme,žarulje da svijetli i sl. Medjutim svi stvorovi imaju i jednu svima zajedničku svrhu,a to je ona posljednja i glavna - slava Stvoritelja.Ako je stvorenje nerazumno, onda mu njegova konačna svrha leži u samom razlogu opstanka,ako je pak razumno (andjeo,čovjek), onda mu ona mora izvirati još iz svijesti i volje.

Glavna svrha

Posljednja i glavna svrha našega života jest s l a v a B o ž j a. To je i jedini razlog zašto je stvoren čitavi svijet.Stvoritelj mu nije mogao dati druge i više svrhe od samoga Sebe (bonitas Dei communicanda).Bogu,doduše,ne treba naše hvale.On je u sebi ima u izobilju (gloria intrinseca).Ali jer stvorovi ne mogu imati drugog cilja osim slave Stvoritelja,dužni su da ga svojim opstankom slave (gloria Dei extrinseca),a razumna bića i svojim djelima.To je ujedno i njihovo vlastito dobro,zato što je njihova svrha takodjer i njihovo dobro i jedina objektivna sreća.

"Blaženstvo čovjeka kao razumnog bića stoji u tome da posjeduje Boga,neizmjerno dobro.Čovječja sreća stvarno ne razlikuje se od formalne slave Božje.Isti su naime čini kojima dajemo slavu Bogu,i čini kojima stičemo blaženstvo.

1/ "Unum quodque dicitur esse perfectum in quantum attingit proprium finem qui est ultima rei perfectio." (Toma Aqu. - Summa theol. II - II q.184,a.1.)

Spoznaja i ljubav Boga čine i slavu Božju i naše blaženstvo." (Dr.St.Bakšić:"Bog Stvoritelj",sv.I.Zgb.1946,str.62).

I sam Bog traži dužnu slavu od svojih stvorova:"Ja sam Gospodin.To je moje ime,i moje slave neću dati drugome."(Iz.42,8). "Čuj me Jakove,čuj me Izraele! Ja sam prvi i ja sam posljednji." (Iz.48,12). "Ja sam alfa i omega." (Otkr.1,8) Bog je jedini potrebiti i dovoljni cilj ljudskoga života." Kao što je u Bogu naše počelo,tako je u njemu i naša svrha.Mi dolazimo od Boga i konačno se njemu vraćamo.Naš život je sličan kružnom gibanju koje imade svoj kraj baš ondje gdje mu je i početak".(Dr.Hijacint Bošković - Sjedinjenje s Bogom,Zgb 1943, str.25 - 26).Zaista: Bog moj i sve moje!

Stoga nam sv.Pavao svjetuje:"Bilo da jedete,bilo da pijete,bilo da što drugo činite, sve činite na slavu Božju." (I.Kor.10,31).Vršenja Pavlova savjeta je dovelo svece do savršenstva.Sv.Ignacije je stavio sebi i svojoj Družbi načelo: Omnia ad majorem Dei gloriam!

Sporedna svrha — Prema tome,ne može biti glavna svrha ljudskog života spas duše i vlastito dobro,kako misle neupućeni vjernici.To je tek sporedna svrha,ali stvarno uključena u prvoj,jer svrha stvorova je da budu dionici Božje dobrote i da se Bog proslavi u njima (bonitas Dei participanda).Time ujedno postižu svoje vlastito dobro i spas.Ovdje se objektivna i subjektivna sreća potpuno poklapaju.Onima koji teže za savršenstvom posvećenje i spasenje duše postaje jedna te ista briga.

Dva reda — Čovjek može postići svoju posljednju svrhu u dvostrukom redu stvarnosti: naravi i nadnaravi.Stvarnost ili red n a r a v i jest sve ono što postoji izvan Boga,dakle čitava priroda.Naravnim redom nazivamo ono područje stvarnosti gdje ne djeluje direktno milost Božja a koje je potpuno prepušteno prirodnim zakonima 1/. Svi pripadnici toga reda,dakle i čovjek,mogu ispuniti svoju svrhu u uslovima prirodnog stanja stvari. Sreća koju time postižu jest čisto naravna sreća.

No dobri Bog je htio da svom najdražem stvoru na zemlji - čovjeku - pruži daleko veću sreću: svoj božanski život. Htio je da mu bude ne samo Stvoritelj nego i Otac.Stoga je čovjeka uzdignuo u viši red bitka,u svoj božanski, dakle n a d n a r a v n i, stupanj opstojanja,učinivši ga svojim

---

1/ Teološki rečeno: ordo naturalis est apta rerum naturalium dispositio ad finem naturalem.

djetetom po milosti.Time je čovjek zaronio u novu višu stvarnost,gdje ga čeka zadatak ne običnog naravnog savršenstva,nego vrhunaravnoga.

To je razlog zašto smo pozvani na dvostruko savršenstvo i dvostruki život: naravni i nadnaravni.

B

NARAVNO SAVRŠENSTVO

Naravni život je preduvjet nadnaravnoga.Milost uvijek zida na naravi,ne na prazno. Svrhunaravno savršenstvo je moguće uz uvjet da je prije ostvareno i naravno.Samo savršen čovjek može biti savršen kršćanin.

Stoga nam je dužnost naučiti nešto i o naravnom savršenstvu čovjeka.Upoznat ćemo ga kao tjelesno,duhovno i moralno biće.Proučit ćemo i ljudske temperamente zbog njihova upliva na duhovni život askete.

NARAVNI ŽIVOT

Naravno ili prirodno je ono što sačinjava bit neke stvari ili bića.Ono je naravi prirodjeno,ne nadodano nego iskonsko, suštinski joj pripada (vel constitutive vel consecutive vel exigitive vel meritorie),tako da bez toga biće ne može niti postojati niti djelovati.Obzirom na čovjeka je naravno ono što pripada svakome čovjeku bilo po naravi,bilo po rodjenju,bilo po onome što je sam stekao svojim radom.Ljudsku narav sačinjava duša i tijelo sa svim njihovim moćima i sposobnostima.Njoj pripada razum,volja,sloboda i sve ono što čovjek svojim ljudskim djelovanjem zasluži.

Čovjek sa svim ostalim bićima i stvarima ovoga svijeta sačinjava tzv. n a r a v n i r e d. Ljudi i sve što postoji na svijetu tvore jedan divni i svrhoviti red,koji je djelo Stvoritelja.On - kao Tvorac svega - njihova je konačna svrha,k Njemu ih sve vuče i upravlja po samoj njihovoj naravi.Na raspolaganju im stoje mnogobrojna - ljudskoj naravi odgovarajuća i prikladna - sredstva,a njima treba da se služe u skladu sa prirodnim zakonima.Kad čovjek zaista tako postupa i sve usmjeruje vrhovnome cilju,onda u njemu i oko njega vlada pravi i potpuni red.Taj red je Božji red,no i naravni,jer ga je Višnji upisao u samu ljudsku narav.

Čovjek je samo jedan od članova toga reda,ali živi član.U njemu ključa i buja ž i v o t, što ga je dobio rodjenjem od svojih roditelja.To je tjelesni život,po kojemu čovjek raste,

kreće se,hrani se,množi se,radi,prima osjete i reagira na njih. To je i život duševni,što se očituje u djelima razuma,volje i osjećaja.Ukratko: život čovjeka kao prirodnog bića zovemo naravnim životom.Ako je taj život,s prirodnog stajališta,u svemu besprijekoran,tada čovjek posjeduje naravno savršenstvo.

Č O V J E K

A što je čovjek? Razumno živo biće,složeno od tijela i duše.Najljepše od svih stvorova.Obdareno naravnim životom poput ostalih živih bića na zemlji.No ipak narav čovjeka je nešto izuzetno u svemiru,misteriozna simbioza duha i materije.Točka u kojoj se dodiruju duhovni i materijalni svijet, nebo i zemlja.Materija koja je postala svijesna sama sebe. "Trstika koja misli," kako zgodno reče Pascal.Produhovljena priroda,nosilac prava i dužnosti, osoba.

Čovjek je donekle predstavnik čitavog makrokozmosa,njegova slika u malome (mikrokozmos!).Sjajno je to iskazao sv.Grgur:"Omnis creaturae aliquid habet homo: habet namque commune esse cum lapidibus,vivere cum arboribus,sentire cum animalibus,intelligere cum angelis,"(Homil.29 super Evang.) Tako u čovjeku buja mnogostruki život: vegetativni,senzitivni,umni i duhovni.

Bog je stvorio čovjeka posljednjega - kao krunu svih stvorenja - i to na svoju "sliku i priliku." U času stvaranja ga je obdario svim potrebitim naravnim darovima, tj.dao mu je sve one moći i sredstva koja pripadaju zdravoj i normalnoj ljudskoj naravi,da bi mogao dolično proživjeti svoju zemaljsku egzistenciju.Čovječja je narav na početku bila netaknuta i bez ikakvih zlih sklonosti.Čovjek je bio savršen u naravnom redu.

T j e l e s n a d o b r a

Tijelo Bit čovjeka nije u njegovoj duhovnosti niti u njegovoj tjelesnosti,već u spoju obojega.Iako je tjelesnost bitni dio čovjeka,nije glavni ni jedini (materijalizam).Nije ni neka puka emanacija duha (idealizam),a još manje neprijatelj duha,djelo djavla (maniheizam).Zajedno s dušom tvori jedno dinamično jedinstvo - jedinstveno u svemiru - čovjeka.Preko tijela duša spoznaje svijet i djeluje na nj.Po njemu je čovjek vezan na zakone i slabosti materije.Stoga nakon mladenačkog i muževnog uspona degenerira u senilnost.Svojim porivima često puta vuče čovjeka u blato.Fiziološki procesi u tijelu lako prelaze u psihofiziološke.Duševni,a tako isto i duhovni,život u velikoj mjeri zavisi o tjelesnoj kondiciji.Odatle izreka:"mens sana in corpore sano."

Život i smrt

Boravak čovječji na zemlji omedjuju dvije krajnje tačke: radjanje i umiranje. Medju njima teče život. Premda nemamo utjecaja na svoje rodjenje, umjetnost življenja i smrti zavisi o nama. Hereditarnost nas donekle veže, ali ne determinira. Baštinjene sklonosti (dispozicije) se mogu prevladati snagom volje i odgoja. Ako nismo gospodari historije što je nosimo u sebi, jesmo budućnosti što stoji pred nama. Svatko od nas je kovač vlastitog života. Uvjeti rodjenja, zdravlja, baštine i okoline ne smiju biti presudni čimbenici u životu savršenog čovjeka.

Životni proces ima svoj kraj. To je smrt. Ona je prirodni završetak naravnog života. Za čovjeka je ona trenutačni fenomen koji ga oslobadja zakona materije i otvara vrata vječnosti. Smrt ima svoj duboki i pozitivni smisao u filozofiji života. Konac djelo krasi, pa tako i smrt kruni život čovjekov. Znati umrijeti je znak mudrosti i savršenosti. Život se naime usavršava u smrti.

Dob i rod

Naše tijelo nas suočava i s faktorom vremena. Čovjek se radja, razvija i umire u vremenu, koje nije samo izvanjska dimenzija nego i nutarnja. Stoga nitko od nas nije najednom čovjek i gotov čovjek. Faze razvoja nas vode od djetinjstva do starosti. Savršen čovjek je onaj tko je - u svoje vrijeme - savršeno dijete, savršen mladić ili djevojka, savršen muž ili žena, savršen starac ili starica. Svako ljudsko doba ima svoju specifičnu savršenost. I svaka dob nosi sobom svoje probleme. I svaka je prikladna da se usavršavanjem nastavi ili, ako je potreba, da se počne iznova.

Veoma važna činjenica: čovjek nije bespolno biće. On je ili muškarac ili žena. Stoga mora da bude ili savršen muškarac ili savršena žena. Savršenost ne znači uniformiranost, ona ima svoje muške i ženske oblike. Iako imaju jednaku ljudsku narav, anatomija, psihologija i duhovnost muškarca i žene su različite. Domet i kakvoća njihove savršenosti bit će drugačiji. Ženidba i djevičanstvo, očinstvo i materinstvo, udovištvo i redovništvo još više nijansiraju obrise muške odnosno ženske savršenosti. Askektika vodi računa o svemu tome, ali ovdje, nažalost, o staleškoj i sexualnoj askezi ne možemo potanje govoriti.

Zdravlje

Pored života zdravlje je najljepši tjelesni dar. Ono je k tome apsolutni uvjet pravilnog životnog funkcioniranja. O njemu ovisi u znatnoj mjeri i duševna aktivnost čovjekova. Tjelesno i duševno zdravlje skupa jest i d e a l naravnog savršenstva.

No jer nam je zdravlje stalno ugroženo (to najbolje pokazuje naš običaj da,prigodom susreta,redovito pitamo svoje znance "kako si...kako zdravlje"),mnogi ljudi žive u stalnoj tjeskobi i strahu od bolesti.Takav stav je već sam u sebi bolest.Briga za zdravlje ne isključuje vedrinu i optimizam.

Sjetila i živci

Ljudsko tijelo je obdareno sjetilima (osjetilima,ćutilima).To su organi preko kojih naša duša upoznava materijalni svijet.Oni su tjelesni organi,ali u službi duha.Neki vanjski nadražaj u njima stvara osjete i predočbe,kojima organizam reagira na svoju okolinu.Pomoću njih opažamo stvari i dogadjaje.O ispravnosti naših sjetila zavisi stoga i ispravnost naše orijentacije prema svijetu oko nas.Bolesni organi mogu biti podložni osjetnim varkama i halucinacijama (ovu činjenicu ne smijemo n i k a k o zaboraviti!).

Kako pak materijalni nadražaji postaju sadržaj duha? Pomoću živaca.Svako sjetilo je providjeno snopom živčevlja (nervi)koje vodi do mozga,gdje se stvaraju utisci,osjeti i predočbe.Jedan dio živčevlja radi automatski (vegetativni živčani sustav)."Živčani sistem povezuje organe i grupe organa,upravlja tjelesnim funkcijama,uskladjuje ih,provodi vanjske nadražaje u svoje centre i saopćava njihove impulze perifernim organima."(Pedagogijski leksikon,Zagreb 1939, str. 469).Živci dakle imaju odlučnu senzornu i motornu ulogu u organizmu.Njihovo zdravlje je neophodni uvjet pravilne tjelesne i duševne djelatnosti.

D u š e v n a d o b r a

Duša

Duša je nematerijalno počelo ljudskog života.To je jednostavni,nesastavljeni,neprostorni duhovni bitak odredjen da oživljuje ljudsko tijelo.Ona ga formira,oživljuje i oduhovljuje ("Anima est forma corporis").U najužoj supstancijalnoj vezi s tijelom tvori novi subjekt - čovjeka,osobu. U toj osobi ona proizvodi jastvo i svijest.Temeljito je razlikuje od životinje,oslobadja od robovanja materiji i otvara joj nadnaravne vidike.Duša je nosilac čitavog duševnog života i snosi odgovornost za čovjekovo usavršenje.

Mada je duševni život jedinstvena cjelina,ipak se u njemu dade nazrijeti tri temeljne duševne funkcije: spoznaja,htijenje i osjećanje.Dakle: um,volju i čuvstva.

Um

Um,razum ili pamet (intelekt) je glavni čovjekov put do istine.Objekt našeg intelekta je naime i s t i n a. Stoga razum ima primarnu ulogu u nauci,religiji i životu uopće.

Umom nazivamo duševnu sposobnost sticanja pojmova,spoznaja i sudova. On je subjekt čitavoga misaonog procesa. Ovaj

proces počinje čulnim opažanjem pojedinosti (utisci,predočbe) od kojih se,poredjenjem sa sličnim opažanjima (asocijacija),izlučuju zajedničke i bitne crte (apstrakcija) da se dobiju opći pojmovi (ideje).Usporedjivanjem pojmova dolazimo do sudova, odnosno zaključaka (rasudjivanje,logičko mišljenje).Utiske i pojmove duša zadržava u sebi pomoću pamćenja (memorija) može da ih izvlači vani (sjećanje) ili pak da ih maštom preradjuje u nove kombinacije (fantazija).Usporedjivanjem proživjelih dogadjaja duša stvara sebi iskustvo.Koncentriranjem svoje pažnje na jedan misaoni sadržaj razum razmišlja (razmatranje).No naša pažnja ne može nikada biti uperena istodobno na dva različita predmeta (činjenica važna za duhovni život!).

Osim divne sposobnosti našega duha da stvara pojmove on ima još jednu sposobnost,jednako divnu ali daleko odgovorniju - moć g o v o r a.Čovjek je biće koje govori,tj.kadro da misli,želi i osjeća te da svoje misli,želje i osjećaje saopćava drugome.Ljudski govor se ostvaruje pomoću zvučnih(živa riječ), grafičkih(pisana riječ) i kretnih (gestikulacija) simbola.On je temelj kulture,religije i društva.Govorom čovjek otkriva sebe i svijet oko sebe.Njime se najbolje očituje čovjekova društvenost.Da se govor može razviti u razgovor,potrebit je zajednički jezik (narodnost).

Metafizički temelj govora je istina.Riječ nema smisla ako ne izriče istinu.Jedino zato je moguće govoriti s Bogom (molitva) i s ljudima.

Polje naše svijesti ipak ne može da obuhvati čitavu ljudsku djelatnost.Mnogošta izmiče kontroli razuma i volje te se sakriva duboko u ponorima p o d s v i j e s t i. Mnoge neprijatne misli,neugodne brige,zabranjena iskustva,nemili doživljaji ili potisnuti nagoni teže da iz svoga skrovišta izbiju na javu putem snova,neuroza,omašaka i raznih psihoza (o tome nas uči dubinska psihologija).Nije uvijek lako zagospodariti nad vlastitim duševnim podzemljem,ali to ipak ostaje trajnom zadaćom savršena čovjeka.

Volja. Pored Istine naš duh najviše hlepi za Dobrotom.Prvo dostiže umom a drugo voljom.

Volja je duševna moć čiji je objekt dobro. Sastoji se u teženju k nekom,barem prividno dobrom,cilju i u htijenju da ga se postigne.Zadaća joj je da ostvaruje zakonite ljudske težnje i da upravlja dobru sve naše sklonosti.Nikada ne može da radi bez odredjenog cilja.Njezin vodič u odabiranju dobra mora biti razum.On joj pruža m o t i v e, a ona donosi o d l u k e.

Volja je ona dragocjena moć kojom čovjek može da gospoduje nad samim sobom,tj. svojim nižim porivima.Upravo u toj snazi volje nalazimo glavnu mogućnost moralnog popravka i usa-

vršenja. Uz milost volja je temeljna poluga askeze. Ona je prvi uslov kako ličnog tako i društvenog preporoda. Njome se može vršiti vlast i nad ostalim ljudima, dogadjajima i stvarima. Ona izvodi promjene stanja u svome subjektu kao i u svojoj okolini.

Ipak naša volja ima i svoje granice. Neznanje, strah, navika, strasti i razni društveni obziri sputavaju njezinu slobodu. Najteže joj okove nameću nagoni (instinkti). Pošto su oni iskonski biološki pokreti kojima je svrha održavanje pojedinaca i ljudske vrste, urodjeni reflexi koji izmiču vlasti razuma i volje i koji automatski pokreću motorne centre, savladavanje nagona predstavlja težak problem duhovnog života. S jedne strane: treba im razumno udovoljavati jer su zdrava i svrhovita težnja organizma za održanjem, ali s druge strane treba ih i disciplinirati jer su bujica koja lako prelazi obale. U tom poslu se traži velika mudrost i snaga.

<u>Čuvstva</u> (Ovdje ne mislimo ulaziti u psihološku raspravu da li su čuvstva zasebna duševna moć ili su jednostavno niži voljni čini: "appetitus sensitivus." Tim više što ni sama odnosna terminologija nije dovoljno definirana).

Odlikuju se jednostavnošću slijedeće definicije čuvstva: reakcija subjekta na svoje doživljaje (Tkalčić), doživljaji ugode i neugode (Ebbinghaus), sposobnost doživljavati radost i žalost (Kusić). Osjećaj ugode ili neugode ima korijen u fiziološkom dijelu bića (afekti fizičkoga reda), a radosti ili žalosti u psihičkom (afekti moralnoga reda). Premda su naoko suprotni osjećaji, bol i radost su zapravo relativni pojmovi, često se kompenetriraju i prelaze jedno u drugo. Kvalitet i intenzitet emocija zavisi o časovitom raspoloženju, ukusu, odgoju i navikama pojedinca (gladnome je jelo ugodno, sitome ogavno; isti napor je atleti prijatan, mekušcu bolan; suze mogu izražavati tugu i veselje). Vrednovanje čuvstava redovito zavisi i o ličnom stavu individua. Tako pesimisti nalaze u svijetu samo bol, a optimisti su sretni što i "na trnju mogu brati ruže." Ista čuvstva mogu biti konstruktivni i destruktivni elemenat u životu. Ona su po sebi moralno indiferentna stanja. Moralnu kvalifikaciju dobivaju, uz svijesno-voljni faktor, po predmetu kojemu su usmjerena. Iz toga vidimo kako su u čuvstvenom životu čovjeka važni njegovo vjerski nazori.

Elementarni afekti ugode i neugode utkivaju se u sve ostale osjećajne aktivnosti. Mogu se stabilizirati kao duboka i trajna č u v s t v a (ljubav-mržnja, radost-žalost i sl.) ili explodirati u kratkotrajnim i naglim uzbudjenjima (e m o c i j e: strah, srčba, bol...). Emocije utječu na naše fiziološke procese, na duševnu djelatnost kao i na vanjsko držanje (reflexne i nehotične kretnje). Emotivne reakcije odudaraju od tipa savršenoga čovjeka, jer ga vuku u niže iracionalne i nagonske sfere.

Uobičajena je dioba čuvstava na "niža" (vezana uz čulmu u-
godu) i "viša" (religiozna,estetska,patriotska i td.).Dominan-
tno pak čuvstvo u ljudskom životu jest l j u b a v,odnosno mrž-
nja.Ljubav je najplemenitiji osjećaj,ali se i ona,nažalost,mo-
že izroditi.Sva ostala čuvstva su na neki način pozitivni ili
negativni derivati ljubavi.Čak i mržnja nije ništa drugo nego
deformirani oblik ljubavi.Tri su glavne vrste ljubavi: rodbin-
ska,prijateljska i sexualna.Na dva se načina može ljubiti:čis-
tom ljubavlju ("amor benevolentiae": očarani smo odlikama lju-
bljenoga, spremni smo se žrtvovati za nj) ili pak zainteresira-
nom ljubavlju ("amor concupiscentiae": u voljenome tražimo vla-
stito dobro).Imamo i dva reda ljubavi: naravnu i nadnaravnu.

Ako neka čuvstva zauzmu potpunu i dugotrajnu prevlast u
čovjeku,tako da pred njihovom žestinom ustukne volja i razum,
kažemo da su to onda s t r a s t i. One u većoj ili manjoj
mjeri zamračuju pamet,koče volju i ograničuju slobodu.Kad su
svojevoljno podržavane,ne umanjuju odgovornost.Dapače,još je
većma povećavaju.Strasti su nespojive sa savršenstvom,pa i s
naravnim.Obaraju čovjekov moralni lik,skučuju njegove horizon-
te,zarobljuju mu volju i razaraju značaj.1/

M o r a l n a d o b r a

Čovjek je stvor po svojoj biti,ali je i stvaralac po svo-
me djelovanju,jer djelom stvara i dotjeruje svoj moralni lik,
dakle i svoje savršenstvo.Naravno savršenstvo je naime plod
svijesnog nastojanja na etičkom polju.Preduvjet mu je sloboda,
izvodilac savjest,a cilj - savršena ljudska ličnost.

Sloboda

Sloboda je temeljno moralno dobro.Činjenica slobode
omogućuje ćudoredni poredak a tako isto i svako as-
ketsko nastojanje.Bez nje bismo bili samo automati ili u naj-
boljem slučaju životinje.Bez dara slobode volja bi nam bila
potpuno suvišna.U slobodi se radja odgovornost,razvija ličnost,
odgaja savjest i stiču zasluge.Bog toliko poštuje ljudsku slo-
bodu da je radije dopustio grijeh nego prisilu,radije smrt Si-
na na križu nego "munje i gromove s neba." U slobodi se je za-
čela tragedija čovječanstva (iskonski grijeh,mogućnost zla uop-
će),u slobodi sazrijeva i njegova katarza (kajanje,ispaštanje,
obraćenje,askeza).S njome je počelo zlo,s njome treba da se po-
vrati dobro.

1/ Mnogi asketski pisci nazivaju strastima ("passiones") - dr-
žeći se skolastičke terminologije - općenito sva čuvstva.No to
nije ispravno. Strasti označuju afektivnu prekomjernost, duše-
vnu patnju (riječ "strast" dolazi od " s t r a d a t i "),psi-
hički nered.

Sloboda je sposobnost naše volje da stupi u akciju,da se opredijeli za oprečna djela,moć izbora izmedju dobra i zla.Ukoliko predstavlja svojevoljno i razumno opredjeljenje dobru - sloboda je naša snaga.No,ukoliko predpostavlja mogućnost izbora zla - ona je naša slabost,nesavršenost.Savršeno biće odurava svako zlo,ne može se za nj odlučiti.Stoga Bog - najsavršenije i najslobodnije biće - nema slobode izbora zla (libertas contrarietatis).Čovjek nažalost - baš zato što nije savršeno biće, a k tome ranjeno istočnim grijehom - može zlorabiti svoju slobodu na zlo.Ali,s druge strane,njegova sloboda uključuje osjećaj odgovornosti,svijest krivnje ili zasluge,čuvstvo kajanja i težnju za očišćenjem,pa mu tako otvara put k savršenstvu.1/ Problem (naravnog) savršenstva je zapravo problem čovjekove slobodne volje.

Najveća afirmacija slobode jest asketski život.Našu naime slobodu najviše slabi sklonost prema sjetilnim dobrima.Kod grješnika se sloboda rasplinjuje i utapa u moru sirenskih poziva i omama.Ona postaje igračka strasti,rob ne gospodar.Ništa pak toliko ne jača našu volju i ne utvrdjuje našu slobodu,koliko svojevoljno odricanje od tjelesnih užitaka.Čim manje želja,tim manje okova.Askeza je najbolja škola slobode.

<u>Savjest</u> Vrhovna i temeljna norma moralnosti je svetost Božja ("ordo rerum in finem ultimum"/.Ljudskim silama dostižna,ali dalnja,norma je razumna čovječja narav.Bliža i praktična norma ćudorednog djelovanja je naša savjest.Ona u sebi sadrži moralni sud o našim djelima.Neumitno sudi u svakom konkretnom slučaju dnevnog života.U vremenskim situacijama primjenjuje vječne zakone.Glas je Božji u nama.Zato nije podložna ljudskim zakonima.Nemoralno je raditi proti vlastite savjesti kad nam nešto nalaže ili zabranjuje.Glavno pravilo savjesti je: "čini dobro,izbjegavaj zlo" ili još preciznije:"ovo moraš činiti (jer je dobro),ono ne smiješ činiti (jer je zlo)." Jednako tako savjest nas potiče i na asketskom području da uvijek radimo ono što je bolje i savršenije.

Elementi zdrave savjesti su: a/ spoznaja dobra i zla,pretpostavlja se moralni red; b/ svijest dužnosti: uvijek činiti dobro i mrziti zlo,obaveza za svakog čovjeka i u svakom činu; i c/ nutarnja sankcija: duševni mir ili nemir (grižnja savjesti). Naša savjest obavlja svoj sveti posao u tri periode: 1/ prije čina čovjeka potiče na dobro ili odvraća od zla, 2/ tokom čina odobrava ili neodobrava započeto djelo, 3/ nakon čina hvali ili

---

1/ "Das Vollkommenste im Menschen ist seine in Freiheit gewirkte Sittlichkeit."(Häring B. - Das Heilige und das Gute, Wewel Verlag, 1950, str. 13.)

kudi,čini čovjeka zadovoljnim ili nezadovoljnim.Jedino kod posve pokvarenih ljudi savjest znade zatajiti.Ako je bila previše neslušana ili gažena,ušuti.To je njezina najveća kazna.Zato Isus opominje:"Pazi dakle da svjetlo što je u tebi (tj.savjest) ne postane tama."(Lk.11,35).

Bez pravilne i čvrste savjesti nije moguć duhovni napredak. Savjest onoga koji teži za savršenošću mora biti nježna i osjetljiva,sposobna za najsuptilnije finese svetosti.Stoga odgoj savjesti spada u najosnovnije dužnosti svakoga čestitog čovjeka. Jer - kako to dobro opaža francuski moralist Lottin[1] - savjest nije isključivo čin razuma,nego i plod dobre volje. Glavni uvjet savršene savjesti jest - vjerno slijediti njezin glas!

Ličnost Čovjek je stvorenje,ali ne gotovo,svršeno,savršeno.Bog je samo započeo stvaranje čovjeka,a dovršiti ga mora čovjek sam.Bog mu je dao unaprijed sve potrebito: duševne i tjelesne moći,slobodu i savjest,vjeru i milost.Pravilnim usmjerenjem svih svojih mogućnosti čovjek ima da dovrši vlastitu izgradnju,tj.da postane savršena ljudska ličnost,što je "la più nobile e la più strabiliante opera delle creazione."[2] Kad bude uzdignuta u nadnaravni red, ova ličnost će postati dijete Božje.

A što je ličnost? To je ljudska osoba koja ima svoje "lice",svoje nutarnje duhovno lice.Ne samo izvanjsko tjelesno; a niti samo neki bezlični i neosobni duh.Ne,svaki čovjek treba da ima svoj cjeloviti,jedinstveni i karakteristični lik,tj.da bude ličnost.Tjelesna fizionomija nije dovoljna za razlikovanje ljudi.Svoje pravo lice čovjek otkriva po svojoj duševnoj fizionomiji.Po tome što je osoba razlikuje se od životinje, a po tome što je ličnost razlikuje se od drugih osoba,od gomile i mase.Ličnost znači individualnost,samostalnost,cjelovitost, stvaralaštvo.Ona nam otkriva što koji čovjek jest (psihološka ličnost),što može (dinamična ličnost) i što hoće (idejno-voljna usmjerenost,moralna ličnost).Ličnost se ne radja s čovjekom.

1/ Lottin Odon - Morale Fondamentale, éd.Desclée,Tournai 1954, str.150:"Si le jigement de conscience est formellement un acte de la raison,cet acte s'est effectué sous la motion d'une double bonne volonté initiale: l'amour du bien moral et l'intention sincère de le connaitre dans le détail de son application au cas concret; et c'est cette bonne volonté qui confère à toute conscience vraie ou invinciblement erronée son caractère de vraie norme de moralité formelle."

2/ Pio XII, na XIII internacionalnom kongresu primjenjene psihologije, dne 10.4.1958.

Ona se razvija postepeno putem iskustva i borbe, duševnim sazrijevanjem, odgojem, a najviše samoodgojem. Da se može rascvjetati, potrebna joj je sloboda.

Svaku ljudsku ličnost sačinjava svijest o vlastitome jastvu i o svojoj nesaopćivoj individualnosti, smisao za odgovornost, svojstveni način mišljenja, htijenja i čuvstvovanja, a osobito nastojanje oko moralnog usavršenja. Upravo na moralno-asketskom polju čovjek pokazuje svoju pravu vrijednost. Sve drugo ljude nivelira, ali njihov moralni lik ih distingvira. A opet, na drugoj strani, ništa toliko ne približuje čovjeka Božanstvu, koliko rad oko svetosti. Svojim posvećivanjem čovjek dovršava u sebi "sliku i priliku" Stvoritelja, otkriva lice Božje u svojoj duši, uskladjuje svoj lik Božjemu liku, postaje ličnost. U tome je smisao kršćanskog personalizma.

Izgradjenu ličnost obično nazivamo k a r a k t e r o m. Potpuno ispravno, jer nema ličnosti bez njezinih vlastitosti, karakteristika. No, još više, karakter joj daje stabilnost, trajnost, cjelovitost, dosljednost samoj sebi. Karakteran čovjek (značaj !) očituje se po ovim dvjema značajkama: 1/ da ima svoje vlastito mišljenje, idejni stav, životno uvjerenje i 2/ da se vlada dosljedno svome uvjerenju. Tko nema vlastitih načela i ličnog uvjerenja nije ličnost. Tko ne živi po svojim načelima nije karakter. Krivo se pripisuje karakternost biološkim, hereditarnim i društvenim faktorima.[1/] Karakternost je u prvome redu plod lične askeze i volje, a onda tek stvar temperamenta.

T e m p e r a m e n t i

Proučavanje temperamenata ne spada samo u psihologiju, nego - zbog njihova upliva na život svakoga čovjeka - takodjer i u pedagogiku, moralku i asketiku.

Dok je karakter moralno-psihološka kategorija, dotle je temperamenat fiziološko-psihološka kategorija. Temperamenat (ćud) je fiziološki supstrat karaktera i prvobitno zavisi od biološko-hereditarnih čimbenika (žlijezde, hormoni, nervni sistem, krvo

---

1/ Tako, medju ostalima, i Royo Marin: "Teologia della perfezione cristiana", Roma 1960, str. 925. Isto tako je pogrešna dioba karaktera na "dobre i loše", apatične, afektivne, cerebralne, aktivne, pasivne i td. (kako to čine Tanquerey 11 i Benigar st. 363, kao i mnogi drugi). Karakter može biti samo dobar (ako postoji), on je nedjeljiv. Kad kažemo za nekoga da je "loš karakter", zapravo mislimo da nije nikakav karakter. Karakter je moralno-psihološka kvalifikacija jednaka za sve ljude. Može, dakako, postojati u različitim stupnjevima (čovjek može biti više ili manje karakteran), ali ne u raznim oblicima. Gorespomenuta podjela karaktera se zapravo odnosi na temperamente.

tok,roditelji).Korijen mu je u biofizičkim slojevima bića,ali jako utječe na duševnu orijentaciju čovjeka.Stoga se najbolje očituje po osnovnim duševnim tendencijama i po ustaljenoj voljnoosjećajnoj reakciji na okolinu.Temperamenat je temeljna i trajna (psihofiziološka) dispozicija naravi pojedine ličnosti.Svaki čovjek ima svoj posebni temperamenat ("koliko ljudi toliko ćudi"). Uza sve to postoje i neke zajedničke crte medju raznim temperamentima.Tako se oni dadu svesti na nekoliko općenitih tipova.

Kriteriji za podjelu temperamenata mogu biti raznoliki.Najglavniji su slijedeći: afektivnost (kako se pojedinac uzbudjuje na vanjske utiske),reaktivitet (koliko utisci traju i kako se na njih reagira),aktivitet (dominantna duš.djelatnost),tendencija (glavna sklonost),vertiranost (odnos prema vanjskom svijetu),homogenost nutarnje strukture,temeljno duševno raspoloženje,tjelesna konstitucija i sl.Tipologija temperamenata zavisi o tome koji će se kriteriji uzeti u obzir,odnosno kojima će se dati prednost.Radi toga se psiholozi jako razilaze u svojim tipologijama (Jaensch,Jung,Kretschmer,Freud,Klages,Kunkel,Spranger,Malapert,Ribot,Le Senne,Minkovsky,Hubert i drugi).Nama se još uvijek čini najboljom i najjednostavnijom stara klasična dioba temperamenata na sangvinike,kolerike,melankolike i flegmatike.Unutar ova četiri osnovna tipa mogu se smjestiti sve ostale varijante i nijanse (kojih ima bezbroj i koje su nekada jako subjektivne).

Čisti temperamenti ne postoje.Kod svakoga čovjeka su elementi njegove ćudi drugačije "temperirani".Ovo su samo najtipičniji oblici.Moguće je da u nekome postoji mješavina temperamenata.- Nema apsolutno najboljega tipa.Svaki je etički i asketski vrijedan,ali ni jedan savršen.U svakome se nalaze pozitivne i negativne značajke.- Temperamenat se ne može izmijeniti jer je prirodjen,ali se može odgojiti i usavršiti.Negativnosti se mogu ublažiti (ako i ne uvijek eliminirati),a pozitivnosti njegovati i dotjeravati.

Poznavanje sebe i svoga temperamenta je stoga veoma važna stvar za asketu.

A sada nešto o pojedinim temperamentima.

<u>Sangvinik</u> Sangvinik se uzbudjuje brzo ali površno,reagira naglo i pretjerano.U akciji nije samostalan ni ustrajan.Čuvstven, extravertiran,nestabilan,zaljubljen u ljepotu,Kod njega dominiraju osjećaji.Ima vitko tijelo,oči velike i sjajne,hod brz i lagan,nastup simpatičan.

Kod njega je pozitivno što je veseljak,optimista,iskren, dobrodušan,nježan,dobar prijatelj,društven,razgovoran,prijatan. Rado zaboravlja i oprašta.Esteta je i umjetnik,voli muziku i pjesmu.Inteligencija mu je bistra i živa no površna.

Negativno: volja stoji pod utjecajem utiska,momenta,afekta.Sklon je nepromišljenosti i naglosti,brbljav,nepostojan i

subjektivan u sudovima.Lako mijenja raspoloženje i podložan je časovitim impresijama.Ne voli žrtve i odricanja,rastresen je u molitvi.Tašt je,previše pazi na vanjštinu,senzualan,voli užitke. Iskreno se kaje za pogreške,ali se i brzo na njih povraća.

Sangvinici su bili na pr.Grgur Ninski,Voltaire,Strossmayer, Pio XI.

Kolerik Kod njega je afektivnost brza,duboka,srednjeg trajanja. Reaktivnost jaka,hitra,ali ne pretjerana.Dinamičan,aktivan,samostalan i extravertiran tip.Kolerikom dominira volja,a omiljela vrednota mu je Dobro,pravo,zakon.Tjelesno: čvrst,nabit, široka pleća,kratak vrat,prodoran pogled.

Odlike: aktivan,postojan,temeljit i borben.Misao jasna i brza,ne gubi se u suvišnim reflexijama,hitro donosi odluke,poduzetan i snalažljiv.Uredan,ozbiljan i odlučan.Ne žali truda i napora,radišan i šutljiv.Ima jaku volju,energičan i nesavladiv.Vodja masa,zakonodavac,osvajač,heroj,šef.

Mane: ohol,vlastoljubiv,krut,pravdaš,prkosan.Ne bira sredstva do cilja.Ako mu je potrebito,znade biti okrutan i brutalan. Ne oprašta lako i nije strpljiv i oprezan.Smatra da je uvijek u pravu,nikada ne priznaje krivicu,tvrdoglav i uporan.Prepotentan je,nema samilosti,prezire slabiće,egoist.Teško se moli pa i Bogu.

Neki kolerici: Mojsije,Cezar,Luther,Grgur VII.

Melankolik Excitabilnost duboka i trajna.Ne reagira brzo niti na vanjski način,no zato prekomjerno i osjećajno.Intravertirani,konteplativni tip s jakom umnom koncentracijom.Bježi od akcije i teško se na nešto odlučuje.Njegova preokupacija je Istina.Sanjar,samotar,zatvoren,skeptičan,osjetljiv i melankoličan.Doživljuje nutarnje borbe i protuslovlja,često je i sam sebi zagonetan.Obično je obilježen nježnom tjelesnom konstrukcijom, gracilan i mršav.Pogled mu je miran,sabran,sjetan.Držanje odmjereno,dostojanstveno i tromo.

Dobra svojstva: bogati i duboki nutarnji život.Zanimaju ga samo veliki i vječni problemi.Šutljiv,ozbiljan,temeljit i religiozan.Voli samoću,tišinu i razmatranje.Požrtvovan,samilostan,darežljiv.Oštrouman,misaon,filozof,pjesnik,umjetnik i prijatelj knjige.Senzibilan na dobrotu i ljepotu,ali bez čulnosti.U duši je dobar,ali njegova dobrota teško prelazi u djelo.

Loša svojstva: čovjek više teorije nego praxe.Preosjetljiv, tugaljiv,sumnjičav,pesimista.Ne zaboravlja ništa,osobito nepravde,a sposoban je i da mrzi.Asocijalan je i nepovjerljiv,mizantrop,sam guta svoju bol.Pati od svoje i tudje nesavršenosti,malodušan,skrupulozan,povučen i plah.Drži se pasivno,oklijeva,koleba, nije energičan.Nesposoban za vanjsku akciju,uvijek odgadja odlu- i izvedbu.Bez odvažnosti i smjelosti.Spor u radu i govoru.Teško se ispovijeda.Ohol na svoj način (bježi od časti i masa,ne nameće se,ali sebe previše cijeni,ne voli poniženja i peče ga zapostavljanje).

Većina velikana spada u melankolike: Job,David,Salamon,Pitagora,Sokrat,Plato,Aristotel,Dante,Da Vinci,Goethe,Kirkegaard, Pascal,Pio XII.

Flegmatik Emotivnost mu je spora i površna,skoro nikakva.Ne uzrujava se nikada i ni za što.Reagira lagano i umjereno.Na djelu je polagan,razborit i trijezan.Volja mu je osrednja,um praktičan,a emocionalnost oskudna.Osim reda,mira i komoditeta drugih ideala nema.Egocentričan,indiferentan i nepokretan tip.Kod njega je obično krupno tijelo,spori hod i prijazno lice.

Svjetle strane: dobrodušan,miroljubiv,strpljiv i trpeljiv, skroman.Realan je,praktičan i oprezan.Ugodan u društvu i ne da se lako uvrijediti.Neće se raskinuti na poslu,ali je ustrajan i solidan.Ne uzbudjuje ga ni uspjeh niti neuspjeh,hladnokrvan je. Voli svoj mir i pušta svakoga na miru.

Tamne strane: hladnoća,nepokretnost i proračunatost.Nema smisla za žrtvu,obožava komoditet,pomalo egoista.Bezbrižan,više drži do prava nego do dužnosti.Ne voli redovnički život,miliji mu je obilan stol nego pokora.Osim što je spor znade biti još i nemaran,netačan,površan i lijen.

Malo je velikih flegmatika.Najveći je medju njima sv.Toma Akvinski.

Kako neku narodnost sačinjava stanoviti broj pojedinaca istoga porijekla i kraja,zajedničke kulture i jezika,jednake povijesti i tradicije,nije čudo da svaki narod ima neke zajedničke crte,skoro bismo rekli zajednički temperamenat.Tako,medju evropskim narodima,prevladavaju kod L a t i n a (i južnjaka općenito) sangvinici,kod G e r m a n a (srednja Evropa) kolerici,kod S l a v e n a (osobito Rusa) melankolici,a kod A n g l o s a - s a (i sjevernjaka) flegmatici.

Kad budemo odgojili i oplemenili do krajnih mogućnosti sve svoje duševne,tjelesne,psihofizičke i moralne sposobnosti,onda tek možemo smatrati da je naše naravno savršenstvo - dakako samo relativno - gotovo.

C

NADNARAVNO SAVRŠENSTVO

(KRŠĆANSKO SAVRŠENSTVO)

Bez naravnoga savršenstva nema ni nadnaravnoga,jer - kako to znamo iz dogmatike - nadnarav gradi na naravi.Zbog toga nam je bilo potrebito da najprije upoznamo glavne uvjete naravnoga savršenstva.I sada,nakon što smo se potrudili da usavršimo - jer to je jedina svrha ove knjige - svoj naravni život,možemo pristupiti proučavanju vrhunaravnoga.

Prva će nam briga biti da steknemo jasne pojmove o kršćanskom savršenstvu. Upoznavši njegov formalni elemenat (milost) i mogućnosti ostvarenja milosnog života (stupnjevi i oblici savršenstva), vidjet ćemo kakav stav treba zauzeti prema kršćanskom savršenstvu (dužnost usavršavanja).

a)

NADNARAVNO SAVRŠENSTVO

Pojam

Već znamo što je to naravno savršenstvo. Ono je punina svih odlika koje pripadaju naravi nekog bića. Savršenstvo mora biti punina, jer praznina, pa bila ona i djelomična, ukazuje na manjkavost, nesavršenost. Punina pretpostavlja pozitivni sadržaj, dakle odlike, vrline i dobra što je sačinjavaju. Te odlike nisu nešto sporedno, one moraju pripadati nosiocu savršenstva e da bi mogao postići svoju svrhu. On ima na njih pravo (perfectio essentialis). Nosilac naravnog savršenstva, razumljivo, može biti samo biće naravnoga reda.

Analogno pojmu naravnog savršenstva zamišljamo i suštinu vrhunaravnoga. Ono je, prema tome, punina svih odlika koje pripadaju nekom nadnaravnom biću. Jasno da to može biti punina isključivo nadnaravnih odlika koje služe subjektu za postizavanje vrhunaravnih ciljeva. "Nadnaravnim" zovemo ono što ne pripada naravnom redu (naturae indebitum), nadilazi njegove moći, potrebe, zahtjeve i zasluge. Vrhunaravno je jer stvarno sačinjava novi viši red postojanja i djelovanja, drukčiji i superiorniji od ljudske naravi. Stoga nadnaravni život ima svoje vlastite – uvijek nadnaravne – izvore (milost), ciljeve (Bog), sredstva (Objava, sakramenti) i zakone (kršćanstvo).

Ako subjekt nadnaravnog života ima pravo na svoje nadnaravne odlike, ako mu one nužno pripadaju i tvore njegovu bit, onda je on potpuno savršen, tj. Apsolutno nadnaravno biće (Bog). Ako pak neko biće nema pravo na vrhunaravne darove, jer i sâmo pripada naravnom redu (čovjek), onda ih može dobiti samo po darežljivosti i dobroti Apsolutnoga. A to je m i l o s t . Pošto čovjek po svojoj naravi nema pravo na vrhunaravnu savršenost, ona mu ne pripada osim po milosti. Milost Božja ga uzdiže u nadnaravni red, milost ga obdaruje vrhunaravnim životom i dobrima.

Mogućnost

No, da li je to uopće moguća stvar izići iz svoga reda i prijeći u novi viši red bivovanja? Je li moguć iz naravnoga u nadnaravno? Kako to da jedan čovjek nosi u sebi dva medjusobno različita života?

Pred nama se postavljaju dva ključna pitanja. Prvo je teoretsko: mogućnost kvalitativnog skoka u nadnaravne sfere, a drugo historijsko: da li je uistinu Bog nešto takova s čovjekom izveo?

Je li, dakle, moguć spoj naravi i nadnaravi?

Prije svega moramo shvatiti da to nisu protivurječni poj-

movi,već samo različiti.Nadnarav nije negacija naravi,ne ruši je niti odbacuje.Dapače,ona p r e t p o s t a v l j a narav kao osnovu na kojoj počiva.Milost se nadogradjuje i ugradjuje u već postojeću ljudsku narav.Ona se čak prilagodjuje prirodi čovjeka,njegovim mogućnostima i potrebama,tako da medju njima vlada sklad i harmonija. - Zatim: mi ne možemo postavljati granice svemogućnosti Božjoj.On je stvoritelj i zakonodavac obaju redova.On ih može spajati i lučiti. - Nadalje: kao najveće dobro Bog želi da se prelije u svako svoje stvorenje,a naročito da saopći svoju dobrotu razumnim bićima."Bonum est diffusivum." (=svojstvo je dobra da se razdaje).Njegova ga ljubav navodi da u onome koji je bio samo Njegova "slika" probudi i svoj božanski život,tj. da ga učini svojim djetetom. - Osim toga u čovjeku,podatnom djelu Tvorca svoga, leži pasivna mogućnost prelaza u viši red ("potentia obedientialis.")

Stvarnost

Vidimo,dakle,da je čovjekov vrhunaravni život izvediv i moguć bilo sa strane Božje bilo sa strane ljudske,No,da li je i ostvaren? Je li Bog zaista uzdignuo čovjeka u nadnaravni red?

Jest.To nam svjedoči sv.Pismo.Bog se je požurio da pokloni svoju milost odmah prvim ljudima (Gen.1,26..2,18..3,8...Eph. 4,23).Iza kako su je oni proigrali,nanovo nam je vraća po svome Jedincu: "Svakome od nas (tj.kršćana) dana je milost po mjeri dara Kristova." (Ef.4,7).Milost nas posvećuje i napunja Duhom Božjim daleko više nego bilo kakav hram: "Ili zar ne znate da je vaše tijelo hram Duha Svetoga,koji stanuje u vama?Ne pripadate samima sebi." (I Kor.6,19).A zašto više ne pripadamo sami sebi? Jer nismo više obični, "svoji" ljudi.Sada smo Očevi, Njegova smo djeca i ne živimo više "svojim" životom,nego božanskim: "A da ste sinovi,dokazuje činjenica što je Bog poslao u vaša srca Duha svoga Sina koji viče:Abba - Oče!Dakle,nisi više rob,nego sin." (Gal.4,6).Stoga nas i Krist priznaje svojom braćom: "Idem k Ocu mome i Ocu vašemu." (Iv.20,17).A sv.Ivan zanosno kliče: "Ljubljeni,sada smo djeca Božja." (I Iv.3,2).

Bog dakle hoće da bude naš Otac.No ocem se postaje samo radjanjem.Stoga nas je Stvoritelj morao još i roditi.Kako? Radjanje je moguće na dva načina: naravnim putem (dajući drugome živi dio svoje naravi,tako je rodjen Isus u krilu presvetoga Trojstva) ili nadnaravnim putem - po milosti.Nije nas mogao roditi naravnim putem (jer to je bilo moguće samo jednom, kod radjanja Druge Božanske Osobe),pa je preostalo samo milosno rodjenje,po kojemu smo postali "novo stvorenje" (II Kor.5,17) "da bismo i mi živjeli novim životom." (Rim6,4).Tako je milost zapravo radjanje čovjeka na božanski život.

Sklad

Milosnim radjanjem je kršćanin obogaćen dvostrukim životom,čija oba pola savršeno skladuju.Nema ni logičke ni teološke zapreke da koegzistiraju.Medju njima nema nepremostivog jaza.Milost je "sjeme slave" ili još više "sjeme Božje" (I Iv.3,9) posijano na njivi naravi. "Iako je kršćanstvo diglo

čovjeka u svrhunarav,time nije otelo čovjeku njegov naravni ideal,već je samo u taj isti ideal stavilo božanski život."(Rudolf Brajčić - Čovjek,Zagreb 1965,str.42).Nema ni govora o tome da bi milost mogla učiniti nasilje ljudskoj naravi.Naprotiv,ona našu narav pomaže,liječi,oplemenjuje i usavršuje.Preobrazu je je do tog stupnja da,na neki način, "nadnarav" postaje naša "druga narav." Naravni i nadnaravni život u čovjeku stapa se u jedan jedincati život,kojemu je radikalno počelo ljudska narav a formalno počelo milost.

Prof.Gračanin je zgodno usporedio (v.dr.Dj.Gračanin - Vjerodostojnost objavljene religije,Zagreb 1961,st.142) čovjekovu sposobnost za oba reda sa Remington-aparatom,čiji je motor reguliran na dvostruki električni napon: 11o i 12o volta.Kad bi se struja od 22o volta pustila u aparat voltaže 11o,ovaj to ne bi mogao izdržati.Ali ako aparat ima ugradjen transformator,jednako je uporabiv uz bilo koji napon.Milost je onaj čudesni transformator kojim Stvoritelj usavršuje slabu ljudsku narav i čini je sposobnom za naravni i nadnaravni život skupa.

Dakle: milosni život unosi u čovjeka ne suprotnost,nego divni sklad.Onaj isti Cilj,za koji su stvorena sva bića,čovjek postiže svojim prirodjenim sposobnostima ojačanima snagom nadnaravnog reda. Dakle,niti samo naravnim niti samo nadnaravnim, već skladnom suradnjom obaju.

KRŠĆANSKO SAVRŠENSTVO

Zašto "kršćansko"?

Sada imamo jasan pojam o kršćanskom savršenstvu.Ono je punina nadnaravnog života u kršćaninu.

Da je savršenstvo punina,to već dobro znamo. Ali zašto je život? Zato što Apsolutno Savršenstvo znači život ("Ja sam uskrsnuće i život." Iv.11,25),a naše savršenstvo je sudjelovanje u Tom životu.Toliko smo savršeni koliko učestvujemo u Njemu,koliko ga u sebi posjedujemo.Na božanski život se radjamo milosnim rodjenjem. "Zaista vam kažem: onaj koji vjeruje ima život vječni." (Iv.6,47).Vječni je to život jer neće nikada više prestati.Dosljedni vjernik "neće okusiti smrti zauvijek" (Iv.8,52).

A zašto nadnaravni život pripada samo kršćaninu? Zato što jedino kršćanin - jer je dijete Božje - može živjeti božanskim životom.Čovjek koji nije kršćanin pripada naravnom redu i kao takav ne može primiti u sebe ništa vrhunaravno.Krštenjem se prima posvećujuća milost i postaje dijete Božje sposobno živjeti Očevim životom.Nitko drugi osim kršćanina nema uvjeta za takav život.

Uostalom,kršćanski živjeti znači živjeti s Kristom i u Kristu.On je "trs" a kršćani su "pruće" (Iv.15,1-8) i "udovi" otajstvenog Tijela kojemu je Isus glava (Ef.4,15).Tko ne pripa

da tom Tijelu ne može ni živjeti njegovim životom. Ne zaboravimo ni ovo: jedan je jedini put u nadnaravno savršenstvo - Kristov put: "Ja sam put... nitko ne može doći k Ocu nego po meni." (Iv. 14,6). Prema tome vrhunaravno savršenstvo je Kristovo, kršćansko savršenstvo. I ostvaruje se samo kršćanskim životom.

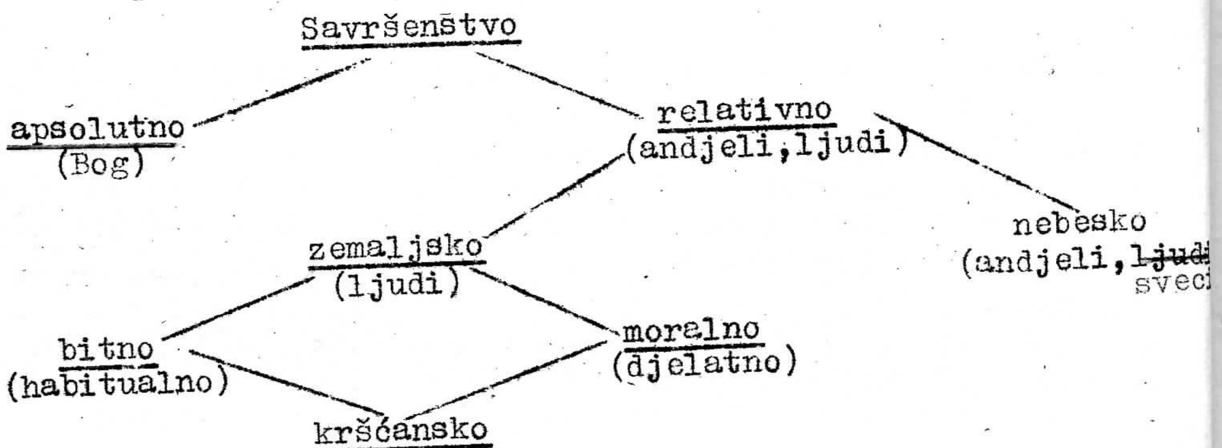
Vidovi kršć. savršenstva

Već smo vidjeli da savršenstvo može biti apsolutno i relativno. Kako je jedini Bog beskrajno savršen, ljudima preostaje samo relativno savršenstvo. Postižemo ga u dvije etape: ovdje na zemlji (zemaljsko s., perfectio viae) i zajedno s andjelima na nebu (nebesko s., perfectio patriae, termini). Asketika se bavi samo našim zemaljskim savršenstvom. Pošto se pak ovo izgradjuje suradnjom ~~suradnj~~om nadnaravnih i naravnih sila, dva su mu temeljna elementa: milost Božja (bitno s., perfectio ontica, entitativa, essentialis) i čovječje nastojanje (moralno s., perfectio moralis, operativa). I moralno i bitno savršenstvo zovemo jednim imenom kršćansko savršenstvo.

Premda je, vremenski promatrano, kršćansko s. dvostruko - zemaljsko i nebesko - mi svoje proučavanje upravljamo prvotno zemaljskom savršenstvu, jer je ono uvjet i početak nebeskoga (perfectio inchoativa), stoji u našoj moći, zavisi o našem nastojanju (nastojanje = askeza!), može se dotjerivati ili, ako bi bilo izgubljeno, natrag osvojiti. Nebesko savršenstvo pak više ne podliježe nikakvim promjenama. Jednom postignuto niti se gubi niti povećava (perfectio consummata), jer se zasluživati može samo na ovome svijetu.

Pod sadržajnim vidom bitno kršć. savršenstvo se sastoji od trajnog posjedovanja posvetne milosti, ulivenih kreposti, darova Duha Svetoga i djelatnih milosti (stoga se nekada zove i "habitualno" s., perfectio in esse). Bit moralnoga savršenstva je djelotvorna kršćanska ljubav (prema Bogu i bližnjemu), koja se očituje vršenjem Božjih zapovijedi i savjeta te požrtvovnim nasljedovanjem Kristovih kreposti (stoga se nazivlje i "aktualnim" s., perf. in operari).

Možemo napomenuti da u svojoj dobroti Bog može odabrane stvorove obdariti posebnim izvanrednim savršenstvom, nedostupnim ostalima. Takovo je savršenstvo uživala bl. Djevica Marija (perfectio privilegiata).

PRAVO SAVRŠENSTVO

Pošto ćemo u posebnom poglavlju govoriti o bitno-habitualnom savršenstvu (milosni život), ovdje treba da još malko produbimo pojam aktualno-moralnoga savršenstva.

Kako su savršenost i svršnost korelativni pojmovi, savršenost ljudskih čina, tj. moralna savršenost sastoji se u postizavanju konačne svrhe. Neka stvar je naime savršena ukoliko odgovara svojoj svrsi. Tako i ljudska djela. Savršena su ako su pravilno usmjerena svrsi ljudskoga života. Po riječima sv. Tome "nešto nazivamo savršenim ukoliko postiže svoju svrhu, koja je konačno savršenstvo svake stvari." (Summa Theol. II. II. q. 184, a. 1). Ova svrha "koja je konačno savršenstvo svake stvari" - znamo već - to je Bog. Sudjelovanje u božanskom životu, tj. jedinstvo s Bogom, svrha je i našeg života.

Ljubav Kako postižemo ovo sjedinjenje s Bogom? Pomoću naših duševnih moći uzdignutih u nadnaravni red. Razum, prosvijetljen vjerom, upoznaje Ga; volja, potaknuta ufanjem, teži za Njim; a ljubav, pomognuta milošću, dopire do Njega i ujedinjuje nas s Njim. A zašto je to privilegij ljubavi? Ker "Bog je ljubav, i tko ostaje u ljubavi ostaje u Bogu i Bog u njemu." (I Iv. 4, 7). Izvor savršenstva jest, dakle, ljubav: Božja ljubav prema nama (Nestvorena Ljubav) i naša ljubav prema Bogu i bližnjemu radi Boga (stvorena ljubav). U tome se sastoji "sav zakon i svi proroci." (Mt. 7, 12). Sv. Pavao naziva ljubav "vezom savršenstva" (Kol. 3, 14) i "puninom zakona" (Rim. 13, 10). U vrhunaravnoj ljubavi su sadržane i sve ostale kreposti. Ona je njihovo počelo, pogonska snaga i nužna pratilica. "Ostaje nam ovo troje: vjera, ufanje i ljubav. Najveća je od njih ljubav." (I Kor. 13, 13).

Srž savršenstva je u ljubavi. To je jednodušna nauka čitave kršćanske predaje 1/ kao i moderne katoličke misli. 2/ Poznati francuski redovnik o. Pouget je kategoričan: "Il n'y a qu'une perfection: la charité." (p. Pouget - Logia, éd. Grasset, Paris 1955. str. 219). U ljubavi nalazi se bit savršenstva i crkveno učiteljstvo. Pio XII: "La perfezione consiste, per eccellenza, nell'unione

---

1/ Augustin: Tractatus 83 in Jo. 3... Akvinac: Summa th. II.-II. 184, 2... Grgur Vel: In Evang. hom. 27, 1... Terezija Vel: Djela s. Terezije, Zagreb 1933, sv. II. str. 160, § 17...

2/ Scheeben: Slave Božje milosti, Sarajevi 1908, st. 636... Benigar, op. cit. 274... Dagnino: La vita interiore, III. ed. Roma 1963, st. 222 i 787... Royo: Teologia della perfezione crist. ed. III. Roma 1960, st. 250... Tanquerey: Précis de th. asc. et myst. éd. VIII. st. 210... Ivaniš: Gore srca, sv. II. Banja Luka 1942, st. 3...

con Dio,la quale si attua per mezzo della carità." (12.XII.1957 u svome govoru na II.kongresu staleža savršenosti).Isto je učio i njegov davni prethodnik Ivan XXII:"Perfectio vitae christianae principaliter et essentialiter in caritate consistit." (v. Al.Benigar - Theologia spiritualis,ed.II.Roma 1964,st.281).

Djelotvorna ljubav

Kršćansko savršenstvo je upravno razmjerno žaru ljubavi: čim je veća ljubav,veće je i savršenstvo. A s ljubavlju se radjaju,rastu ili nestaju i sve ostale kreposti.Ljubav ih prožima,omogućuje i obogaćuje (pročitaj I Kor.13 i sl.).Po ljubavi su sve one usmjerene isključivo konačnoj Svrsi.Stoga vele skolastici: "Caritas est forma omnium virtutum."

Prava ljubav nije samo afektivna,već je isto tako i efektivna,djelotvorna.S pravom piše Benigar:"Perfectio vitae praesentis non est in ipso habitu caritatis,sed in actibus caritatis." (Op.cit.st.286).Pokazuje se i dokazuje ne riječima,nego djelima.Očituje se u brzom,radosnom i trajnom vršenju djela ljubavi spram Boga i bližnjega te u potpunom svladavanju vlastitih strasti.

Djela ljubavi traže odricanje i žrtvu.Nema ljubavi bez žrtve.Ni savršenstva nema bez žrtve.Tako je u naravnom i vrhunaravnom redu.I Božja ljubav prama nama očitovala se je u žrtvi križa:"Tota vita Christi fuit crux et martyrium."(De imitatione Chr.II,12).Isusov primjer je za nas poučan i obavezan. "Ako tko hoće da ide za mnom,neka se odrekne sama sebe,neka uzme križ svoj i neka me slijedi." (Mt.16,24).Apostol tvrdi:"Oni koji su Kristovi propeše svoje tijelo s manama i požudama." (Gal. 5,24).Iskrena ljubav je uvijek pregaranje,mrtvljenje,odricanje i žrtva.Ali ljubav ujedno i zasladjuje žrtvu:"Ubi amatur non laboratur."

Savršenstvo se stiče pregaranjem i žrtvom, a žrtva je čedo ljubavi.

Savršenost u praxi

Ljubav koja nije spremna na žrtvu površna je i nedosljedna.Žrtva koja se čini bez ljubavi bezvrijedna je i kratka vijeka.U stvarnom životu jedino ona žrtva je plodna koja izvire iz ljubavi,a jedino ona ljubav koja se znade žrtvovati.Naš Učitelj nam je to dao na znanje jestavnim riječima:"Ako me ljubite,vršite moje zapovijedi." (Iv. 14,15).To je dakle osnovno,jer vršenje zapovijedi je ustvari žrtvovanje.No ipak nije dovoljno za punu savršenost:"Ako hoćeš da budeš savršen,prodaj što imaš..."(Mt.19,17).Savršena ljubav ispunjava ne samo zapovijedi,već i želje i savjete Ljubljenoga.

Kršćanski ljubiti znači konkretno: živjeti po nadnaravnoj ljubavi,izraženoj u bogoslovnim i moralnim krepostima,te u herojskom stupnju vršiti sve Božje zapovijedi,savjete i nadahnuća po uzoru Kristovu.Nije tačno mišljenje: savršenstvo se sastoji u ispunjavanju evandjeoskih savjeta.Evandjeoske savjete naime možemo izvršiti tek iza kako smo ispunili evandj.zapovijedi. Pravo savršenstvo sačinjava vršenje zapovijedi i savjeta zajedno,ukratko: vršenje volje Božje.

Krivi pojmovi Neki ljudi imaju krive pojmove o kršć.savršenstvu.Za nevjernike je ono vrsta duševne bolesti, utopija ili besmisao,jer nemaju pojma o nadnaravnoj stvarnosti. Ni svim kršćanima nije uvijek jasno u čemu se zapravo savršenstvo sastoji.Povijest znade za mnoge asketske zablude.Neki su nalazili savršenstvo u tajnom i privilegiranom vjerskom znanju (gnostici,u velikim pokorama i mrtvljenju (flagelanti),u moralnoj strogosti (jansenisti) ili u potpuno pasivnom predanju Božanstvu (kvijetisti),a drugi opet u isključivo vanjskoj akciji (amerikanizam).Za slabe vjernike je savršenost pretjerivanje, bigotstvo ili licumjerje.

Nažalost,i neki dobri kršćani imaju krive predočbe o kršćanskom savršenstvu:

- kao da bi se ono sastojalo u vanjskoj pobožnosti,tj. u vidljivim obrednim činima (ceremonije,vjerski običaji,duge i česte molitve, kruničarenje,dnevna pričest,prisustvovanje svim relig.funkcijama,članstvo u bratovštinama ili vjerskim redovima i sl.).Vanjski čini pobožnosti,pogotovo ako nisu iskreno proživljeni,nisu nikakav znak savršenosti.

- Savršenstvo nije u neobičnom i nenaravnom ponašanju (prenavljanje,čudaštvo,posebna odjeća,"asketski" izgled i stavovi...). Naprotiv,savršeni čovjek se vlada posve prirodno i jednostavno. Njemu je tudja svaka namještenost i egzibicija.

- Kršć.savršenstvo ne sačinjavaju ni pokore,ne znam kako bile velike.Postovi,bičevanja,kostrijet,mrtvljenja,žrtvice i sl.same po sebi još nisu savršenstvo,nego tek sredstva do njega.

- Pa ni dar čudesa,proroštva,poznavanja duša,vizije,extaze,stigme i slični fenomeni ne moraju biti dokaz nečije svetosti,premda ih Bog daje redovito savršenim dušama.1/

- Duhovne utjehe takodjer nisu nužni elemenat kršć.savršenstva. Sreća u molitvi,užitak u pokorama,osjećaj blaženstva,dar suza, pa čak i "mistični" zanosi mogu biti često i čisto naravne pojave, jer religiozno doživljavanje ima i svoj prirodni temelj.

- Nikakav apostolat ili bilo kako velika i uspješna crkvena djelatnost (karitativni rad,socijalne ustanove,pobožne akcije, osnivanje redova,gradnja crkava,masovna obraćenja,Katolička Akcija,misije i sl.) nisu sigurni znakovi savršenstva.Iza revnog vanjskog rada može se kriti duhovna praznina ("hereza aktivizma").Savršenstvo nije u veličini pothvata što se vrši,nego u veličini ljubavi kojom se vrši.

1/ Sv.Ivan Krstitelj nije činio čudesa, a ipak ga je Isus kanonizirao (Mt. 11,11). Terezija Neumann je nosila na sebi stigme Isusove, a ipak je Crkva nije kanonizirala!

- Kršć.savršenstvo najzad nije ni neki "duhovni" ili "nutarnji" život u općem smislu riječi.Ima naime ljudi s veoma razvijenim nutarnjim životom (filozofi,pjesnici,umjetnici,joga,derviši),ali koji nema veze s autentičnom kršćanskom duhovnošću,čak i onda kad je religiozno obojen (sinkretizam,budistička askeza i sl.).Naša duhovnost je potpuno usmjerena na Krista i posvema prožeta njegovom ličnošću,naukom i milošću.

SVETOST

Kršćansko savršenstvo ima još jedno ime - svetost.

Značenje

Savršenstvo je po sebi širi pojam,jer uključuje svako savršenstvo: naravno i nadnaravno.Svetost je uži pojam,jer se odnosi samo na vrhunaravno savršenstvo.Prema tome je kršć.savršenstvo svetost.

U širem smislu riječi "svet" je svaki kršćanin koji ljubi Boga i živi u milosti posvećujućoj (sanctitas communis).1/ Ipak riječ "svetost" - kad je u asketici primjenjujemo na ljude - upotrebljavamo samo za najviše domete kršć.savršenstva i pridajemo je jedino onim vjernicima koji posjeduju savršenstvo u herojskom stupnju (s.perfecta).Nekima je od crkve službeno priznata (to su kanonizirani sveci), no u stvari većina savršenih duša ostaje pozemljarima nepoznata.

Svetost je zapravo pojam koji po sebi ne pripada ljudima, već Bogu.Njemu je svetost bitno svojstvena,najbožanskija od svih božanskih vlastitosti.Bog je subzistentna svetost.On je izvor i mjerilo svakog dobra i svake vrednote.On je tri puta "svet" (Iz.6,3 - Apk.4,8).Sama Svetost.Njega sv.Pismo zove jednostavno "Svetac." To je njegovo ime (Ps.71,Iz.5,24,Hab.3,3).I sam sebe tako zove:"Ja sam Bog,a ne čovjek.U tvojoj sredini je Svetac."(Oz.11,9).Njegov Sin je "solus sanctus"(Gloria),a njegov duh "Sveti Duh."

Stoga je svetost dostojanstvo koje pripada Najvećemu Dobru, a stvorenjima samo ukoliko su sjedinjena s Najvećim Dobrom.

Svetost stvorova

Stvorove posvećuje njihova veza s Božanstvom,bez kojega nema nikakve svetosti.

Svetost može biti bitna,moralna i liturgijska.Bitna svetost (sanctitas ontologica) u Bogu je njegova apsolutna savršenost,a u čovjeku participacija na božanskoj savršenosti.Moralna svetost je u Bogu njegova savršena dobrota i bezgriješnost,a

---

1/ Zato su se prvi kršćani nazivali "svetima" (Dap.9,13;9,31-41; I Kor.16,1;II Kor.1,1;Rim.6,2;Ef.3,5).S istog razloga mi vjerujemo u "općinstvo svetih." Sv.Petar nas uvjerava:"A vi ste izabrani rod,kraljevsko svećenstvo, s v e t i p u k, narod odredjen da pripadne Bogu." (I.Pet.2,9).

kod čovjeka saglasnost ljudskih djela s Božjom dobrotom. Subjekt liturgijske svetosti - ili bolje "posvete" - jest osoba, stvar, djelo ili mjesto što je posebnim kultnim vezom posvećeno Bogu dostojnom svake časti i štovanja. Savršenstvo Božje je izvor naše bitne svetosti (po posvetnoj milosti). Volja Božja je izvor naše moralne svetosti (pomognute djelatnim milostima), a Osobnost Božja - jer kult primarno pripada samo osobi - izvor je liturgijske svetosti.

Bog je svet sam u sebi, sama svetost (s. substantialis), a čovjek može biti svet samo po Bogu (s. accidentalis), koji je "divan u svetima svojim." (Ps. 67). Božja svetost je neizmjerna, ne može se povećavati ni većom zamisliti (s. absoluta), a ljudska svetost je ograničena, pa stoga podložna padu i rastu, čak i nestanku (s. relativa). Relativna svetost se može odnositi ne samo na osobe (s. personalis), već i na mjesta, vremena, stvari (s. realis) i ustanove (s. institutionalis).

U asketici se bavimo jedino s osobnom posvetom vjernika.

Svetost i savršenstvo

Kad smo upoznali istovjetnost pojmova nadnaravno savršenstvo - svetost, unaprijed ćemo kršć. savršenstvo radije nazivati svetošću. Ne samo radi kratkoće, već i zato što termin "svetost" obogaćuje riječ "savršenost." Savršenost je naime u sebi profani pojam i može se primijeniti svakom biću. Kad velimo "savršenost," ne mislimo nužno na Boga, a čim smo izgovorili "svetost," odmah smo je pojmovno povezali s Božanstvom. Čak i ako kažemo "nadnaravno" ili "kršćansko" savršenstvo, najprije mislimo na svoje savršenstvo (subjekt je "ja"), ali kad govorimo o "svetosti," naša se misao veže uza Svetost per excellentiam (čiji je subjekt Bog). Svetost je religiozna kategorija. Ona odmah doziva u pamet prisutnost Presvetoga ili barem neku vezu s njime. U nama budi osjećaje divljenja i strahopočitanja pred Božanstvom (tremendum et fascinosum, numinosum[1]). Ova psihološka polarnost je značajka doživljaja svetosti.

Svetost nas načelno i praktično povezuje s nadsvijetom, s Izvorom savršenosti i dobra. Ona je univerzalna, pojmovno uključuje ne samo ćudoredno savršenstvo, nego Savršenstvo kao takovo, misterioznost Svebitka i sakralnost svakoga bitka. Biti svet ne znači samo biti savršen, već biti savršen u Bogu, imati nešto božanskoga u sebi. Ukratko: biti Božji.

Svetost - najveća vrednota

Kao što je svetost temeljna i najdublja oznaka Božanstva, tako je ona i najtačnije tumačenje ljudskoga savršenstva. Ona naime u sebi sadrži čitavo savršenstvo, ontološko (milost) i moralno (djelotvor

---

1/ "Numinosum" ne uzimamo u onom značenju što mu ga je pridavao Rudolf Otto u poznatom djelu "Das Heilige." Za nas je Bog ne samo "das Heilige" (= svetost), nego i "der Heilige" (= Svetac).

na ljubav),a uvijek upućuje na sam Izvor savršenstva.Ona je totalitet i punina - Sve.Sve-tost je majka svih vrednota i zato sama najveća vrednota.

Tu misao je dobro istaknuo Bernard Häring: "Promatramo li ispravno vrednotu svetosti,dakle i njezino mjesto u svijetu vrednota,zaključujemo: ona je najviša vrednota...U ljestvici vrednota svetost je najviša.Odatle slijedi pravilo vrednovanja: svetost prije svake druge vrednote...Sve vrednote postoje samo radi ove vrednote i u njoj ih treba ljubiti." (B.Häring - Das Heilige und das Gute, Wewel Verlag 1950,str.57).

Svetost svjedoči o Božjoj prisutnosti u nama.Sobom nam donosi sve božanske odlike,uključivši i njegovu narav (u onoj mjeri,dakako,u kojoj ih možemo primiti).Poljepšava nas,usavršuje i usrećuje.U sebi ima neodoljivi čar 1/. Ljude privlači k nama, a po nama Bogu.Obraća,odgaja i oplemenjuje sve što dohvaća.Svetost je onaj čarobnjak koji pretvara nas same i svakoga oko nas u djecu Božju: "Evo kako su ubrojeni medju djecu Božju i medju svetima je baština njihova." (Mud.5,5).

Svetost je naša baština i naše konačno odredjenje.Onesvećenje je stoga najveća tragedija i nesreća ljudskog života."Postoji jedna jedina žalost,a to je što nismo sveci," jadikovao je Leon Bloy.I sam za sebe konstatira s gorčinom: "Mogao sam postati svetac, a postao sam - književnik!" (v. Karl Pfleger - In lotta per Christo, str.162).

Otac J.de Guibert je s pravom nazivao osrednje kršćane "promašenim svecima." Pravi svetac je heroj.On se ne zadovoljava osrednjom svetošću,koja uvijek leži na opasnoj granici nesavršenosti.Svetac vjerno i ustrajno,na junački način,vrši sve kršćanske kreposti,stalno prožet nadnaravnom ljubavlju.Ne moraju to biti neka izvanredna djela.Dovoljno je vršiti svoje obične ljudske,kršćanske i staleške dužnosti,ali svetačkom revnošću "giorno per giorno,da mane a sera",kako je govorio Pio XII (govor od 25.II.1957).

DUŽNOST SAVRŠENSTVA

Čar,ljepota i korist svetosti mogli bi biti dostatni motivi da nas povuku prema njoj.No moramo priznati čitavu istinu: svetost je i naša dužnost.

<u>Dužnost</u> Prije svega: na što smo dužni? Na o s n o v n o kršćansko savršenstvo,koje se sastoji u vršenju zapovijedi.Ono je

---

1/ Sv.Terezija Avilska piše: "Ne nalazim stvari s kojom bih usporedila veliku ljepotu duše." (Djela,sv.II.str.149).Razumljivo, jer sveta duša blista Božjom ljepotom: "Lijepa si od moje ljepote koju stavih u tebe," govori Gospodin (Ez.16,14).

temelj svetosti. Zatim: na p o t p u n o kršć. savršenstvo. Dakle, moramo biti u posjedu b i t n e svetosti preko milosti posvećujuće. Uz bitnu svetost trebamo povezati i m o r a l n u, tj. kreposni život. Milost ne može obitavati u duši zajedno s grijehom. Naša svetost je u svojoj srži kršćanska, tj. k r i s t o v s k a. U današnjoj ekonomiji spasenja Bog nam ne saopćava svoju svetost drugačije nego po Sinu: "per Ipsum et cum Ipso et in Ipso." Sam pak Sin je sva stečena dobra stavio u ruke svoje Crkve, svog Otajstvenog Tijela. Ona je vidljivi i redoviti faktor posvećivanja, pa stoga naša svetost mora biti i c r k v e n a ili liturgijska, jedino ostvarljiva u krilu M a j k e C r k v e.

Naša svetost ne smije i ne može biti individualistička - odvojena od svetosti Božje, Kristove, crkvene - jer se ostvaruje samo in communione cum Deo et in corpore Christi physico et mystico. No ipak mora biti individualna, o s o b n a, radikalno naša. U njoj moramo angažirati čitavu svoju ličnost, sve svoje naravne i nadnaravne moći. Bez našeg zalaganja ne može nikada postati našom. K tome smo dužni da na putu svetosti ostanemo ustrajni, nepokolebiti, vjerni (i "u malim stvarima"!), d o s l j e d n i. Makar nismo heroji, i baš zato što nismo, dužnost nam je težiti prama h e r o j s k o m savršenstvu koje se zove s v e t o s t.

Dobro je napomenuti: dužnost savršenstva ne stoji u tome da moramo biti savršeni odmah na početku duhovnog života ili u nekom odredjenom času. Bit ove dužnosti je u tome da nastojimo i da stalno težimo prema svetosti, tj. da je se nikada ne odreknemo ili je prezremo.

Na vršenje Božjih zapovijedi vezani smo kaznom grijeha. Ispunjavanje evandjeoskih savjeta nas ne obavezuje pod grijeh. Ipak griješi onaj koji načelno odbacuje svaku dužnost kršć. savršenstva ili pak onaj tko se je obavezao na savršenstvo zavjetima koje ne vrši.

Zašto dužnost? Istina je da za spasenje duše dostaje vršenje zapovijedi (Mt. 19, 21), no jer nas je Bog posinio, jer smo njegova djeca, slijedi naša dužnost da mu budemo što sličniji, dakle što savršeniji. "Noblesse oblige", kažu Francuzi. Svetost je duhovno plemstvo. Jedini način da se odužimo Bogu za veliku čast posinovljenja jest da se vlastitom svetošću što više poistovjetimo sa svojim Ocem na nebu. Veći stupanj savršenosti povlači sobom i veći stupanj milosti.

Praktična svetost se sastoji u ljubavi, a ljubav je zapovijed, i to najveća (Mt. 22, 37). Formula ove zapovijedi ("ex toto corde...") traži savršenu ljubav. A kada mi možemo ljubiti Boga dovoljnom ljubavi? Na svetost nas prisiljava i ljubav prema samima sebi: sebe pravo ljubiti znači htjeti svoje savršenstvo. Zar svaki od nas ne želi na pr. biti najbolji djak, najsposobniji majstor, najvještiji umjetnik i uopće najsavršeniji čovjek?

Pravo je,dakle,da nastojimo biti i najsavršeniji kršćani,sveci.

Zdravi razum nas uči da treba stremiti svome savršenstvu. Napredovanje,tj.težnja k onome što je bolje,svojstvo je svakog živog bića.U životu nazadovanje znači senilnost,bolest ili smrt.Propušteno napredovanje jest uvijek nazadovanje ("Non progredi est regredi.").Naš život naliči penjanju po stepenicama ili putovanju.Stoga onaj koji stoji na mjestu zapravo nazaduje. Dok on stoji,drugi su dotle daleko odmakli.Dakle,on nije na svome pravom mjestu,on je zaostao.U duhovnom životu nema "stajanja na mjestu." "Qui non proficit,deficit",zaključuje sv.Leon Veliki (Sermo 59,8).

Tijelo,svijet i sotona vuku nas natrag.Toma Kempenac priznaje: "Vlastita težina me uvijek vuče na dno." (De imitat.Chr. III.8,1).Čim prestane naš napor ka naprijed,odmah bivamo povučeni nazad.Slično kao što i čamac na rijeci ide niz vodu,ako ne vozi uporno proti struji.Sv.Augustin nas mudro savjetuje:"Uvijek se razvijaj,uvijek hodaj,uvijek napreduj.Nemoj zaostajati na putu,nemoj se vraćati,nemoj ići stranputice...Bolje ide i šepavac nego lutalica!" (Sermo 169.18).

Iskustvo nam potvrdjuje nauku otaca:"contraria contrariis curantur." Zle sklonosti u nama možemo savladati jedino njegovanjem dobrih.Krepost je jedini lijek proti grijehu.Krivo drvo se može ispraviti samo tako,da se savija na obratnu stranu...Savijanje sama sebe je napor i vještina,a kondicija se stiče vježbom,treningom (= askeza).Askeza je put savršenijemu,a savršenstvo nema granica,pa mu ih ni mi ne smijemo stavljati.

-Isusova konstatacija:"Onaj koji stavlja ruku na plug pa se okreće natrag,nije prikladan za kraljevstvo Božje."(Lk.9,62).

Sveta dužnost

Gosp.Bog traži od nas savršenost:"Sveti budite, jer sam i ja svet."(Lev.11,44).Mi smo odabranici Božji.Ono što On izabere ili što se njemu posvećuje mora biti bez mane (Lv.22,22),čak ako se radi i o životinjama,a pogotovo o čovjeku.Čitav narod (ib.11) i svećenstvo (ib. 21,17)mora biti čisto.Bogu se služi "savršenim srcem" (I Kr. 8, 61).Ono što je Jahve naredio Abrahamu vrijedi za sve njegovo potomstvo,tjelesno i duhovno:"Hodaj preda mnom i budi savršen." (Gen.17,1).Po riječima sv.Jakova i djeca N.Zavjeta moraju biti "perfecti et integri,in nullo deficientes."(Jc.1,4), jer - kako svjedoči sv.Pavao - "elegit nos in ipso ante mundi constitutionem,ut essemus sancti et immaculati."(Eph.1,4).Isti apostol svečano izjavljuje:"Ovo je volja Božja posvećenje vaše."(I Sol.4,3). Da ne bi možda tkogod pomislio da je već dovoljno savršen,sv.Ivan opominje:"Tko je pravedan neka bude još pravedniji,a tko je svet neka bude još svetiji."(Apk.22,11).Nikada nismo dostatno savršeni.Stoga i Spasitelj traži od nas:"Budite savršeni kao što je savršen i vaš nebeski Otac."(Mt.5,48).Kad nas Bog ne bi pozivao na savršenstvo,protuslovio bi samome sebi,svojoj neizmjernoj svetosti.Ako nas je posinio,to je učinio samo zato da mu budemo što sličniji.

Uostalom,postoje i naše opće i temeljne kršćanske dužnosti koje nas same po sebi potiču na veću savršenost: 1/ prva i najveća naša dužnost,zapravo jedina svrha našega života,jest slava Božja.Savršeniji stvorovi daju Bogu veću slavu.Dakle,već radi toga bismo se morali truditi oko svoga posvećenja.Tko ne vodi brigu o svome duhovnom napretku otima Bogu dužnu slavu. 2/ Spas naše duše zahtijeva što veće zalaganje oko dobra,a većeg dobra od sjedinjenja s Bogom - najvećim Dobrom - nemamo.Što je veća svetost na zemlji,to je veća slava i radost na nebu.Tko se zadovoljava samo s minimumom dobra i rajskog blaženstva,neće ni to postići.Poznat je princip iz balistike: gadjaj više da pogodiš niže! To isto moramo činiti i u askezi: gadjati na najviše,na svetost! -Dobro bližnjega traži takodjer od svakoga kršćanina što veći stupanj svetosti.Jedino naš dobar primjer može biti drugome na pobudu.Medju savršenima ni griješnik ne može odoljeti porivu svoga boljega "ja".

Zar se gornje pobude na savršenstvo potpuno ne slažu s vrhovnim ciljem našega života - slaviti Boga posvećujući sebe i bližnjega?

Opća dužnost

Koga sve Bog poziva na svetost? Svako svoje dijete,svakoga kršćanina i kršćanku (vocatio remota)! Nitko nije izuzet od ove časti i dužnosti.Istina,nije svatko pozvan na jednaki stupanj savršenstva,nego na onaj koji najbolje odgovara njegovim sposobnostima,mjeri milosti i Božjem predodredjenju.Ipak neke Bog posebno poziva u "stalež savršenstva",pa i na najviše vrhunce svetosti (vocatio proxima,specialis).Mi zasada ovdje govorimo samo o općem pozivu na opću svetost.

Upućujući svoju prvu poslanicu Korinćanima Apostol je adresira ovako:"Crkvi Božjoj u Korintu,posvećenima u Kristu Isusu, p o z v a n i m a da budu sveti."(I Kor.1,2).Svi su dakle Korinćani pozvani na svetost.A zar samo Korinćani? Ne,i Rimljani takodjer,i svi narodi,i svi ljubimci Božji (Rim.1,7),tvrdi isti Apostol.To uporno i često opetuje takodjer i veliki učitelj duhovnog života Sv.Franjo Saleški (u "Introduction à la vie dévote" i drugim svojim djelima) i zaključuje:"Svaki... i na svakome mjestu dakle mora i može težiti savršenom životu."

Crkva je to uvijek učila,u davnim vremenima kao i danas. Pio XI u svojoj enciklici "Rerum omnium",nakon što je citirao zapovijed Kristovu o savršenstvu,veli:"Tenentur enim hac lege, ut patet,omnino omnes,nullo excepto."(AAS 15,49-63,26.I.1923). Ovaj časni i dragi zakon savršenstva nije mogao zaboraviti ni II Vatikanski Sabor,koji nam poručuje:"Svi su u Crkvi pozvani na svetost" (Dogmatska konstitucija o Crkvi,gl.V.39),te opet: "Svi su dakle vjernici pozvani i dužni da teže za svetošću i savršenošću vlastitog staleža."(ib.gl.V.42).

Ako nas Bog sve poziva na svetost,znači da je ona svima m o g u ć a. Nitko se od nas ne može izvlačiti od ovog "slatkog jarma"(Mt.11,30),pa čak i onda kada je težak i kada traži žrtve.

"Štogod je u zapovijedima teško,ljubav čini da bude lako," tješi nas sv. Augustin (Sermo 96,1).

Svećenici Ako je itko pozvan i dužan na svetost,a to je svećenik.To od njega traži već samo njegovo i m e (svetjenik,sacer-dos,hijerarh,hijereus).Kako će posvećivati druge ako sam nije svet? Njegova je s l u ž b a i zadaća da posvećuje.A od koga će početi ako ne od sebe? Svećenik je primio s v e t i r e d da bude djelitelj svetih tajna,učitelj svete nauke, čuvar svetih mjesta,posvetitelj.Misnik je,svaki dan prikazuje svetu Žrtvu i njome se hrani. On je p o s r e d n i k izmedju Boga i ljudi,izmedju Svetoga i grješnika.Svetost Božja treba da se prelijeva kroz svećenika na vjernike.Svećenik je z a s t u p n i k K r i s t o v. Ako ga loše zastupa,onda nije zastupnik nego prestupnik,falsifikator.Isus je svećenike obavezao na svetost i svojim primjerom i naukom:"Ja se posvećujem za njih da i oni budu posvećeni u istini."(Iv.17,19).Slabi svećenik izdaje Krista,izobličuje ga,iskrivljuje njegovu sliku u dušama vjernih.Kako on smije ponoviti Apostolove riječi "pro Christo legatione fungimur"(II Cor.5,2o)?Mjesto da bude "dobar pastir", postaje vukom.Tko je ono "svjetlo" što treba da svijetli svim ljudima,onaj "grad na gori" i "sol" koja ne smije izvjetriti (Mt.5,13),ako ne svećenik?

Kada Bog zahtijeva svetost od starozavjetnih svećenika (Ex.19,22:"sanctificentur"...Lev.21.6:"sancti erunt"),koliko neće više od onih koji su "drugi Krist",izabranici i zamjenici njegova Sina! Preko pastoralnih poslanica sv.Pavla,spisa sv.Otaca (Grgur Naz.,Krizostom,Jeronim)i Naučitelja (Akvinac,Bonaventura),općih (Tridentinski,Vatikanski II)i posebnih sabora, preko biskupa i papa (Leon XIII,Pio X 1/,Pio XII) Katolička crkva je uvijek od svojih službenika tražila veliku svetost.Kod redjenja je svim klericima toplo preporuča (v.Pontificale Romanum),a u svome Zakoniku naredjuje (v.kan.124).

Na svome redjenju mladomisnik ne dobiva već gotovu svetost,kao na tanjuru.On je već gotovu mora donijeti sobom u prezbiterat.Stoga je potrebno da je počne sticati još u sjemeništu.Svaki niži klerički red,počevši od tonzure,pretpostavlja postepeno usavršivanje.Svetim redovima,pogotovo prezbiteratu i episkopatu,smijemo pristupiti tek nakon što smo dobro prokušani u kršćanskoj savršenosti.

Redovnici Svi navedeni razlozi,koji potiču klerike na svetost važe i za svećenike redovnike.No redovnici kao takovi - bez obzira jesu li svećenici ili ne,dakle i redovnici-laici i sve redovnice - moraju težiti za svetošću iz posebnih razloga.Prvo: izabrali su kao svoj životni ideal stalež savršen-

---

1/ "Sanctitas una nos efficit quales vocatio divina exposcit." (Exhortatio ad clerum catholicum, 4.VIII.1908).

stva.Redovništvo je naime stalež savršenstva.Sticanje svetosti je jedini razlog zašto Crkva osniva redovničke zajednice.Redovništvo nema druge svrhe osim posvećivanja svojih pripadnika.Zato Kodeks propisuje:"Svi redovnici,kako starješine tako i podložnici,dužni su težiti za savršenstvom svoga staleža."(kanon 593).U ovaj stalež stupaju odazivajući se posebnom Božjem pozivu na savršenstvo (sv.zvanje).

Drugo: na svetost ih obavezuju redovnički zavjeti.Po njima su se zavjetovali,tj. Bogu obećali da će vršiti tri evandjeoska savjeta: siromaštva,čistoće i posluha.Ono što za ostale kršćane ostaje samo savjet,to sada za redovnika i redovnicu biva zavjet. Isusov savjet postaje redovnikov zavjet,životni dug,svetinja.

Treće: pravila reda traže od svakoga člana i čitave redovničke zajednice kršćansku savršenost.Pravila (regule,ustav,ustanove) postoje samo zato da olakšaju redovnicima -cama postizanje svetosti,koja je glavni cilj svake družbe i svih pravila skupa.Oduvijek su svi redovnici znali da "qui regulae vivit Deo vivit"(=tko živi po pravilu Bogu živi).

Ako neki redovnik -ca svijesno zanemaruje brigu oko svoga posvećenja,teško griješi.Ta se nebriga očituje u gaženju zavjeta,u formalnom preziru savršenstva,u svijesnoj nakani da ga se ne postigne,u stalnom kršenju redovničkih ustanova i davanju teške sablazni svojoj subraći ili susestrama.Dok ispunjavanje zavjeta uvijek obavezuje pod smrtni grijeh,pravila obično obavezuju pod lagani grijeh (osim ako nije izričito naglašena teška obaveza).Svaka točka kućnoga reda u načelu nije propisana pod grijeh - pa niti maleni - ali veće narušavanje samostanskog reda,pogotovo kad povlači za sobom sablazan i opći nered,uvijek je griješno.

b/

M I L O S T

Ako želimo dobro upoznati neku stvar,pojavu ili biće,moramo otkriti njihove izvore.Kad hoćemo da upoznamo kršćansko savršenstvo,jednako tako trebamo sići na same njegove izvore.Temelji ili izvori (causae) kršć.savršenstva mogu biti tvorni,svršni,zaslužni,uzorni,materijalni i formalni.

Izvori kršć. savršenstva

Prvi izvor i temeljni tvorni uzrok (causa efficiens principalis) svakog savršenstva jest Trojedini B o g, koji je sam apsolutno savršenstvo. Kao Stvoritelj dao nam je naravno savršenstvo stvorivši nas na svoju sliku,a kao Otac obogatio nas je nadnaravnim savršenstvom učinivši nas svojom djecom. - Instrumentalni tvorni uzrok (c.instrumentalis seu ministerialis) kojim se je Bog poslužio,da nas posveti jest sv. Č o v j e š t v o Isusovo,jer je ono bilo oruđje II Bož.Osobe.Zbog sudjelovanja Kristova u našem usavršavanju

ono se i zove "kršćansko" savršenstvo."Od njegove punine svi mi primismo."(Iv.1,14). - Drugotni tvorni uzrok (c. eff.secundaria) ljudske svetosti je p r i h v a ć a n j e milosti i suradnja s njome od strane kršćanina.Milost je uspješna ("Gratia Dei sum id quod sum") jedino uz našu suradnju ("et gratia eius in me vacua non fuit,sed abundantius illis omnibus laboravi." I.Cor.15, 10).

Konačni uzrok (c. finalis) nečega jest ujedno i njegov izvor,tj.razlog opstanka.Svrha i razlog opstanka svega je s l a v a B o ž j a, koja je svrha i kršć.savršenstva.Bliža svrha svetosti je ujedinjenje s Bogom preko Isusa Krista.Nasljedovanjem Krista postizavamo sebi savršenstvo a Bogu slavu.Ni u jednom slučaju nije naše savršenstvo samome sebi svrha.Ono je ustvari sredstvo po kojemu,ujedinjeni s Isusom,postajemo "dionici božanske naravi."1/ Gloria Deo et Christo eius!

Pošto smo usljed istočnoga grijeha postali "neprijatelji Božji"(Rim.5,10) i po svojoj naravi ("natura filii irae",Eph. 2,3) nesposobni da se otkupimo,a još manje da se posvetimo,trebalo je da II Bož.Osoba postane čovjekom pa da nam donese milost otkupljenja i posvećenja. To je S p a s i t e l j učinio svojim životom i smrću na križu.On je zaslužni izvor (c.meritoria) našeg savršenstva.Po uzvišenosti Kristove osobe,po svetosti njegova života,po gorčini njegove muke,po veličini njegove ljubavi,po vrijednosti njegova zastupstva (Caput generis humani, Caput Corporis Mystici) Bog nam dijeli svaku milost.Nema milosti koja nije plod Isusovih zasluga.

Model našega savršenstva je s v e t o s t Božja.Ona je izvor i uzor (c. exemplaris) svakoga savršenstva.Ideja potpunoga savršenstva je ostvarena samo u Bogu.On jedini posjeduje puninu bitne i moralne svetosti.Jedino je od njega možemo primiti i jedino po njemu usmjeriti:"Budite savršeni kao što je savršen vaš nebeski Otac." (Mt.5,48).- Medjutim,nebeski Otac nam je pokazao na zorni način kako izgleda nadnaravno ljudsko savršenstvo: po svome Sinu i "čovječanskom Sinu" Isusu.Krist je najsavršenija slika Očeva:"Tko vidi mene vidi i Oca." (Iv.14,9).On je stoga i uzor našega savršenstva."Nasljedovati Krista znači nasljedovati Boga,"izjavljuje sv.Paulin (Epistola ad Severum 22). - Imamo još jedan uzor savršena života,niži ali nama bliži: život s v e t a c a. Oni su nam uzor ukoliko su vjerno nasljedovali svoga Gospodina.Njihov primjer nam je dragocjen,jer nas hrabri pomisao da su bili slabi ljudi kao i mi.Ako su dakle mogli postati svetima oni,zašto ne bismo i mi?

Kao što naravni život ima svoje materijalno i formalno počelo,tako ga ima i nadnaravni.Ovdje tvarno ili materijalno počelo (c. materialis) ne shvaćamo kao nešto od čega se (non ex quo)

1/ Sv.Augustin to isto reče jezgrovito:"Deus Christus patria est quo imus,homo Christus via est qua imus."(Sermo 123,3).

taj život sastoji,nego kao počelo u kojemu (sed in quo) se on odvija.U tom smislu je materijalni izvor kršć.savršenstva ljudska n a r a v ukoliko treba da bude uzdignuta u nadnarav.Naša narav pruža vrhunaravnom životu svoje duševne i tjelesne moći,sva svoja fizička,psihička,moralna i lična dobra (o kojima smo već govorili,str.9 - 20).

Oblično ili formalno počelo(c.formalis) koje treba da u materijalnom elementu nadnaravnog života posije sjeme nadnaravi,da ga nadnaravno oživi,formira i usavrši jest posvetna m i l o s t.Kao što je duša formalno počelo naravnoga čovječjeg života, tako je milost formalni izvor nadnaravnoga.Milost čini čovjeka djetetom Božjim,radja ga na vrhunaravni život.Stoga nam je red da o njoj nešto više naučimo.

BIT MILOSTI

"O kad bi znala dar Božji!"
(Iv.4,10)

Pojam Po svojoj etimologiji riječ milost može označavati:

-a/ odliku radi koje nam neka osoba postaje mila,draga (lat:gratia,gratiositas;grč: χάρις ,Karijatide ili Harite =Gratiae;hrvat:milje,milina,milovidnost,miloća,dražest);

-b/ ljubav,naklonost,prijateljstvo što ga osjećamo prema nekome (lat: favor,benevolentia;njem: Gnade;hrv: milovanje,miljenik -ca,miljenče).U tom smislu je Noa "našao milost pred Gospodinom" (Gn.6,8);

-c/ nezasluženi dar,pomoć (lat: gratis;grč: χάρισμα ;njem: Gnaden-gabe -geschenk -brot;hrv: milošta,milodar,milostinja,blagodat);

-d/ pomilovanje,oproštenje krivice (lat: gratia,gratificatio, clementia,misericordia;grč: χαριτόω ;njem:Gnadenakt,gnädig;hrv: milostiv-ost,milosrdje,smilovanje);

-e/ u latinskom i grčkom jeziku može takodjer naznačavati zahvalnost (gratias agere, χαριστήριος);

-f/ u njemačkom još i nezasluženo doživotno uzdržavanje iz milosti (Gnadengehalt,Gnadensold),a u francuskome "usluga"(grâce, service).

U asketici,i teologiji uopće,riječ milost se uzima u značenju ljubavi,naklonosti i prijateljstva Božjega prema ljudima (favor,benevolentia),a takodjer kao čin Božjega pomilovanja i oproštenja (gratificatio,justificatio,remissio peccatorum).U užem smislu riječi "milost" zapravo označuje Božji d a r koji nam se dariva bez ikakve naše zasluge (donum gratis datum).Svojstvo milosti leži u njezinoj nezasluženosti s naše strane.

Dakako,ne može biti ni govora o tome da bi Bog našao u nama nešto naše (što ne bi bilo njegov dar),neku našu odliku koja bi po sebi bila njemu draga.Ono što on u nama ljubi,to smo od njega i primili.Takodjer je nemoguća bilo kakva zahvalnost Božja prema nama ("servi inutiles sumus").Jedino dolazi u obzir naša zahvalnost prema svome Stvoritelju,Gospodaru i Ocu.

Definicija U svome najužem i stvarnom značenju milost je nadnaravni dar kojim Bog osposobljuje čovjeka za nadnaravni život.

Milost je potpuno nezasluženi dar Božje dobrote, jer ni u kojem slučaju ne pripada ljudskoj naravi i sasvim je nadilazi u svakom pogledu. Stoga je zovemo ne samo "dar" nego i "nadnaravni" dar. Nadnaravan je po svojoj svrsi, po svojim učincima, po svojoj strukturi i po svome postanku. To je Božji dar čovjeku kao razumnom biću, koje će ga znati cijeniti i upotrebiti. Darovatelj je Bog (bog-astvo), čovjek je uživalac, korisnik, milosnik. Milost kao dar nema svoje vlastite egzistencije: ona sva proizlazi od Darovatelja i potpuno je upućena na darovanoga, ulazi u njegovu vlastitu supstanciju (gratia est accidens animae adhaerens). Milost nije dar kojim se čovjek služi, ali koji ostaje izvan njegove naravi kao neko strano tijelo. Ona se ucijepljuje u samu dušu čovječju, preobrazuje ju i osposobljava za nove zadatke, pače i za novi način života. Već smo to rekli: milost je radjanje čovjeka na božanski život. Iako je ovo radjanje plod časa, kratak čin (gratia in fieri), njime nije iscrpljena snaga milosti, jer je radjanjem stvoren život koji traje, milosni nadnaravni život duše (gratia in esse).

Nestvorena Milost Neizmjerni Bog u svome Trojstvu je prebogat životom i dobrotom. A kako život i dobrota uvijek teže svome umnoženju, tako se je i Božje bogatstvo života i dobrote prelilo izvan svojih granica, na stvorove.1/ I tako u svakom stvoru ima nešto od savršenosti Stvoritelja. Još više: i same Božanske Osobe silaze na zemlju (missio visibilis) da posvete čitavu zemlju, svako stvorenje. Dolaze s posebnom svrhom da posvete i usreće svoje najljepše zemaljsko stvorenje - čovjeka. I to, ne samo tako što dolaze k njemu, nego i što se nastanjuju u njemu, žive u njegovoj duši, pobožanstvenjuju njegov život (missio invisibilis, gratia). Svojim dolaskom ga Trojedini obogaćuje mnogim darovima (gratia creata), ali - što je najvažnije - dariva mu sebe sama, svoj nestvoreni život (Gratia Increata). To je razlog da u neizmjernom bogatstvu milosti razlikujemo "stvorenu" milost: sve one vrhunaravne darove što nisu Bog sam, od "Nestvorene Milosti": njega samoga, tvorca i vrela svake milosti.

Ova prisutnost Božja u pravedniku nije isto što i Božja sveprisutnost u svijetu (ubiquitas, praesentia Dei communis). Stvoritelj je naime prisutan u svim stvorovima kao prvi uzrok njihova bitka (per essentiam, tanquam causa essendi), kao svevideći i sveznajući pratilac svakog zbivanja (per praesentiam, bolje: per omniscientiam) i kao svemoćni vladar čijom se moći sve pokreće (per potentiam et virtutem). U duši pravednika Bog pre-

1/. "Kad Bog ljubi, nužno izlijeva svoje savršenosti, jer on ne može ljubiti nego samo sebe. Ljubeći naravno, saopćava bitak, život; ljubeći nadnaravno, saopćava sama sebe." (A. Dagnino, op. cit. str. 157).

biva na odličniji i posve nov način: ne samo što tamo jest,što u njoj živi i radi,nego zato što se duši dariva,s njom poistovjećuje,nju preoblikuje i adoptira.To je prisutnost ne toliko tvorca i gospodara,koliko oca,prijatelja,posvetitelja i darežljiva gosta.To je lični susret dvaju osoba koje povezuju i ujedinjuju svoja žića u jedan zajednički život.Ovaj susret nije trenutan,to je trajni zagrljaj Duha i duše,Oca i djeteta.Zasada se vrši ovdje u vremenu (praesentia Dei per gratiam) da se poslije usavrši u nebu i vječnosti (per lumen gloriae).

Duša pravednika je prebivalište presv.Trojstva,poprište njegova rada.Otac nam dariva svoje očinstvo i mi mu postajemo djecom.Naravni Božji Sin priznaje nas braćom,učlanjuje u svoje mistično Tijelo,uzima na sebe ljudsku narav uzdigavši je do najviših granica savršenstva.Duh S. nas ispunjava svojom prisutnošću i posvećuje svojom svetošću.Preko milosti mi na neki način učestvujemo u intimnom životu presv.Trojstva.Nestvorena Milost nas uvlači u svoj obiteljski krug,milosno nas asimilira."Ego dixi: dii estis et filii Excelsi omnes." (Ps.81).Tako nije više naravni red stvari naša sudbina,već jedino nadnaravni.Ljudski život i njegovo odredjenje se ostvaruje samo u Milosti.

Stvorena milost

Mnogovrsni su darovi Božji čovjeku i mogu se promatrati s različitih gledišta.Stoga se stvorena milost dade razvrstati u više kategorija.Ako se misli na one darove što ih je Bog udijelio prvim ljudima nezavisno od zasluga Kristovih,zovemo ih općenito milost Božja (gratia Dei vel Conditoris).Sve pak ostale darove stečene Isusovim zaslugama (što je pravilo za sadašnju ekonomiju Providnosti) zovemo Kristovim milostima (g.Christi vel Salvatoris).Milost u užem smislu je vazda nutarnja (g.interna),jer djeluje i ostaje u duši,no u širem značenju može biti neki vanjski dar koji,premda utječe na dušu,postoji i ostaje izvan nje - kao na pr. propovijed,Objava, sv.slika,dobar primjer - pa se nazivlje vanjskom milošću (g.externa).

Obzirom na svoju trajnost i način kojim se usidruje u subjektu,milost može biti trajna,kao neko stanje ili habitus(gratia habitualis) ili pak trenutna,prolazna,u obliku čina ili akta (g.actualis).Habitualna milost ostaje trajno u svome nosiocu, preobrazuje dušu u njenoj biti,jer je pobožanstvenjuje i posvećuje,pa je stoga nazivamo i posvetnom milosti (g. sanctificans). Kažemo da se tada duša nalazi u s t a n j u m i l o s t i.Aktualna milost je kratkotrajna kao i svaki čin,jer njome Bog časovito djeluje na umne i voljne moći naše duše,ne dirajući u samu njenu bit,i pokreće ih na vrhunaravna djela,pa joj odatle ime djelatna milost.

ORGANIZAM MILOSTI

Kad milost nazivamo darom,pri tome je ne smijemo zamišljati kao neku stvar ili predmet kojim nas darežljivost Božja obasiplje da bi bili bogatiji.Milost-dar to je sam živi Bog ili njegova živodajna pomoć,što se nudi jednom živom i razumnom bi-

ću da bi se njegov naravni život uzdigao u nadnaravnost. Milost, dakle, daje jedan novi život, jer je i ona sama život, dinamika. Ona je radjanje života za život, a radjanje uvijek pretpostavlja živog roditelja i živo čedo, dakle umnažanje i pomladjenje života. Milost je život po svome izvoru (živi Bog) i život po svome učinku (božanski život u čovjeku) - uvijek život, i to "novi život" (Rim.6,4).

Kao svaki život i milosni život je jedan organizam. Posjeduje žive organe kojima se služi i aktivne moći kojima radi. Premda je u sebi jedinstven i cjelovit, ipak u njemu možemo pojmovno razlikovati - analogno naravnom životu - tri životvorna elementa: 1/ sam princip vrhunaravnoga života - milost posvećujuću, 2/ nadnaravne organe kojima se on služi - ulivene krepo-sti i darovi Duha Svetoga, te 3/ posebne moći i pomoći kojima milost proizvodi nadnaravna djela čovjekovoj prirodi nedostupna - djelatne milosti.

1/ P o s v e t n a m i l o s t

Bit Kako je nadnaravno savršenstvo život, ono mora imati svoje životno počelo i izvor, a to je posvetna milost. Ona je pak nadnaravni dar koji posvećuje našu dušu i čini je dionicom božanskog života.

Ona je t r a j n i vrhunaravni dar, habitualno s t a n j e prijateljstva Božjega, koje se gubi samo smrtnim grijehom. Posvećujuću milost dobivamo preko sv. sakramenata i djelima savršene ljubavi, a zbog zasluga Kristovih. Milosni život je sasvim novi način bivstvovanja, nadljudski, u kojemu se odrazuje Trojstveni život. Posvetna milost je novi životni oblik jer unosi nešto božanskoga u naš ljudski život i ne ostavlja nas više običnim naravnim ljudima.1/ P r e o b r a z u j e ne samo moći nego i b i t d u š e, biva njezinim novim svojstvom, kao neka nova narav, p o s v e ć u j e ju. Postajemo "dionici božanske naravi" (II Pet.1,4) na stvaran i formalan način, ali samo analogno i akcidentalno. Ne možemo naime biti djeca Božja u istom smislu kao Isus. On je bitno jednak Bogu, sin njegove božanske naravi, druga božanska Osoba, i sam Bog. Mi smo pak djeca po milosti - "ne od krvi ni od volje putene, nego od Boga rodjeni" (Iv.1,13) - tj. usvojena, adoptirana. I ostajemo uvijek ljudi, stvorenja. No čim se po vjeri i krstu sjedinimo s pravim i naravnim Božjim Sinom, u očima Očevim izjednačujemo se s Isusom (Rim.8,29, Gal.3,26).

Milost je s t v a r n o s t višega reda, jedna n o v a nutarnja nadnaravna k v a l i t e t a, dodana ljudskom biću.

1/ "La grazia è una forma e una norma di pensare, una forma ed una norma di volere ed una norma di amare: una forma nuova ed una nuova norma d'essere, di vivere e d'agire." (Delatte - Lettere di S.Paolo, ed.SEI, 1936, vol.1. st.533).

Nosilac joj je ne ljudsko tijelo već duša,koju potpuno prožima i u s a v r š u j e u redu bivstvovanja i u redu djelovanja.Milost posjeduje bogoobličnu snagu i duša u susretu s njome nužno postaje b o g o l i k a. Ova bogoličnost nije verbalna i slikovita,nego stvarna i tako djelotvorna da čovjeka čini djetetom Božjim.

Usporedba Kako čovjek može biti istodobno Božje i ljudsko dijete? To nije lako shvatiti.Doduše,imamo nekoliko slika ili usporedbi iz naravnog reda,koje nam donekle olakoćuju poimanje milosne stvarnosti,ali ni izdaleka potpuno: omnis comparatio claudicat.Tako na pr. neki bogoslovi usporedjuju milosnu vezu Boga i duše sa jedinstvom duše i tijela.Kao što je duša forma tijela,vele oni,i ujedinjena s njime tvori čovjeka,tako i milost s dušom tvori novo jedinstvo,čiji je rezultat posinaštvo Božje.Tačno,ali uz opasku da je vez duše i tijela supstancijalan,a Boga i duše samo akcidentalan.

Duša u stanju milosti se može zgodno usporediti usijanom gvoždju.Kao što željezo u vatri sja,gori,žari,tj.prima sve vlastitosti ognja premda uvijek ostaje gvoždjem,tako i duša u milosti Božjoj sja,živi i gori božanskim životom ostajući vazda ljudskom dušom...Kao što alem-kamen na suncu blista sunčanim sjajem,a ne gubi usljed toga svoje vlastite prirode...Kao što divlja voćka na koju se nakalami plemeniti navrtak ostaje uvijek divljaka,ali unaprijed živi novim sokom i plodi plemenitim voćem...

Jasno da ove slike nisu ni izdaleka potpune i adekvatne. Slike se obično zadržavaju na vanjštini i površini koje mogu lako prevariti sjetila i nedovoljno oprezni razum.Žir je,tako,sličniji jajetu nego hrastu,a ipak je žir hrast a ne jaje...Jaje u opće ne nalikuje kokoši,ali je stvarno kokoš...Sve su ovo,dakako,samo blijede slike.Milosna stvarnost je daleko jača.

Učinci posvetne milosti su izvanredno važni i uzvišeni. Nemamo dovoljno riječi da opišemo njihovu veličinu i dalekosežnost. Evo glavnih.Po milosti posvećujućoj mi postajemo:

-1. Djeca Božja u adoptivnom smislu.1/Tako smo samo stvorenja,Bog nas užima za svoju djecu,posinovljuje nas,te tako stičemo pravo na ime,život i baštinu samoga Boga.I u civilnom pravu postoji institucija "posvojenja",no tamo je ono pravna fikcija,a ovdje stvarnost."Gledajte koliku nam je ljubav iskazao Otac,da se nazivamo sinovima Božjim i da to j e s m o." (I Iv.3,1).A to jesmo ne po nekom pravnom efektu,nego po milosnom rodjenju od Boga, što je jedna realna duhovna stvarnost."Vi niste primili duha ropstva,da ponovo budete u strahu,već ste primili duha posinjenja po kojemu zovemo: Abba-Oče! Sam Duh svjedoči zajedno s našim duhom da smo djeca Božja." (Rim.8,15).

Kako je milost radjanje,nužno slijedi da kao plod donosi djetinjstvo.A dijete jednako tako nužno participira na naravi očevoj.I dijete milosti ima pravo na Očevu narav.Stoga i jesmo, po svjedočanstvu sv.Petra,"dionici božanske naravi"(II Pet.1,4).

1/Bilješka se,zbog tehničkih razloga,nalazi na slijedećoj stranici.

S istog razloga i bogoslovi nazivlju milost posvećujuću "milost posinaštva" (gratia adoptionis).

Princeza Luiza,unuka franc.kralja Luja XIV,na ukor svoje guvernante uvrijedjena primijeti:"Ja sam kćerka tvoga kralja." Razmaženo kraljevsko dijete dobije ovaj kršćanski odgovor:"A ja sam kćerka tvoga Boga."

-2. Braća Kristova. Ako smo djeca Božja,onda smo i braća Kristova. Najprije braća po tijelu (On je postao čovjek,"Sin čovječji"!), a onda i po milosti (time što smo mi postali djeca Božja).Zato nas on sam uči moliti "Oče naš...",a prije odlaska na nebo izjavljuje:"Idem k Ocu mome i Ocu vašemu."(Iv.20,17).Sveti Pavao ga nazivlje "prvorodjenim medju mnogom braćom"(Rim.8, 29),a nas "Kristovim subaštinicima". Sv.Augustin opaža za Krista:"Unicus natus est et noluit manere unus" (Tract.II in Jo. 13). Kad ćemo se napokon uživiti u ovu divnu stvarnost - braća smo i sestre Kristove!

-3. Baštinici neba. Baština je postulat sinovstva: "Ako smo djeca,takodjer smo i baštinici Božji,a subaštinici Kristovi" (Rim. 8,17).Kraljevstvo Božje postaje i naše kraljevstvo,a stiče se samo milošću (to je ono "pirno ruho" što nam omogućuje božansku gozbu).Po njoj nam pripada "visio beatifica" tj.blaženo gledanje i uživanje Boga na nebu.2/Milost je zora koja nam obećaje nebesko podne.

Koliko li samo milosna baština nadmašuje naše zemaljske zakone nasljedstva! Ljudska baština se dobiva tek nakon smrti oca,a Božja baština je moguća jedino za živa Oca,i to odmah.Što je na zemlji veći broj baštinika,primaju manju baštinu,dočim milosna baština - kako na nebu tako i na zemlji - ogromna je,nedjeljiva,neiscrpiva,božanska.Zemaljsku baštinu napuštamo smrću, a nebesku istom onda ovjekovječujemo.Žalosno je da se toliko napora ulaže i parnica vodi (čak i ratova!),da se postigne bijedna i prolazna zemaljska baština,a tako se malo trudimo da bi stekli kraljevstvo nebesko!

-4. Hram Duha Svetoga. "Zar ne znate da je naše tijelo hram Duha Svetoga?" čudi se sv.Pavao (I Kor.6,19).Dapače - kako tvrdi Isus - i hram čitavog sv.Trojstva:"K njemu ćemo doći i nastanit ćemo se u njemu."(Iv.14,23).K nama,dakle,silazi i sama Nestvorena Milost.Koja li čast i sreća: M i s m o h r a m B o g a

1/ Po Danderu (t.IV.thesis 16)"Adoptio est personae extraneae in filium et heredem gratuita assumptio." Prema tome ne može se "posvojiti" ljudska narav,nego samo ljudska osoba.Bog posvaja kršćanina kao krštenu osobu,ne kao ljudsko biće.Zato naša narav i poslije posvojenja ostaje uvijek ljudskom.Zbog istog razloga ni Isus ne može biti "filius adoptivus,"jer je već "Filius naturalis," tj.II Božanska Osoba presv.Trojstva.

2/ Milost i slava se upotpunjuju.Sv.Toma: "Gratia et gloria ad idem referuntur: quia gratia nihil aliud est quam quaedam inchoatio gloriae in nobis." (II.II.24,3 ad IIum).

ž i v o g a !" (II Kor.6,16).

Svi poštujemo - i s pravom! - crkve i hramove jer su Božje obitavalište. A koliko poštujemo sveti hram svoje duše? I s koliko poštovanja pristupamo braći i sestrama u Kristu, tim živim i milosnim tabernakulima?

-5. Milost nam takodjer dariva i nadnaravni život, o kojemu smo već toliko govorili. I to već ovdje na zemlji; skupa s našim naravnim životom. Uzdiže nas i duhovno preobrazuje. Postajemo više nego ljudi, više nego andjeli. Članovi smo Božje obitelji: "Iam non estis hospites et advenae, sed cives sanctorum et domestici Dei"(Eph.2,13, a slično i kod Ef.1,5; Mt.5,9; I Iv.3,1). Ono što će "blaženo gledanje" dovršiti na nebu, po milosti počinje već na zemlji. Anticipacija nebeskog blaženstva.

Primanje nadnaravnog života u stvari znači novo rodjenje, duhovni preporod, što ga sv. Pavao zove i novim stvaranjem("Koji god živi u Kristu novo je stvorenje,"II Kor.5,17), čiji je učinak nutarnji i preporodjeni čovjek (ib.4,16). Apostoli često ističu ovu nadasve odgojnu istinu (Titu,3,4-6: Ef.4,24: Rim.6,1-14: Kol.3,12: I Pet.1,3,23: Jak.1,18). A Isus poručuje svim Nikodemima svijeta: "Ne čudi se što ti rekoh: treba da se ponovno rodite." (Iv.3,7).

Kojom li samo brigom i tjeskobom njegujemo tjelesni život, a s kojom mlohavošću nadnaravni!?

-6. Milost nas posvećuje. Donosi nam oproštenje svih prošlih grijeha i čuva nas od budućih: "Tko je god rodjen od Boga ne počinja grijeha, jer sjeme Božje (tj. milost) ostaje u njemu; ne može griješiti jer je rodjen od Boga"(I Iv.3,9). Ne samo što nas opravdava nego nas milost i čini pravednima, Bogu dragima, njegovim prijateljima: "Ne zovem vas više slugama nego prijateljima"(Iv. 15,15). Kako milošću sudjelujemo na božanskoj naravi, Bog u nama nalazi dio svoga savršenstva i voli nas kao nešto svoje.

Posvetna milost je vrelo ontološke i moralne svetosti. Daje nam da budemo sveti i da djelujemo sveto. Po njoj naša djela dobivaju nadnaravnu vrijednost, jer potječu iz vrhunaravnog principa i tad su učinjena s Kristom i u Kristu. Postaju nam z a s l u ž n a djela, jer s njima možemo zasluživati nebo. Bez milosti naime nema nikakve nadnaravne zasluge.

Kad pomislimo na sve ove izvanredne i goleme učinke milosti, onda tek uvidjamo kolika je njezina važnost za naš duhovni život. Veličinu milosti je najbolje označio sv. Toma riječima : "Vrijednost milosti jednog jedinog čovjeka veća je nego naravna vrijednost čitavog svemira"(Summa, I-II.113,9, ad 2). Ispravan zaključak glasi: milost je najveća vrednota u životu.

"Agnosce, christiane, dignitatem tuam!"

2/ U l i v e n i   d a r o v i

Kako naša narav treba naravne moći (pamet, volju, organe) ko-

jima će djelovati, tako i nadnarav treba nadnaravne moći. Kako tijelo ima tjelesne organe, tako i milost posjeduje milosne organe pomoću kojih radi. To su ulivene kreposti i darovi Duha Svetoga. Oni sačinjavaju bliži radni princip našega milosnog života sa svrhom usavršavanja i spasa duše, i bez njih ne možemo vršiti spasonosna djela. Dok je milost kao neki statički elemenat nadnaravnog života, uliveni darovi predstavljaju njegov dinamičko-operativni elemenat. Milost se subjektivira u biti duše, jer je habitus entitativus, a kreposti u njezinim moćima, jer su habitus operativi.

a/ U l i v e n e k r e p o s t i

Što je krepost? Krepost je dobro i trajno duševno raspoloženje po kojemu se čestito živi, ili kraće: svijesna dobra navika (habitus operavus bonus). Ne automatska navika (koja nema zasluge), niti kakva loša navada (koja zaslužuje kaznu), no ipak i uvijek navika, jer krepost nastaje dugotrajnim opetovanjem dobrih čina. Ona u sebi uključuje ispravan cilj i nakanu, dobar čin kao jedino odgovarajuće sredstvo do cilja, pravilnu mjeru u djelovanju, te trajnost i ustrajnost u dobru. Krepost je velika moralna snaga 1/ ljudske duše. Temelj je katoličke askeze, čiji je ideal krepostan, tj. svet kršćanin. Kršćanske kreposti izviru iz jednog nadnaravnog stanja (milost) i nadnaravnog motiva (vjera i ljubav u Kristu). One najbolje usavršuju čovjeka i njegovo nastojanje prema dobru. U velikoj mu mjeri olakšavaju vršenje nekada teških moralnih obaveza i dužnosti. Bez njih je pak sličan nerodnoj smokvi (Lk. 13,6).

Krepost su oduvijek cijenili svi narodi (Grci, Kinezi, Indijci, Perzijanci, Židovi). O njoj su napisali divne stranice stari (Platon, Aristotel, stoici) i novi filozofi (Kant Wundt, Paulsen, Scheller, Spranger i dr), a da i ne spominjemo sv. Pismo i kršćanske moraliste. Danas je, nažalost, krepost zaboravljena i prezrena, jer ona traži od čovjeka žrtve i odricanja. Stoga joj moderni ljudi nerado spominju i samo ime, pa radije govore o "vrlini" nego o "kreposti" 2/. Upravo zato nam je ona danas i najviše potrebita.

Ulivene kreposti Kreposti se mogu steći na dva načina: 1. vršeći opetovano i ustrajno dobra djela svojim vlastitim naravnim moćima i 2. bez naše zasluge, primajući ih od Boga kao direktni dar. Radi toga se one prve zovu stečene kreposti

---

1/ Snaga je naznačena i u samoj riječi: grč. ἀρετή =muževnost; lat. virtus = krepčina; njem. Tugend (od taugen=vrijediti, biti jak), hrv. krepost od biti krepak. Engleski i romanski jezici se služe latinskim korjenom.

2/ Franc. pjesnik Paul Valery je još g. 1935 rekao: "Riječ krepost je mrtva ili barem na umoru... Tu riječ još samo nalazim u Katekizmu, poeziji i operetama." (v. "Wahrheit und Zeugnis", Patmos V. Düsseldorf 1964, str. 799).

(virtutes acquisitae),a druge ulivene (v. infusae) ili darovane.

Ulivene kreposti su,dakle,plod posvetne milosti i prema tome su nadnaravne.Potrebne su nam,jer samim naravnim krepostima, koje po sebi ne mogu prijeći domet naravnih moći,ne bismo nikada mogli doseći nadnaravne vrednote.Našim naravnim i stečenim krepostima stoga dolaze u pomoć ulivene kreposti,koje ih onda oplemenjuju i uzdižu dajući im vrhunaravni cilj i pomažući ih nadnaravnim sredstvima.

Ulivene se razlikuju od istoimenih stečenih kreposti i visoko ih nadmašuju.One su nadnaravne,a ove su naravne.Premda se mogu odnositi na isti objekt,nisu isto ni po svome porijeklu: jer su izravno dane od Boga (a stečene stičemo sami vježbom),niti po načinu djelovanja: jer rade samo pod uplivom milosti (a stečene djeluju i bez milosti),niti po svojoj svrsi: koja je kod ulivenih uvijek nadnaravna (dočim kod stečenih može biti i naravna),a niti po svjetlu kojim se rukovode: one se povode za svjetlom vjere (a stečene svjetlom razuma).Za razliku od stečenih,ulivene kreposti po sebi ne daju lakoću u djelovanju (slučaj obraćenoga grješnika kojemu je ispočetka teško se priviknuti na krepostan život) dok se ona ne stekne opetovanjem dobrih djela.

Ulivene kreposti su od Boga darovane radne sposobnosti za vrhunaravna djela.Potpuno su upravljene na kreposno djelovanje. Uvijek prate milost posvećujuću.Zajedno s njome se dobivaju i gube.One su kao grane na stablu milosti.Povećavaju se takodjer s njome,osobito djelima savršene ljubavi.Umanjiti se ne mogu direktno,jer su isključivo dar Božji a ne naša tekovina,ali mogu indirektno zbog malih grijeha ili suprotnih čina.Nakon smrtnoga grijeha gubimo ih sve,osim vjere i ufanja koje ostaju,ali oslabljene (ljubav postaje paralizirana).No i ove se mogu izgubiti suprotnim činima,tj.grijesima nevjere i očaja.1/

Bogoslovne kreposti

Ulivene kreposti mogu biti ili bogoslovne (v.theologicae) ili ćudoredne (v.morales).Bogoslovnima nazivamo one kreposti kojima je materijalni i formalni objekt sâm Bog,od njega se samo dobivaju,njegovom se Objavom spoznavaju i svoga imaoca,na neki način,s Bogom izjednačuju.To su vjera,ufanje i ljubav.Moralne kreposti uredjuju odnos naše volje prema svim ostalim njezinim dužnostima.Dok se prve odnose direktno na sam cilj našega života,potonje su upravljene na potrebita ćudoredna sredstva.Glavne moralne kreposti zovu se stožernima (v. cardinales).

1/ Kod Dandera nalazimo zgodnu sliku: smrtnim grijehom su poljuljani temelji hrama Duha Svetoga (milost i ljubav), što smo bili prije grijeha. Hram se srušio (gubimo sve ulivene moralne kreposti), ostaju samo ruševine (vjera i nada) nekadašnjeg svetišta. (De gratia Salvatoris, Oeniponte 1953, str.37).

Objava nam obilato dokazuje postojanje bogoslovnih kreposti. Najpoznatije su Pavlove riječi: "Sad ostaje ovo troje: vjera, ufanje i ljubav, ali najveća je medju njima ljubav." (I Kor.13,13).

Mi naime upravljamo čitav naš život prema Bogu preko tri temeljna duševna čina: vjere, ufanja i ljubavi. Svojim umom, koji je odredjen za istinu, vjerujemo u Boga kao vrhovnu Istinu; a svojom voljom, koja teži samo dobru, ufamo se u Boga kao naše najveće i zapravo jedino dobro; te ga napokon ljubimo ne samo kao naše osobno dobro, nego kao najveće Dobro u sebi, tj. puninu i izvor svakoga dobra.1/ No jer vjera, ufanje i ljubav nisu samo pojedinačni, izolirani čini naše duše koji se gube u nepovrat, nego su odraz našega stalnog raspoloženja i duševnog stanja u odnosu na Boga, zovemo ih krepostima. Najvažnije su medju krepostima, jer iz njih sve druge izviru i jer nas najtjesnije povezuju s Bogom.

V j e r a. Posvetna milost nam sobom najprije donosi dar vjere: "Da, milošću ste spašeni posredstvom vjere. To ne dolazi od vas, to je dar Božji." (Ef.2,8). Nadnaravnu krepost vjere ne možemo sami steći. Ona je <u>ulivena krepost kojom držimo za istinu ono što nam je Bog objavio</u> i uči nas Katol. Crkva. Motiv nadnaravne vjere je isključivo vjerodostojnost Boga Objavitelja, a ne očevidnost same stvari (to bi onda bilo "znanje"). Ona je2/ naime "dokaz onoga što ne vidimo," kako kaže Apostol (Heb.11,1).

Vjera je čin našega razuma i volje skupa3/, ali nadahnut milošću. Radja se suradnjom čovjeka i Boga, no Bog tu ima glavnu riječ: "Nitko ne pozna Oca osim Sina i onoga komu Sin htjedne objaviti" (Mt.11,27). Bez milosti vjerovanja ne bi bilo, niti bi ono imalo čvrstine i sigurnosti, ali pri tome i čovjek doprinosi svoje umne sposobnosti, slobodu i dobro ćudoredno raspoloženje. Stoga krepost vjere nije kod svakoga jednaka, i dobro je da često puta molimo s apostolima: "Gospodine, umnoži našu vjeru!" (Lk. 17, 5).

Predmet vjere je Bog i njegova objava, priznanje misterija božanskog Trojstva i osobito spasiteljska uloga Isusova. Vjera je naš pozitivni odgovor na Božju riječ, naš prvi susret s njime i životno opredjeljenje za Boga. Pošto je Isus poklad svoje nauke predao na čuvanje Katoličkoj Crkvi - koja je "stup i temelj istine" (I Tim. 3, 15) - naša vjera iskreno obuhvaća

---

1/ Nihil volitum (caritas) nisi praecognitum (fides) et desideratum (spes).

2/ Nekada se, osobito u profanom govoru, riječi "vjera", "vjerovanje", "vjerovati" upotrebljavaju u značenju mišljenja ("mislim, držim, smatram da je tako"), što je sasvim krivo. Vjera označuje uvijek sigurnost, duboko uvjerenje, nepokolebivost.

3/ To je bilo poznato već i piscima St. Z-a. Oni upotrebljavaju za pojam vjere dva izraza: 'āman (odatle: amen. Grci πίστις, lat. fides=vjera kao čin uma) i baṭaḥ (ἐλπίς, spes=povjerenje kao čin volje). Vidi: "Wörterbuch zur biblischen Botschaft", Herder, Freiburg 1964, st.264.

svu crkvenu nauku i podlaže se nepogrešivom učiteljstvu Crkve. Vjerom upoznajemo svrhu svoga života i opstojnost nadnaravnog reda.[1]

Vjera rasvjetljuje višim svjetlom našu pamet, produbljuje znanje, čuva od zabluda, daje snagu našoj volji, osobito u poteškoćama i pogibeljima, zagrijava naše srce najuzvišenijom ljubavlju, tješi nas u nevoljama, donosi smirenje i nadu, upozorava na vječni život, ukazuje na jedine prave vrednote i sredjuje naše odnose s Bogom i bližnjim. Vjera je najprvi akt religioznosti i dragocjeni moralno-zaslužni čin, jer je plod slobodne volje. Prava vjera je natprirodna, čvrsta, živa, djelotvorna, cjelovita, nepokolebiva, te ne samo nutarnja nego i vanjska. Temelj je pojedinačnog i društvenog života.

Vjera je i prvi uvjet nadnaravnog života (Rim.3,21) i spasenja uopće (Mk.16,16). Kršćani su samo oni koji "imaju vjeru" (Dap.2,44) i zovu se jednostavno "vjernicima". "Bez vjere nije moguće ugoditi Bogu" (Hb.11,5) niti posjedovati bilo koju drugu ulivenu krepost ili dar. Ona je korijen na kojemu raste i cvate duhovni život. Iz nje izviru ufanje i ljubav, koja je sa svoje strane usavršuje i oživljuje (fides formata). Vjera može ostati u duši čak i nakon gubitka posvetne milosti i ljubavi, no tada je sakata i nesavršena (f.informis seu mortua). Ona je posljednji "pojas za spasavanje" svakome grješniku sve dokle ne upadne u izričiti grijeh nevjere. Vjera se nikada ne gubi bez vlastite krivice, a dokazuje se i razvija dobrim djelima: "Vjera je mrtva bez djela" (Jak.2,14-26).[2] Vjernik ne treba da se boji suda Božjega (Iv.5,24), jer je Božje dijete (Iv.1,14), hoda u svjetlu (ib.12,46) i posjeduje vječni život (ib.3,16). Pravi vjernik uvijek pobjedjuje: "Ovo je pobjeda koja pobjedjuje svijet - vjera naša!" (I Iv.5,4).

Vjera je apsolutno potrebita za spasenje: i malenima (fides infusa, habitualis) i odraslima (habitualis et actualis), i to "necessitate medii". Odraslima je od Boga i Crkve naredjena. Nije potrebita jedino blaženima u nebu, jer oni već Boga "gledaju". Vjeruju čak i pakleni osudjenici skupa s vragovima, kako tvrdi sv.Jakov (2,19).

1/ De Aldama zgodno tumači pojmove:
- credere Deo (motivum fidei) : quia verax,
- " Deum (objectum ") : existentia Dei,
- " in Deum (finis ") : totalis subjectio Deo tanquam fine ultimo. ("Sacrae Theologiae Summa", sv.III, izd.IV, Madrid 1961, st.788).

2/ To uvidja i protestant Emil Brunner: "Man muss den Glauben tun" (Die Mystik und das Wort, Tübingen 1924, st.166) i opet: "Es gibt keinen Glauben an sich, abgesehen vom Handeln" (Das Gebot und die Ordnungen, Tübingen 1932, st. 1o3).

Dragocjeni dar sv.vjere moramo savjesno čuvati i njegovati, jer je ona početak, temelj i korjen svetosti (Trident.Koncil). To ćemo postići ako za svoju vjeru 1. često m o l i m o, 2. obnavljamo u sebi i javno č i n vjere, 3. stičemo vjersko z n a n j e (čitanje Evandjelja, katoličke štampe, vjeronauk), 4. odbijamo napasti i sumnje[1] što se radjaju čitanjem protuvjerskih knjiga ili gledanjem takovih filmova, krivim odgojem, bezbožnim ili krivovjernim društvom, praznovjerjem i najviše usljed vlastite oholosti), 5. ž i v i m o po svojoj vjeri. Ova krepost se najbolje njeguje ako nastojimo steći d u h v j e r e,[2] po kojemu sve na svijetu - ljude, dogadjaje, stvari, dobro i zlo - promatramo i sudimo sa stanovišta Božjega. "Justus meus ex fide vivit"(Rom. 1,17). Iskreni vjernik će se žarko truditi da i drugome pomogne doći do svete vjere (javnim ispovijedanjem vjere, primjerom, apostolatom, štampom, molitvom, obranom vjere i sl.), pa tako svojom djelotvornom vjerom posvećuje sebe i bližnjega.[3]

U f a n j e. Kako je Bog, kao objekt naše vjere još daleko i nedostignuto dobro, to se u nama radja želja i čežnja za njim. Kad ova čežnja stekne sigurnost zbog obećanja Božjih, razvija se u kršćansku nadu ili ufanje. Ono je direktno vezano na vjeru, koja je "sperandarum substantia rerum" (Hb.11,1). A. Benigar ga naziva "cvijetom koji niče iz korjena vjere, da bi rodio plodom ljubavi" (Theologia spiritualis, ed. II. Roma 1964, st. 735).

Ufanje je ulivena krepost kojom se nadamo posjedovati samoga Boga, vječni život u njemu i sredstva za to potrebita. Bog je dakle glavni sadržaj našeg ufanja. On je ona "životonosna nada" i "baština koja se ne može raspasti ni okaljati ni uvenuti" o kojoj nam govori sv. Petar (I Pet. 1,4). Slava Božja koja će se u nama očitovati bit će ujedno i naša slava, i u toj nadi ćemo biti spašeni (Rim. 8,24). Naš Bog jest "Bog nade". (ib.15,13). Temelj ufanja je Bog kao naše najveće dobro, koje nam se je k tome izričito obećalo. Svemoguć je pa svoja obećanja može ispuniti, i vjeran je pa ih hoće ispuniti (sperare Deum a Deo per Deum). Kršćansku nadu pomažu još i zasluge Kristove, zagovor nebeske Majke i pomoć svetaca. Sv. Pismo smatra nesretnim onoga koji se ufa u čovjeka (Jer. 17,5). Ufanje je specifično kršćanska krepost.

1/ Ako su sumnje neodredjene i općenite naravi, treba ih odbiti i više moliti. Ako su pak odredjene i uporne, treba se bolje vjerski informirati (knjige, ispovjednik, teolog, župnik).

2/ O. Garrigou-Lagrange ovako definira duh vjere: "Sklonost da se sve promatra i sudi (Boga, bližnjega, sebe, dnevne dogadjaje) u svjetlu vjere i nadnaravnim načinom, tj. kao okom Božjim" (De sanctificatione sacerdotum, ed. Marietti 1948, st. 19).

3/ "Snagom ili slabošću naše rasvijetljene ili nerasvijetljene vjere bit će povećan ili smanjen vjerski život čitave Crkve." (Hilde Herrmann - Schwache Punkte im Glaubensleben, Verlag J. Knecht, Frankfurt a.M. 1961, str. 14).

Pored Boga,koji je direktni predmet našeg ufanja,smijemo se i trebamo nadati i svim onim dobrima,naravnim i nadnaravnim, što nas podržavaju u toj nadi,te nam omogućuju njezino ostvarenje.Posebni pak predmet kršćanskog ufanja je Spasitelj Isus,koji je zapravo "naša nada" (I Tim.1,1).On je naime posrednik izmedju nas i Boga,veliki,milosrdni i vjerni svećenik N.Z-a,koji stalno posreduje na nebu za nas (Heb.2,17).Ne može biti izgubljen onaj za koga se je Mesija rodio,trpio i umro na križu.Uskrsnuo je da bude naše uskrsnuće (I Kor.15,12-22),a na nebo otišao da nam pripravi stanove (Iv.14,2).

Čovjekova nada postaje nadnaravnom krepošću tek onda kad proizlazi iz vjere u Božja obećanja,kad potaknuta milošću traži i rabi potrebita sredstva,ustraje u nastojanju oko dobra,svladava poteškoće na putu i nikada ne pada u očaj i malodušje. Ona nas otcjepljuje od svijeta i njegovih prolaznih dobara te čvrsto veže uz Boga i čini nas već ovdje sretnima.1/ Krepost nade spašava kršćanina od nedaća prošlosti i sadašnjosti te ga bodri i sprema za sreću budućnosti.Na njoj počiva snaga molitve, jer nikada ne bi molili kad se ne bi nadali.

Ufati se mogu samo vjernici,pa makar bili i grješnici,i to samo na zemlji ili u čistilištu.Nebu je nada suvišna,a paklu nemoguća. P o t r e b n a je svim vjernicima za spasenje.Još smo uvijek na putu (homines viatores),daleko od cilja.Kršćanska nada nas krijepi,podiže,potiče na ustrajnost,daje odvažnost i izdržljivost.Ona se ne boji zemaljskih nevolja,niti ufa u zemaljska dobra,oslanja se na Boga,usmjeruje dušu prema visokim idealima,umnaža snagu,pruža čovjeku duhovnu sigurnost (Dr.J.Kuničić - Katolička moralka,II sv.izd.III. Zgb 1965,st.51).Bez nje bismo sigurno klonuli na putu.2/

Svima je ,dakle,potrebita,ali napose asketama.Oni se posvećuju težem poslu od ostalih ljudi (savršenost),pa trebaju veću snagu i više milosti,a naročito veliku nadu u konačni uspjeh. Početnici se najviše moraju čuvati očaja i preuzetnosti,glavnih grijeha proti ufanju,te u sebi gojiti nostalgiju za nebom.Napredni će se odricati zemaljskih dobara i radosti,živjet će bez tjeskobe i briga za budućnost,svoj će pogled uvijek upravljati prema vječnosti ("Ibi nostra fixa sint corda,ubi vera sunt gaudia!") i moliti za dar ustrajnosti.Oni najnapredniji će se po-

---

1/ Najsretniji dan u mome životu bio je kad sam g.1943,teško ranjen,ležao na betonu mostarske tamnice.Bolovi su bili jaki,ali vjera još jača,a blažena nada da ću za koji sat (bio sam naime potpuno uvjeren da ne mogu duže živjeti) ugledati Boga i biti s njime ispunjala me je neopisivom srećom.Kad sam,medjutim,nakon par dana stekao uvjerenje da ipak neću umrijeti, bio sam duboko razočaran.

2/ Ljudsku nemoć i pesimizam najbolje odražava njemačka izreka: "Des Menschen Los ist Hoffnungs-Los".

svema prepustiti zagrljaju Očevu,te puni vjere i ufanja već ovdje na zemlji s Njime sjediniti u ljubavi.Kršćansko ufanje posvećuje:"Tkogod ima ovu nadu u Njega posvećuje se kao što je i On svet." (I Iv.3,3).

Ufanje se gubi grijehom očaja (Judin grijeh),a slabi sumnjama i preuzetnošću. J a č a se r a z m a t r a n j e m o dobroti,moći i vjernosti Božjoj,o dosada darovanim milostima te o zaslugama Isusovim.Hrani se čestom m o l i t v o m, ponovljenim č i n i m a ufanja,a najviše k r e p o s n i m životom. Ufanje traži duhovnu b u d n o s t i spremnost.Tko se ufa,taj čeka i mora biti uvijek budan ("mudre djevice"!).Poput vjere i ufanje nam je naredjeno,osobito u nekim životnim okolnostima(napast,malodušnost;kod primanja sakramenata,kajanja,molitve).

Naše ufanje mora biti č v r s t o i neoborivo.Zašto?Jer ono počiva na Božjem obećanju,a znamo da je "vjeran onaj koji je obećao"(Hb.10,24); na zaslugama Božjega Sina:"Krvlju Isusovom imamo osiguran ulazak u svetinju nad svetinjama"(Hb,10,19); na dobroti Božjoj,koja pomaže svima jer želi "da se svi ljudi spase"(I Tim.2,4),napose odabrani (Rim.8,28-30).No naše ufanje ne smije nikada postati preuzetno,kao da bi naš spas i savršenstvo zavisilo jedino o dobroti Božjoj,a nimalo o našem vlastitom zalaganju.Naša suradnja je nužno potrebita,jer - kako reče sv.Augustin - "Bog,koji te je stvorio bez tebe,neće te spasiti bez tebe."Stoga se moramo sa "strahom i trepetom" (Fil.2,12)brinuti o svome duhovnom dobru,pa i "onaj koji stoji treba da pazi kako ne bi pao"(I Kor.10,2).

Uza svu našu veliku odgovornost,kad smo učinili ono što smo mogli,budimo bez straha,čvrsto se ufajmo:"Znajte - poručuje nam Bog - da se nitko nije uzdao u Gospodina a bio prevaren." (Eccli. 2,11).

L j u b a v: Bogoslovne kreposti su "ovo troje: vjera, ufanje i ljubav, ali najveća je od njih ljubav" (I Kor. 13, 13).

Premda bi pali čovjek mogao kroz izvjesno vrijeme ljubiti Boga nesavršenom ljubavi i bez milosti,savršena ljubav kroz dulje vrijeme je nemoguća bez posebne pomoći Božje.Stoga je sama naravna ljubav prema Stvoritelju nedostatna i bilo je potrebno da nas On nadahne svojom božanskom ljubavlju.Radi toga je nadnaravna ljubav <u>ulivena krepost kojom volimo Boga nada sve,a sebe i bližnjega radi Boga.</u>

Kao krepost ljubav nije neki sentimentalni odnos prema ljubljenom biću,u sebi nema ništa sexualnoga (nije ἔρως),nego je voljni čin,stav predanja,kojim čitavo svoje biće predajemo i posvećujemo Bogu,ujedinjujući svoju volju s Njegovom (ἀγάπη, χάρις,charitas).Dakako,ona se oslanja na naravno nagnuće,na prirodnu težnju razumnoga bića svemu što je dobro i lijepo (amor naturalis),ali sveta ljubav oplemenjuje i usavršuje onu profanu odabirući Najdostojnijega (dilectio=electio).Ona ne traži za

sebe ništa,ni užitak (kao "amor concupiscentiae "),ni korist (kao "spes"),već se naprotiv sasvim dariva ljubljenome i želi samo njegovo dobro (to je "amor benevolentiae").Po sebi se razumije da se njezino blaženstvo sastoji u zamjeni subjekta i objekta: ljubeći je ljubljeni i obratno ("amor amicitiae").Kršćanska ljubav je sveto prijateljstvo Boga i duše ili - kako to vole reći mistici - "duhovne zaruke". Još više: ona prijatelje ujedinjuje u nadnaravnu zajednicu misli,osjećaja,želja i djela, u jedan vrhunaravni zajednički život (communio bonorum et vitae, život milosti ovdje,a život slave u nebu).

Razlog i formalni motiv kršćanske ljubavi jest neizmjerna Božja dobrota i ljepota u sebi,njegova svestrana savršenost(bonitas Dei absoluta).Posebni joj je pak razlog nesebična Božja ljubav prema nama.Jedino nas je iz ljubavi stvorio,posinio i pripravio nam vječni život.Ljubav je zakon kojim Bog upravlja ljudima i svjetovima (Dante).

Kršćanska ljubav obuhvaća prije svega Boga kao svoj glavni predmet.U toj ljubavi posebno mjesto pripada Isusu kao našem Spasitelju,koji je postao žrtvom naše ljubavi. "Nema veće ljubavi od one kojom se daje vlastiti život za svoje prijatelje" (Iv.15,13).I zato "tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove?" - pita se Apostol i sam odgovara u naše ime: - "Ni smrt ni život,ni andjeli ni vlasti,ni sadašnjost ni budućnost,ni sile ni visina ni dubina, ni bilo koje stvorenje neće nas moći rastaviti od ljubavi Božje,koja je u Kristu Isusu" (Rim.8,35-38).U ovu istu ljubav uključujemo sami sebe sa svojim duševnim i tjelesnim dobrima,a i sve ljude na ovom i drugom svijetu (izuzevši demone i osudjenike).Konačno u Bogu možemo voljeti i sva ostala stvorenja kao odraz njegove dobrote.

Veličinu ljubavi ističe Isus,sv.Ivan,sv.Pavao,sv.Augustin, sv.Bonaventura,Kempenac,sv.Franjo Saleški,sv.Ivan od Križa, te sva prošlost i sadašnjost kršćanstva. Zašto? Jer je ona najveća kao zapovijed,kao krepost i kao savršenstvo. "Učitelju,reci nam koja je najveća zapovijed u Zakonu?" Dobro nam je poznat odgovor Isusov (Mt.22,37). Ono "ex toto" znači da u srcu kršćanina ne smije biti ništa što je strano ili protivno ljubavi Božjoj. Kao jeka Kristovom zahtjevu čuju se riječi Pavlove: "Punina zakona je ljubav" (Rim.13,10).U njoj se naime sjedinjuju,opravdavaju,oplemenjuju i usavršuju sve ostale zapovijedi. Bez nje su čisto nasilje.U njoj je bit kršćanstva.Kako je "Bog ljubav" - tako je i kršćanstvo ljubav.

Ljubav je najveća i kao krepost.Tako izričito tvrdi onaj koji je nekada bio "spirans minarum"(I Kor.13,13).Doduše, sve teološke kreposti smjeraju k Bogu: vjera kao zadnjoj Istini i ufanje kao svome Dobru.No obje u tom teženju nalaze i svoje zadovoljenje,dočim je ljubav potpuno nezainteresirana.Na nebu će se vjera i ljubav stopiti sa svojim objektom i u tom smirenju prestati,ali ljubav ne prestaje nikada.Istom u raju će se ras-

plamsati do vrhunca. Ako ljubav ovako nadvisuje bogoslovne kreposti, a fortiori će nadmašivati i sve ostale kreposti, bilo ulivene bilo stečene. Naš Benigar izjavljuje: "Amor est donum, in quo omnia alia bona donantur" (Theologia spirit. str. 757). Augustinu je ljubav srž svih kreposti: "Virtus est ordo amoris" (De moribus Ecclesiae, c. 15). Sv. Toma prihvaća učenje svojih predšasnika Alberta i Bonaventure: "Caritas ad omnes alias virtutes comparatur et ut motor et ut finis et ut forma" (In Sent. III. d. 23, q. 3, a. 1). Teolog ljubavi o. G. Gilleman tvrdi da je nemoguća bilo koja nadnaravna krepost bez ljubavi.1/ Profesor Gregorijane J. Fuchs je isto tako kategoričan: "Nihil est 'simpliciter' (tj. savršeno, moja op.) bonum, nisi fiat ex caritate... Caritas, quia est forma virtutum, est etiam norma virtutum" (Theologia moralis generalis, pars I. ed. III. Roma 1965, str. 1o7).2/ Ljubav je na nebu kreposti kao sunce medju ostalim planetama.3/

Da je ljubav bit moralnoga savršenstva, to već otprije znamo. Svekolike kreposti zajedno daju savršenstvo, čije je žarište ljubav. Po riječima Akvinca ona je "forma perficiens unamquamque virtutem in ratione virtutis" (ib.). Sv. Pavlu je "veza savršenstva" (Kol. 3, 14), jer povezuje medjusobno sve kreposti i daje smisao svakoj i svačijoj savršenosti. Ljubav ne pozna granice, beskrajna je i neutaživa, po sebi teži ka savršenosti. I jedino se u njoj može smiriti. Kršćanska ljubav se radja, živi i umire s milošću posvetnom, koja je bit ontološkog savršenstva. Bez ljubavi nema ni milosti. Sjeme nadnaravnog života je niklo iz dvije ljubavi: Božje i čovječje, i sazorit će tek onda kad se obe konačno ujedine. Tako kršćansko savršenstvo i svoj početak i svoju

---

1/ "Sans l'information de la charité, l'acte dont il s'agit ne sera pas un acte de vertu dans l'ordre surnaturel... Ce que la charité possède essentiellement, elle le communique aux autres vertus par participation... La charité produit dans la vertu particulière une perfection et même ce que la vertu a de perfection". (Le primat de la charité en theologie morale, Louvain 1952, str. 53-54).

2/ Ima pisaca koji nisu zadovoljni izrazom "caritas est forma virtutum". Medju njima je i Dom Odon Lottin, benediktinac i profesor u Louvainu. No nama nije do toga da lomimo koplja oko termina. Ipak i on sam piše: "Toutefois, revendiquons pour la charité le primat dans toute la vie morale." (O. Lottin - Morale fondamentale, vol. I, éd. Desclée 1954. str. 4o2).

3/ Sv. Frano Saleški piše: "Sveta ljubav je krepost, plod, dar i blaženstvo." I dalje tvrdi da je ona krepost nad svim krepostima, plod nad svim plodovima, dar nad svim darovima i blaženstvo nad svim blaženstvima. (v. "Teotimo", ed. S.E.I. vol. I. XI. 19).

puninu nalazi u Ljubavi.

Kao svaka krepost ljubav nije samo čin,neki prolazni doživljaj,već i habitus,i to nadnaravni.Od Boga je uliven,k Bogu usmjeren i radi Boga darovan.I kao krepost i kao čin ljubav prema Bogu mora nadilaziti svaku drugu ljubav(amor appretiative summus):"Tko ljubi oca ili majku,ženu ili djecu,više nego mene,nije mene dostojan"(Mt.1o,37).Kršćanska ljubav nije samo čuvstvena i kontemplativna,nego još i djelotvorna,inicijativna,živa.Ona je život i djelo:"Sinci,ne ljubimo riječju i jezikom,već djelom i istinom!"(I Iv.3,18).Jaka je u teškoćama,neustrašiva u pogibeljima,ustrajna u neuspjesima i neumorna u žrtvama."Non recusatur labor,si adest amor",govorio je sv.Augustin.

Smisao ljubavi je u njenoj težnji za zbliženjem,izjednačenjem i sjedinjenjem.Sv.ljubav nas dakle zbližuje,izjednačuje i sjedinjuje s Bogom.U nama radja božanske misli,želje,osjećaje,čine.Tako nas milo i uporno preobrazuje i upriličuje Ocu.Nudi nam,goji i nijeti božanski život,jer "Bog je ljubav,i tko ostaje u ljubavi ostaje u Bogu i Bog u njemu"(I Iv.4,16).Ljubljeni Učenik znade iz iskustva:"Ljubav dolazi od Boga,i tkogod ljubi od Boga je rodjen".(ib.4,7).Ljubav je najveća posvetna i bogoobličná sila.[1] Ona je majka svetaca i svetosti uopće.

Ako je ljubav bogoslovna krepost,kako se onda njome može ljubiti sebe i bližnjega?Bog je prvotni objekt ove kreposti, a mi i bližnji tek drugotni.Osim toga,Bog nije sebičnjak,on želi da volimo sve ono što je iole vrijedno ljubavi,što je s tog razloga i njemu drago.Ljubeći stvorove ispravnom ljubavi,ljubimo ono što je dobro u njima;dakle opet Boga,ovaj put u njima.Ljubimo ih radi Boga,jer je to njegova zapovijed.Ljubimo ih u Bogu, jer je ljubav ulivena krepost,tj.Božja ljubav u nama.U srcu kršćanina(koji je,dakako,u milosti)boravi i ljubi Bog.Mi volimo braću u Duhu Sv.,s Kristom i našim zajedničkim Ocem na nebu.Ta zar nismo svi plod njegove ljubavi,Božja djeca,Kristova braća, nebeski subaštinici te zemaljski suputnici i supatnici?Ljubav Isusova nas je sve skupa učinila udovima istoga Tijela,tako da je ista stvar i jednaka dužnost ljubiti Boga i bližnjega.Kršćanska je ljubav tako velika,da obuhvata ne samo rodbinu,znance,prijatelje,sunarodnjake i suvjernike,već i sve ljude,pa i same neprijatelje.Ona je znak raspoznavanja pravog kršćanina(Iv.13,35).

U svjetlu nadnaravne ljubavi treba shvatiti i ljubav prama samome sebi.I ova je opravdana,ali nikada ne smije postati samoljublje,jer ono je najnesretnija od svih ljubavi.Premda je prirodno da najprije ljubimo sebe,kršćanska ljubav traži da jednakom

---

1/Sv.Augustin je to ovako izrazio:"Ako ljubiš zemlju,zemlja si; ali ako ljubiš Boga - što da kažem? - Bog si"(Prema M.Royo - Teologia della perfezione cristiana,III ed.Roma 1960,str.6o4). Privlačnu i posvetnu snagu ljubavi Pseudo-Dionizije je predočio slijedećom slikom:ljubav izmedju Boga i duše je slična konopu što veže ladju uz obalu.Ako s ladje vučeš konop,nećeš privući obalu,nego će kopno povući brod sebi.Tako i nas sveta ljubav vuče bliže Bogu i stapa s njime.(De divinis nominibus, 3;v.Migne - Patrologia graeca, Pariis 1844,3,679).

mjerom volimo i bližnjega.Pače,potrebno je više ljubiti duhovno dobro iskrnjega nego svoje tjelesno dobro.U stupnjevanju ljubavi prvenstvo pripada duhovnim vrednotama.Duhovno ima prednost pred tjelesnim,nadnaravno pred naravnim,vječno pred vremenitim, religiozno pred profanim.Sve smijemo ljubiti ukoliko je odraz božanske dobrote i ukoliko nas vodi konačnoj Svrsi.I u toliko više,koliko nas više njoj vodi.Ako se pokaže da nas neka stvorena ljubav udaljuje od Boga,to je znak da ne potječe od njega, da ne spada u krepost ljubavi i da joj ne smije biti mjesta u našem srcu.

Subjekt svete ljubavi je volja pravednika,ali ne isključivo volja,nego i čitav čovjek s dušom i tijelom.Ljubav usrećuje ne samo pozemljare,već i nebesnike i slatki je melem dušama čistilišta.Griješnici,osudjenici i demoni nisu sposobni ni vrijedni svete ljubavi.Grozota pakla se sastoji u potpunom pomanjkanju ljubavi.

Ljubav nam je p o t r e b i t a kao kruh.Za naravni i za vrhunaravni život.Ona je bitni uvjet - necessitate medii - za spasenje i za primanje milosti.Bez nje ne možemo dobiti opravdanje,tj.oproštenje grijeha - što je početak posvetne milosti - jer je ona sastavni dio savršenoga kajanja.1/ Pogotovo je bez nje nemoguć napredak u milosti i savršenstvu.Čin ljubavi nam je zapovjedjen u nekim životnim okolnostima,osobito na početku razumnog života,u napastima i pogibeljima,te kod primanja sakramenata.

Nije dovoljno samo imati ljubav.Treba je takodjer vršiti i usavršiti.Ljubav naime teži prema punini,beskrajna je po svojim tendencijama.Umnožava se ne jednostavnim dodavanjem čina i predmeta ljubavi,već intenzivnijim i dubljim ukorjenjivanjem u srcu.Dakle,ne gomilanjem i zbrajanjem čina,nego produbljivanjem,time što će svaki novi čin ljubavi biti jači,dublji,žarči. U tome će nam najviše pomoći pobožnost Srcu Isusovu i primanje Euharistije,sakramenta ljubavi i jedinstva. Mlakost pak povlači za sobom ohladnjenje ljubavi.Stoga više vrijedi jedno djelo žarke ljubavi nego bezbroj čina nesavršene ljubavi,i miliji je Bogu jedan veliki pravednik nego mnogi mlakonje.

Napredovanje u ljubavi ima za posljedicu i napredak u svetosti.Veličina ljubavi je mjerilo savršenstva. P o č e t n i c i u duhovnom životu se poznaju po tome što se još moraju boriti da ne izgube svetu ljubav, za njih je smrtni grijeh još uvijek bliska opasnost.No svoju ljubav dokazuju ne samo borbom proti grijehu,već i djelima pokore i podlaganjem svoje volje Božjoj volji.Moraju isključiti iz svoga života svaku sjetilnu ljubav i biti sposobni za savršeno pokajanje. U odnosu na bliž

1/ "Caritas semper justificat...est enim dispositio proxima et ultima ad justificationem" (S.Gonzáles - De Poenitentia, u djelu "Sacrae Theol.Summa", sv. IV. izdanje IV. M a d r i d 1962, str. 455, 456).

njega trebaju izbjegavati sve grijehe proti bratskoj ljubavi (mržnja, antipatija, zavist, ljubomora, osveta, sumnjičavost, nepromišljeni sudovi, srčba, svadja, uvrede, nesloga, sablazan i td.). Savjesno će vršiti sve svoje dužnosti, osobito naredjene, prema bližnjemu, a najnužnije je da znadu oprostiti i pomiriti se. Bitno je: u svakom čovjeku gledati brata i sestru u Kristu.

N a p r e d n i askete su već učvrstili svoju ljubav i još je trebaju pročistiti od malenih grijeha. S iskrenom boli i rado razmatraju muku Spasiteljevu, a sretni su kad rade za njegovu slavu ili vide da se širi kraljevstvo Božje. Osjećaju svetu ravnodušnost prema svemu što se ne odnosi na Boga. Odrekli su se svoje volje, nijedna im zapovijed nije teška, a svim žarom nastoje ispuniti sve evandjeoske savjete. Bore se proti mlakosti i svim sjetilnim nagnućima, pošteno se trude na uklanjanju zapreka svetoj ljubavi. Sve više zaboravljaju sebe. Kod njih bratska ljubav mora izvirati iz ovog načela: moj bližnji - to je sam Krist. Stoga će uvijek dobro suditi o drugima i biti spremni na svaku pomoć. Djela milosrdja tjelesnoga i duhovnoga su njihov svagdanji kruh. Ljubav im mora biti uvidjavna, strpljiva, saučesna, široka, apostolska i misionarska, a vladanje ljubazno i uljudno.

S a v r š e n i kršćani ne znaju za drugu ljubav osim Božje. Njihova ljubav više nije podložna slaboćama ili krizama. Požrtvovna je i vjerna u herojskom stupnju. Mučenička je i onda kad ne prolijeva krv. Ona je potpuno predanje u sjedinjenju s Bogom, te samo i stalno za njim žudi. Stoga joj je težak ovaj svijet, čezne za blaženim susretom u nebu: "Cupio dissolvi et esse cum Christo" (Phil. 1, 23). Savršena ljubav stoji potpuno u službi bližnjega. Spremna je na svaku žrtvu - pa i života - za spas duša. Predusreće i s veseljem ispunjava svaku želju i potrebu bližnjega. Posebno se očituje u herojskoj dobroti prema neprijateljima.

Stožerne kreposti

Pored bogoslovnih kreposti s milošću nam se takodjer ulijevaju i m o r a l n e. Premda za to nemamo izričite potvrde u sv. Pismu - kao što imamo za bogoslovne - to je u katoličkoj teologiji "sententia communis" 1/ Moralne kreposti imaju zadaću da upravljaju ćudorednim djelovanjem kršćanina, a imaju sjedište u ljudskoj volji (za razliku od intelektualnih kreposti, koje se nalaze u razumu). Njihov broj je velik, ali medju njima igraju glavnu ulogu četiri s t o ž e r n e kreposti: razboritost, pravednost, jakost i umjerenost. Nazivaju se tako (virtutes cardinales, od lat. "cardo" = stožer na vratima) jer na njima počivaju i stožer su oko kojega se vrte sve ostale ćudoredne kreposti, koje su stoga dobile ime "pratilice". Stožerne kreposti zahvaćaju i reguliraju čitav ljudski život, nutarnji i vanjski. Ako potječu iz ljudske naravi, zovemo ih stečene kreposti, a kad su dar milosti, zovu se ulivene.

1/ Iznimka je već spomenuti o. Lottin (Op. cit. str. 412), a u stari je doba Skot, Biel i nominalisti.

R a z b o r i t o s t : Prva i najvažnija stožerna krepost je razboritost (prudentia). Ona nam pomaže "razabrati" što je dobro ili zlo i što je opet u dobru bolje. Potiče volju da u odredjenim prilikama izabere upravo ono što je toga časa najbolje ne gubeći nikada iz vida zadnji cilj. Prava je životna mudrost i dragocjeno svjetlo u radu. Služi kao regulativ svim ostalim krepostima, jer se one bez razboritosti nalaze u pogibelji da izgube pravu mjeru.1/ "Zlatna sredina" je naime bitna značajka svake kreposti, a temelji se na razboru. Pojedine kreposti imaju svaka svoj posebni objekt, razboritost se pak proteže na čitavu ljudsku djelatnost, pa tako upravlja svim ostalim krepostima. Stoga su je oduvijek mudraci poznavali, posjedovali i cijenili. Hvali je "Knjiga Mudrosti" (8,7), preporuča Evandjelje (Mt. 1o,16: "mudri kao zmije", Mt. 25: "mudre djevice"...) i apostoli (na pr. "mudrost križa" iz I. Kor. 2,4). Bila je ukras svakoga sveca. -

Aristotel je definira kao "krepost ispravnog djelovanja" (recta ratio agibilium), a sv. Bonaventura kao vrlinu "pravilnog izbora u radu" (agendarum recta electio). Ona je intelektualna krepost, jer izvire iz praktičnog uma (razbor), ali je ujedno i ćudoredna, jer upravlja našom voljom, čuvstvima i djelima. "Uvijek pogadja praktičnu istinu - kako veli dr Kuničić - uvijek ispravno sudi i diktira" (Katolička Moralka, sv. II. izd. III. Zgb 1965, str. 89). Uči nas da stalno postupamo u skladu s razumom i vjerom. 2/ Kršćanska razboritost je od Boga uliveni dar, vodi se nadnaravnim motivima i sve promatra "sub specie aeternitatis". Ako nam je dana za naše lično dobro, zove se osobna razboritost, a kad joj je povjerena briga o drugima ili o javnom dobru, nazivamo je upravna razboritost (može biti odgojna, sudska, ekonomska, politička, saobraćajna i td.).

Moramo znati razlikovati p r a v u razboritost od krive, tj. od njezinih nametnika, kao što su: lukavost, prepredenost, proračunatost, snalažljivost, koristoljubivost, prevara, spletka, otezanje, tjeskoba ili pretjerana skrb. To je, po riječima Apostola, zemaljska ili tjelesna razboritost ("prudentia carnis"). Kršćanska razboritost - a to je ona prava - ne gleda na zemaljske i naravne interese, sva je usmjerena prema nadnaravnome i strogo poštuje ljestvicu vrednota. I ona se, dakako, oslanja na svjetlo zdravog razuma, ali još više na principe i svjetlo vjere. Dobro joj

---

1/ Tako na pr. revnost bez razboritosti može postati fanatizmom, strpljivost pretjeranom i griješnom popustljivošću, a ljubav slabošću. Nerazborita hrabrost donosi smrt, pretjerani oprez radja kukavičluk, a doslovna pravednost čini da "summum ius" postane "summa iniuria".

2/ U Häringovoj moralci čitamo: "Essa è l'occhio della fede rivolto alla situazione del momento". (B. Häring - La legge di Cristo, vol. I. Morceliana, Brescia 1957, str. 5o7).

dodju i lijepo je upotpunjuju srodne vrline: oprez,budnost,okretnost,dar savjeta (eubulija),mudrost,zdravi sud,savjesnost (sineza).1/ Do grijeha nerazboritosti vode slijedeće mane: lakoumnost,nepromišljenost,odbijanje savjeta,nepoučljivost,naglost,nemarnost,nepostojanost i sl.Apostol nas opominje: "Nemojte biti nerazboriti nego mudri,jer to je volja Božja" (Ef.5,17).

Potreba razboritosti je očevidna.Bez nje nije moguća nijedna krepost,ni bilo kakav duhovni napredak.Ona je solidni graditelj našega naravnog i nadnaravnog savršenstva.Pomaže nam u izbjegavanju grijeha i zlih prigoda.Čuva nas od naglih sudova,osjećaja i čina,te na vrijeme uklanja njihove štetne posljedice i pronalazi zgodne lijekove.Nitko bolje od nje ne zna prozreti zasjede djavla,koji se nekada pokušava prerušiti u "andjela svjetla"(II Kor.11,14).Ona najbolje znade vršiti primjenu ispravnih načela na konkretne situacije.Ne dozvoljava da se griješi ni "per excessum" ni "per defectum".Potrebna je svakome, a na osobiti način roditeljima,starješinama,odgojiteljima,upravljačima,vladarima,svima koji treba da se brinu za opće dobro. Najviše je potrebna svećeniku.On mora biti uvijek i svuda jako razborit: u ispovijedaonici,propovjedaonici,školi,posjetima,razgovorima,vladanju i upravi crkvenih dobara.

Kako se stiče nadnaravna razboritost? Samo milošću Božjom,jer je uliveni dar.Učvršćujemo je zajedno s posvetnom milošću živeći kreposno i stalno usmjerujući pamet prema posljednjem cilju.Razboritost donose godine,ali najviše kroćenje strasti,što je osobito važno za mladež.Najvjerniji saveznik razboritosti je redoviti ispit savjesti.Početnici u askezi se posebno moraju čuvati grijeha nerazboritosti kao i "tjelesne" razboritosti.Napredni trebaju posjedovati veliku duhovnu staloženost i sve prosudjivati Božjim očima.Dobro će im doći zgodno formulirana kršćanska načela ("Što koristi čovjeku dobiti cijeli svijet ..." "Sve na veću slavu Božju!"..."Što bi Isus na mome mjestu

---

1/ Kršćanska razboritost ne isključuje smjelost i odvažnost,čak ni potrebni rizik,kada to traže ozbiljni razlozi.Franc.svećenik André Laurentin piše:"J'ai toujours considéré le Nouveau Testament comme une apologie du risque...Les Béatitudes sont une charte du risque...Le risque est inhérent à la vie chrétienne. Dans l'Église toute mission comporte des risques... La prudence et le risque sont deux étrangers qui conhabitent et se limitent" (Lettre sur la place du risque dans le christianisme,u časop. "Esprit",janv.1965,str.135 i sl.). -

Drugi franc.svećenik abbé Joly je napisao knjigu s naslovom "Le beau risque de la foi". - Najbolje je da oprez i odvažnost spojimo u svome životu,kako su ih Nijemci spojili u svome jeziku: "wagen" (odatle:"die Wagnis" = smionost,odvažnost) znači usuditi se,odvažiti se, a "wägen" mjeriti,vagati (odatle: "die Wage" = tezulja, vaga).

učinio?" i sl.).Savršeni se posvema prepuštaju vodstvu Duha Svetoga prožeti darovima razuma,mudrosti,savjeta.

Kako se svaka vrhunaravna krepost bazira na naravnoj,dobro je znati kako se stiče i n a r a v n a razboritost.Prije svega treba znati učiti od prošlosti,vlastite i tudje (iskustvo,povijest,hagiografija).Zatim treba imati ispravna moralna i asketska načela u životu i radu,te sposobnost intuicije,naročito u hitnim i zamršenim slučajevima.Uvijek je potrebno dobro promišljati i vagati razloge za i proti,pomno proučiti sve okolnosti i moguće zapreke.Pravilno izmjeriti svoje snage i mogućnosti i što je moguće tačnije predvidjeti posljedice i učinke djela,pa i one najdalje.1/ Mudro izabrati najbolja i najprikladnija sredstva do cilja.Ustrajno,vješto i smjelo izvoditi početi posao budno prateći tok dogadjaja.Znati iskoristiti dobivene prednosti a liječiti neželjene posljedice.Veoma važno je biti objektivan prema sebi i drugima i gledati stvarnost otvorenim očima.Prava razboritost se uči od prošlosti,oprezno i trijezno prosudjuje sadašnjost i mudro predvidja budućnost.U škripcu i sumnjama traži savjeta u dobrih,iskusnih i razboritih ljudi,posebno pak kod duhovnog vodje.Nada sve pak u Boga,koji je "pater luminum".

Naravna razboritost se gubi usljed straha,koristoljubivosti i bilo koje strasti.Nadnaravna nestaje grijesima nerazboritosti i svakim teškim grijehom,svaki put kad se gubi posvetna milost.

P r a v e d n o s t: je nadnaravna krepost koja daje svakome svoje.Krepost je,to znači da iziskuje trajno i redovito vršenje pravde.Prima se od Boga,stoga je nadnaravna,a ima sjedište u ljudskoj volji.Ona strogo uredjuje sve naše odnose i dužnosti prema iskrnjemu.Njezin objekt je p r a v d a, koja u višima poštuje auktoritet,u jednakima ravnopravnost,u podložnima njihovu slabost,a u svima osobu sa njezinim ljudskim dostojanstvom i pravima.

Sv.Pismo je toliko cijeni da riječju pravednost (Justitia, justus) označuje skup svih kreposti,svetost općenito.Po njoj naime sudjelujemo u svetosti Božjoj,koji je sama pravednost:"Justus es,Domine,et recta judicia tua!" (Ps.118.) Tek ako je vrhunaravno motivirana,postaje kršćanska krepost,inače ostaje u naravnom redu.Pravednost je temelj društvenog poretka i mira.2/ Čuva od nepravda i njenih posljedica: svadje,mržnje i rata.Odbacuje prevaru,izrabljivanje i laž.Osigurava poštenje i omogućuje ustanovu sudstva.Poštuje svačije pravo,osobito slabih,siromašnih i malenih pred nasiljem moćnih i bogatih.

Ako se pravednost promatra kao krepost koja na temelju za-

1/ "Prudentia" dolazi od pro-videntia ili procul-videntia.

2/ Na jednom slavolúku pred carskom palačom u Beču stoji natpis "Fundamentum regnorum justitia".

kona promiče opće dobro,imamo tzv. z a k o n s k u pravednost (j.legalis),i ona obavezuje podanike.Ukoliko zajednica,odnosno upravljači kao njezini predstavnici,imaju dužnost davati jednake terete i zaslužene časti svojim članovima poštujući njihova prava,postoji r a z d i o b n a pravednost (j.distributiva).Kad zakonita vlast treba da podložnima kroji pravdu i kažnjava krivce,postizava se k a z n e n a pravda (j.punitiva).Ako pravne osobe i pojedinci pravedno uredjuju medjusobne odnose,takovu pravednost zovemo u z a j a m n o m (j.commutativa).Ako se želi svakome osigurati jednake uvjete života,osobito na ekonomskom području,dobiva se s o c i j a l n a pravda (j.socialis).O svim ovim vidovima pravde uči nas potanko moralka i,donekle,pravo.

Temelj naše pravednosti je neizreciva Božja pravednost. I kako se je božanska pravednost odrazila u ljubavi,tako mora i naša."Punina zakona"(Rim.13,1o),a prema tome i pravde,jest ljubav.1/K tome smo pred Bogom svi jednaki,svi njegova djeca i svi medjusobno braća.Ljudske smo osobe,koje imaju svoje dostojanstvo i svoja neotudjiva prava.Nepravdom vrijedjamo ne samo oštećenog pojedinca,nego i čitavo društvo,moralni red,ljudsko dostojanstvo i samoga Boga.Stoga Isus traži od svojih učenika savršenu pravednost:"Ako vaša pravednost ne bude veća ("abundaverit"!) od one književnika i farizeja,ne ćete ući u kraljevstvo nebesko" (Mt.5,20).

Kršćansku pravednost potpomažu kreposti pratilice: poštenje u svakom pogledu,posluh roditeljima i poglavarima,poštovanje starijima,zahvalnost dobročiniteljima,te istinoljubivost,iskrenost i vjernost svima.Pravednosti se protive: kradja,prevara, podvala,lihva,pljačka,šteta,nepoštena trgovina,prisvajanje,krivi sudovi i zakletve,osveta,kleveta,ogovaranje,laž,sablazan,uvreda,ruganje,protekcija,mito,povrede,sakaćenje,ubojstvo i ne izvršivanje obaveza prema bližnjemu (dugovi,obećanja,oklade,ugovori,isplate i sl.).

U p u t e za vršenje pravednosti: - poštivati tudja tjelesna,duševna i duhovna dobra (život,zdravlje,integritet, vjera, milost,sloboda,auktorstvo,plodovi rada...).Ako smo pogriješili,

1/ Pravda bez ljubavi nije dovoljna,jer pravo je "per sè rigido e freddo,mentre l'amore è dolce,caldo e mite: il diritto cerca quanto è suo,non così l'amore: il diritto persiste sulle sue rivendicazioni e non cede finchè non sia pagato l'ultimo centesimo,l'amore invece è disposto a donare e a condonare...Il diritto tende a dividere gli uomini e da amici li fa diventare nemici,l'amore invece li unisce e da nemici li fa diventare amici... Benchè siano necessari anche la giustizia e il diritto,essi esigono come ultimo fondamento l'amore" (Federico Tillmann -Il Maestro chiama,trad.di C. Colombo,ed.Morcelliana 194o.str.456). Pravda nas potiče da činimo bližnjemu dobro koje smo dužni, a ljubav i ono koje nismo dužni. Pravda zahtijeva da ne činimo zlo koje drugome škodi, a ljubav da ne činimo nikakvo zlo uopće.

treba dati pravednu otštetu.

- Poštivati svaku osobu,njezinu čast,dobar glas,prava,tajne i sl.U slučaju grijeha,dužni smo dati odgovarajuću zadovoljštinu.

- Poštivati tudja materijalna dobra (vlasništvo,zaradu,ugovore, zajmove,najmove,zaklade,oporuke,nadarja,zaloge,nalaze,poreze i sl.).Ako u ovome nismo postupali pošteno,moramo izvršiti povrat (restituciju).Pravi poštenjak više pažnje posvećuje tudjemu nego svojemu.

- Vršiti sve Božje,naravne,crkvene i ljudske (ukoliko su ovi posljednji u skladu s pravdom) zakone.Više gledati duh zakona nego slovo.

- U svim medjuljudskim odnosima postupati objektivno i pravedno, ne po ličnim simpatijama ili antipatijama."Ni po babu ni po stričevima,već po pravdi Boga velikoga!"

- Revni kršćani se neće zadovoljiti time da samo ne čine nepravdu.Oni žude za pravdom (jedno od blaženstava!),promiču je,bore se za nju makar i stradali.Razobličuju nepravdu na svakom koraku,ne toleriraju je niti pomažu.Ako su nosioci vlasti,moraju braniti pravdu,a proganjati i kažnjavati nepravdu.

- Kod kažnjavanja nikada ne biti suviše strog.Sjetiti se svoje vlastite slabosti:"Neka onaj koji je bez grijeha prvi baci kamen..." (Iv.8,7).

U svemu,tako i kod kreposti pravednosti,neka je ljubav na prvom mjestu!

J a k o s t: Moja okolina i čitav svijet,živi i neživi,okreću prema meni oba svoja lica: bolno i veselo,pružaju mi obje ruke: u jednoj nose bol,u drugoj užitak.Kako ću se ponašati u nevoljama,progonima,pogibeljima,teškoćama,bolima i bolestima? To me uči krepost jakosti (fortitudo=hrabrost,junaštvo). A kako ću se vladati prema užicima i nasladama? To će mi kazati kršćanska umjerenost.

Jakost je krepost borbe,svršila ona pobjedom ili mučeništvom.A za borbu treba snaga,u prvom redu duševna.Tu snagu ne nalazimo uvijek u sebi,sama ljudska jakost je nedovoljna.Ovdje nam priskače u pomoć Bog - veliki,silni,svemogući - i tako jakost postaje nadnaravnom krepošću:"Omnia possum in eo qui me confortat"(Phil.4,13).Sv.Pavao nam dozivlje u pamet:"Ova izvanredna snaga dolazi od Boga,a ne od nas" (II Kor.4,7).Prema tome je jakost ulivena krepost, koja nas stalno krijepi u postizavanju dobra i jača u pogibeljima.

Sjedište jakosti je u našem sjetilnom teženju (appetitus sensitivus irascibilis), ali pod vodstvo razuma i volje. Nije dakle biološko-fizička snaga već d u š e v n a i m o r a l n a. Prvenstveno ima p o z i t i v n u u l o g u : da nas vo-

di napornim putem dobra,[1] i to stalno,jer inače ne bi bila krepost.No radi brojnih zapreka,teškoća i pogibelji na tom putu,jakost ima i defenzivnu zadaću: da nas brani od zla.Čuva nas od dva excesa: precjenjivanja pogibelji (= strah) ili pak njezina potcjenjivanja (= bojovnost,pretjerana smjelost).Moramo biti junaci,ali ne razmetljivci,oprezni i razboriti då,ali kukavice nikada! Duhovna jakost nam je potrebita i zbog vršenja ostalih kreposti (zato se i zove stožerna).Svaka naime krepost traži borbu i savladavanje nutarnjih i vanjskih teškoća,dakle i hrabrost.

Hrabrost sačinjavaju dva elementarna čina.Jedan je agresivan: napadaj,osvajanje,izazov.Drugi je defenzivan: obrana,otpor, odoljevanje,izdržljivost.Oba tvore hrabrost,oba su potrebna.No veće je junaštvo izdržati,trpjeti,oprijeti se zlu do kraja,nepokolebivo ustrajati u dobru,nego tražiti borbu i okršaj."Melior est patiens viro forti",tvrdi i samo sv.Pismo (Prov.16,32).Onaj koji napada smatra se jačim,a branitelj slabijim od napadača. Prema tome je branilac veći junak.Često se u agresivnom tipu "junaka" krije pustolov i nesmotreni nebojša,koji u borbi traži slavu ili nalazi užitak,te tako zapravo otkriva svoje nejunaštvo.Istina je,medjutim,da prava hrabrost donosi sobom smirenost i zadovoljstvo:"Gaudeo in passionibus" (Col.1,24).

Posebna i najljepša vrsta kršćanske jakosti jest m u č e n i š t v o. Ono predstavlja junaštvo pred najvećom od svih pogibelji - smrću.Svako mučeništvo (vjersko,rodoljubno,ćudoredno, ideološko) je heroizam,a kršćansko najveći.Kršćanski mučenik je prožet najsvetijom ljubavi i vodjen najuzvišenijim motivima. I s v e t o s t uopće je veliko i divno junaštvo (zovu ga "martyrium incruentum").Zar nije teže,i stoga moralnije i zaslužnije, svoj život žrtvovati na tanane,ali potpuno,kroz dugi niz godina i u svim mogućim odricanjima? Onako kako je to činio sv.Pavao: "quotidie morior" (I Cor.15,31).Trajni i svakodnevni heroizam i zisk uje veću snagu od časovitoga. Stoga su katolički sveci najveći heroji.

Za vrijeme progona je naročita hrabrost javno ispovijedanje vjere.No i svaki dan traži od nas akciju,a za stupanje u akciju treba odlučnost.Junaštvo urešeno idealizmom prelazi u velikodušnost,odliku velikih duša.Ako se s razlogom izlažemo pogibelji bez garancije pobjede,radja se odvažnost,srčanost,smionost. Vrlina strpljivosti označuje potpuno gospodstvo nad samim sobom, a to je istinska duševna jakost.Stalnost u dobru i nesebično zalaganje bez obzira na žrtve daju posebni oblik junaštva - postojanost ili ustrajnost.Svim ovim varijantama jakosti stoje nasu-

---

1/ Razumije se da ovo dobro nije neka korist (bonum utile) ili ugoda (bonum delectabile),već istinsko dobro (bonum honestum) skopčano sa žrtvama.Zato je i put k njemu težak,naporan,a često i opasan. Putovati ugodnim putem nije nikakvo junaštvo.

prot brojne mane,od kojih je neke umanjuju ili brišu: strah,bojažljivost,malodušnost,tjesnogrudnost,žurba,nestrpljivost,mlitavost,popustljivost,ulagivanje,laskanje i kukavičluk.Druge pak se krivo kite imenom junaštva,jer ga izopačuju ili su samo njegova karikatura: preuzetnost,naprasitost,slavičnost,avanturizam, rekordomanija,bravure,rivalstvo i tvrdoglavost.

Dok smo okruženi tolikim zlima i opasnostima,tko može reći da nam jakost nije p o t r e b i t a? Zar nije naš čitav život "agonija",fizička i moralna,koja potrebuje heroizam? Ličnost se postaje i karakter se stiče tek u životnoj borbi.I nebesko kraljevstvo mogu osvojiti samo "jaki" (Mt.11,12).Hrabrost je potrebita osobito redovnicima (da mogu ostati vjerni i jaki u svojim zavjetima) i svećenicima (da mogu nositi takodjer i slaboće svojih vjernika).Radi našega duhovnoga i tjelesnoga dobra kršćanska jakost nam je i n a r e d j e n a:"Fortes estote" (I Pet.5, 8).Ako nam je od Boga naredjena,znači da ona ovisi i o nama,da je moguća.Odatle izvire dužnost da je moramo s t e ć i.A kako?

Najprije je moramo od Boga isprositi: živeći u milosti,molitvom i sakramentima (osobito krizma).Zatim trebamo poznavati svete vrednote i posjedovati ideale radi kojih se isplati žrtvovati.Potrebno je biti jak suprot nutarnjim pogibeljima (strasti),pa će onda rasti snaga i proti vanjskim neprijateljima.Ostati vjeran svojoj askezi, disciplini,radu i redu.Odgajati svoju volju i karakter.Ispravljati slabosti svoga temperamenta.Vježbati se u malim i svakidanjim pothvatima,da bi bili jači u velikima.Predvidjati poteškoće i biti spreman na njih.Imati dovoljno samopouzdanja, ali više u Boga nego u sebe:"Tu es,Domine,fortitudo mea!"(Ps.42).Napajati se primjerima heroja,svetaca,mučenika,a najviše Isusa na križu.Napredovati u ljubavi prema Bogu i bližnjemu,jer ljubav je snaga naše snage:"Fortis ut mors dilectio"(Cant.8,6).

Znamo već da je askeza vježbanje i borba,iz koje izlaze kao pobjednici samo hrabri.Početnici će ojačati svoju hrabrost u boju sa strahom i grijehom uopće.Neće se bojati kritika,poruga,pritiska javnog mnijenja,niti će znati za ljudski obzir.Neće prezati ni pred time da se zamjere svojim prijateljima,kada to treba.Bit će ustrajni u svojim dužnostima i neće se dati slomiti od prijetnji,opasnosti i nepravdi.- Napredni će više nego promatrati,oni će se saživjeti sa hrabrošću Kristovom u njegovom privatnom i javnom životu,napose u njegovoj herojskoj smrti. S odvažnošću će se spremati i na svoju vlastitu smrt.Kao "vitezovi bez straha i mane" branit će potlačene i slabe.Bit će spremni i na izvanredne napore na koje ih ne veže nikakva dužnost. - Savršeni su oni koji su već žrtvovali Bogu svoj život bilo krvnim bilo nekrvnim načinom ("martyre à petit feu",kako to zgodno veli Tanquerey1/).Njihova hrabrost je dar Duha Svetoga.

1/ Ad.Tanquerey - Précis de théologie ascétique et mystique,éd. VIII.Paris 1928,str.680.

U m j e r e n o s t: Duhovno dobro treba osvajati - tu nam je služila jakost - a sjetilno dobro nam se samo nudi pod vidom užitka. Kako će se razuman čovjek i kršćanim odnositi prema sjetilnim nasladama? I tu nam opet treba jakost da se odupremo sirenskom zovu svojih sjetila, koja bi htjela zaglušiti glas razuma, "caro enim concupiscit adversus spiritum" (Gal. 5,17). Ona forma jakosti koja vlada našim požudama i nasladama zove se umjerenost (temperantia). Kako sama riječ kaže, ona stavlja mjeru u ono područje našega težénja, gdje se mjera lako prevrši. Osigurava našu nutarnju slobodu i ne dopušta da postanemo robovi strasti i pohota. Kao što u svakom dobrom poslu, tako nas i u ovome pomaže nebeski Otac svojom milošću. Stoga je i umjerenost ulivena krepost, koja naravnim motivima (na pr. zdravlje traži umjerenost) dodaje još i vrhunaravne (i Bog traži umjerenost). Uvijek naime razum i vjera traže isto - naše konačno dobro. Dvije su temeljne naslade ugradjene u čovječjoj naravi. Jedna služi održavanju zdravlja i života svakog pojedinca, a zadovoljava se uzimanjem hrane. Druga teži održavanju ljudske vrste, dakle umnožavanju ljudskoga roda, i zadovoljava se spolnim općenjem. Da se čovjek lakše i spremnije odazove tim ciljevima Stvoritelja - održavanje života pojedinca i društva - uz hranu i spol su vezani izvjesni užici, a ljudskoj prirodi dana instinktivna težnja i sklonost prema tim užicima, koja se, kad prijedje mjeru - što se nakon istočnoga grijeha često dogadja - zove p o ž u d a.[1] Zadaća je umjerenosti da ravna obim težnjama u granicama razumnosti i svrhovitosti i da ne dozvoli premoć požudi. Tako imamo dvije vrste umjerenosti: t r i j e z n o s t u jelu i piću, te č i s t o ć u u sexualnom životu.

Razboritost je "mudra", pravednost "poštena", jakost "junačka" a umjerenost "lijepa" krepost. (U stvari je svaka krepost i mudra i poštena i junačka i lijepa, ali opet svaka ima svoju poposebnu karakteristiku). U njezinoj ljepoti sudjeluju sve njene vrste i pratilice. Umjerenosti u jelu daje posebni sjaj post i nemrs, pogotovo kad nadilazi opseg crkvene zapovijedi i postane sistem pokore i mrtvljenja. Trijeznost se posebno očituje kod umjerenog uzimanja pića, u prvom redu opojnoga. Izvanrednu ljepotu čovječjem biću daje umjerenost u sexualnim užicima - čistoća u bračnom životu, a nada sve potpuna čistoća u čitavom životu - djevičanstvo: "Kako je divan čist naraštaj u sjaju svome!" (Mud. 4,1). A koji li čar izbija iz kršćanske stidljivosti (nutarnja čistoća) i čednosti (vanjska čistoća)! Urednost pak stavlja sklad i ljepotu i u samog čovjeka i u njegovu okolinu.

Razumljivo je onda da naš narod, a skoro i svi narodi svijeta, grijehe neumjerenosti zovu "ružnim" grijesima. Što je ružnije

---

1/ Spolna požuda (libido) je možda najjači nagon u čovjeku, ali nije svemoćan i neodoljiv, kako to misle psihoanalitičari (Freud i ostali), a vole da misle slabići. Poplava pansexualizma u zapadnom svijetu ostavlja dojam kao da je spolnost glavni sadržaj života.

vidjeti od čovjeka koji se poživinčuje[1] padajući u proždrljivost i pijanstvo? Kolikogod je čistoća lijepa,toliko je bludnost ogavna i ružna,kao i sve vrste bestidnosti,javne i tajne,samotne i u društvu.Pohota čovjeka izobličuje,bestijalizira,ponizuje, sramoti,zarobljuje[2], oštećuje u duši i tijelu.Koliko li samo bolesti nose sobom neumjerenost,pijanstvo,narkomanija i nečistoća? Umjerenost naprotiv čuva zdravlje,čisti srce,jača volju,oštri um,uljepšava život,oplemenjuje društvo,diže čovjeka nad sjetilnost i osposobljava za duhovni život.

Pošto se požuda nalazi u sjetilnom teženju (appetitus sensitivus concupiscibilis),tu treba da bude i krepost umjerenosti. No kao k r e p o s t dužna je da djeluje po diktatu razuma,volje i vjere.Što traži razum od umjerenosti? Da udovoljava naslađama samo utoliko ukoliko služe svojoj svrsi (finis operis).Dobro pojedinca i čovječanstva jest objektivna svrha,a užici samo sredstvo. Nije,dakle,dozvoljeno ići isključivo za nasladama bez obzira na svrhu.Raditi zbog užitka ne samo da nije savršeno,nego je i grješno.Odatle volja ima kao svoj zadatak da u svome djelovanju sačuva moralni red: užitak služi čovjeku,tj.sredstvo služi cilju,a ne obratno.Vjera uvjerava kršćanina da kao Božje dijete poštuje svoju i Očevu čast,pa da traži duhovne užitke,a kroti tjelesne nagone.I eto nas onda na najboljem asketskom putu.

Kako izgleda taj p u t k umjerenosti? Imamo dva paralelna kolosjeka: naravni i nadnaravni.Naravni nas vodi preko zaposlenosti,koja sublimira naše nagone i ne ostavlja im vremena da se izdovoljavaju.Traži zdravu ishranu te umjereno spavanje i odmor.Zahtijeva društvo trijeznih i čistih ljudi,a izbjegava svaku grješnu prigodu.Čisti zrak,tjelesno gibanje i pravila higijene su prava staza umjerenosti,a krčme,kavane,bifei,barovi i balovi,slastičarne,kina,noćne šetnje,intimne zabave,pornografija,gozbe i pijanke jesu stranputice.

Vrhunaravnim kolosjekom putuje onaj koji vodi uredan duhovni život,ispituje dnevno svoju savjest,prima redovito sakramente ispovijedi i pričesti, iskren je svome duhovnom vodji,praktično je pobožan, živi u milosti i prisutnosti Božjoj. Dobro je držati na pameti primjer Kristov i svetaca, naročito onih našega staleža. Napredni će sam sebi zadavati dragovoljne pokore i odricanja. Tko se nauči odricati u dozvoljenome lakše će onda i u zabranjenome. Nada sve: dobra nakana (čemu doprinosi molitva prije jela, rada,spavanja).

Ne zaboravimo ni ovo: umjerenost znači m j e r u kako u traženju užitaka,tako i u njihovu izbjegavanju ili savladavanju.

1/ Izraz nije prejak.Upotrebljava ga i sv.Pismo:"comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis"(Ps.48).

2/ To priznanje i sv.Augustin za sebe:"Požuda me je tako držala u ropstvu kao da sam u okovima" (Ispovijesti, VIII. 4,2).

Stoga treba zadržati ravnotežu i u pravcu uživanja i u pravcu odricanja. Crkva ne odobrava pseudoasketski rigorizam. Bog nam ne brani zakonite užitke koji služe njegovim planovima.

R e l i g i o z n o s t: 1/ Religioznost se obično tretira kao potencijalna podvrsta stožerne kreposti pravednosti. Ona je doista "kći pravednosti" - kako kaže dr. Kuničić (Kat. Moralka, III sv. Zagreb 1961, str. 77) - ali ne samo pravednosti, nego i vjere, ufanja i ljubavi. Daleko prelazi okvire pravednosti, jer nije samo naš "dug" Bogu, već ontološki vez koji nas stavlja u dodir s Bogom prije svake dužnosti. Dapače, u strogom smislu riječi, religioznost ne može ni biti puna pravednost. Da li je čovjek uopće sposoban da otplati svoj dug Stvoritelju i ispuni prema njemu sve svoje dužnosti? Na religioznom području ne možemo nikada dostići mjeru pravednosti. Presitni smo naspram Bogu, medju nama nema proporcije. 2/

Stoga ne možemo obradjivati religioznost kao potencijalni dio pravednosti. Ona je posebna krepost, a kao svoj objekt ima naš najtemeljniji i "najstožerniji" odnos - onaj prema Bogu. Religija

---

1/ Pošto se u ovoj knjizi držim ustaljenih asketskih zasada, otsjek o stožernim krepostima obradio sam u duhu klasične teologije. No moram biti iskren i priznati da o sadržaju i klasifikaciji stožernih kreposti imam posebno mišljenje (koje ću obrazložiti, ako Bog da zdravlje, u posebnom članku). Ovdje ću napomenuti samo ovo:

Uz ostale kriterije, stožerne kreposti, da bi to zaista bile, moraju se obazirati na tri stožerna čovječja odnosa: prema Bogu, sebi i bližnjemu. Naše odnose prema bližnjemu uredjuje krepost pravednosti, prema nama jakost i umjerenost, a prema Bogu? Evo, tu je mjesto za krepost religioznosti, koju trebamo pribrojiti stožernim krepostima. Ako ona nije stožerna, koja druga to može biti?

Razboritosti bi u hijerarhiji kreposti moralo pripadati posebno mjesto, jer je ona regulativ stožernih kreposti, a i svih ostalih (bogoslovskih i moralnih). Ona je na sasvim poseban način stožerna. No, jer ju je vjekovna tradicija svrstala medju stožerne kreposti, ostavimo je i mi u njihovu društvu.

Kako se jakost i umjerenost bave (doduše svaka pod drugačijim vidom) našim dužnostima prema sebi i pripadaju istom subjektu (naš appetitus sensitivus), možemo ih smatrati istom stožernom krepošću u dvije podvrste. Umjerenost, uostalom, i nije drugo nego posebni oblik jakosti. Tako stož. kreposti mogu ostati četiri na broju:

1/ r a z b o r i t o s t (kao regulativ svih kreposti i svih odnosa),
2/ r e l i g i o z n o s t (naše dužnosti prema Bogu),
3/ j a k o s t (naše dužnosti prema sebi),
4/ p r a v e d n o s t (naše dužnosti prema bližnjemu).

2/ Tanquerey: "Notre religion ne remplit pas toutes les conditions de la vertu de justice, aussi elle n'est pas au sens propre un acte de justice" (Précis, str. 657). A slično tvrde i skoro svi moralisti i ascetičari.

označuje odnos,osobni dodir izmedju Boga i ljudi,a religioznost je krepost koja upravo taj odnos regulira.Formalno je ravnopravna stožernoj kreposti pravednosti (koja odredjuje naš odnos prema bližnjemu) i jakosti zajedno s umjerenošću (koje ravnaju odnos prema nama samima),a objektivno je važnija od svih njih,jer uredjuje naš najdragocjeniji odnos,stav prema Bogu.Ne možemo je pak uvrstiti medju bogoslovne kreposti,jer je njihov objekt direktno Bog,a objekt religioznosti je naš vanjski stav prema njemu.Prema tome njoj je mjesto u sklopu stožernih kreposti,a ako joj - iz obzira prama tradicionalnoj terminologiji - ne ćemo dati ime "stožerna",moramo priznati da je više nego stožerna, da je temeljna krepost.Dok ostale moralne kreposti štuju Boga zaobilaznim putem,religioznost ga štuje izravno i direktno.Ona je i prva u Dekalogu,dakle i u naravnom zakonu.1/

Š t o je religioznost? To je nadnaravna krepost kojom Boga priznajemo,slušamo i štujemo.2/ I ona je ulivena krepost,jer bi bilo nelogično zamisliti da bi nas Bog darivao krepostima koje su manje potrebite,a ne bi onom najpotrebnijom.Čovjek je naime u svojoj suštini religiozno biće.Krepost religioznosti obuhvaća tri čina: - umni,kojim Boga priznajemo,vjerujemo u njega i njegovu Objavu (subjektivno počiva na kreposti vjere,a objektivno se odnosi na Objavu, vjerske istine ili nauku,dogmu), - voljni,kojim Boga slušamo i vršimo njegove zapovijedi (počiva subje

---

1/ Lottin ovako sintetizira ulogu religioznosti: "Krepost religioznosti daje jedinstvo čitavom moralnom životu:ona medjusobno spaja sva naša dobra djela upravljajući ih istome cilju,slavi Božjoj;ona pokreće sve stožerne kreposti na službu vrhovnom dobru.Legalna pravednost upravlja sve čine gradjanina zajedničkom dobru društva;religija upravlja sve čine čitavog čovjeka vrhovnom dobru,koje je zajedničko svakom biću.U redu naravne moralne čestitosti krepost religioznosti je vrhunac"(Op.cit.str.362).

2/ Neki auktori naglasuju jedino štovanje Boga (kult) kao predmet religioznosti, a zaboravljaju priznanje i posluh. Ali ako štovanje neće biti formalizam, mora najprije biti nutarnje priznanje gospodstva Božjega i praktično pokoravanje tome gospodstvu.Priznanje i slušanje Boga nisu samo pretpostavke religioznosti, već njezina suština, njezin sastavni dio.

Takova je bila Isusova pobožnost: "Tada rekoh: evo dolazim. Na početku knjige je pisano o meni da vršim volju tvoju. Bože moj, prihvaćam tvoj zakon u dubini srca mojega" (Ps.39).

Možemo li reći da je pravo religiozan onaj čovjek ili žena što se neprestano motaju po crkvi i ne propuštaju nijedan kultni čin, ali izvan crkve ne žive po vjeri? Je li to štovanje ili sramoćenje Boga i vjere?

ktivno na ufanju,a objektivno na moralu,vjerske zapovijedi),i -osjećajno-osjetni,kojim se Bogu predajemo i štujemo ga nutarnjim i vanjskim načinom (subjektivno: ljubav,objektivno: vjerski obredi,kult,liturgija).Tako religioznost obuhvata čitavog čovjeka i sve njegove moći te u cijelosti regulira naš odnos prema Početniku svega.Religioznosti nema bez vjere,ćudoredja i bogoslužja,i to u subjektivnom i objektivnom smislu.

Religioznost je naša najsvetija d u ž n o s t. Smije li se prekinuti vezu s izvorom i počelom svog opstanka? Može li se nekažnjeno ignorirati i prezirati svoju posljednju svrhu i konačno blaženstvo? A Bog je naš početak i svršetak,alfa i omega! O njemu zavisimo ne samo po svome početku i svršetku,nego kroz čitav život.Svaki stvor daje slavu Stvoritelju ("Coeli enarrant gloriam Dei",Ps.18),a kako neće njegovo najdivnije stvorenje,koje je baš u tu svrhu obdareno razumom,milošću i tolikim drugim odlikama? Ako čitavi svemir pjeva slavu svoga Neimara,kako bi mu je mogao uskratiti onaj koji je stvoren na sliku Božju,koji je čak i njegovo dijete? Stoga nam je religioznost toliko puta i naredjena od Boga i Crkve.I što nije Bog sve učinio da ne prekinemo naš odnos s njime (objava,upućenje,otkupljenje,milosti, Crkva i td.)! Medju vjernicima naročitu dužnost štovanja Boga imaju redovnici -ce,koji su sav svoj život posvetili Bogu.1/ Religioznost je naša sve specifična obaveza svećenika,čija služba je od Boga u tu svrhu ustanovljena,2/ a od Crkve mu svetim redom povjerena.Svećenik je posrednik izmedju Boga i ljudi,dakle nosilac ove svete veze i najautentičniji čuvar religioznosti.

Vjera je,uostalom,i nasušna p o t r e b a čovjekova. Mi smo siromašna,ograničena i nesretna bića.Naša bijeda vapije za onim koji je Bog-astvo.Mi smo razumna bića,i naša duša nužno traži Istinu.Mi smo ćudoredna bića,koja se ne mogu smiriti osim u vječnome Dobru.Mi smo estetska bića i,nezadovoljna mrvicama prirodnih krasota a još više uplašena tolikim zemaljskim rugobama,čeznemo za neprolaznom Ljepotom.Mi smo religiozna bića,tj. ontološki vezana uza svoj Početak i Svršetak: "Stvorio si nas za sebe,Bože,i nemirno je srce naše dok ne počine u tebi" (Sv. Augustin - Ispovijesti,I,1.). A zar nismo i djeca Božja? Dijete je pak upućeno svim svojim bićem na oca,uza nj ga veže "pietas" (= pijetet,pobožnost,specifična krepost djetinjstva).Nema intimnijeg,dubljeg,sveobuhvatnijeg i radosnijeg doživljaja od religioznosti."Kao pravo stvaralačko proživljavanje,to jest kao uzpostavljanje unutrašnjeg odnosa izmedju duše i Boga,religioznost ima svoju naročitu životnu dinamiku.Ta dinamika ushićava srdce

---

1/Stoga se redovnici u crkvenom latin.jeziku zovu "religiosi".

2/"Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum,ut offerat dona et sacrificia pro peccatis" (Heb.5,1).

čovjekovo i ispunjava ga onim blaženstvom,što ga naslućuju i osjećaju samo oni,koji svetom zbiljom proživljavaju svoju religiju"(Dr Vilim Keilbach - Religiozno doživljavanje.O normalnoj i abnormalnoj religioznosti.Zagreb 1944,str.19).

Religioznost je u prvom redu naš n u t a r n j i stav prema Bogu.Radja se i ostvaruje u našim duševnim moćima.Ona se očituje i na vanjskom području vidljivim činima vjere,ali bitan je nutarnji čin našega uma i volje.Vanjska očitovanja su opravdana i potrebna,no uvijek ostaju sporedna.Svoje opravdanje i svoju vrijednost nalaze jedino u duhu: "Bog je duh,i koji mu se klanjaju,moraju mu se klanjati u duhu i istini" (Iv.4,24).U tom pogledu Novi Zavjet daleko nadvisuje formalizam Staroga: "Dolazi čas,i već je tu,kad će se pravi klanjaoci klanjati Ocu u duhu i istini,jer Otac takve klanjaoce traži" (ib.25).Iskrena nutrina je jedini izvor i pravo mjesto svake zdrave religioznosti. Ovaj naš nutarnji čin klanjanja i predanosti Bogu zovemo pobožnost (devotio).Ona nas potiče da se potpuno i revno predamo službi Božjoj i da sva svoja djela vršimo iz ljubavi prema njemu. Djelotvorna pobožnost je najbolji izraz i dokaz religiozne duše. Temeljni čin pobožnosti je molitva (o kojoj ćemo govoriti kasnije).

Unutarnja pobožnost je glavno,ali nije sve.Čovjek nije samo duh već i tijelo,pa kao takav treba da štuje Boga svim svojim bićem,dušom i tijelom.On kao "svećenik kozmosa" zastupa i materijalno-fizički svijet,koji preko čovjekovih materijalno-fizičkih znakova iskazuje dužnu čast svome Stvoritelju.Kao društveno biće osjeća potrebu i dužnost da ga slavi ne samo privatno i pojedinačno,nego javno i skupno.Zbog toga postaje jasno da smo obavezani i na v a n j s k u pobožnost ili javne čine religioznosti,koje onda zovemo pobožnosti (plural!).Ako su ove društvenog i službenog karaktera,zovu se kult ili liturgija (bogoslužje).

Postoje tri vrste k u l t a : onaj koji iskazujemo samo Bogu (cultus latriae),onaj koji iskazujemo svecima (c.duliae), te posebno još bl.Djevici Mariji (c.hiperduliae).U strogom smislu riječi kult pripada jedino Bogu (to je apsolutni kult), a Gospu i svece štujemo radi osobite veze koju imaju s Bogom (relativni kult).U njima zapravo i uvijek štujemo Boga.Relativnim kultom poštujemo takodjer i one stvari i mjesta (crkve,slike,kipovi,relikvije,liturgijski predmeti i sl.) koja su posvećena bogoslužju ili pripadaju,odnosno su pripadala,svetin osobama.

Osnovni čin kulta jest klanjanje (adoratio) u svim njegovim oblicima: naklon,poklon,klečanje,sklopljene ruke,križanje i sl. Rekosmo već: genetički je prvotno i asketski vrednije nutarnje klanjanje,koje nije nužno vezano uz vanjske geste (i andjeli se klanjaju),ali je i vanjsko potrebito i obavezno.Ono ima značajnu psihološku (očitovanje osjećaja i uvjerenja,pomagalo nutarnjem činu,jer vanjski se i nutarnji nadopunjuju i medjusobno pomažu),socijalnu (društveni poklon,crkvena svijest,poticaj i primjer) i religioznu zadaću (štovanje Boga,jačanje veze čov-

jeka i božamstva,priznanje ljudske ovisnosti).Klanjanje je eminentno religiozni akt.Pripada samo Bogu: jedino se njemu"klanjamo",a Gospu,andjele i svece "štujemo".

Drugi važni čin bogoslužja je prinos i žrtva.Prinos (oblatio) je svaki dar ili materijalni poklon koji prikazujemo Bogu ili crkvi radi Boga (milostinja,zavjetni darovi,plodovi,liturg. predmeti,nakit,misni stipendij,crkveni doprinosi,redovina,lukno i sl.).Oni izražavaju našu zahvalnost vječnom Darovatelju,a potrebiti su za obavljanje bogoslužja ili uzdržavanje crkvenih službenika. - Žrtva (sacrificium) je savršeniji način prinosa i označuje svečano odricanje od nekoga našeg dobra na slavu Božju,a po rukama svećenika.Bitna svrha žrtve je da se njome prizna vrhovno Božje gospodstvo nad svime i stoga je najbolji način klanjanja i prinosa.U drugom redu može naznačavati našu zahvalnost,prošnju ili čin ispaštanja.Materijalno se sastoji od žrtvovane stvari (hostia),formalno od prikazanja (oblatio)i žrtvovanja,tj,uništenja žrtve (immolatio),a često se upotpunjava i gozbom (communio,pričest).Žrtve mogu biti raznovrsne,krvne i li nekrvne,javne ili privatne,u raznim oblicima (kao što su bi le u Starom Zavjetu ili danas kod poganskih naroda),ali u Novom Zavjetu imamo samo jednu žrtvu - svetu misu.Ona je najuzvišenija,najsvetija i Bogu najdraža žrtva,jer se u njoj,pod prilikama kruha i vina,Isus Krist prikazuje svome nebeskome Ocu.Vrednija je od svake druge žrtve,pače i od svih njih skupa. Stoga je i dovoljno da bude samo jedna.

Bog se štuje još i svetkovanjem blagdana,nošenjem religio znih znakova,zavjetima,zakletvom,zaklinjanjem,vjerskim pjesmama i pozdravima,liturgijskim,paraliturgijskim,javnim i privatnim pobožnostima (blagoslov,oficij,procesija,sakramentali,posve te,hodočašća i td.).

Grijesi proti religioznosti mogu biti: protuvjerstvo,bezvjerje,krivovjerje,idolopoklonstvo,gatanje,čaranje,okultizam, svetogrdje,kršenje zavjeta,krivokletstvo,simonija,psovka i sl.

Religioznost je ulivena i stečena krepost.Primili smo je kao milosni dar na sv.krstu,ali je takodjer možemo i moramo vje žbati i u s a v r š i t i. Kako? -1."Živim čuvstvima vjere,ufanja i ljubavi",naročito osjećajem strahopočitanja pred Božanstvom: -2.njegovanjem nutarnje pobožnosti,posebno razmatranjem i molitvom: -3.vršenjem vanjskih čina pobožnosti,osobito onih koje su propisane: -4.živeći sakramentalnim životom: -5.živeći liturgijskim životom.To vrijedi za svakoga početnika u askezi.

Napredni će napose živjeti 1)duhom vjere (o kojemu smo već govorili)...2) još više:duhom žrtve,koja je specifično religiozan čin.Centar njegove pobožnosti će biti Kristova žrtva na križu i oltaru,kojoj će on još nadodati dragovoljne žrtve lično ga života...3) najviše: Kristovim duhom.Smisao Isusova života je bio potpuna služba Ocu,od koga je došao,za koga je živio i za čiju čast je umro.Baš u ovome treba "jedno osjećati s Kri-

stom".- Najnapredniji će svoju religioznost usavršiti po daru pobožnosti i stvarno će živjeti po Duhu Svetome.

Osim spomenutih kreposti (bogoslovnih i stožernih) Bog nam dariva i mnoge druge kreposti prema svojoj dobroti i našim potrebama (o njima ćemo govoriti u II dijelu).

b/ Darovi Duha Svetoga

Darovi

Bog u svojoj dobroti ne pozna granica,poput dobre majke stalno dotjeruje i usavršuje svoju djecu.Pored ulivenih kreposti pruža nam još i darove svoga Duha.Za njih je znao već i prorok Izaija (11,2),obećao nam ih Isus (Mt,1o,19),o njima pisao Rimljanima sv.Pavao (8,9-29),od njih su živjeli prvi kršćani,1/ njima se oduševljavali sv.oci (Augustin,Grgur Vel.),slavila ih djelom i pjesmom liturgija (krizma,blagdani i himni Duha Svetoga) i naučavalo ih crkveno učiteljstvo ("Decretum Demasi"). Papa Leon XIII ih hvali:"Ovi darovi su tako djelotvorni da vode vrhuncima svetosti,a tako izvrsni da traju,čak i savršenije, u nebeskom kraljevstvu"(Encikl."Divinum illud".9.V.1897).Bog ih daje svakome pravedniku zajedno s milošću,a napose ulijeva obilato u sakramentu krizme.

Darovima Duha Sv.nazivamo one trajne ulivene milosti kojima se duša lakše i brže predaje vodstvu Duha Sv.Trajne su dispozicije i ostaju u duši doklegod je u stanju milosti.Kao darovi ne mogu nikako biti stečeni već uliveni,i tvore bitni dio našega vrhunaravnog života.Po njima se Bog nama predaje da bi nam olakšao protupredaju i potpuno podlaganje njegovom vodstvu.2/Tek po njima smo sasvim uronjeni u ocean božanstva i totalno prožeti Kristovim Duhom:"Od moga će uzeti i objaviti vama" (Iv.16,14).Ako ih promatramo sa stanovišta Darovatelja,imaju funkciju darova:nadahnuća,rasvijetljenja,poticaji i sl.,a obzirom na primaoca to su kao neka prihvatna počela (principia receptiva),novostvorene duševne snage kojima se osposobljavamo na brže i lakše primanje i korištenje spomenutih darova.

Potreba

Darovi Duha Svetoga su potrebiti s v a k o m e vjerniku zbog punine milosnog života.Ni jedan organizam ne postiže svoje savršenstvo bez kompletnosti pripadnih mu dijelova.Tako ni duhovni organizam,kojega kompletiraju darovi Duha Svetoga.Potrebni su nam i zbog savršenijeg djelovanja stečenih i

---

1/ Biblicista Jacques Guillet "Djela Apostolska" nazivlje "evandjeljem Duha Sv."(Wörterbuch zur Biblischen Botschaft,Herder 1964, str.237).

2/ Ovo vodstvo Duha Sv.ne smijemo naopako shvatiti poput krivovjeraca koji su se nazivali "prosvijetljeni"(Alumbrados,iluminados, XVI st.u Španjolskoj,v.Lexicon für Theologie und Kirche,sv.I.izd. II.Herder 1957, str.4o7)kao da nam onda više ne treba vodstvo Crkve,ili kao da ne moramo ništa sami poduzimati za svoj duhovni napredak(kvijetisti)ili pak da smo postali bezgriješni(beguardi i beguini,v.Lexicon f.Th.u.K.sv.II.izd.II.Herder 1958,str.115).

ulivenih kreposti.Kreposna djela izvršena snagom ovih darova postaju više Božja nego naša.Naročito nam darovi Duha sv. služe za bolje upoznavanje Božanstva (stoga i jesu većinom intelektualnoga reda: mudrost,razum,savjet,znanje):"Imao bih vam još reći mnogo stvari,ali ih sada ne možete podnijeti.A kad dodje on,Duh istine,uvest će vas u svu istinu".(Iv.16,12).To se je doista ostvarilo po svjedočanstvu apostola Pavla:"Nama je to Bog objavio posredovanjem Duha,jer Duh ispituje sve,čak i dubine Božje...Nitko ne zna što je u Bogu osim Božjega Duha"(I Kor.2,10 i 11).

Ako su darovi Duha Sv.potrebni svakome kršćaninu1/,nije nužno dokazivati da su asketama još potrebniji.Kod običnoga kršćanina,koji se malo trudi oko savršenstva,ostaju neprimjetni i malo djelotvorni.Što više napreduje u svetosti,darovi Duha Sv.postaju sve jasniji i prisutniji.U mističnom stupnju duhovnoga života očituju se potpuno,često puta i čudesnim načinom.Mistični život u cijelosti je plod ovih darova koji najviše pridonose uskom jedinstvu s Bogom.Iako svaki pravednik dobiva darove Duha Sv.,ne prima ih u jednakoj mjeri.Kod savršenih,jer tamo ne nalaze nikakve zapreke,djeluju mnogo jačom snagom.

Darovi i kreposti

Darovi Duha Sv.nisu isto što i slične naravne i nadnaravne kreposti.Oni su specijalne blagodati koje nadvisuju svaku moguću krepost.Kod kreposti i mi nešto sudjelujemo,a kod darova nemamo nikakve zasluge. Da se posvema razlikuju od naravnih kreposti,to nam je otprije jasno.No u čemu je razlika 2/ izmedju ulivenih darova i ulivenih kreposti? Kako bismo njihovo razlikovanje učinili lakšim i razumljivijim,poslužit ćemo se paralelom:

Ulivene kreposti:	Darovi Duha Svetoga:
- ostavljaju čovjeka više slobodnim. Krepostima se služimo kad mi hoćemo.	- ostavljaju čovjeka manje slobodnim. Darovima se ne možemo služiti po našoj volji.
- ostavljaju čovjeka više aktivnim,on ima inicijativu.	- pod njihovim utjecajem čovjek je više pasivan 3/. Inicijativa je kod Boga.Duša "non se habens ut movens, sed magis ut mota" (Summa,II-II.q.52.a.2).

1/ I u ovom je pitanju o.Lottin osamljen.On naime darove Duha Sv. naziva "de la vie surnaturelle des rouages inutiles" (op.cit.433).

2/ Zajedničke su im pak oznake: oboje su habitusi, oboje uliveni od Boga preko milosti posvetne, nalaze se u istome subjektu i teže istome cilju.

3/ Ovu pasivnost ne smijemo krivo shvatiti.Tanquerey odlično opaža: "Notre âme, tout en étant passive sous l'action de Dieu, est très active pour faire sa volonté" (Précis de th. asc. et myst. str.816).

- odlično se prilagodjuju ljudskoj naravi (modo humano).	- suvereno prelaze preko naravnih moći. Čovjek djeluje inspirativno, nadiskustveno (modo suprahumano, divino. Status reduplicative supernaturalis).
- više utječu na volju,	- više utječu na razum,
- služe za naredjena djela,	- za herojska i savjetovana djela,
- čovjeka vode.	- čovjeka nose.

Stari asketičari su se rado služili ovim slikama: ulivene kreposti su kao majka koja vodi dijete za ruku, a darovi kao majka koja nosi dijete na svojim rukama... Ili onom drugom: ulivene kreposti su kao ladja koja ide na vesla, a darovi kao brod sa jedrima... Ovu istu sliku možemo uzeti i u modernom izdanju: kreposti su kao motor na ladji, a darovi kao radioantena koja prima naloge... U svakom slučaju darovi usavršuju kreposti, (bolja i zaslužnija su djela učinjena snagom darova Duha Svetoga) i lijepo ih nadopunjuju:

- vjera je najveća mudrost, tj. mudrost Božja u nama,
- ufanje nam povećava strah Božji odvraćajući nas od prolaznoga,
- ljubav uopće nije prava ako ne izvire iz bogoljubnosti,
- razboritost je izvor i plod dara savjeta,
- religioznost se osniva na znanju naših dužnosti prema Bogu,
- jakost (s umjerenošću) nije ništa bez jakosti Božje u nama,
- pravednost je postulat zdravoga, a još više ulivenoga, razuma.1/

Ekonomija darova — Darovi Duha Svetoga se ni na jedan način ne mogu steći ili zaslužiti, jer inače ne bi bili dar. No mogu se p o v e ć a t i jednako kao i milost, čiji su plod. Može im se takodjer olakšati rad i učinkovitost ako: 1) krotimo sve svoje strasti... 2) provodimo krepostan život, jer bez kreposti nema ni darova... 3) se prožimamo duhom Božjim, odbacujući duh svijeta: "animalis autem homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei" (I Cor. 2,13)... 4) živimo u sabranosti i prisutnosti Božjoj, jer se u buci svijeta ne čuje glas Božji... 5) se odazivamo svakom nadahnuću Duha Svetoga: "Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra" (Ps. 94)... 6) molimo i zazivljemo Duha Svetoga zajedno s Crkvom ("Veni Creator...") i "Marijom, majkom Isusovom" (Dap. 1,14).

Darove Duha Svetoga može imati samo pravednik. Zato ih gubimo smrtnim grijehom. Ostaju naime u duši sve dok se ne izgubi milost,

---

1/ Odnos pojedinih kreposti i darova razni duhovni pisci različito vrednuju. Meni se čini da tome ne treba pridavati naročitu važnost.

pa ih posjedujemo i u nebu u onoj mjeri koja odgovara vječnom životu.

Mudrost

Tko bi mogao nabrojiti darove Duha Svetoga? Bezbrojni su i mnogovrsni. Mi ćemo napose spomenuti samo onih sedam, što ih je Duh Sveti pripravio Mesiji (Iz. 11,2) i onima koji će se uključiti u njegovo Otajstveno Tijelo.

Mudrost (sapientia) može imati razne stupnjeve: obična vulgarna mudrost, koja gleda samo najbliže uzroke i posljedice; filozofska, koja istražuje posljednje uzroke svega pomoću ljudskoga razuma; 1/ teološka, koja te iste uzroke pronalazi svjetlom vjere i objave; te napokon u l i v e n a, koja posebnim rasvjetljenjem Duha Svetoga otkriva tajne neba i zemlje i prema njima usklađuje ljudski život. Ova ulivena mudrost je dar koji nam je možda najpotrebniji. Rasvjetljuje naš razum da upozna pravu svrhu života i najbolji put što vodi do nje. To je jedina istinska mudrost, koju može posjedovati samo vjernik pun Duha Svetoga. Ona trijezno donosi vrednosne sudove o svemu, zna realnu cijenu svega, otkriva najdublje razloge bitka i života te im daje dinamično jedinstvo. Ne dopušta da se gubimo u sitnicama i pojedinostima, sve svodi na Boga kao središte i pravilno orijentira čitav život. Pronalazeći najdublje uzroke i razloge svih stvari usvaja Božji sud o njima. 2/ Mudrost je najsavršeniji dar i kruna naravnog i nadnaravnog savršenstva. "S njom mi dodje svako dobro", svjedoči Mudrac (Mudr. 6, 18). U njoj naša vjera nalazi svoju snagu i usavršenje.

Život mudraca se sastoji u tome da traži ovu najveću mudrost, da je nadje u vjeri i da po njoj živi. Naći će je samo u vjeri putem sabranosti i razmatranja, a ne u "mudrosti ovoga svijeta", koja je pred Bogom ludost (I Kor. 3,19). "Agire sapientemente è uguale a agire evangelicamente" (Dagnino A.- La vita interiore, ed. III. Milano 1963, str. 495). Pisac "Knjige Mudrosti" je molio: "Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam!" (7,7).

Razum

Razum (intellectus) je sijelo mudrosti. Ojačan darom Duha Svetoga olakšava nam dublje shvaćanje prirodnih i vječnih istina te tako omogućuje mudracu da formira svoju filozofiju i životnu sintezu. Ulivena inteligencija se u prvome redu odnosi na vjerske istine, a indirektno pomaže razumijevanju svih naravnih činjenica. S ovim darom nam Duh Sveti olakoćuje da pravilno shvatimo svoj religiozni odnos prema Bogu i da temeljimo na pravednosti svoj odnos prema bližnjemu.

1/ Mudrost se definira kao "cognitio certa et evidens rerum per ultimas earum causas".

2/ Lijepo veli A. Royo Marin za mudrost: "È come una visione che dalla eternità abbraccia tutto il creato, con uno sguardo penetrante, nel suo significato più profondo e lo mette in relazione a Dio: la sapienza dunque fa contemplare divinamente le cose create" (Teologia della perfezione cristiana, ed. Paoline, Roma 1960 godina, str. 626).

Svojom poznatom dubinom Akvinac nam nabraja učinke dara razuma: pod vanjskim prilikama nam otkriva suštinu stvari (na pr.Krista pod prilikama kruha i vina),tumači pravi smisao Božje riječi (sv.Pismo),otkriva tajno značenje svetih znakova (simbolika sakramenata),očituje duhovne stvarnosti u tjelesnima (na pr.u čovjeku Isusu Boga),posljedice sadržane u njihovim uzrocima (otkupljenje po križu) i obratno: uzroke u posljedicama (opstojnost Božju preko stvorova).1/

Inteligencija je potrebna svakom čovjeku kao razumnom biću. Vjerniku koji žudi za Bogom - pogotovo kleriku,redovniku i redovnici - nije dovoljna ona naravna,njemu treba ulivena.Razum pomaže pravoj vjeri,a vjera bistri ljudski um.Ljubav prema istini,marljivi studij teologije i živa vjera su uvjeti ovoga svetog dara. Po načelu sv.Anselma: fides quaerens intellectum!

No ipak moramo biti na čistu da nikada,pa ni darom razuma,ne možemo prodrijeti u tajnu kršćanskih misterija.

Savjet Savjet (consilium) nadopunjuje i usavršuje krepost razboritosti.Ova naime stavlja u pokret naš razum da bi razmišljajući našao najbolji izlaz u svakoj situaciji.Božji savjet drukčije postupa.On se uopće ne služi našom razboritošću.Ulivenom intuicijom,brzo i sigurno rješava najzamršenije slučajeve života. Božanskim svjetlom otvara duši nove vidike,rasvjetljuje put i pruža vrhunaravna rješenja.On je savjet-realizacija Kristova savjeta-preporuke:"Nemojte se misliti kako ćete i što ćete govoriti;u onaj čas će vam se dati što ćete govoriti"(Mt,10,19).

Darom savjeta Bog pomaže pravedniku,a preko njega i drugima. Uči nas primati i davati savjete.Stoga je potrebit za privatni i socijalni život.Naročito ga trebaju roditelji,odgojitelji,starješine,svećenici,osobito oni u upravi Crkve,a takodjer i svi župnici,ispovjednici i duhovni vodje.Mudrost i razum nam daju opće svjetlo i orijentaciju za život,a dar savjeta pravilnu odluku u pojedinostima,posebno za teške i hitne slučajeve (zato ga i zovu "maestro dell'ora").

Prvi uvjet da ga možemo dobiti jest svijest vlastite ograničenosti.Oholost ne traži i ne dobiva savjeta.Drugi je: da ga pitamo i prosimo u Duha Svetoga,osobito na početku dana ili posla i uopće u svakoj neprilici.Treće: moramo vjerno slijediti glas Božji i njegova nadahnuća,a ne oslanjati se na ljudsku mudrost.(Naravno,kod crkvenih poglavara i duhovnog vodje pretpostavljamo uvijek dar božanskoga savjeta).

Znanje 2/ Darom mudrosti nam Duh Sveti ulijeva ispravne sudove,

1/ Summa Theol.II^{a} II^{ae},qu.8.a.1.

2/ Dar znanja stavljamo ispred jakosti, jer ono spada medju intelektualne darove.

darom razuma ispravne pojmove,a darom znanja (scientia) ispravne spoznaje sa religioznog područja života.Tek ono što smo tačno upoznali i pravilno shvatili može poslužiti stvaranju mudrih sudova.Uliveno znanje se ne odnosi na prirodne ni na spekulativne znanosti,pa čak ni na teološke (osim u iznimnim slučajevima,kao na pr.kod sv.Katarine Sienske i sv.Terezije Avilske).Ono je u stvari znanje svetosti,nauka svetaca.Bog nam ga dariva da sebe bolje upoznamo,sredstva posvećenja naučimo,a ljude i stvari gledamo u njihovu odnosu prema Bogu.Poznavanje vjerskih istina je najkorisnije i najsvetije znanje.

Ovom daru stoji na putu profana znatiželja.U tom smislu je istinito da "scientia inflat".Svako znanje pomaže vjeri,ali ga razumom i mudrošću moramo povezati s Izvorom istine.Božje znanje silazi blago i toplo - kao svjetlo - na onoga koji voli i uči Božje stvari.Ponizna poučljivost,vjeronauk i studij bogoslovlja su redovite stepenice do ulivenog znanja.

Jakost Ovim darom (fortitudo) Duh Sveti pomaže kako našu naravnu jakost,tako i onu nadnaravnu,što izvire iz ulivene kreposti jakosti.To nije više naša ljudska snaga pomognuta milošću,to je snaga i moć samoga Boga koji djeluje u nama.Naša volja stiče novu božansku energiju kojom se baca odvažno i neustrašivo u akciju i pogibelj.Na putu svetosti je ne mogu zapriječiti ni trud ni teškoće,ni napasti ni opasnosti,ni časti ni lasti ni vlasti,ni prijetnje ni laskanja,pa ni sama smrt.Tako isto dar jakosti pruža snagu i u podnošenju bolova,bolesti,kušnja,progona i mučeništva.

Već je i stari Job iskusio da "militia est vita hominis super terram"(7,1).U toj borbi nam je kršćanska hrabrost potrebita i kao pojedincima i kao članovima staleža savršenstva.Ako se želimo posvetiti,biti posvetitelji drugih i svjedoci svetosti naše vjere,trebamo jakost odozgo:"Primit ćete snagu dolaskom Duha Svetoga u vas i bit ćete mi svjedoci"(Dap.1,8).A kako ćemo je primiti? Zaslužit ćemo je molitvom,dobiti u sakramentima (osobito krizme i pričesti,koja je sakramenat "jakih"),umnožiti vršenjem dužnosti,dragovoljnim pokorama i kreposnim djelima (strpljivošću,poniznošću,dosljednošću,odvažnošću,ustrajnošću i td.),a sačuvati veselim i herojskim podnošenjem križeva.Križ je snaga kršćanina.

Bogoljubnost (pietas),ili nazvana još i pobožnost,nadopunjuje krepost ljubavi.Prvotno označuje sinovsku ljubav i odanost Bogu kao svome ocu:"Accepistis spiritum adoptionis filiórum,in quo clamamus:Abba-Pater"(Rom.8,15).Zatim naznačuje ljubav punu poštovanja (amor reverentialis)koja nas potiče na djela štovanja ili kulta.Napokon označuje poslušnu i djelotvornu ljubav, zbog koje rado i uvijek vršimo volju Očevu:"Quae placita sunt ei facio semper"(Jo.8,29).Bogoljubnost dakle na osjećajnom planu nadopunjuje krepost ljubavi,a na praktičnom planu krepost religioznosti.Obuhvaća naš odnos prema Bogu i daje mu značajku sinovskog pijeteta,no takodjer i naš odnos prema svim ostalim osobama,stvarima i ustanovama koje su u vezi s Bogom (Gospa,andjeli,sveci,Cr-

kva, bogoslužje, vjerske dužnosti, roditelji, rodbina, domovina i sl.).

"Budi bogoljuban,..jer bogoljubnost je korisna za sve, posjeduje obećanja sadašnjeg i budućeg života", uči nas sv. Pavao (I Tim. 4,7-8). Da postanemo pobožni, treba da vršimo sve ono što smo naučili govoreći o krepostima ljubavi i religioznosti. Molimo često i proćućeno "Oče naš." Svako svoje djelo tokom dana posvetimo Bogu sinovskom odanošću i čitav život smatrajmo službom Bogu. I ne zaboravimo nikada: prava bogoljubnost je uvijek istodobno i čovjekoljubnost (svi smo braća i djeca istoga Oca).

Strah Božji (timor Dei). U Izaijinu katalogu darova Duha Svetoga strah Božji nalazimo na posljednjem mjestu. Zapravo bi trebao da bude na prvome, a mudrost na posljednjemu: "Initium sapientiae timor Domini" (Ps.110). Tako bi tražio genetički redosljed, jer se strahom počinje a mudrošću završava duhovni život. Axiološki je strah najmanji medju darovima (stoga i jest na posljednjem mjestu), pa griješnik treba da započne svoje obraćenje strahom Božjim. Premda je strah početak pravedničkog života, nije njegovo počelo ni izvor (to su vjera i ljubav). Ne smije nikada postati glavnim ni jedinim motivom djelovanja. U Starom Zavjetu je Bog odgajao Izraelce metodom straha od kazne, a kršćane odgaja strahom od grijeha.

Znamo iz psihologije i moralke da strah može biti ropski, sinovski ili reverencijalni. Dakako, ovdje je isključen svaki ropski strah. Darom straha nam se ulijeva osjećaj strahopočitanja, što ga ćuti dijete prema nebeskome Ocu. Iz ljubavi i poštovanja prema njemu bojimo se učiniti nešto što bi ga ražalostilo. Kajemo se za učinjene pogreške i osjećamo iskreni užas pred svakim grijehom.

Strah Božji nam koristi da bolje upoznamo strahotu grijeha, Božju veličinu a našu bijedu. Naučit će nas da sačuvamo strahopočitanje prema Bogu, neustrašivost pred zemaljskim vlastima i pravednu blagost prema podložnima. Dar straha Božjega u nama j a č a razmatranjem veličanstva Božjega i ništavila ljudskoga, Isusovih muka i paklenih kazna, te redovitim ispitom savjesti.

"Confige timore tuo carnes meas, a iudiciis enim tuis timui." (Ps.118).

Slijedeća shema će nam lijepo prikazati ulogu darova Duha Sv obzirom na njihovo sijelo i djelovanje:

U umu (intelektualni darovi)	za spoznaju	- znanje
	za shvaćanje	- razum
	za sudjenje	- mudrost
	za djelovanje	- savjet strah
U volji (moralni darovi)	u odnosu na Boga	- bogoljubnost i stra
	u odnosu na bližnjega	- " - (i savje
	u odnosu na sebe	- jakost.

c/ Posebni darovi

Pored opisanih darova sv.Pismo obećaje pravednicima još i posebne milosti,kojima ono daje naziv "plodovi Duha Svetoga"i "blaženstva".Oni su posebni ures duhovnog života,sačinjavaju njegovu puninu i savršenstvo i zasladjuju gorčinu asketske borbe.

Pošto još nije dovoljno razvijena teologija ovih plodova i blaženstava,o njima ćemo reći samo ono najnužnije.

Plodovi Duha Sv.

Slijedeći misao sv.Tome španjolski asketičar A.Royo Marin ovako objašnjava pojam plodova:"Kada duša poslušno odgovara na nutarnje poticaje Duha Svetoga,proizvodi kreposna djela koja se mogu usporediti plodovima nekog stabla.Naziv plodova ne pripada svim djelima što ih proizvodi milost,već samo onima što sobom nose izvjesnu ugodnost i slatkoću.A to su upravo djela koja potječu iz darova Duha Svetoga. Razlikuju se od darova kao što se plod razlikuje od grane i učinak od uzroka"(op.cit.str.195).Nije potrebno ni naglašavati da su ovo duhovni plodovi i da njihova slatkoća nije sjetilne naravi.

Plod je sladak samo onda kad je dozreo.I nama naša kreposna djela donose slatkost tek ako su zrela,tj.savršena.Dakle plodovima Duha Svetoga možemo nazvati,i njima mogu ploditi,samo ona kreposna djela što se vrše savršenim načinom.Kada pak posjeduju puninu savršenstva,onda rode pravim "blaženstvom".

Sv.Pismo nabraja devet - dotično po Vulgati dvanaest - takovih plodova:"ljubav,veselje,mir,strpljivost,blagost,dobrota,vjernost,krotkost,umjerenost"(Gal.5,22-23).Vulgata još nadodaje:velikodušnost,čednost i čistoću.Brojevi su,naravno,samo simbolični.U Božjem perivoju rod je uvijek obilat i plodovi neizbrojni.Iz gornjeg popisa vidimo da su i neke kreposti uvrštene medju plodove. Zar su one same sebi plod? Ne,one su plod darova Duha Svetoga, a ime ploda im pripada zbog zadovoljstva što ga pravednik osjeća vršeći ove kreposti.

Svojom slatkoćom nas plodovi Duha Svetoga pripremaju na uživanje blaženstava.I ona su plodovi,ali najsladji plodovi Duha Sv., koji stupnjem zadovoljstva nadmašuju sve ostale.

Blaženstva

Blaženstvo je stanje najveće sreće ili sretno uživanje svih dostiživih dobara.1/ Posjedovanje dobra čini imaoca blaženim,tj.zadovoljava njegovu volju i usrećuje njegove osjećaje.

Blaženstvo može biti potpuno (beatitudo absoluta) jedino na nebu,i stoga se zove nebesko ili vječno (b.aeterna).Bitno blažen

---

1/ Bogoslovi ga definiraju uglavnom kao "summa omnium bonorum" ili "status omnium bonorum aggregatione perfectus" ili "bonum perfectum quod totaliter quietat appetitum".

stvo (b.essentialis) se nalazi u posjedovanju samoga Boga,koji je izvor svake sreće,a dodatno (b.accidentalis) se sastoji u posjedovanju ostalih nebeskih dobara uz Boga.Vječno blaženstvo je vezano za objektivnu svrhu svih stvorova,tj. za slavljenje Boga, s njome je nerazdruživo i stoga tvori drugotnu posljednju svrhu čovječjega života.Nebeska sreća se sastoji u gledanju Boga licem u lice,1/ prema riječima sv.Ivana:"similes ei erimus,quoniam videbimus eum sicuti est" (I Jo.3,2).U tu svrhu će nam Trojedini dati posebnu i najveću milost - bez koje ne bismo bili sposobni za božansko gledanje - a koja ima teološko ime "svjetlo slave"(lumen gloriae),čiji je učinak "blaženo gledanje" (visio beatifica).Ono potpuno usrećuje dušu: pamet - jer je "gledanje",volju i srce - jer je "blaženo".Nebeske blaženike čini bezgriješnima zbog toga što je vječno i neizgubivo.Ovo blaženstvo,medjutim,nije i ne može biti predmet asketike.

Mi ovdje razmatramo jedino ono blaženstvo što se,milošću Božjom,može postići već na ovoj "suznoj dolini".To je blaženstvo, dakako,samo djelomično (b.relativa).Nikada naime ne ćemo tu postići sva dobra koja želimo,a i postignuta su nam stalno ugrožena, jer ih možemo izgubiti svaki čas.Zemaljsko blaženstvo je s jedne strane naravno (b.naturalis),i uživaju ga u naravnom redu svi čestiti i kreposni ljudi.No sreća koju nam obećava Isus i donosi nam je njegova milost jest nadnaravno blaženstvo (b.supernaturalis).Ne može biti savršeno,budući da se ostvaruje na zemlji,no ipak je vrhunaravna radost,vrhunac zemaljske sreće i dijelak neba na zemlji.

Blaženstva su - kako piše Tanquerey - "plodovi tako savršene zrelosti da nam daju predokus nebeskog blaženstva" (Précis... str.850).Istodobno su nam ona dokaz i jamstvo buduće sreće u vječnosti.

Osam blaženstva Evandjeoska blaženstva će biti bez ikakve sumnje na nebu ovjekovječena,a na zemlji su vezana uz odredjene kreposti.Nema naime pravoga blaženstva bez čudorednog i asketskog nastojanja.Sam krepostan život je jedno ogromno blaženstvo.U svojoj besjedi na gori (Mt.5,3...Lk.6,20...)Spasitelj nam je rasčlanio kršćansku sreću u obliku 8 blaženstava.

- I blaženstvo se sastoji u posjedovanju "kraljevstva nebeskoga". Ono je sinonim za kraljevstvo Božje uopće i djelomično se ostvarje već na zemlji:"Regnum Dei intra vos est".To kraljevstvo sreće nose u sebi "siromasi duhom",tj.ponizni i oni koji su odabrali dragovoljno siromaštvo.Siromasi duhom su bogati srećom.

- II blaženstvo je "utjeha".Obećanje je u budućem vremenu jer se puna i konačna utjeha može naći samo onamo gore.Gospodin nas ne želi zavaravati.Svaka utjeha mora biti u futuru,jer ona znači za

---

1/ Papa Benedikt XII veli:"Vident (tj.nebesnici) divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali" (Denzinger - Schönmetzer, g.1965,br.1000).

dovoljstvo nakon boli.Stoga postoji i zemaljska duhovna utjeha,a pripada onima "koji tuguju".Je li tuga i suza sama po sebi zaslužna? Ne,osim ako je bila bol nezaslužena,jaka,dugotrajna.Ako se je rodila u kajanju za prošle grijehe i propuste,svoje i tudje.Ako je potekla zbog tudjega jada i zla koje vlada svijetom.Pogotovo,ako je to bila žalost radi nevjere i uvreda Bogu nanesenih.

- III blaženstvo je "baštinstvo zemlje".Zar i to može biti blaženstvo? Da,jer krotkost vrši blagotvorni uticaj na sinove ove zemlje.Bog ne može dozvoliti da zemljom kraljuje sila.Ali zapravo ova "zemlja" to je obećana zemlja,sveta zemlja naših sanja,slika nebeskog Jeruzalema,koji je "zemlja živih".To je ono mesijansko kraljevstvo navieštano od proroka (Ps.37).I to je "baština",naša baština,koju nam dariva nebeski Otac,njezin jedini vlasnik.A tko su njezini baštinici? "Krotki",blagi,umiljati,uljudni.Svi oni koji žive iz kršćanske ljubavi.Oni koji su u svemu slični jedinom zakonitom Baštiniku ("Učite se od mene,jer sam blaga i ponizna srca").

- IV blaženstvo je "zasićenost pravdom".Ova zasićenost znači ispunjenje svih želja,osobito na polju pravde.Naš Rupčić prevodi: "one jedine pravednosti".A koja je to? To je Božja pravda,koju nam Krist nalaže (Mt.6,33) i koja je uostalom ono "jedino potrebito" (Lk.10,42).Kad sv.Pismo govori o pravdi,ono misli u prvom redu na naš dug prema Bogu, vraćen u najvećoj mogućoj mjeri.Misli dakle na svetost.Blaženstvo one "sitosti" - to je sreća svetosti. A pripada samo onima koji "gladuju i žedjaju" za tom svetom pravednošću.Onima koji se njome opijaju.Onima kojima je svetost najsladje jelo ("Moje je jelo da vršim volju mog Oca").

- V blaženstvo je "milosrdje".Najprije milosrdje Božje,a onda milosrdje naše subraće ljudi.Milosrdje pretpostavlja kod grješnika osjećaj krivice, a kod uvrijedjenoga čuvstva dobrote i opraštanja.Koja li je to sreća znati: krivnja mi je oproštena,Dobrota je veća od moje zloće! Blaženstvo plemenita srca i čiste savjesti.Daje se kao nagrada "milosrdnima".Na njima se ispunjava pravda:"kojom mjerom mjerite bit će vam i odmjereno"(Mt.7,2).Pa i vječno blaženstvo će nam dati pravedni Mjeritelj na sudnjem danu samo prema našim djelima milosrdja.

- VI blaženstvo je "gledanje Boga".Zar ono nije rezervirano samo za nebesnike? Jest,stoga se je i ovdje Krist poslužio futurom.No i na zemlji je moguće neizravno duhovno gledanje Boga koje usrećuje.Isus nam ga obećava u onoj punini što je na svijetu ostvariva.Pravednik uživa Boga - prema mjeri milosti i ulivenih darova - i prije smrti.Jedini uvjet je da bude "čista srca",jer samo čiste oči mogu i smiju gledati čistoga Boga.Traži se potpuna čistoća misli,srca i osjetila,dakle duševna i spolna.

-VII blaženstvo je "sinovstvo Božje".Opet u futuru.No i ovo je zemaljski futur.Ostvaruje se u životu milosti.Po njoj stičemo čast i sreću djece Božje,beskrajnu radost bratimstva Kristova.Nema veće sreće nego biti sin ili kćerka najboljega Oca,brat ili

sestra najboljega Brata!A tko će tu sreću doživjeti? "Mirotvorci"! Ne miro-ljupci.Može se ljubiti mir iz interesa i komoditeta,ali graditi i stvarati mir je uvijek naporno i nesebično djelo.Kršćansko i sveto djelo! Taj blagotvorni mir mora biti svestran -,mir s Bogom,sa savješću i sa bližnjima.

- VIII blaženstvo je isto kao i prvo: "kraljevstvo Božje". S tom razlikom da je blaženstvo siromašnih bilo više nagrada duši,a ovo drugo je nagrada tijelu,koje je skupa s duhom patilo radi pravde Božje.Slika je nebeskog blaženstva,što će ga uživati čitav čovjek sa svojim duševnim i tjelesnim kapacitetom.Dariva se junacima za njihovo herojsko držanje u "progonima".Sv.Luka precizira da su to mučenici vjere,oni koje "ljudi mrze,izopćuju,pogrdjuju i odbacuju zbog Sina Čovječjega"(6,22).Njima je vječna Pravda dosudila vječno kraljevstvo.U toj vječnosti je sadržana i povijest zemaljske sreće nevino progonjenih.

Po sudu najvećih umova Isusov govor na gori blaženstva jest kulminacija ljudske misli.Zašto? Zato što to više i nije ljudska misao,to je božanska misao,nadnaravno poimanje vrednota.Dapače je i u suprotnosti sa običnim ljudskim shvaćanjem sreće,nije u skladu sa našim zemaljskim mentalitetom,zvuči kao paradox.No kršćansko vrednovanje se mora oslanjati samo na Kristov sud.On je ne samo najbolji poznavalac blaženstva,nego i jedini njegov izvor i djelitelj.

Beskraj blaženstva

Zar postoji samo osam blaženstava?
Pravo blaženstvo je zapravo jedno jedino i nerazdjeljivo.Ako mu nešto fali,nije potpuno,dakle i nije blaženstvo.Ono uvijek traži savršenstvo i puninu dobara ("ab omni parte beatum").Ali takovo je samo ono vječno:"vita futuri saeculi".Ovo naše zemaljsko je zapravo razlomak nebeske cjeline.Ima s njome zajednički nazivnik,no zato varira brojnik.Isus je na mjestu brojnika upisao brojku 8,koja ima simboličko značenje i nije nikakvo ograničenje.Ljudske čežnje su raznolike,a tokovi milosti bezbrojni.

Stoga s punim pravom Objava spominje i neka druga blaženstva: blažen je svatko koji se boji Gospodina (Ps.112),tko se u njega uzda (Iz.3o,8 - Ps.84),tko slijedi njegov zakon (Ps.1,Ps.119)i traži Božju mudrost (Posl.8,34) ili pomaže siromahe (Ps.41).Blažena je Djevica Marija jer je vjerovala i porodila Isusa (Lk.1,45 i 48; 11,27).Blaženi su i oni koji vjeruju bez da su vidjeli(Iv.2o,29), koji slušaju riječ Božju (Lk.11,28),budni čekaju dolazak Gospodinov (Mt.24,46;Apk.16,15),a blažene su i oči što su mogle vidjeti Isusa(Mt.13,16).Blaženi su napokon i "mrtvi koji umiru u Gospodinu"(Apk.14,13).1/

1/ Zar E v a n d j e l j e ne znači "r a d o s n a v i j e st"? Već samo njegovo poznavanje je golemo b l a ž e n s t v o, a što istom i vršenje?

3/ D j e l a t n a   m i l o s t

Što je? Da možemo lakše steći, sačuvati, aktualizirati, povećati i usavršiti posvetnu milost, Bog nam daje posebne pomoći, koje nazivamo djelatnim ili djelujućim milostima (gratia actualis). Kao što nam je posvetna milost trebala da uzdigne našu narav, a ulivene kreposti i darovi da nadnaravno uzdignu njezine moći, tako nam djelatna milost treba da digne u vrhunaravni red i naša djela. "Deus est enim qui operatur in vobis et velle et perficere" (Philip.2,13). Tako milost obuhvaća i supernaturalizira čitava čovjeka: u njegovoj naravi, moćima i djelima.

Milost djelujuća je nadnaravna prolazna pomoć kojom Bog prosvjetljuje našu pamet i potiče našu volju na vrhunaravna djela. I ona je nadnaravni dar Božji, posebna njegova pomoć u našem radu, ali ne trajna, nego časovita i prolazna, dana za neki odredjeni čin ili prigodu. Ne dira i ne mijenja bit naše duše, već samo utječe na njezine moći i sposobnosti: prosvjetljuje naš um da shvatimo ono što je za naš spas, te potiče i pomaže našu volju da čini spasonosna djela. Djelatnim milostima Bog direktno, moralnim i fizičkim načinom, pokreće naš um i volju u nadnaravnom smjeru.

Prva zadaća djelatne milosti jest da pripravi dušu na primanje posvetne milosti liječeći rane neznanja, požude, slaboće i zloće (vulnera ignorantiae, concupiscentiae, infirmitatis et malitiae). Nadalje ona ima da stavi u pokret habitualnu milost, tako da od habitusa prijedje na čin. Jednom stečenu milost treba da čuva pomažući duši u borbi s napastima, zlim prigodama i grijesima. Napokon će ona pomoći posvetnoj milosti da se umnoži, razvije i usavrši do najveće moguće mjere. Stoga u nama revno djeluje različitim putovima, u razno vrijeme i raznolikim uspjehom.

Što nije? Da možemo imati jasan pojam o biti djelatnih milosti, moramo ih dobro razlikovati od redovite Božje pomoći ljudima u naravnom redu i u čisto naravne svrhe, koju Stvoritelj daje svim stvorovima i u svim djelima (concursus divinus). Bog tako uzdržava svijet u njegovu postojanju i djelovanju. Na neki način je i dužan da nam pruža tu naravnu pomoć, kad je ljudsku narav stvorio krhkom i slabom, pa bez Božje pomoći nije sposobna ni za kakvo naravno dobro. Djelatne milosti, naprotiv, dobivamo sasvim nezasluženo, jer ne pripadaju naravnom redu, i odredjene su za obavljanje vrhunaravno dobrih djela. Pripadaju nadnaravnom svijetu i uvjet su za svako zaslužno djelo.1/

1/ Koncil u Orange-u veli: "Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia Dei, quae non debetur, praecedit ut fiant" (Denz.-Sch.388). I još jasnije: "Bog tako djeluje na čovječje srce i slobodu, da od njega dolazi svaka sveta misao, svako pobožno nadahnuće, pače i svaki pokret dobre volje: jer u stvari samo preko njega možemo učiniti nešto d o b r a, a bez njega n i š t a" (ib. 244).

Jednako je potrebito poznavati razliku izmedju posvetne i djelatne milosti. Iako su obje nadnaravni Božji dar, nisu isto i nemaju istu svrhu. Evo razlika na pregledan način:

Posvetna milost:	Djelatna milost:
trajni je dar Božji (habitus), Bog stanuje u nama,	trenutni, časoviti dar (actus), Bog stoji pred vratima duše i kuca (Apk. 3, 2o),
preobrazuje bitno dušu,	samo potiče duševne moći,
disponira za dobra djela,	proizvodi dobra djela,
daje se samo kršćanima,	svima, pa i poganima,
primaju je samo pravedni,	svi, pa i grješnici.

Sv. Pavao je mogao onako bogato i divno ocrtati djelovanje milosti jer je s njome iskreno suradjivao ("Gratia Dei sum id quod sum" - I. Cor. 15,10). Na primjeru njegova života možemo najlakše uočiti razliku medju milostima. Prigodom Isusova ukazanja pred Damaskom djelatna milost je prosvijetlila njegovu pamet i potakla volju na obraćenje, a milost posvećujuću je dobio tek na krštenju... No Bog se rijetko služi izvanrednim i čudesnim sredstvima da nas popravi. Njegova milost redovito djeluje preko običnih putova: savjesti, dobrog štiva, propovijedi, duhovnog razgovora, liturgije, dobrih primjera, nezgoda u životu i sl.

Dioba Djelatne milosti su mnogobrojne i raznolike kao što je preobilna dobrota našeg nebeskoga Oca. Nekada on djeluje u nama "bez nas", tj. bez naše suradnje, i to je milost djelujuća (gratia operans, excitans) u strogom smislu riječi. Kad mi svjesno suradjujemo s pruženom milošću, imamo milost sudjelujuću (g. cooperans, adjuvans). Bog nas pomaže milostima prije našeg čina (g. praeveniens=prethodna m.) i tokom samoga čina (g. concomitans=popratna m.). Ako smo u grijehu, najprije nam je potrebita tzv. ljekovita" m. (gratia sanans, medicinalis), koja će zaliječiti rane bolesne duše i pripraviti je na vrhunaravni život. Djelatna milost koja supernaturalizira čine pravednika zove se uzvisujuća ili spasonosna m. (g. elevans) i bez nje naša djela nisu vrhunaravno zaslužna. Same, naime, naravne čovjekove moći nisu kadre proizvesti nikakvo zaslužno djelo, pošto nema proporcije izmedju naravne zasluge i nadnaravne nagrade.

Svaka milost koju nam Bog dijeli dovoljna je (g. sufficiens) za odredjeno djelo, ali postaje uspješna i djelotvorna (g. efficax) jedino ako s njom suradjujemo. Kad se Bog služi vanjskim sredstvima (čudo, primjer, opomena, propovijed, dobra knjiga i td.) da nas potakne na dobro, imamo vanjske milosti (g. externa), a kad je Božja pomoć upućena duši izravno, bez posredovanja vidljivog svijeta, imamo nutarnju m. (g. interna). I opet nam dobro dolazi sv. Pavao: "Ja sam posadio, Apolo zalijevao (=vanjske milosti!), ali Bog (=nutarnja milost!) je dao rast" (I Kor. 3,6). Obično Duh Sveti djeluje vanjskim poticajima na nutarnje raspoloženje čovjeka.

Potreba Djelatne milosti dobivaju svi ljudi bez razlike - i poga

ni i griješnici - jer Bog hoće da se svi ljudi spase (I Tim.2,4). Svatko ih dobiva dovoljno,prema svojim potrebama i Božjim planovima,ali ne svi jednako (Isusova priča o talentima!),ni u svako doba.Staro je teološko načelo: Bog ne uskraćuje svoje milosti onome koji čini što može,bilo svojim naravnim silama,bilo pod utjecajem milosti.

Zašto Bog nudi djelatne milosti svim ljudima? Jer su svima potrebite.Nevjerniku da dodje do vjere,griješniku da se obrati, a pravedniku da može ustrajati u dobru.Neophodno su potrebne za početak vjere i ljubavi,za prvo kajanje kao i za pravu pokoru,uopće za svako spasonosno djelo:"Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi a nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est"(II Cor.3,5).1/ I kad smo već u posvetnoj milosti,djelatne nam pomažu da je ne izgubimo te da možemo vršiti vrhunaravna i za nebo zaslužna djela.Bez ovih milosti nismo u stanju da trajno izvršavamo sve prirodne i Božje zakone,da se dugo čuvamo od grijeha,da dočekamo konačnu ustrajnost niti da se spasimo.

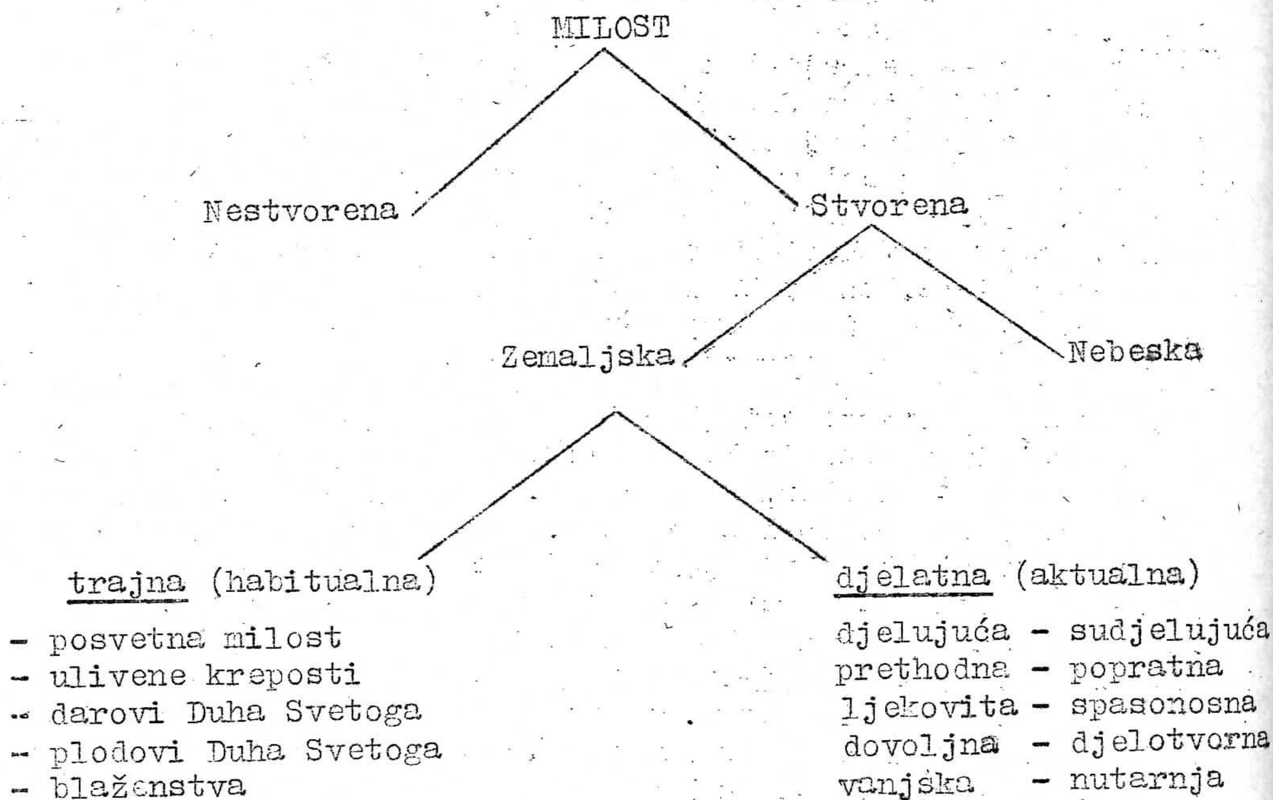
Nije dobro pretjeravati (kao što to čine protestanti i jansenisti) tvrdeći da se bez djelatne milosti ne može izvesti baš nikakvo,niti u naravnom redu,dobro djelo.Nije tačno da su griješna sva djela učinjena bez upliva milosti.I nevjernici i griješnici mogu vršiti etički vrijedna djela (objektivno,namjenski i okolnosno dobra),jer ljudska narav nije istočnim grijehom sasvim pokvarena.No ni jedan čovjek ne može bez milosti ispuniti čitav naravni moralni zakon niti odoljeti svim teškim napastima.To nam dokazuje povijest i lično iskustvo.Bez milosti ljudi naliče smrznutim grčkim mornarima,koji su prošloga rata,nakon brodoloma,nadjeni u sjevernom polarnom moru sa veslima u rukama.Vesla su bila spremna za vožnju,ali ruke smrznute,mornari bez života.Kao ljudi bez milosti.

Suradnja "Bez mene ne možete ništa učiniti",tvrdi Spasitelj (Iv.15,5).O tome nema sumnje.Bez Boga ne možemo ništa učiniti.Ali to ujedno znači da s njime možemo sve učiniti.I moramo! Jer - po dubokim riječima Augustina - "qui fecit te sine te, non te justificat sine te. Ergo fecit nescientem,justificat volentem"(Sermo 15 de Verb.Apost.c.11,n.13).Bog očekuje našu suradnju. Stoga nam je dao razum i slobodnu volju,koje milost pomaže i jača, a nikada ne paralizira.On traži naše slobodno opredjeljenje za nebo i onda aktivno zalaganje za dobro.Što ne možemo sami,on će nam pomoći.(Zašto je Isus za vrijeme oluje na Genezaretskom jezeru "spavao"? Da najprije apostoli ulože sve svoje snage i onda,nemoćni,zatraže Božju pomoć).

1/ Evo još jedna Pavlova izjava: "Da,milošću ste spašeni posredstvom vjere. To ne dolazi od vas, to je dar Božji. To ne dolazi od (vaših) djela, da se tko ne bi uzoholio. Mi smo njegovo stvorenje, stvoreni u Kristu Isusu za dobra djela, koja B o g unaprijed odredi da ih vršimo."(Ef.2,8...)

One koji se odazivaju milosti Bog nagradjuje novim darovima (David nakon Natanova ukora...Zakej...Petar nakon pogleda Isusova...Pavao nakon ukazanja...).No pravedni Sudac mora i kazniti one koji odbijaju suradnju opirući se milosti (Kain...Juda...Jeruzalem...).

Evo sažeti pregled milosti:

Kad smo upoznali veličinu i vrijednost nadnaravnoga života u nama, onda smo d u ž n i :

- visoko cijeniti milost Božju(dar Božji,zasluga Kristova...);
- biti ponosni na nju(djeca Božja,braća Kristova,hramovi D.S.);
- sve učiniti i žrtvovati da je ne izgubimo (smrtnim grijehom);
- suradjivati s milošću(askeza);
- živjeti životom dostojnim djeteta Božjega(kršćanski);
- poštivati sebe i drugoga (kao djecu Božju).

POVIJEST MILOSTI

Može li se govoriti o povijesti milosti? Ako se misli na Nestvorenu Milost,onda nikako.Nestvorena Milost je vječnost,apsolutna zbilja bez promjene i povijesti.Moguće je govoriti jedino o povijesti stvorene milosti u odnosu na čovjeka.

Čovjek je naime čedo povijesti.Nekada ga nije bilo.Počeo je u vremenu i živi s vremenom,dakle u historiji.Kao povjesno biće

nije gotov ni savršen. Mijenja se, razvija se, proživljuje faze napretka i nazatka. Nekada je bio samo čovjek, a danas i kršćanin. Zajedno s čovjekom je i stvorena milost doživjela svoju povijest (te smo je stoga dužni upoznati).

Ipak početak milosti moramo tražiti u vječnosti Božjih planova. Od onoga časa -tj. od vijeka - kada se je rodila Božja ideja o čovjeku, rodila se je i odluka Božja da svoje najljepše zemaljsko stvorenje obaspe milostima. To nam svjedoči sv. Pavao: "Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram" (I Cor. 2,7).

Adam i Eva

To što je Bog odlučio "prije vjekova", proveo je u času stvaranja prvih ljudi. No postavlja se pitanje: da li baš u prvom hipu stvaranja ili istom kasnije? Je li novostvoreni čovjek bio istovremeno i adoptirani čovjek, tj. dijete Božje? Je li odmah posjedovao sve milosne darove? Ne znamo, jer nam o tome nije ništa objavljeno.

Sa punom sigurnošću se može ustvrditi da je Stvoritelj prvim ljudima dao sve n a r a v n e darove kao i potrebite d j e l a t n e milosti, ali za habitualne nismo sigurni. Ipak je vjerojatnije držati da je Bog Adama i Evu obasuo puninom milosti već u prvom času postojanja.1/ Nemamo razloga da sumnjamo da su naši praroditelji sa prvim dahom ljudskog života primili i nadnaravni. "Ego dixi: dii estis et filii Excelsi omnes" (Ps. 81).

Jedno je ipak sasvim sigurno: osim naravnih darova (s kojima smo se već upoznali, a to su: tijelo i duša s njihovim moćima, božanska naravna pomoć "concursus divinus" i sva zemaljska dobra) Stvoritelj nije bio dužan dati ni Adamu ni njegovu potomstvu nikakvu milost nadnaravnog reda.2/ Naravni život je bio dostatan za čovjekovu naravnu sreću.

Mimonaravni darovi

No ljubav Božja nije dozvolila da čovjek ostane biće čisto naravnoga reda kao i ostala nerazumna stvorenja. Odmah prigodom stvaranja Bog je dao

---

1/ U tom pitanju se bogoslovi razilaze. Sv. Toma drži (Summa th. I. q. 95. a. 1) da su prvi ljudi stvoreni u milosti, a sv. Bonaventura (In II. lib. Sent. dist. 29. a. 2. q. 1) misli da su odmah dobili mimonaravne darove a nadnaravne tek poslije.- Prof. Finkenzeller tvrdi ovako: "Nikada za čovjeka nije postojao čisto naravni red i čisto naravni cilj. Već od početka Bog je odredio čovjeka za vrhunaravni cilj i podijelio mu milosti koje su mu omogućavale postizanje nadnaravnog cilja. Bog je prije svega htio nadnarav. Naravno je stvoreno zbog nadnaravnoga, a ne obratno" (Dr Josef Finkenzeller - Der Mensch im Glanz des göttlichen Lebens, Wahrheit und Zeugnis, Düsseldorf 1964, st. 81o).
2/ Luther je krivo držao da je Bog bio dužan dati čovjeku nadnaravne darove "debito essentiae", Baius pak "debito exigentiae", a jansenisti "debito decentiae". Nadnaravni život je č i s t i dar l j u b a v i B o ž j e.

praljudima neke mimonaravne darove (dona praeternaturalia, status integritatis). Zovemo ih tako jer ne pripadaju strogo ljudskoj naravi, ali je opet bitno ne nadvisuju i ne mogu se nazvati nadnaravnima u užem smislu riječi. Bez njih ljudska narav može postojati i vršiti svoje prirodne zadaće, nisu joj prijeko potrebiti. Ipak je, ostajući u naravnim okvirima, znatno usavršavaju u njenim moćima i djelovanju.

Glavni mimonaravni darovi su: 1. uliveno znanje na religioznom i profanom području, kojim su Adam i Eva stekli osnovno praktično znanje za svoje duhovne i tjelesne potrebe kao i za odgoj potomstva; 2. gospodstvo nad strastima, životinjama i stvarima, tako da su mogli lako savladati svaku nutarnju i vanjsku pogibelj, a naročito svoje nagone; 3. tjelesna otpornost i zdravlje, što su uključivali bezbolnost i besmrtnost. U čovjeku je vladao savršeni sklad medju tijelom i dušom, razumom i instinktima, a izvan njega pravilan odnos prema Bogu i svijetu. To je bilo ono "zlatno" doba o kojemu govore predaje i pjesnici mnogih starih naroda.

Nadnaravni darovi

Puninu vrhunaravnoga života čovjek je dobio tek po nadnaravnim darovima. Čovječjem naravnom životu oni nadodaju, ili još bolje: uklapaju, nadnaravni život, koji s naravnim sačinjava jednu cjelinu i bitno ga usavršuje.

Prema izlaganju Geneze i Pavlovim poslanicama Efežanima (4, 23), Korinćanima (II. 5,18) i Kološanima (1,13), gdje se govori o duhovnom preporodu čovjeka (regeneratio, renovatio, restitutio i sl.), možemo zaključiti da su Adam i Eva posjedovali istovrsnu habitualnu milost kao i mi kršćani. Uostalom, oni nisu primili nadnaravne darove kao osobni privilegij, nego u svojstvu praroditelja i predstavnika čitavoga ljudskog roda. Naši praroditelji su dakle uživali posvetnu milost i time postali ne samo bogoliki - budući stvoreni na sliku i priliku Božju, - već i dionici božanske naravi, djeca Božja, prvi hramovi Duha Svetoga i baštinici nebeskog kraljevstva. Milost ih je neizmjerno obogatila i uzdigla u vrhunaravni red sa svim pripadnim djelatnim milostima, ulivenim krepostima [1] i darovima Duha Svetoga. [2] Svojim dobrim djelima su mogli zasluživati za nebo i napredovati u milosti.

Istočni grijeh

Jer je stvoren kao slobodno biće, odgovorno za svoju budućnost i sreću, Adam je trebao da bude kušan skupa sa svojom ženom. Nažalost, prvi ljudi nisu izdržali kušnju, nisu poslušali Stvoritelja, sagriješili su. Oholost je bila jača od vjere, ljubavi i posluha. Učinili su teški osobni i skupni prekršaj. Svojim grijehom su poremetili iskonski red. Božje mjesto

---

1/ Dobili su sve one kreposti i u onom stupnju koji je odgovarao stanju prvotne nevinosti (stoga Adam, na pr., nije mogao imati krepost pokore).

2/ Vjerojatno su uživali i plodove Duha Svetoga (možda im nije bila potrebita strpljivost) te većinu blaženstva (osim onih za koje nisu imali uvjeta, kao što su drugo i osmo).

su ustupili sotoni (Eva sluša paklenu zmiju) i ženskoj zavodljivosti (Adam sluša Evu).Namjesto duhovnih vrednota biraju tjelesne (zabranjeno voće) i na mjesto realnosti stavljaju tlapnje ("bit ćete kao bogovi").

Težina istočnoga grijeha se najbolje vidi iz njegovih posljedica.Nestalo je one prvotne edenske harmonije.Na sve strane pukotine,lomovi,nered.Svi su skladni odnosi poremećeni i izopačeni: čovjek više nije dobro i drago Božje dijete,sada je samo griješni i nedostojni stvor.Sam se je udaljio od Boga i zato je izbačen iz raja zemaljskoga.Proigravši čast božanskog djeteta stekao je žig roba djavolskoga.Nije više lojalan prema svome bližnjemu (Eva zavadja Adama,a Adam baca krivnju na Evu) i postaje koban za sve svoje potomstvo,jer će svojoj djeci dati u naslijedje iskonski grijeh.Izgubio je svoju ličnu moralnu ravnotežu(neznanje,golotinja,prevlast nagona i požuda) i nadnaravni život,a naravni teško ugrozio (bol,bolest,trud,suze i smrt).Istočnim grijehom je Adam pokvario i svoje odnose sa svijetom: raj zemaljski mu se je zatvorio,andjeo čuvar mu je postao andjeo stražar,a mjesto da bude gospodar zemlje postao je njenim robom.Ukratko,izgubio je sve mimonaravne i vrhunaravne darove.

Kako bismo mi - kao potomci Adamovi - bili baštinici svih darova naših praroditelja,tako smo postali i baštinici iskonskoga grijeha.Zakon baštinstva traži da djeca nasljedjuju od roditelja i dobro i zlo.Tako smo i mi naslijedili samo naravni život, ali ne onaj prvotne nevinosti,već onaj grijehom zatrovan.Radjamo se bez posvetne milosti i njezina nadnaravnog blaga,podložni mnogim strastima i osudjeni na tjelesnu bol i smrt.Potpuno osiromašeni,bez nadnaravnih i mimonaravnih darova.Ne više "filii Dei" nego "filii irae".1/

Otkupljenje   Postavši slabim stvorenjem čisto naravnoga reda,čovjek nije sposoban da se po svojim vlastitim snagama opet uzdigne u nadnaravni red.Novi život traži i novo radjanje.Tu će pomoći Otac svojom milošću.No vječna pravda traži i satisfakciju za stari grijeh.Tu će pomoći Sin - Sin Božji i Sin čovječji - svojom mukom i smrću na križu.Da zadovolji pravdi Očevoj,da iskupi palo čovječanstvo i povrati mu nadnaravni život,Isus dolazi na zemlju,postaje čovjekom,trpi i umire.Kao čovjek,i u ime ljudskog roda,vraća Bogu čovječji dug,briše krivicu istočnoga grijeha.Po istom zakonu solidarnosti po kojemu nas je upropastio prvi Adam u Edenu spasio nas je "novi Adam" na Kalvariji. Kao Bog nama vraća izgubljenu milost,te opet uživamo božanski život u duši.Isusova muka je bila tako zaslužna,da nam je mogao dati i više nego smo izgubili: "Ubi abundavit delictum,superabundavit gratia"(Rim.5,2o).Dobivamo Isusa za brata,Mariju za majku,Crkvu za obitelj,sakramente za hranu kršćanskog života. "O felix

---

1/ "Vulnerati in naturalibus,spoliati in gratuitis",kako bi rekao Časni Beda. (Lexicon für Theologie und Kirche,sv.III.str.97o)

culpa!"

Jedino nam se ovdje na zemlji ne vraćaju mimonaravni darovi, zbog čega smo izloženi fizičkim i moralnim bolovima, te konačno i smrti. Ali nam zato - divne li Providnosti - naše patnje postaju "križevima", a to znači sredstvom spasenja i posvećenja. Per crucem ad lucem!

Povijest čovječanstva se odvija izmedju dva sudbonosna imena: Adamova i Kristova. U prvome je imala početak (nesretan), a u drugome vrhunac (sretan).

ŽIVOT MILOSTI

Adamova povijest se može sažeti u slijedeće faze: 1/ savršeni naravni život (status naturae integrae), kad je Adam posjedovao naravnu savršenost uz pomoć mimonaravnih darova, 2/ nadnaravni život (status justitiae originalis, natura elevata et innocens), kad je dobio posvetnu milost uz sve ostale ulivene darove, 3/ grješni život (status naturae lapsae), koji je započeo istočnim grijehom i kao posljedicu imao gubitak milosti i nadnaravnoga života, 4/ pokornički život (status naturae poenitentis, non redemptae), koji nije teološki obradjen, a sastojao se je u Adamovu životu do smrti i poslije smrti u "nadpaklu" (limbu), a koji je proveo u kajanju za svoj grijeh očekujući dolazak Spasiteljev, 5/ vječni život (status naturae redemptae et glorificatae), koji je postigao nakon Isusove muke i njegovim silaskom u nadpakao, kada je bio s ostalim starozavjetnim pravednicima primljen u nebo1/

Ljudski život — U Adamovoj povijesti je sadržana i historija čitavog čovječanstva. Uz rijetke iznimke, sva Adamova djeca proživljuju opisane životne faze. Ni moja osobna povijest nije drugačija: 1/ rodjenjem sam dobio od roditelja naravni život, ali ne onako savršen kao što je bio na početku Adamov, jer je sada naša narav ranjena i ne posjeduje više mimonaravnih darova, 2/ krštenjem sam stekao nadnaravni život sa svim vrhunaravnim darovima, 3/ grijehom sam ga, kao i Adam, izgubio te sam sebe isključio iz raja, 4/ askezom ga mogu opet natrag povratiti, očuvati, pa i usavršiti, jer je Otkupljenje (Redemptio objectiva) već izvršeno a svojim sam se kršćanskim životom u nj uklopio (Redemptio subjectiva), 5/ dolaskom u nebo poslije smrti postižem vječni život uz praoca Adama.

Ne bi bilo loše da pretpostavim još jednu stvarnu - premda grozovitu - mogućnost: ako prije tjelesne smrti ne povratim izgubljenu milost, čeka me ne vječni život, već vječna propast - pakao...

Novi život — Prvi zaključak koji možemo izvesti iz povijesti milosti jest da je to novi život nadnaravnoga reda. Po riječima sv. Ivana, to je "novo rodjenje" (1,3; 3,3; I Iv. 3,1; 3,9;

1/ Prema crkvenoj tradiciji, liturgiji i mišljenju teologa Adam i Eva su ipak spašeni.

5,1) ili,prema sv.Pavlu,"novo stvaranje",čiji je rezultat "novi čovjek" (Kol.1,16,Ef.2,1o;4,24,Gal.6,15).Premda sa starim životom tvori jednu organsku cjelinu,daje mu novi smisao,nove moći,novo svjetlo,nove zakone,nova sredstva i novi način rada.1/

Druga konstatacija: kako je ovaj novi život zapravo duhovni život,nije ga moguće osjetilima zapaziti ili dohvatiti:"Non venit regnum Dei cum observatione"(Lc.17,2o).Ostaje uvijek sakriven tjelesnim očima:"Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo"(Col. 3,3).Primaju ga samo kršteni,vrsno je u svima to isti milosni život,ali opet ga ne dobivaju svi u jednakoj mjeri.O jačini i stupnju vrhunaravnog života odlučuje krštenikova sposobnost,raspoloženje i suradnja,a najviše sama Providnost:"Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult"(I Cor.12,11).

Treći zaključak: iako nevidljiv,život milosti se dade lako razčlaniti u tri glavne faze: 1)postanak ili radjanje milosti,jer svaka povijest mora imati svoj početak.Pošto se radi o postanku života,zovemo ga i radjanjem.

2) Razvijanje ili rast milosti.Život je pokret i razvoj.Ne može trajno ostati u zametku,on teži razvoju i punini.Milosni život još i više,jer se je rodio iz božanske punine i teži božanskoj savršenosti.

3) "Konac" milosti.Naš nadnaravni život je naime stvoreni život, pošto je plod stvorene milosti.Kao takav mora imati svoj početak i završetak (rekli smo "završetak",a ne "svršetak"!).Ukoliko je božanski život,može biti beskrajan,besmrtan,i u tom smislu "vječan".No,jer je on istodobno darovan čovjeku - smrtnom biću - i uvjetovan pravilnom upotrebom ljudske - dakle ograničene - slobode,može biti izgubljen smrtnim grijehom.Stoga moramo uzeti u obzir obe mogućnosti: i onu njegova svršetka,tj.gubitka,i onu njegova završetka,tj.usavršenja i produljenja u vječnosti.To je razlog zašto smo izabrali dvoznačnu riječ "konac" milosti.Ona može značiti "svršetak",ali isto tako i "završetak",naime savršenost, završnost i puninu,po onoj narodnoj:"Konac djelo krasi".2/

1. Sticanje ili radjanje milosti

Karakteristika naravnog života jest da se on samo jednom dobiva i samo jednom gubi.Nadnaravni život je mnogo vitalniji: može se više puta

---

1/ Hilda Herrmann dobro opaža da Novi Zavjet ima ustvari dvije glavne teme:"die Botschaft von Christus,dem Herrn,und zugleich die Botschaft von dem neuen Menschen"(Schwache Punkte,Frankfurt 1961, str.16).

2/Termin"konac"može dakle imati pozitivni smisao poput latinske riječi "consummatio"(=dovršetak,završetak,ispunjenje,zbroj svega;od glagola "con-summare").Tako milost završava consummatione in patria per gloriam.No može imati i negativni smisao: gubitak i smrt milosti, prema latinskome "consumptio" (=trošenje,istrošenost,gubitak; od glagola "con-sumere"). Ista consumptio fit in morte aeterna per peccatum mortale.

dobiti i izgubiti.

a) P o k r š t e n j u :

Vrhunaravni život se - u današnjem redu spasenja - prvi puta prima u sakramentu sv.krsta (prima justificatio).To je redovi ti i od Boga propisani način sticanja milosti u Crkvi.Stoga mu kršćanska starina daje imena "kupelj preporoda","duhovno radjanje" ili "sakramenat preporodjenja" pozivajući se na sv.Pismo(Iv. 3,3;Tit.3,5;I Pet.1,3).Krštenje simbolizira smrt i ukop staroga čovjeka (Rim.6,3),uskrsnuće novoga u Kristu i utjelovljenje u njegovo Mistično Tijelo.Ostvaruje očišćenje od grijeha,naročito istočnoga (Dap.22,16;I Kor.6,11 i td...),pečati nas neizbrisivim biljegom Duha Svetoga (II Kor.1,22,Ef.1,13) i uvodi u zajednicu vjernih,tj.Crkvu.Krst je vrata kroz koja se ulazi u "ovčinjak Isusov" i zametak je milosnog života,pošto nam daje pravo na sve ostale sakramente kao i sudioništvo u svećeničkom životu Krista i Crkve (tzv."opće svećeništvo" vjernika.Isp.I Pet.2,9).

Dva su bitna učinka krsta: oproštenje grijeha i sticanje posvetne milosti.To su znali već i najprvi kršćani:"Igitur nos renovavit per remissionem peccatorum"(Epist.Barnabae,VI.11).Krštenje predstavlja naše prvo i korjenito posvećenje.

Po sv.krstu stupamo u tok milosne rijeke spasenja i postajemo djeca Božja i supotpisnici Novoga Zavjeta.Na križu je Isus sklopio Novi Zavjet sa čitavom Crkvom,a na krstu sa svakim pojedinim kršćaninom.

b) P o i s p o v i j e d i :

Poznavajući našu slaboću,nebeski Otac je predvidio mogućnost gubitka milosti posvećujuće,pa nam je stoga dao i način kako ćemo je ponovo povratiti.To je uloga sakramenta ispovijedi ili pokore (secunda justificatio).Samim svojim naravnim silama mi ne bismo više mogli nanovo steći izgubljenu milost.Inače ne bi bila milost,kako veli Apostol(Rim.11,6).Kao što sami sebi ne možemo dati naravni život,još manje možemo nadnaravni.Jedino što možemo učiniti jest da se pripravimo na dolazak milosti i blagodat sakramenta.To će se dogoditi ako se odazovemo poticajima djelatne milosti:"Ako danas začujete moj glas,nemojte da otvrdnu srca vaša!"(Ps.94).

Skrušena ispovijed nam daje oproštenje grijeha i vraća posvetnu milost.Ona je na neki način drugo krštenje,vraćanje u stanje krsne nevinosti,pa je stoga mogu obaviti samo kršteni vjernici.U sakramentu pokore mi se sami podlažemo Božjem sudu (zato ga i zovu "tribunal gratiae"),koji u njegovo ime vrši Crkva preko ovlaštenoga svećenika.Tim činom dokazujemo svoje kajanje za počinjene grijehe a postižemo njihovo oproštenje.S odriješenjem dobivamo nazad posvetnu milost i s njome nadnaravni život.Kako je svaki grijeh uvreda Boga,Krista i njegova Mističnog Tijela,pomirenje se mora potvrditi vanjskim načinom i vidljivim svetim znakom,tj.sakramentom odredjenim od Uvrijedjenoga (Mt.18,18; Iv.20,

21).Tako se vrši naše opravdanje (justificatio,gratificatio) pred Bogom i Crkvom.Ispovijed je povratak rasipnog sina u kuću Očevu,gdje ga čeka obiteljska gozba i prsten milosti.Odbjegli griješnik opet postaje sinom.

c) P o s a v r š e n o j l j u b a v i :

A što će se zbiti u slučaju ljudske dobre volje koja žudi za milošću,ali joj je krštenje nemoguće (na pr.u poganskim krajevima)? Ili,može li opet doći do milosti Božje kršteni griješnik, ako nema nikakve prigode za ispovijed (na pr. utopljenik)? Dobri Bog,koji hoće da se svi ljudi spase,ostavio nam je još jednu mogućnost opravdanja i sticanja milosti preko činа savršene ljubavi.Svako dobro djelo učinjeno iz čiste ljubavi prema Bogu - vjera,ufanje,strah Božji,kajanje,kreposna djela - privlači nam njegovu milost i pripravlja nas na nju.Stoga se vjera poganina koji ljubi Boga i spreman je vršiti u svemu njegovu volju izjednačuje sv.krstu (baptismus flaminis=krst želje).Jednako tako nekrštenom vjerniku pribavlja milost i dragovoljno mučeništvo(baptismus sanguinis=krst krvi).I svaki kršćanin,nakon što je izgubio milost,čim se savršeno pokaje za svoje grijehe (contritio= savršeno kajanje iz čiste ljubavi prema Bogu) s namjerom da se ispovjedi,odmah je dobiva natrag i opet stiče nadnaravni život.

U opisanim slučajevima ljubav vjernika mora uvijek biti spremna da ide onim putem koji je Bog odredio za sticanje milosti,a to je put svetih sakramenata.Ako odbacuje sakramentalni put,otkrila bi se kao neiskrena ljubav.Ukoliko je iskrena i stvarno savršena, ona bira upravo onaj put koji je Bog zacrtao: milost se prima preko svetih sakramenata,a kad je njihovo primanje nemoguće,ostaje čežnja za njima (votum sacramenti).Milost je naime život Kristov u nama,a toga nema bez našeg pripadništva njegovu Otajstvenom Tijelu,što se ostvaruje sakramentalnom asimilacijom.

Na bilo koji način da nam Gospodin nudi svoju milost,za nas je važno da ne upadnemo u pogrešku ludih djevica i prespavamo "čas milosti"(καιρός).Možda se on više nikada neće povratiti. Možda je promašen zauvijek.I milost i čas njezina dolaska dar su što nam ga nitko nije dužan dva puta darovati.

U svakom slučaju naše je obraćenje i opravdanje plod milosti (djelatne) i plodi milošću (posvetnom).

2. Rast milosti   Prvu milost ne možemo nikada zaslužiti.Ona je čisti dar Božjeg milosrdja.No,kad smo već primili milost,možemo s njome saradjivati,steći zasluge i prava na dalnje milosti.

Prije svega,dužnost nam je da očuvamo primljenu milost.No to čuvanje ne znači stagnaciju,jer život ne pozna zastoja.Kao svaki život,tako i život milosti zahtijeva razvitak.Rast milosti je potreban i moguć.Ta zato je Isus i došao na svijet da imamo život, i to u izobilju(Iv.10,10),da donosimo veći plod (Iv.15,8),te da

dostignemo puninu mjere i milosne dobi Kristove (Ef.4,13).Ne samo vanjsko Božje kraljevstvo nego i unutarnje raste kao zrno gorušice,klije kao posijano sjeme i buja kao tijesto.Sv.Petar nas potiče:"Rastite u milosti!"(II Pet.3,18).A tako i sv.Ivan:"Tko je pravedan neka bude još pravedniji,tko je svet još svetiji" (Apk.22,11).

Pozivajući se na sv.Pavla ("ne kao da sam već savršen...", Fil.3,12) o.Benigar nam otkriva jedan mudri asketski zakon:"Mjera napretka u duhovnom životu nisu već stečena dobra,nego ona koja tek imamo steći".1/Milost je beskrajna,jer je odraz božanskoga života.Svojom providnošću i predestinacijom Bog joj je još više proširio granice i mogućnosti.Zlo bi bilo da joj mi suzimo granice i smanjimo mogućnosti.Naprotiv,naša je dužnost 2/ da suradjujemo s milošću i da ljubavi Božjoj otvorimo širom sva vrata svoga srca.

a) p o s a k r a m e n t i m a :

Jednom stečenu milost možemo povećati na dva načina: Ex opere operato i ex opere operantis.To su dva tehnička termina uzeta iz teologije.Prvi označuje povećanje milosti u pravedniku snagom sv.sakramenata.Svaki naime dostojno primljeni sakramenat "mrtvih" (krst i pokora) nam donosi posvetnu milost,a oni "živih" je u nama umnažaju skupa sa svim pripadnim ulivenim darovima.

Sakramenti su vidljivi i sveti znakovi koji označuju i proizvode milost u našoj duši.U tu svrhu ih je ustanovio naš Spasitelj Isus.Znakovi su,jer označuju nevidljivu prisutnost milosti. Vidljivi su,jer se sastoje od neke vidljive tvari (=materija sakramenta) te vanjskih kretnja i riječi (=forma sakramenta),a dijeli ih vidljivi zastupnik Isusov svećenik.Sveti su to znakovi, jer im je svet ustanovitelj i prvotni djelitelj (Krist),daju se u svrhu posvećenja vjernika i radjaju samo svetim plodovima.3/Oni ne samo označuju milost,nego je i proizvode "ex opere operato",tj.sami po sebi,neovisno od nutarnjih dispozicija djelitelja i primaoca.

Osim što sakramenti proizvode i označuju milost (signa demonstrativa),oni nas potsjećaju na muku Spasiteljevu (s.rememorativa) kojom se sve milosti zaslužuju,a imaju i eshatološku zadaću: navještaju nam puninu svih milosti u nebu (s.prognostica). To se može lijepo uočiti kod euharistijske molitve:"recolitur memoria passionis eius,mens impletur gratia et futurae gloriae nobis pignus datur."

1/ "Mensura incrementi vitae spiritualis non sunt bona iam acquisita, sed acquirenda" (Benigar,op.cit.str.221).
2/ Sjetimo se kazne i ukora onima što su zakopali talente svoga Gospodara! (Mt.25,14...).
3/ Na funkciju posvećivanja upućuje i etimologija riječi sakramenat: dolazi od latinske imenice "sacrum" (=sveto) i glagola "sacrare" (=učiniti svetim,posvetiti).

Struktura sakramenata savršeno odgovara tjelesno-duhovnoj naravi čovjeka (i stoga ih može primati jedino za vrijeme zemaljskog života).Isus ih je povjerio svojoj Crkvi u obliku vanjskih i vidljivih znakova upravo zato da empirizmu sklonom čovjeku budu opipljivi dokaz nevidljive prisutnosti milosti.Sakramenti su osobni susret Krista i kršćanske duše.1/ Stoga neki od njih(krst, krizma i sv.red) ostavljaju na duši vjernika neizbrisivi "biljeg" kojim ga izdvajaju iz profane sfere te zauvijek posvećuju Bogu i njegovoj službi.Dok sakramentalni pečat daju samo troje,dotle sakramentalnu milost darivaju svi,čim se u bitnosti izvrši sv.obred po duhu i namjeni Crkve,božanskom snagom koja djeluje u njima.Glavno je da primalac sa svoje strane ne stavlja nikakvu zapreku primanju milosti ("non ponentibus obicem").Ako je još nije imao,prima je prvi put (gratia prima),a ako ju je već posjedovao,ona mu se umnaža (gratia secunda).2/

Koliko nam se povećava milost svakim novim sakramentom? To ovisi najviše o nedokučivoj volji Božjoj,koji svoj život može poklanjati komu hoće i koliko hoće.Zatim o količini milosti koju je Bog vezao uz pojedini sakramentalni znak i uza specifičnu svrhu svakoga sakramenta (gratia sacramentalis).Količina milosti najzad - last but not least - zavisi i o dispoziciji samoga primaoca.Čim dostojnije i revnije prima sakramente,dobiva i veću milost. Ovaj put na račun svojih zasluga,tj.ex opere operantis.3/ Od onoga što sami možemo učiniti za povećanje svoga milosnog života na prvo mjesto dolazi dostojno i pobožno primanje svetih sakramenata.

b) p o z a s l u g a m a :

Na drugo mjesto dolazi vršenje dobrih djela.Život je pokret i djelatnost.Stoga se očituje i razvija djelima.Pogotovo se ne može usavršiti bez njih.Bitno nam savršenstvo donosi posvetna milost - kako to već znamo - ali ćudoredno tek djela milosti.Nazvali smo ih "milosna djela" zbog toga što izviru iz stanja milosti,vrše se i dovršavaju pomoću nje.Nisu to obična dobra djela

---

1/ B.Häring piše u svojoj moralci:"Il sacramento è un incontro intimo con Dio...In ogni sacramento bisogna sopratutto vedere la presenza operante di Dio,che ci assicura della sua attività salvatrice e santificatrice" (La legge di Cristo,sv.II.izd.Morcelliana,Brescia 1958,str.123,124).

2/ Po sebi i redovito "sakramenti mrtvih" daju prvu milost,a s."živih" je samo povećavaju.Izvanredno(per accidens)se može dogoditi da sakramenti mrtvih povećavaju milost(onomu koji je već ima:ako dolazi na ispovijed s malenim grijesima),a da je sakramenti živih iznova daju(što je naročito slučaj kod bolesničkog pomazanja koje oprašta grijehe,ako nije moguća ispovijed).

3/ Izraz ex opere operato ukazuje na posvetiteljsko djelo Božje preko svetih sakramenata, a ex opere operantis naznačuje čovječji odaziv na zov svetosti,suradnju sa Presvetim.

učinjena ljudskom zaslugom u naravnom redu morala. To su nadnaravna, dakle milosna, djela pri kojima s nama radi sam Bog. Ona stoga imaju božansku vrijednost, poklon su božanskoj dobroti od koje dolaze, zadovoljština su za učinjene krivice, privlače nove milosti i plode vrhunaravnim zaslugama. Odatle im ime spasonosna ili zaslužna djela (opera meritoria).

Z a s l u g a (meritum) općenito označuje pravo na nagradu. Kršćanska zasluga posebno označuje pravo na božansku nagradu, na vrhunaravna dobra, a u prvome redu na povećanje milosti. Zaslužnim može biti samo ono dobro djelo - nikada zlo ili indiferentno - koje je učinjeno u stanju milosti i radi nadnaravnih motiva. Ako je veličina nagrade jednaka našoj zasluzi, zove se puna, pravedna ili savršena zasluga (meritum de condigno). Kad joj nije jednaka, tj. ako primamo od Boga veću nagradu nego što smo je stvarno zaslužili - a tako biva većinom - zovemo je djelomičnom ili prikladnom zaslugom (m. de congruo). Prikladna je naime Božjoj dobroti, ne našoj.

U odnosu na Boga mi zapravo ne možemo ništa zasluživati punom zaslugom. Ali, kad nam je on već dao milost i time nas donekle izjednačio sebi, možemo zasluživati takodjer de condigno, pogotovo zbog neizmjernih zasluga Kristovih, čiji smo udovi i braća. "Non ego, sed gratia Dei mecum", priznavao je pošteno sveti Pavao. Eto, baš u toj milosti leži sva naša zasluga i nada: "Spremljen mi je vijenac pravde koji će mi dati u onaj dan pravedni Sudac" (II Tim. 4, 8).

Da se može ostvariti prava zasluga, potrebiti su i neki u v j e t i. S naše strane: moramo se nalaziti u mogućnosti da stičemo zasluge, a ta nam se pruža jedino za vrijeme zemaljskog života (status viae). Na drugom svijetu ne možemo više ništa zasluživati za sebe. Nadalje, moramo se nalaziti u stanju milosti (status gratiae), jer će samo tada naša djela biti nadnaravno vrijedna (opera viva). Milost će s nama suradjivati jedino onda, ako su naša djela učinjena svijesno, voljno i slobodno (actus humani), u skladu sa zakonima morala i kreposti (actus boni), iz vrhunaravne ljubavi (a. supernaturales). -Kako nagrada ovisi o svemoći Božjoj, potreban je i jedan uvjet s njegove strane: da li je on voljan da nas nagradjuje? Jest, jer imamo Božje obećanje: "Blažen čovjek koji izdrži kušnju, jer će prokušan primiti vijenac života, koji je Bog obećao onima što ga ljube" (Jak. 1, 12).

Kako je Božje obećanje neprevarljivo, slijedi da konačno veličina zasluge zavisi o nama. Koliko budemo posjedovali veći stupanj milosti te vršili dobra djela iz uzvišenijih ciljeva, sa većim žarom i u tjesnijem jedinstvu s Kristom, toliko će i više rasti stupanj naših zasluga. Tako isto: što naše djelo bude u sebi plemenitije, češće puta izvedeno, dulje vremena trajalo ili vršeno uz teške žrtve i velike poteškoće, tim veća mu je vrijednost pred Bogom.

Važno upozorenje: ako smo u grijehu,naša dobra djela nemaju vrhunaravne vrijednosti,tj.njima ne zaslužujemo nebo,a niti ovdje stičemo milost.To su naime vrhunaravno "nrtva djela"(opera mortua).Grješnik pred Bogom ne može imati nikakvih zasluga, čak niti za ona prije grijeha izvedena dobra djela (opera mortificata-umrtvljena ili zamrznuta djela).Smrtni grijeh briše svaku zaslugu.Ipak se dobrim djelima,makar bili u stanju grijeha,može sklonuti dobrotu Božju da nam priskoči u pomoć djelatnim milostima.Prema tome se uvijek isplati činiti dobro,čak ako smo i u teškome grijehu.Nakon dobivenog oproštenja opet nam se vraćaju izgubljene zasluge."Zamrzla" dobra djela se odmrzavaju i zasluge nanovo oživljuju.

Tako je u svakom slučaju korisno vršiti dobra djela. Ako smo u grijehu,da se pripravimo na primanje milosti.Ako smo u milosti,da je povećamo i time napredujemo u svetosti.

Još jedno važno upozorenje: dobra djela više vrijede nego bilo koja prosna molitva.Molitvom,naime,ne stičemo nikakvo pravo na nagradu i uslišanje,kao kod zaslužnih djela,već se samo utječemo milosrdju Božjemu.Varaju se,dakle,oni kršćani koji misle da će brojnim molitvama nadomjestiti propušteno dobro ili opravdati svoje loše vladanje.Savršenost se ne može postići pomoću molitvenika i krunice.Djelatnost savršenoga kršćanina ili kršćanke ne ograničuje se samo na molitvu.Ona je svestrana u odricanju,žrtvama,zalaganju,na svim područjima vjerske i socijalne akcije.

Za praxu zapamtimo dobro slijedeće:
1/ treba uvijek biti u milosti Božjoj,jer bez milosti nema ni zasluge;
2/ treba uvijek rasti u milosti Božjoj,jer čim je veća milost, veća je i zasluga.

Ovaj napredak u milosti se može ostvariti: a/ sakramentalnim životom,tj.redovitim i pobožnim primanjem sv.sakramenata...b/kreposnim životom,koji se očituje u stalnom vršenju dobrih djela... c/ savršenom nakanom,koja daje konačnu vrijednost dobrim djelima,pošto su učinjena iz čiste ljubavi prema Ocu...d/ sjedinjeni s Isusom bez kojega bismo bili uvelo pruće:"Ja sam čokot,vi ste loze.Tko ostaje u meni,i ja u njemu,taj donosi obilati rod"(Iv. 15,1...).

3. "Konac" milosti — Milosni život - utoliko što je to stvoreni život - traži i svoj "konac".Mi smo već vidjeli da taj konac može imati dvostruki predznak: pozitivni i negativni.Može značiti kraj i beskraj.Kraj - jer pripada stvoru,beskraj - jer se duguje Stvoritelju.Ako postane beskrajan i vječan,zasluga je Božja; ako pak dočeka kraj,prekid i smrt,krivnja je čovjeka.

a) G u b i t a k milosnog života:

Kako čovjek gubi milosni život? Samo svojom krivicom i sa

mo na jedan način: smrtnim grijehom.

To nam svjedoči sv.Jakov:"Kada je grijeh potpun,radja smrt" (Jk.1,15),razumije se: smrt milosti,jer naravni život ostaje čo vjeku i nadalje. Sv.Pavao nabraja smrtne grijehe koji nam oduzimlju milost i zatvaraju nebo (Gal.5,19 - 21).Još u St.Zavjetu je to isto znao i prorok Ezekijel:"Justus non poterit vivere in justitia sua in quacumque die peccaverit"(Ez.33,12).Odatle teškim grijesima naziv "smrtni grijeh"."To je druga smrt", veli Vidjelac (Apk.21,8).

Zašto je smrtni grijeh tako u b o j i t? Jer nam zamračuje sliku nebeskog Oca u duši i posljednji cilj života u pameti. Dezorijentira nas,izopačuje smisao života,kvari nas.Zavodi nas s pravog puta i gura na stranputicu.Stvorove stavlja ispred Stvoritelja,zemlju ispred neba,sredstvo ispred cilja.U srcu nam gasi svetu ljubav.Makar mi tvrdili i nadalje da ljubimo Boga, postali smo "kao mjed što ječi ili praporac što zveči"(I Kor. 13.1).A gdje nema ljubavi nema ni milosti.S milošću pak,koja je formalni princip nadnaravnog života,nestaje i ovoga.Duhovni smo mrtvaci,lješine:"Nomen habes viventis,sed mortuus es"(Apk. 3,2).Nestankom posvetne milosti vene čitavi vrhunaravni organizam: ulivene kreposti,darovi i plodovi Duha Svetoga,blaženstva i zasluge.S pravom tvrdi Apostol da svjetlo i tama,Krist i Belial,Bog s idolima ne mogu živjeti zajedno (II Kor.6,14).

Kako je to moguće da čovjek odbacuje život a odabire smrt? Zar nije ljudska volja stvorena za dobro?

Tu grijeh stupa pred nas kao "mysterium iniquitatis" (II Sol.2,7).Uza svu pomoć Božju,pored uporne težnje svakoga čovjeka prema životu i svake volje prema dobru,nekada se naša volja priklanja zlu."Video bona proboque,deteriora sequor",žalio se je stari pjesnik.Općenito uzevši,volja teži samo dobru,ali se često vara u konkretnom izboru.Ili sama nema snage da se odlučuje za veće dobro ili je vara razum,koji joj podmeće prividno dobro kao pravo.Ograničeni smo stvorovi i odatle mogućnost zablude.Slabići smo,ćudoredno nesavršeni,a nosimo veliko "blago u krhkoj posudi"(II Kor.4,7).Putnici smo (Žid.13,14),što znači uvijek u opasnosti da zalutamo.K tome smo još i napastovani od vraga,svijeta i svojih vlastitih požuda.To što smo slobodni još više nas izlaže padovima,jer ljudska sloboda znači mogućnost ne samo birati dobro već i zlo.

Ipak tragedija grješnika ne mora biti konačna katastrofa. Sve do smrti ima nade u povratak izgubljene milosti.Ali samo do smrti,jer tjelesna smrt je posljednji rok za obraćenje:"Dolazi noć kada nitko ne može raditi".(Iv.9,5).A poslije smrti je odmah sud:"Odredjeno je da čovjek jednom umre,iza toga dolazi sud"(Žid.9,27).

Samo Bog - beskonačna savršenost i svetost - je bezgriješan.Drugi nitko.Stoga su svi stvorovi podložni gubitku milosti.

Ipak je neizrecivo dobri Bog neke odabrane duše podario darom konačne ustrajnosti u svojoj milosti /donum confirmationis in gratia). Velikim i posebnim privilegijem ljubavi Božje takovi se odabranici definitivno učvršćuju u milosti i stiču bezgriješnost. Nije to samo činjenična bezgriješnost (inpeccantia facti) nego i prava nemogućnost griješenja (impossibilitas peccandi, impeccabilitas). Sličnu povlasticu su uživali Blažena Djevica Marija, sv. Josip, sv. Ivan Krstitelj, vjerojatno apostoli, a izgleda i još neki drugi sveci.1/ Isus je takodjer bio bezgriješan, ali ne po nekoj povlastici, već po svome pravu, kao Bogočovjek.

b) P u n i n a milosti:

Život milosti u čovjeku nije, dakle, neizgubiv. Može završiti i smrću. Na našu sreću milosni život u nama ima i drugu ljepšu perspektivu - konačno usavršenje i ovjekovječenje u nebu!

Kao svaki život i ovaj traži svoju puninu, koja je pak neostvariva na zemlji. Postići je može jedino u vječnom životu. A prijelaz u nebeski Jeruzalem izvodi se samo preko uskoga i sudbonosnog mosta tjelesne smrti, tj. na kraju zemaljskog puta. S m r t još nije konac, ali nas približuje koncu. Ona je potrebiti, iako stravični i bolni, uvjet za konačnu nagradu i vječnost milosnog života. Ulaz je u božansko sudište, gdje se odmah nakon smrti obavlja pojedinačni s u d (judicium particulare), a na kraju svijeta, poslije uskrsnuća tijela, i onaj općeniti (judicium universale).

Savršena duša prima vječnu nagradu odmah nakon posebnog suda. Smjesta postiže "svjetlo slave" te ide pred lice Božje da uživa "blaženo gledanje". No, to još nije "konac". Konačnu slavu, sreću i savršenstvo dobiva istom na posljednjem sudu ujedinjena sa svojim preporodjenim tijelom, skupa sa svom braćom i sestrama u Kristu. Definitivno blaženstvo kršćanin ne može uživati sam ni pojedince. On je samo jedan od udova zajedničkog Otajstvenog Tijela i može naći potpunu sreću samo u sklopu čitavog Tijela, svih udova skupa.2/ Punina savršenstva i blaženstva nas čeka tek u domu Očevu, u zagrljaju prvorodjenoga Brata i zajednici svih svetih.

Pred vizijom raja naše pero mora zastati. Tko može opisati sreću blaženika koji gleda Boga "licem u lice" (a Mojsije je svoje morao zastrti pred gorućim grmom!) u veličanstvu njegove

---

1/ Spominje ih "Lexicon für Theologie und Kirche", svez. II. izd. II. Herder 1958, str. lol.

2/ "Tada su svakome od njih date bijele haljine i rečeno im je da se strpe još malo vremena, dok se ne ispuni broj njihovih sudrugova i njihove braće, koji imaju biti ubijeni kao i oni." (Apk. 6,11). Ono što ovdje nadahnuti pisac govori o mučenicima vrijedi općenito i za sve blaženike.

slave,u sjaju njegove ljepote,u čaru njegove dobrote,u nedokučivoj tajni njegova Trojstva? Svetac se osjeća blaženim jer je istom sada upoznao pravu vrijednost svoje duše,do sada nespoznate krasote zemlje i svemira,neslućene divote i slasti neba. Sve što je bilo staro,slabo,zlo i bolno u njemu i oko njega nestalo je.I čuje ushićen čudotvorne riječi Svemogućega:"Evo stvaram sve novo"(Apk.21,5).I gleda zatravljen "novu zemlju i novo nebo"(II Pet.3,13).1/ I baca se blažen u ocean božanske ljubavi koja usrećuje.

"Oko nije vidjelo,uho nije čulo niti je ljudsko srce zaželjelo ono što je Bog pripravio onima koji ga ljube!" (I Kor. 2,9).

Čovjekovo savršenstvo je postignuto - sjedinjenje s Bogom u vječnom bleženstvu ljubavi...

II dio

PUT SAVRŠENSTVA

Sve ono što smo dosada naučili o kršćanskom savršenstvu odnosi se na njegov ontološko-statički vid.Upoznali smo što je ono u sebi - stanje milosti s njezinom "svitom kreposti i darova" (Tridentinski Sabor) ili - u jezgrovitom stilu sv.Tome - "gratia virtutum et donorum".

No,rekli smo već više puta,kršćansko savršenstvo nije samo stanje,nego i život,progres,dinamika.Stoga ćemo sada obratiti pažnju njegovoj dinamičko-aktivnoj strani,tj. promatrat ćega u njegovom moralno-asketskom vidu.

Svetost je život koji se živi i cilj kojemu se putuje.No ovo putovanje nije lako.Otežavaju ga mnoge i razne zapreke.Premda se naravnom savršenstvu možemo donekle približiti preko svojih sposobnosti i darova prirodnoga reda,nadnaravni život je apsolutno nedostiživ bez pomoći sila iz vrhunaravnoga reda.Bog nam ga,istina,dariva bez naših zasluga,ali ga očuvati i usavršiti ne možemo bez vlastitoga truda.

U sticanju savršenosti suradjuju,dakle,i Bog i čovjek.

1/ O pravom značenju riječi "nebo" ili "raj" v.Lexicon für Theologie und Kirche,sv. V.izdanje II. Herder 1960, str.352 i sv. VII.g.1962, str.898.i Dict.de Spirit.,sv.II[1]Paris 1953,str.890.

A.

POMOĆ BOŽJA

(Bog živi i radi u nama)

Premda je na poslu ljudskog posvećenja potrebita i naša suradnja, inicijativa i glavna uloga pripada Bogu. Bila bi velika i opasna iluzija umišljati si da ćemo mi sami postići svoje savršenstvo ili da milost dolazi na drugo mjesto. "Ipse operatur in nobis et velle et perficere" (Philip. 2,13). Ja samo treba da slijedim Učiteljev glas, da hodam od njega zacrtanom stazom i da vjerno suradjujem s njegovom milošću.

Stoga ćemo najprije osvijetliti udio Božji u našem posvećenju, bilo da ga vrši on sam izravno ili preko svoje Crkve i svetaca.

B O G

Sveto Trojstvo

Milosni život započinje dolaskom Božjim u dušu pravednika (Nestvorena Milost). To je ono "kraljevstvo Božje u nama" o kojemu nam je govorio Spasitelj. Bog se dariva pravednoj duši, on u njoj živi, a duši omogućuje da ona u njemu živi. Kako je ovaj život zapravo sudjelovanje u božanskom životu, jasno je da ga možemo dobiti samo božanskim radjanjem, tj. milošću. Milost je pak zajedničko djelo čitavog Trojstva, jer je actio divina ad extra. Tvorni uzrok milosti jesu sve tri Božanske Osobe. Bog Otac kao vrelo, Sin kao zaslužitelj i posrednik, a Duh Sveti kao djelitelj. Milosni krug počinje u krilu Presv. Trojstva iz roditeljske ljubavi Očeve, po zaslugama Sina i posredovanjem njegova Duha, da nas posvećene i usavršene povuče u obitelj Trojednoga. Lijepo se je izrazio o. Dagnino: "Il mistero della SS. Trinità è il punto di partenza e il punto d'arrivo di tutto il mondo soprannaturale" (Op. cit. str. 1o7).

Očitovanjem tajne Presv. Trojstva kao da nas je Bog htio unaprijed pripraviti na blaženo gledanje u nebu. Kao da nam je želio razjasniti zbog čega smo stvoreni na njegovu sliku (vestigia Trinitatis): da se tako u nama otkrije Božje očinstvo, ljudsko sinovstvo i zajednička nam s Bogom duhovnost. Savršeno jedinstvo triju Božanskih Osoba nam je praslika "općinstva svetih" i uopće društvenog života, uzor bratske ljubavi, zajednice dobara, te poštivanja tudje ličnosti i njezinih vlastitosti.

Presveto Trojstvo izvodi naše posvećenje na dva načina: što dolazi k nama (kao N e s t v o r e n a M i l o s t) i time što nam dariva nadnaravni život (stvorena milost) s punim milosnim o r g a n i z m o m.

Naš d u h o v n i ž i v o t je ustvari sudjelovanje u

trojstvenom životu Božjem.1/ Započeli smo ga sv.krstom koji je izvršen u ime sv.Trojstva.

Bog živi i radi u nama

Po milosti posvećujućoj Bog stanuje,živi i radi u nama."In ipso enim vivimus,movemur et sumus" (Dap.17,28).I to na poseban način - milosnom prisutnošću - koji se bitno razlikuje od Božje sveprisutnosti u ostalim stvorenjima.2/ Postajemo božanskim prebivalištem,nebom ("K njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti",Iv.14,23).Kako na nebu,tako i u hramu naše duše odvija se život Božanskoga Trojstva.3/ Otac trajno radja Sina,oboje pak vječno ujedinjuje nestvorena ljubav Duha Svetoga.Boraveći u nama Bog nam se dariva kao otac,prijatelj i posvetitelj.Mi smo mu djeca - stoga imamo pravo moliti "Oče naš" - prijatelji i suradnici - "Ne zovem vas više slugama nego prijateljima"(Iv.15,15) - te hramovi posvećeni najsvetijom Prisutnošću:"Svet je Božji hram,a taj ste vi" (I Kor.3,17).Najbolje ga slavimo noseći ga u sebi tj. živeći u posvetnoj milosti:"Glorificate et portate Deum in corpore vestro"(I Cor.6,20).Bog postaje "domaći" u nama,a mi u njemu (Ef. 2,19) sve doklegod ga ljubimo (I Iv.4,15).

Po milosti postajemo "dionici božanske naravi".Iz filozofije znamo da je narav počelo rada.Kakva narav,takvo je i djelovanje:"agere sequitur esse".Ako je dakle u nama božanska narav,bit će božansko i njezino djelovanje.Tako dolazimo do skoro nevjerojatnog zaključka: dok smo u stanju milosti,dakle dionici božanske naravi,naše djelovanje je uvijek božansko.Ono što mi radimo,to i Bog radi u nama i s nama.I ne samo to: ako smo pravi "dionici",onda mi radimo i ono što Bog radi.Mi sudjelujemo u radu i životu samoga Boga!

Slika Božja

Još prije nego nas je stvorio Bog je odredio svrhu ljudskoga života:"Načinimo čovjeka na sliku i priliku svoju"(Gen.1,26).U ovoj odluci Stvoriteljevoj vidimo uzrok (causa efficiens) i svrhu našeg opstanka (causa finalis).

1/ "Die christliche Existenz lässt sich in ihrer Fülle und Tiefe nur verstehen,wenn man sie als eine Teilnahme am dreipersönlichen Leben Gottes interpretiert"(Dr.Michael Schmaus - Durch Christus im Heiligen Geiste zum Vater,Wahrheit und Zeugnis,Düsseldorf 1964,str.199).
2/ "Inhabitatio(Dei in anima justi)est factum ontologicum et psychologicum,prius autem ontologicum quam psychologicum;seu inhabitatio,adaequate spectata,constituitur per praesentiam dynamicam(per effectionem et conservationem gratiae)simul et intentionalem(per cognitionem et amorem,actualem vel saltem habitualem)".S.Gonzàles - De Gratia,Sacrae Theologiae Summa,sv.III. izd.IV.Madrid 1961,str.614.
3/ "Deus enim,ut est et vivit in se,est et vivit in nobis (scilicet: vitam trinitariam)". I.M.Dalmau - De Deo Uno et Trino,S. Th. Summa, sv.II.izd.III.Madrid 1958, str.413.

Istodobno u njoj možemo uočiti sadržaj (c.materialis),oblik (c. formalis), i uzor (c.exemplaris) našega života.Stvoreni smo dakle zato da budemo slika Božja.To je najveća i jedina zadaća našeg života.Sličnost s Bogom - tj.nadnaravno savršenstvo - je prvi uzrok i zadnji smisao našeg postojanja.

Sličnost Bogu ne smijemo shvatiti u naravnom značenju riječi.Nije to obična sličnost kojom neko djelo odrazuje svojstva svoga stvaraoca,kao što čitava priroda nosi u sebi tragove savršenosti svoga Stvoritelja (per modum vestigli = sličnost traga),Nije to ni ona naravna sličnost Bogu koju posjeduju samo razumni stvorovi (per modum imaginis = sličnost slike)1/ po svojoj duhovnosti,i koja slika - makar često uprljana - ostaje i u najgorem grješniku.To je sasvim posebna i nadnaravna sličnost,svojstvena samo čovjeku od Boga posinjenu i uzdignutom u nadnaravni red milosti (per modum gratiae = <u>milosna sličnost</u>). To je dakle kršćanska savršenost.

Kada Bog od nas traži da budemo savršeni,znači da hoće naka bi mu bili čim više slični.On od nas očekuje najveću moguću sličnost.

Ta sličnost,doduše,ne može biti jednakost.Biti stvor znači biti ograničen.No kad već nije moguća jednakost,naš status djece i prijatelja Božjih traži što veću nadnaravnu sličnost i jedinstvo.Sinovstvo i prijateljstvo su stvarnosti koje ujedinjuju: dijete s ocem,prijatelja s prijateljem.Naše jedinstvo s Bogom je tako prisno da jedino hipostatsko ima prednost.Isusovo jedinstvo s Ocem je naravno i bitno,jer su obojica iste božanske naravi,nužno i od vijeka.Nas pak Otac vuče k sebi nadnaravnim putem,ne nužno nego slobodno,ne od vijeka već u vremenu.No sam Sin kao da želi da hipostatizira naše jedinstvo:"Da svi budu jedno.Kao što si ti,Oče,u meni i ja u tebi,tako neka i oni u nama budu jedno."(Iv.17,21).Najvjernija slika Božanstva ostvarena u čovječjem liku jest ona ocrtana u pojavi Krista,za kojega je zapisano da je "slika Očeva i odraz njegova bića"(Žid.1, 3).Stoga je nasljedovanje Krista najbolji način da usavršimo svoju sličnost s Bogom.To je glavni zadatak askeze.

<u>Bog Otac</u> Sve što Bog čini za naše posvećenje vlastito je čitavom božanskem Trojstvu.Ipak - slijedeći primjer sv.Pisma i Otaca - običavamo (ope appropriationis) pojedinim Osobama pripisivati posebnu ulogu u našem milosnom životu.Tako se nalazimo u odnosu djece prema Ocu,braće prema Sinu,i hramova prema Duhu Svetome.

Kad nas sv.Pismo naziva "djecom Božjom",onda misli na očinstvo Prve Božanske Osobe,jer nas istodobno zove "braćom Kristo-

---

1/ Sv.Augustin ("De Trinitate"),sv.Ambrozije ("De dignitate conditionis humanae",c.2.) i sv.Toma (I - I.q.93,a.5) vide u ljudskoj duši naravnu sliku Sv.Trojstva: esse...nosse...velle...

vom"(Rim.8,29),a nikada sinovima Krista ili Duha Svetoga.Tako shvaća naše posinaštvo i sam Isus:"Polazim mojem Ocu i vašem Ocu"(Iv.20,17).Isti Otac,koji od vijeka radja svoga Jedinca, radja u vremenu na njegovu sliku i nas kao posvojence.Saopćavajući nam u vidu milosti svoj život,na neki način nas izjednačuje sa Vječnim Sinom.Prema tome naš odnos prema Bogu Ocu mora biti poput Isusova - potpuno sinovski: pun poštovanja,ljubavi,odanosti,povjerenja,pouzdanja,zahvalnosti i posluha.

Katolički bogoslovi na posebni način pripisuju Ocu poziv na svetost,providnost i predestinaciju.Poziv na svetost upućuje svima ljudima.Posebnom pak providnošću prati one koji su se odazvali njegovu pozivu,naročito one "odabrane".

Glavna misao našega života mora biti - misao na Oca:nismo razbaštinjeni niti sirote,djeca smo raja,na nebu imamo Oca.

Glavna briga naše askeze mora biti - ugoditi Ocu: odazivajući se njegovu pozivu i ljubavi.

Glavna oznaka naše pobožnosti mora biti - sinovska pobožnost: nikada servilna ili koristoljubiva.1/

ISUS KRIST

Sasvim posebno i odlučno značenje za naš duhovni život ima Druga Božanska Osoba,naš spasitelj Isus Krist.O.Teillard de Chardin ga je nazvao "točkom omega" svega što postoji,ali je još tačniji bio sv.Ivan koji ga smatra alfom i omegom (Apk.1,8 i 17).Ako je dakle Isus početak i svršetak svega,onda je i središte,centar,osovina."Recapitulare in Christo omnia quae in coelis et in terris sunt"(Eph.1,10) smisao je čitave povijesti 2/ - "Christus heri,hodie et in saecula"(Heb.13,8) - pa i moje osobne.

Presveto Trojstvo je Isusu dodijelilo posebnu i presudnu ulogu u otkupljenju i posvećenju čovječanstva.Samo radi njegovih zasluga Bog nam povraća izgubljenu svetost.Isus kao Bog je tvorni i uzorni uzrok, kao Bogočovjek jedinozaslužni i kao čovjek instrumentalni uzrok našega duhovnog života,zbog čega se ovaj zove još "kršćanski" život,tj. život u Kristu,po Kristu i

---

1/ Vrlo je dobra i posebna pobožnost prvoj Bož.Osobi.Nju je prakticirao Gosp.Isus(Iv.8,49-50 i drugdje),sv.Pavao(u svojim poslanicama 40 puta slavi Boga Oca),a osobito sv.Crkva,koja skoro sve svoje molitve upućuje Ocu u ime Sina.

2/ "In Jesus Christus ist der heillosen Welt der Mittelpunkt, der stetige Pol, die unteilbare Ganzheit gegeben, von der her die mobilisierte Welt zu meistern und sittlich-menschlich zu durchformen ist. Christozentrik besagt also die Ganzheit, ohne die eine Bewältigung der Welt nicht möglich ist."

(Günter Soballa - Religiöse Strömungen der Gegenwart, Aschaffenburg 1962, str. 65).

s Kristom.I po slovu svoga imena kršćanin je drugi Krist."Il processo di santificazione è un processo di cristificazione", pravilno tvrdi o.Royo (Op.cit.str.47).

Put Svoju ulogu u našem životu označio je sam Isus poznatom formulom:"Ja sam put,istina i život"(Iv.14,6).

Jest,on je naš put.I to jedini:"Ja sam put...nitko ne dolazi k Ocu nego po meni"(Iv.ib.).Svojim dolaskom na zemlju,svojim utjelovljenjem (missio visibilis) Bog je postao čovjekom da nam pokaže put kako čovjek može postati Bogom.Jedini humanizam koji ima smisla.Najveći ideal koji si čovjek može zamisliti.U Kristu je taj ideal,uzor čovještva i savršenosti,Živi primjer kako se ljudski živi:"Učite se od mene...(Mt.11,29).Primjer sam vam dao da kako sam ja učinio vama tako i vi činite" (Iv.13,15).

Bio je savršen u svemu: djelima,nauci i svojoj uzvišenoj ličnosti:"Tko me od vas može prekoriti za grijeh?"(Iv.8,46). Slijediti Krista - eto to je bit svetosti! Sjajno je to izrazio Dom Columba Marmion riječima:"Čitav kršćanski život,kao i svaka svetost,svodi se na ovo: biti po milosti ono što je Isus bio po naravi - sin Božji"(Le Christ dans ses mystères, éd.Casterman,III.6.).

Istina Istina je sušta realnost izrasla iz Božjega uma i kojoj se mora prilagoditi ljudski um.Krist kao Istina nije samo riječ koja vjerno odrazuje stvarnost,on je stvoriteljska Riječ koja radja stvarnost."Sve je po njemu postalo, i bez njega ništa nije postalo od svega što postoji"(Iv.1,3).Pošto je naša pamet kratka da dohvati svu stvarnost,osobito onu nadnaravnu,Isus nam dolazi kao naša Istina,koja nam rasvjetljuje razum,otkriva misterije,tumači nedokučivo,primjenjuje općenito.Ono što ostaje nespoznatljivo ljudskom umu Istina nam dariva u obliku vjere,koju crpimo iz divne Isusove nauke.U katoličkoj nauci otkrivamo Krista kao jedinu/Istinu.Najstvarniju, najživotniju i najspasonosniju Istinu.

Isus nije neka,mrtva i apstraktna istina.1/ On je konkretna,utjelovljena,živa i životvorna Istima."Pun je milosti i istine...iod njegove punine svi mi primismo" (I.Iv.14-16).On je ne samo Riječ istine već i djelo,izvršavanje Istine: "coepit facere et docere"(AA.1,1).Kristovo djelo je upućeno nama,za naš spas i posvećenje.Stoga je on postao i Učitelj istine - i to jedini: "unus Magister vester"(Mt.13,8) - njezin Prorok i Mučenik.Neustrašivi Svjedok pred narodom i pred vlastima (Iv.18,37).Vječna Mudrost i svjetlo svijeta,"istinito Svjetlo koje rasvjetljuje svakoga čovjeka"(Iv.1,9).Spasitelj očekuje da otvorimo svo-

---

1/ "Nicht ein Prinzip,nicht eine Idee,sondern Christus ist unser Glaube!"
(B.Häring - Das Heilige und das Gute,1950,str.289)

je duše svjetlu njegove istine:"Svatko tko je prijatelj istine sluša glas moj."(Iv.18,37).

Život Kako po roditeljima dobivamo naravni život,tako po Isusu primamo vrhunaravni:"Došao sam da imaju život u izobilju"(Iv.10,10)."Ja sam uskrsnuće i život - poučava Isus Martu - Tko vjeruje u mene,ako i umre živjet će.Tkogod živi i vjeruje u mene sigurno neće nigda umrijeti"(Iv.11,25...).Ne samo da od Krista primamo život,mi smo njegov vlastiti život,jedan isti organizam s njime,njegovo Otajstveno Tijelo.U njemu,po njemu i za njega živimo."Sve je naime stvoreno po njemu i za njega"(Kol.1,16).On je loza,a mi njezino pruće što vene odrezano od živodajnoga trsa (Iv.15,5).

Bez milosnog jedinstva s Isusom nema nadnaravnog života. "Meni je Krist život",svjedoči sv.Pavao (Filip.1,21).I svima nama je Krist život.U tolikoj mjeri da se moramo hraniti njegovim tijelom i krvlju,ako želimo živjeti.Euharistija je specijalni sakramenat života: Kristova u nama,našega u Kristu.Dobro su je nazvali "produženim Utjelovljenjem" (Incarnatio continuata),koje započinje na oltaru a završava u našem srcu.Ovaj put se Isus utjelovljuje ne više u krilu Majke, nego u prilikama kruha i u srcu pričesnika.Toliko mu je stalo do našega života da svoj vlastiti čini sredstvom i hranom našega,uništava svoje euharistijsko tijelo na misi mističkim načinom,a u pričesti fizičkim.U Euharistiji se ostvaruje mistička,fizička i milosna asimilacija našega života s Isusovim.

Tajna ove životne asimilacije nije simbolika,nego stvarnost.Mi smo - po riječima Apostola - zaista s Kristom "saživljeni"(Ef.2,5),"saumrli"(II Tim.2,11),"supokopani" i "sauskrsli"(Rim.6,4),te ćemo konačno s njime "skupa sjediti" na nebu (Ef.2,6).A to je moguće stoga što smo njemu "utjelovljeni", (incorporati)te tako postali daleko više nego samo ud Kristov (Christi sumus),mi smo on sam (Christus sumus)."Živim,ali ne više ja,već u meni živi Krist"(Gal.2,20).

Krist je moj život i moj životni program:"Per ipsum et cum ipso et in ipso..." Po njemu Boga slavim,s njime molim i dobivam nove milosti,u njemu živim,radim i posvećujem se.

Spasitelj Moje posvećenje ne bi bilo moguće bez otkupljenja. A i to je izveo Gospodin.Dostojanstvom svoje božanske Osobe,veselim posluhom,žarkom ljubavlju,bezbrojnim patnjama i dragovoljnom smrću izvršio je naše otkupljenje.Njegova krv je bila cijena moga spasenja i njegova smrt uvjet moga života. Uzeo je na sebe grijehe svijeta,postao žrtveno Janje i dao Bogu zadovoljštinu za naše krivice.Oslobodio nas je od jarma sotone, grijeha,vječne smrti,puti i nesavršenosti:"Krist nas je oslobodio da bi ostali slobodni"(Gal.5,1).U djelu otkupljenja je sudjelovalo i sv.Čovještvo Isusovo kao orudje s Riječju Božjom bitno sjedinjeno (instrumentum Verbo unitum).Ni jedno drugo orudje - bilo kako sveto i bilo kada od Boga upotrebljeno - nije

tako zaslužno (jer su sve to instrumenta separata) za naš spas kao sv.Tijelo Isusovo.

Isusova žrtva na križu bila je izvor - zaslužni izvor - i našeg spasenja i našeg posvećenja.Isus je ne samo Spasitelj već i Posvetitelj ljudi.Kao glava čovječanstva i predstavnik ljudskoga roda,drugi Adam,zaslužio je sve milosti koje dobivamo(gratia Capitis).1/ Zbog njega i od njega ih primamo "secundum mensuram donationis Christi"(Eph.4,7).Čitavo duhovno blago i sve rijeke milosti imaju u njemu svoje vrelo:"Benedicit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo Jesu"(Eph.1, 3).Bez zasluga Spasiteljevih danas ne može nitko dobiti nikakvu milost.S punim pravom bogoslovi nazivaju čitavu ekonomiju milosti "gratia Christi".Isus nas je otkupio de condigno ex toto rigore justitiae od istočnoga i svih ostalih grijeha,povratio nam posvetnu milost s nadnaravnim životom i zaslužio sve djelatne milosti.

Svoju posvetiteljsku zadaću Krist vrši i nadalje kao Veliki Svećenik Novoga Zavjeta.Tu je originalnost njegove misije: on je i svećenik i žrtva istodobno.Sacerdos et Victima.Onaj koji prikazuje i onaj koji se prikazuje za naše duhovno dobro. "Semper vivens ad interpellandum pro nobis"(Heb.7,25).Svi ostali svećenici Novoga Zavjeta su samo njegovi zamjenici i sudjeluju u njegovoj svećeničkoj moći i službi."Unus est enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus"(I Tim. 2, 5).On je najsavršeniji svećenik i posrednik,jer ima zajedničko s Bogom svoje božanstvo a s ljudima svoje čovještvo.Krist je naša jedina veza s Bogom.Preko njega i samo u njemu možemo postići savršeno jedinstvo s Ocem.

Brat

Kad smo rekli da je Isus naš učitelj,spasitelj,posvetitelj,svećenik,kralj,gospodin i sudac,još nismo sve rekli.Krist je i naš brat.Brat po tijelu.Posjedovao je isto ljudsko tijelo kao i mi,rodjeno od žene.Nazivao se je "sinom čovječjim".Potomak je Adamov,pače i"novi" te ujedno "posljednji Adam"(I Kor.15,45).To mu daje pravo da bude Glavom ljudskoga roda.Kao "prvorodjeni" medju ljudskom braćom Krist je naš juridički zastupnik pred Bogom.

Pošto ima istu ljudsku narav kao i mi,Krist nam je brat ne samo po tijelu,nego i po duhu:"Po tome poznamo da je Isus u nama i mi u njemu,što nam je darovao od svoga Duha"(I Iv.4,13). Tko pripada Kristovu Tijelu,mora biti prožet i Kristovim Duhom. Samo tom Duhu možemo zahvaliti svoj nadnaravni život:"I posla Bog Duha Sina svoga u naša srca,koji viče:Abba-oče!"(Gal.4,6). Tako smo postali braćom i po milosti.Po svojoj božanskoj naravi

---

1/ "Le Verbe incarné n' est pas un homme dans l'humanité, mais l' Homme qui porte l' humanité." (G. Salet - Le Christ, notre vie, Paris 1937, str. 15).

Isus je "jedinorodjeni" Sin,ali po milosti je samo "prvorodjeni medju mnogom braćom"(Rim.8,29).To i on sam priznaje pred Magdalenom:"Idi k mojoj braći i reci im:Polazim mojem Ocu i vašem Ocu."(Iv.2o,17).U istoj mjeri u kojoj je Isusov Otac i apostolima Otac,utoliko je Brat apostola i naš Brat.Isus nam je dakle brat i po Ocu.

Prava braća imaju ne samo zajedničkog oca nego i majku.A nama je Isus brat i po Majci.Rodila ga je ljudska majka kao i nas.Da bi bila potpuno naša,darovao nam ju je svojom križnom oporukom (Iv.19,27).Djecom Marijinom,a braćom Isusovom,postali smo onoga časa kad smo bili inkorporirani Otajstvenom Tijelu Kristovu.Blažena Gospa ne može biti samo majka Glave.Ona je majka čitavoga Tijela,dakle i udova.Isuse,kako li si dobar!Dao si nam i svoj život i Majku svog života. Ima li na svijetu većeg bratimstva?

Za one koji su pozvani na čast svećeništva Krist je rezervirao još jedan oblik svetog bratimstva - bratstvo po "redu Melkisedekovu".Na sv.krstu su zapravo svi kršćani postali svećenicima u širem značenju riječi:"regale sacerdotium,gens sancta"(I Pet.2,9).No po sakramentu svećeničkog reda klerici stiču sasvim posebnu solidarnost sa svojim Velikim Svećenikom.Oni na vidljiv način zastupaju pred svijetom svoga nevidljivog Brata. Snagom Kristova svećeništva posreduje ostaloj braći posvećenje i milosti.Da to mogu činiti,moraju biti tješnje povezani s Isusom bratskim svećeničkim vezom. Po funkciji svoga svećeništva su apostoli na poseban način zaslužili naslov "braće"(Iv.2o.17).

Ovo naše bratstvo s Kristom i u Kristu najveći je ponos kršćana.No sva zasluga za ovoliku čast pripada najboljemu Bratu, ne nama.Krist je postao našim bratom i čovjekom da bi se mi - po riječima sv. Atanazija - "pobožanstvenili".1/

Velika je šteta da ova očaravajuća misao o našem bratstvu s Isusom nije dublje prodrla u kršćanska srca.Onda bismo se svi više trudili da mu naličimo i da ga nasljedujemo.

Nasljeduj Krista! Krist je naš uzor već samim tim što je "prvorodjeni" Brat i ujedno najbolji medju svom braćom.Nebeski Otac nas voli zbog njega i ukoliko njemu sličimo.Kad kršćanska tradicija ističe misao da smo "sinovi po Sinu" (filii in Filio),želi nas upozoriti da,ako smo jednom postali djecom Božjom po Kristu (Ef.1,5),to možemo ostati samo na taj način da se s njime sasvim poistovjetimo.Mislima,riječima i djelima.To je Sin koji je Ocu najbolje ugodio (Mt.3,17;17,5). Ako i mi želimo kao dobri sinovi ugoditi Ocu,ne ostaje nam ništa drugo do slijediti primjer Isusov.

1/ "Autòs gàr ènanthrópesen hína hemeîs theopojethômen" (Adversus Arianos, IV.2,59).

Kad već promatramo Krista kao čovjeka,moramo istaći da je on n a j s a v r š e n i j i od svih ljudi,vrhunac čovještva. U njemu je ljudska narav dostigla svoj zenit.Bio je bez grijeha i bilo kakve nesavršenosti.Ogledalo svih kreposti.Posjedovao je puninu svetosti i milosti.Prenašivši granice čovještva,najviše se je približio Bogu (zbog čega je postao Bogu najsličniji,najbliži i najdraži).Ovdje se krije sva draž paradoxa kršćanskog humanizma: što si više prožet božanstvom,to si više čovjek.1/ I uzor ostalim ljudima. Kao Krist!

Isus nije neki vanjski i strani model,što ga mi imamo ropski oponašati.Niti je on kalup,niti mi kopija.Krist je nutarnja privlačna moć koja živi u nama.On je povlačna struja koja neodoljivo vuče matici savršenstva.On je Glava Tijela čiji smo mi udovi i kojoj se podvrgavaju svi organi.Mi smo skupa sa svojom Glavom jedan organizam kojim struji ista milosna krv i kojim vladaju isti zakoni savršenstva.Stoga je i sam izraz "nasljedovanje Krista" preslab da označi istovjetnost našeg života - u njegovim nutarnjim i vanjskim oblicima - s Kristovim.Nasljedovanje Krista ne može biti puko oponašanje - jer ga u svemu i ne možemo oponašati - već utjelovljenje u njega.2/ Dakle, ne samo slični ili jednaki život,već isti - m i l o s n o i s t i - život u Kristu Isusu.

Idimo do kraja.Isus nije samo najsavršeniji čovjek i naš najbolji Brat,a niti samo naša Glava u Otajstvenom Tijelu.On je Bog sam u liku čovjeka.Nikada i nigdje se nije savršenstvo Božje tako rječito očitovalo kao u pojavi Spasitelja.Isus je "otsjev Božje slave i odraz njegove biti"(Žid.1,3) i "u njemu prebiva sva punina božanstva" (Kol.2,9).Bog,"kojega nitko ne može vidjeti",otkrio nam je svoju svetost utjelovljenjem u Kristu želeći nam time zorno pokazati l j u d s k i t i p s a v r š e n s t v a.Ideal kršćanina.Krist je mjera i mjerilo kršćanskog savršenstva.Svojom naukom,svojim životom,a najviše svojom ličnošću,3/ koja se može najbolje okarakterizirati biblijskom riječi

1/"Der Mensch wird um so mehr Mensch,je kräftiger Gott in ihm wirkt.Deshalb ist Jesus Christus in der höchsten Intensität Mensch,weil sich in ihm Gott in einer einzigartigen Weise verwirklicht.Er ist darin geradezu das unerreichbare Modell aller Menschen"(Dr.Michael Schmaus,u Wahrheit und Zeugnis,str.172).
2/"Solo attraverso una vivente incorporazione e imitazione si dischiude per noi,in Christo,la pienezza di ogni bene.L'imitazione presuppone l'essere discepoli:lo stare in grazia."(B.Häring - La legge di Cristo,vol.I.ed.Morcelliana,Brescia 1957,st.238).
3/"Die Heiligung für den Christen ist nicht an bestimmte lehrbare Kenntnisse u.Praktiken gebunden,sondern an die Person Christi selber;Christus lehrt uns nicht bloss das Heil,er ist vielmehr selber das Heil,er ist selber der einzige Weg u.die einzige Tür,die zum Vater führt.Der Christ wird heilig nicht schon dadurch,dass er von Christus eine Belehrung bekommt u.sie zu verwirklichen sucht,sondern dadurch,dass er mit Christus gnadenhaft verbunden ist,in Christi Lebensrhythmus hineingezogen ist"(Dr.Rupert Berger - Ist Heiligsein unmodern geworden?Wahrheit u.Zeugnis,str.415).

"Emanuel":Bog medju nama.Isus je Božja s v e t o s t medju nama,nama očitovana za naš primjer i nasljedovanje.Zajedno s Petrom i mi ispovijedamo da je Isus "svetac Božji"(Iv.6,69) te skupa s andjelom priznajemo da je sama svetost(Lk.1,35).

Što je cilj našega života? Da proslavimo Boga noseći u sebi njegovu sliku,te da na kraju ovu sličnost pretvorimo u sjedinjenje.Nitko nije uživao veću sličnost s Bogom i stekao uže jedinstvo s njime do Isusa.On to jedinstvo uživa kao Bog i kao čovjek.Hipostatska unija božanske i ljudske naravi u osobi Riječi na neki način simbolizira jedinstvo i sličnost kojoj i mi moramo težiti.A tko će nam pokazati p u t tome jedinstvu,ako ne onaj koji ga je prvi i najbolje postigao? Ta zašto je Isus sebe nazvao "putom"? Da tim putem idemo! Vjerno nasljedovanje Krista je jedini put do konačnog cilja.

Iz ove spoznaje slijedi moralna obaveza "nasljedovanja".Ono je naša dužnost.Bog je "one koje je predvidio predodredio da budu jednaki slici njegova Sina"(Rim.8,29).Ovu sliku moramo stalno i marno dotjeravati sve "dok se ne oblikuje Krist u nama"(Gal.4,19).Stoga nas Apostol poziva:"Imitatores mei estote sicut et ego Christi!"(I Cor.4,16).Otac nam s neba naredjuje: "Njega slušajte!"(Mt.17,5),a sam Sin nas uči:"Ja sam vam dao primjer,kako ja učinih vama da tako i vi činite"(Iv.13,15).

Isus nas zove na nasljedovanje:"Ja se posvećujem...da i oni budu posvećeni"(Iv.17,19-24).Naša je dužnost odazvati se. Spremno,odlučno i dosljedno.

"Ako hoćeš da budeš savršen...d o d j i i s l i j e d i me!"(Mt.19,21).Evo me,Gospodine, d o l a z i m.

K a k o se slijedi Gospodina? Živeći životom djece Božje, kao braća Kristova,po nadahnućima milosti i načelima kršćanske askeze. Za početak se držimo slijedećih uputa:

- 1/ Čestim razmatranjem dobro upoznajmo lik i život Spasiteljev.Neka nam to bude najdraže razmatranje.
- 2/ Vjerno slijedimo njegov primjer i kreposti.On je naš uzor: kao Bog (Verbum Increatum) konačni uzor,a kao čovjek (Verbum Incarnatum) prvi i najbliži.
- 3/ Kod svih svojih djela se pitajmo: što bi Isus na mome mjestu učinio? On je naše jedino ogledalo.[1/]

1/ Dobro je gojiti i p o s e b n e forme pobožnosti prema drugoj Božanskoj Osobi, kao što su: pobožnost Utjelovljenoj Riječi, svetom Čovještvu Isusovom, Muci Isusovoj, Predragocjenoj Krvi, svetom Križu, svetim Ranama, oltarskom Sakramentu, Srcu Isusovu, Velikom Svećeniku, Križni put i sl.

DUH SVETI

Dar   Kako nam je poznato, u duši pravednika borave sve tri božanske Osobe. Ipak se Božji boravak u duši pripisuje posebno Duhu Svetome. Takovo shvaćanje ima temelj u sv. Pismu, nalazi se u "Epifanijevu simbolu", usvojio ga je Tridentinski sabor (Denz. 1542, 1677, 1689), naučavao Leon XIII ("Divinum illud") i Pio XII ("Mystici Corporis"). Ispovijeda ga i katol. liturgija: "Dulcis hospes animae". Nekako je bliže našem ljudskom pojimanju da Duh boravi u duhu.

Mjesto u kojemu Bog stanuje sveto je: "Ne znate li da ste h r a m Božji i da Duh Božji stanuje u vama?" (I Kor. 3,16). Naša duša je dakle svetište Svetoga Duha. I ne samo duša već i tijelo. "Ili zar ne znate da je vaše tijelo hram Duha Svetoga koji stanuje u vama?" ponovo se čudi Apostol (ib. 6,19). Stanovanje Duha Svetoga u nama je prava, stvarna i fizička prisutnost,1/ne istom moralna. Kako Duh Sveti posvećuje sve što "dotakne", tako i dušu u kojoj boravi. Nju dapače u daleko većoj mjeri nego sve ostalo. Stvari naime posvećuje izvanjski, dušu pak iznutra preobrazujući je.

Ono što je naša d u š a u ljudskom tijelu to je Duh Sveti u Otajstvenom Tijelu Kristovu - tvrdi sv. Augustin. 2/ Kao što svako tijelo treba dušu, tako je treba i Mistično Tijelo. Duša oživljuje tijelo, i Duh Sveti oživljuje Crkvu Isusovu. Stoga i "vjerujemo u Duha Svetoga, Gospodina i Životvorca". On je dao život fizičkom tijelu Kristovu - koje je začeto po Duhu Svetome - pa tako i Mističnome, a onda i nadnaravnom životu svakoga kršćanina. "Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis" (Rom. 5,5). Mi smo postali udovi Otajstvenoga Tijela onoga časa kada smo bili preporodjeni vodom i Duhom Svetim: "Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus" (I Cor. 12,13).

Pošto nam je Duh Sveti "dan" ili "darovan" (I. Iv. 4,13), očito je da je on božanski D a r. No on nije neki mrtvi dar, neka dragocjena stvar, on je Živi Dar, sama treća bož. Osoba. Duh Sv. naime nije samo darovan, on je takodjer i "poslan" (Iv. 15,26; Rim. 5,5): "Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem: Abba-Pater" (Gal. 4,6). Stvar se nosi, donosi ili prenosi - može se i slati, ali samo po drugome! - dočim se "šalje" jedino živo biće, osoba. Duh Sveti je najljepši, najveći i najprvi Božji Dar, jer na neki način pretiče ostale božanske Osobe. Za Oca i Sina se veli da oni "dolaze" u duše (Iv. 14,18-23), a Duh Sveti se uvijek "šalje", što naznačuje njegovo prvenstvo u posvećiva-

---

1/ "Datur Spiritus Sanctus et quidem secundum suam physicam substantiam" (S. Gonzáles - De Gratia, u S. Theol. Summa, sv. III. izd. IV. Madrid 1961, str. 606).

2/ "Quod est in corpore nostro anima, id est Spiritus Sanctus in corpore Christi, quod est Ecclesia" (Sermo 187 de temp.).

nju duša.[1] On je onaj neprocjenjivi Dar koji se sam dariva, a dokaz je neizmjerne ljubavi Oca i Sina, koji nam ga šalju.Pače, on je ta ista njihova l j u b a v.U tom istom Duhu ljube se Otac i Sin medjusobno i ljube nas zajednički.Nestvoreni Dar nestvorene Ljubavi.Ljubav Oca i Sina u nama.

Zar je onda čudno da je Isus psovku na Duha Svetoga proglasio najtežim grijehom,koji se ne oprašta ni na ovom ni na drugom svijetu?(Mt.13,31).

Darovatelj Premda je Duh Sveti u prvom redu Dar,on je takodjer i Darovatelj.Kad on dolazi k nama,nikada ne dolazi "praznih ruku".Sobom donosi bezbrojne darove,golemo duhovno blago.Dariva nam ga tako velikodušno i potpuno da nam ga nikada više ne oduzima.Mi ga možemo izgubiti jedino svojom krivicom, kad ga se grijehom hotimično odreknemo.Ovim duhovnim blagom Duh Sveti izgradjuje naš nadnaravni organizam,utkiva ga u naš vrhunaravni život.To milosno tkivo smo već proučili,kad smo govorili o d a r o v i m a i plodovima Duha Svetoga.

Osim darova koji su nam nužni za izgradnju nadnaravnog života,Duh Sveti nam u obilju svoje darežljivosti poklanja često i "suvišne" darove,bez kojih bi mogao opstojati naš duhovni život (gratiae gratis datae).Ovi darovi ipak nisu suvišni,jer su namijenjeni proslavi Božjoj,raširenju vjere,obraćenju grješnika i posvećenju drugih duša.Poznate su nam brojne k a r i z m e Duha Svetoga u Starom i Novom Zavjetu.Prosvjetljivao je proroke,nadahnjivao sv.pisce,poučavao apostole,darom čudesa resio svece.Pogotovo je kao "Duh Istine"(Mt.14,17) uvijek asistirao Crkvu,sabore i pape.

Posvetitelj Ako Duh Sveti stanuje u našoj duši,on onda u njoj ne spava,nego živi i radi.Tko je živ taj se pokreće i radi (tako na pr.samo onu vodu zovemo "živom" koja se giba i teče).Ni ljudski duh ne može mirovati,a kamoli Božji.A koji je posao Duha Svetoga u kršćanskoj duši? Da je p o s v e ć u j e i usavršuje.To je njegova misija,radi toga je on poslan s neba.Doduše,sve tri božanske Osobe su naši posvetitelji kao šiljaoci Duha Svetoga,ali on posebno kao njihov poslanik sa specijalnom posvetnom zadaćom.On je naš posvetitelj u pravom smislu riječi.

Kako nas Duh Sveti posvećuje? Najprije time što nam u ime Presvetoga Trojstva o p r a š t a grijehe:"Primite Duha Svetoga:kojima oprostite grijehe bit će im oprošteni..."(Iv.2o.23). Tako povraćenu milost nam umnožava preko svetih sakramenata - ali ne zaboravimo: snagom Duha smo je dobili i u krstu i u is-

1/ Nekoga se može poslati samo onamo gdje se sam ne nalaziš.Ako Otac i Sin šalju nekoj duši Duha Svetoga,znači da se oni u njoj još ne nalaze.No ovo prvenstvo Duha Sv.ne isključuje istodobnost ostalih Osoba,jer je dolazak Duha Sv.missio et actio divina ad extra.

povijedi! - naročito krizme i sv.reda.On nas u č i moliti (Rim.8,26),upoznati i naučavati istinu (Iv.14,26) jer je Duh Istine.On je dao apostolima snagu da svjedoče za Krista (Dap.1,8),a i nas će učiti što ćemo govoriti pred progoniteljima(Mk.13,11),jer je on najbolji svjedok Isusov (Iv.15,26),Duh Sveti je paraklit,tj.naš tješitelj i odvjetnik (parakaleo=zagovarati 1/),osobito nakon odlaska Gospodinova.Duh Sveti v o d i i Crkvu i pojedince.Toliko smo vrhunaravno savršeni koliko se damo od njega voditi:"Svi oni koje vodi Duh Božji sinovi su Božji" (Rim.8,14).On je onaj koji u nama viče "Oče" (Gal.4,6).

Tako nam biva jasno da nas upravo Duh Sveti p o s v e ć u j e, pobožanstvenujući nas i naše djelovanje,posebno svojom ulivenom ljubavlju. 2/ Njegovi smo hramovi,on je pečat i zalog naše nadnaravnosti (II Kor.1,22) i on u nama stvara "novo srce" (Jer.31,33; Ez.36,25).Samo njegovom snagom ćemo uskrsnuti na vječni život (Rim.8,11).Ako ni sam Isus nije mogao živjeti("začet po Duhu Svetom") ni raditi (krštenje Isusovo,odlazak u pustinju i td.) bez suradnje Duha Svetog; ako se je Crkva rodila (Duhovi) i širila (karizme) samo pomoću istoga Duha, može li se zamisliti život savršena kršćanina bez milosnog djela Duha Svetoga?

Stari kršćani su bili toliko prožeti uvjerenjem o intimnoj prisutnosti treće božanske Osobe u svojim dušama,da su neki oci (na pr.sv.Irenej) smatrali da se svaki pravi kršćanin sastoji od tri elementa: tijela,duše i Duha.Premda je Duh Sveti obujmom svoga djelovanja tako bogat i sveobuhvatan,nama modernima,nažalost,izgleda bezličnim i medju svim bož.Osobama najmanje osobnim.Prosječnim kršćanima je on nekako tudj i dalek (na to se je tužio već i Leon XIII),pa su ga neki teolozi s pravom nazvali "nepoznatim Bogom". 3/ Stoga nije nikakvo čudo

---

1/ Vidi "Wörterbuch zur biblischen Botschaft",Herder 1964,st.5o9.

2/ "Verbum sapientiae quo Deum cognoscimus,nobis a Deo immissum,est proprie repraesentativum Filii;et similiter amor quo Deum diligimus est proprie repraesentativus Spiritus Sancti",(Contra Gentiles,IV,21).

3/ "Le Fils s'offre à nous dans son hummanité, identique à la nôtre: à travers ses mots, ses gestes, ses silences, ses regards, il nous livre le secret de son être... Du même coup il nous livre celui qu'il ne cesse de fixer, son Père, il nous le rend visible si nous savons regarder le Fils: "Qui m'a vu a vu le Père" (Jean 14,9).
L'Esprit n'a ni visage ni nom susceptible d'évoquer une figure humaine. Dans toutes les langues son nom (hebreu ruah,grec pneuma, latin spiritus) est un nom commun, emprunté aux phénomènes naturels du vent et de la respiration" (Doctionnaire de Spiritualité ascétique et mystique, tome IV², éd.Beauchesne, Paris 1961, str.1246).

što je život mnogih katolika mlak,prazan i neplodan.Osiromašen je pomanjkanjem vjere u Duha Svetoga,zbog čega ovaj takovoj duši ne može doći,ni u njoj živjeti i raditi."Malo je savršenih duša,jer ih malo slijedi vodstvo Duha Svetoga",tuži se L.Lallemant ("Nauka o duh.životu",Sarajevo 1934,str.1o3).

Želimo li postići svetost i rascvat svoga duhovnog života, moramo promijeniti svoj dosadašnji stav prema Duhu Svetome.Najprije moramo:
- 1/ više poznavati i ljubiti treću božansku Osobu (studij i pobožnost Duhu Svetomu);
- 2/ gajiti nutarnju sabranost punu ljubavi,šutnje,pobožnosti i adoracije.Molitvicom "Slava Ocu..." i pobožnim križanjem dozivati sebi u pamet ulogu božanskih Osoba u našem duhovnom životu.Često i posebno se moliti Duhu Svetomu;
- 3/ čuvati čistoću duše bez koje prestajemo biti hramom Duha Svetoga,pače ga i oskvrnjujemo."Ako tko oskvrne hram Božji,uništit će njega Bog" (I Kor.3,16).Apostol nam preporuča:"Nemojte žalostiti Duha Božjega čiji znak nosite"(Ef. 4,3o);
- 4/ biti poslušni Duhu Svetomu koji nas vodi preko svoje Crkve, svećenika, duhovnika,ispovjednika i starješina.

CRKVA

Prema božanskoj ekonomiji spasenja majka naše svetosti je Katolička Crkva.

Otajstveno Tijelo Kristovo

Već onda smo na nju mislili kad smo govorili o Kristu,jer Crkva je njegovo Mistično Tijelo,kojemu je on glava.Na nju smo mislili i dok smo govorili o Duhu Svetome,jer je on duša sv.Crkve.Ona je utemeljena od Krista (na križu) po Duhu Svetome (na Duhove).Na nju je oduvijek mislio i sam Bog,koji je ljudski spas zamišljao uvijek kolektivnim, a ne pojedinačnim.1/

Objava - pismena i usmena - dala je Crkvi mnoga lijepa imena:2/ kraljevstvo Božje na zemlji,obitelj Božja,Nojeva arha,

---

1/ II Vatik.Sabor veli da je Crkva "već od početka svijeta prikazana u slikama,divno pripravljena u povijesti izraelskog naroda"(Lumen gentium,gl.1,2).- Tako se na pr.riječ crkva (žid. kahal,grč.εκκλησια,lat.ecclesia) spominje 3 puta već u Deuteronomiju. - Crkva je zapravo obnovljen "stari savez (zavjet)" izmedju Boga i njegova naroda,zapečaćen krvlju Jaganjca "novoga i vječnoga zavjeta".- Kršćani su oduvijek znali za predhistorijsku starinu svoje Crkve.Hermas je vidio Crkvu u liku jedne stare časne žene. Pita andjela zašto je slična baš staroj ženi.Odgovor:"Jer je bila stvorena prije svih stvari,radi nje je svijet stvoren" (Pastir Herma,II viz.4,1).
2/ Pročitaj konstituciju "Lumen gentium" II Vatik.Sabora.

narod Božji,hram Božji,vinograd,polje,Isusova zaručnica,ovčinjak,stado i td.Najljepše i najznačajnije ime joj je dao sv.Pavao - Mistično Tijelo Kristovo."Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam,quae est corpus ipsius et plenitudo eius"(Eph 1,23). Ona nije fizičko tijelo Isusovo (koje je sada na nebu),niti samo moralno tijelo (na pr.pobožna zajednica) ili tek neko pravno tijelo (juridička organizacija).Crkva je "mističko" tijelo, dakle otajstveno,tajanstveno,tj.bez ikakve moguće usporedbe s bilo kojim stvorenim tijelom (mysterium Ecclesiae).Njoj nema adekvatne analogije ni u kakvoj zemaljskoj stvarnosti,jer mističnost je realnost svoje vrste.Crkva je nadnaravna stvarnost u naravnom svijetu,najbolje izražena slikom Otajstvenog Tijela Isusova.Mistični organizam,čijim udovima struji milost.Život Krista u njegovim vjernicima i obratno.Crkva je vidljivo očitovanje nevidljive prisutnosti Krista u njegovim učenicima,koji se hrane njegovim euharistijskim tijelom.Dirati Crkvu znači dirati samoga Krista ("Saule,zašto me progoniš?").

Zamišljajući Crkvu upravo kao mistično tijelo Isusovo,sv. Augustin ju je jezgrovito definirao:"Christus totus,caput et membra".Kao glava Crkve Isus se nalazi u istom odnosu prema njoj kao što se odnosi g l a v a prama svome tijelu: jedno je s tijelom,ali ga nadvisuje,upravlja,kontrolira i pokreće. Njemu kao glavi pripada "prvenstvo nad svima stvarima"(Kol 1, 18),jer je prvi u redu postojanja,milosti,savršenstva,časti i moći.Svako tijelo oživljava duša,a d u š a je Crkve - kako smo to već vidjeli - Duh Sveti.On je milosno oživljuje,vodi, nadahnjuje i posvećuje.No Krist ne može biti "čitav" bez svojih udova.Svi mi kršćani smo u d o v i njegova mističnog tijela,s njime životno povezani.Bez njega smo kao odsječeni udovi osudjeni na smrt,kao odrezano pruće odredjeno za peć.Čitavo kršćansko tijelo nalazi svoje jedinstvo u Isusu kao svojoj glavi.Tu je izvor našeg ljudskog i kršćanskog bratstva.Udovi smo istoga Tijela,hranjeni istim Kruhom i napajani istom Krvlju."In unum Corpus baptizati sumus"(I Cor 12,13).Otajstvenom Tijelu pripadaju samo kršteni: pravedni po milosti i ljubavi, grješnici po vjeri i ufanju,a sveti po blaženom gledanju u nebu.

(Pripadnost Mističnom Tijelu najbolje cementira naše medjusobno jedinstvo i radja ispravno shvaćenom kršćanskom svetošću.Kršć.svetost naime ne može nikako biti isključivo "moja". Nju dobivamo od Boga,zaslugom Kristovom,po Duhu Svetome,u Crkvi,skupa s ostalom braćom i sestrama.Zašto je ljubav srž moralne svetosti? Zato što ljubav ne može biti ni egoistična ni egocentrična.Ona uvijek traži objekt izvan subjekta.Odatle izvire svetotvorna uloga Crkve: ona sadrži u sebi sve ono dobro što kršćanin može ljubiti,ona mu nudi svu onu ljubav koja ga može posvetiti.)

Crkva je sveta (Sancta) Po nauci sv.Pavla "Krist je ljubio Crkvu i sama sebe predao za nju da je posveti...da bude

s v e t a i neokaljana" (Ef 5,25).Njezinu svetost dokazuje i apostolsko i nicejsko Vjerovanje.Svetost je bitna i specifična oznaka Crkve Kristove i služi joj kao dokaz njezina božanskog porijekla.Crkva je sveta radi mnogih razloga:

- po svome porijeklu: ustanovljena od Boga,po Kristu i Duhu Svetome;
- po svome cilju: zadaća joj je da slavi Boga,te da spašava i posvećuje ljudski rod;
- po svome ustrojstvu: jer je mistično tijelo Isusovo,sastavljeno od svete Glave,prožeto svetim Duhom i dopunjeno udovima koji bi u načelu,po svome pozivu,svi morali biti sveti;
- po svojim bitnim oznakama: jedna je,sveta,katolička i apostolska;"svetost je najvažnija odlika Crkve"1/;
- po svojoj nauci: čitavi svijet priznaje svetost kršćanskoj nauci;
- po sredstvima kojima se služi: sakramenti2/,moralka,liturgija;
- po svome nesebičnom radu usmjerenom isključivo spasu čovječanstva (pri čemu ljudski elemenat u Crkvi može pogriješiti,jer nije savršen);
- po plodovima koje donosi: milost,kreposni život,katolički sveci, i td.

U najužoj vezi s njenom svetošću stoji još jedna odlika katoličke Crkve: ona je majka grješnika3/.Ne zato što su grješnici - ona ih je rodila pravednima i svetima - nego zato što od njih želi da učini svece.Kao što se prava majka nikada ne odriče svoje djece,pa ni one najgore,tako i majka Crkva ljubi svu svoju djecu,i onda kad griješe,te se trudi oko njihova popravka.Kao što je Krist došao na svijet radi grješnika,tako je i Crkvu ustanovio zbog njih.

(Opstojnost grješnika u krilu Crkve ne umanjuje nipošto njezinu svetost.Pače je uvećava: uza svu griješnost mnoge njene djece ona ostaje neokaljana i sveta.Ova antinomija izmedju objektivne svetosti Crkve i subjektivne griješnosti crkvenih pripadnika provejava čitavom crkvenom poviješću.Kao i njezin

---

1/ Dr.Frano Franić,splitski biskup,u svome komentaru koncilske konstitucije o Crkvi (Crkva u svijetu,br.1,g.1966,str.9).

2/ Zapravo je i sama Crkva jedan "prasakramenat"(sacramentum primordiale,Ursakrament ili Wurzelsakrament,kako veli Karl Rahner),iz kojega niču svi ostali sakramenti.Crkva je vidljivi znak("tijelo")nevidljive milosti što nam Krist dijeli preko toga tijela-znaka.Vidi:O.Semmelroth:"Die Kirche als Ursakrament". II Vatik.u svojoj konstituciji o Crkvi zove je 3 puta "sakramentom".

3/ Stari kršćani su živo osjećali majčinstvo Crkve.Na grobnoj ploči kršćanke Valencije (Afrika,IV ili V stolj.) vide se uklesani obrisi bazilike u kojoj je pokojnica bila krštena,a ispod nje natpis:"Ecclesia Mater.Valentia in pace"(Dict.de Spirit.sv.IV-1,str.413).

Učitelj Crkva je padala pod križem,ali je božanski elemenat u njoj uvijek pobjedjivao.Ne gubeći smisao za realnost Crkva nije nikada zapadala u nemogući rigorizam niti u liberalni laxizam,već je neprestano i uporno svu svoju brigu posvećivala ćudorednom i vjerskom usavršenju svojih članova.Kao "vojujuća" Crkva znade za poraze i pobjede,kao "trpeća" čisti sa svoje djece njihove slaboće,kao "pobjednička" triumfira i blista u svoj svojoj svetosti.)

Svetotvorna (Sanctificans) Materinstvo Crkve se očituje u dvostrukom majčinskom činu: u radjanju djece (po krstu,svećeničkom vlašću) i njihovu odgajanju (ostalim sakramentima,učiteljskom i pastirskom vlašću).A radja ih i odgaja samo za svetost.To je njezina misija.Sama je sveta i svoju djecu posvećuje.Sancta et sanctificans.Svoju svetost,dakle, možemo postići jedino na majčinskom krilu sv.Crkve.

Kroz Crkvu i po Crkvi Isus nastavlja svoje otkupiteljsko i posvetiteljsko djelo.Ta čemu bi inače ona bila njegovo otajstveno Tijelo? Tijelo nije samo očitovanje nečije ličnosti,ono služi i kao instrumenat za rad.Tako se i Krist u Crkvi ne samo očituje,nego se njome služi u posvetiteljske svrhe.Crkva je danas njegovo glavno svetotvorno orudje.I orudje i majstor.Zapravo On sam:"Tko vas sluša mene sluša"(Lk 10,16).Za sebe veli "ja sam svjetlo" (Iv 8,12) i apostolima izjavljuje "vi ste svjetlo" (Mt 5,14).Dakle isto svjetlo! Sudjelovati u svetosti Crkve znači sudjelovati na svetosti Kristovoj i Božjoj.Za kršćanina praktično nema druge svetosti osim katoličke."Svetost je u crkvi,s crkvom i za crkvu",kako tvrdi Msgr Frano Franić (ib.str.11).

Crkva je svetotvorna jer nas uči svetosti,i samo svetosti. Kakogod se veli da izvan Crkve nema spasenja (extra Ecclesiam nulla salus),može se reći da izvan nje nema ni svetosti (extra Ecclesiam nulla sanctitas).Redoviti put posvećenja je samo onaj katolički,Kristov.Bog je u ruke svoje Crkve stavio obilje naravnih i nadnaravnih sredstava usavršenja i posvete.Preko Crkve nam daje svećenike,posrednike izmedju sebe i naših duša, učitelje,ispovjednike i naše duhovne vodje.Svoj boravak i djelovanje na zemlji usredotočio je u katoličkim crkvama - tim nebeskim oazama,gdje se na vrutcima milosti hrane i krijepe umorne duše.U svojoj rascvjetanoj i prema nebu uzdignutoj krošnji Crkva savija za svoju dječicu gnijezda,u kojima se radja i uzgaja kršćanska savršenost - redovničke zajednice.Bez Katoličke Crkve ljudski rod ne bi imao ni pojma što je to prava svetost.Samo u njezinu krilu se radjaju sveci u izobilju.Ona je <u>majka svetaca</u>.

Sada nam mora biti jasan naš o d n o s prema C r k v i:

- 1/ u <u>Crkvi gledamo samoga Krista</u>,njegovo Otajstveno Tijelo, čiji smo udovi, bez kojega nam nema duhovnog života,i od kojega primamo sokove milosti.

Sentire Ecclesiam![1]

- 2/ ljubimo je kao svoju Majku,[2] s njome osjećajmo i živimo. Budimo zadojeni njezinim duhom,oduševljeni njenim uspjesima i ožalošćeni njenim patnjama."Adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia"(Col.1,24).Sentire cum Ecclesia!
- 3/ slušajmo je kao Majku,slijedimo njezinu nauku i savjete,i služimo se izdašno svetim sredstvima koje nam pruža.Consentire Ecclesiae!

SVECI

Na putu kršćanskog savršenstva Bog nas pomaže i preko svojih svetaca,koji nisu drugo nego najodličniji udovi njegove Crkve.Najviše pak preko bl.Djevice Marije,majke Isusova fizičkog i mističkog tijela.

Bl.Djevica Marija — Izvor svega Marijina dostojanstva i vlasti jest njezino bogo-majčinstvo.Odatle izviru sve ostale njezine odlike i povlastice.Iako je Bog jedini izvor našega nadnaravnog života,i Mariju možemo nazvati majkom. Ona je majka Nestvorene,pa prema tome i stvorene milosti (mater gratiae)[3].Bogorodica je,majka Isusova i majka naša.Neokaljana je Djevica,koja se je od svih stvorova najviše približila idealu kršćanskog savršenstva."Crkva u bl.Djevici dolazi do savršenosti",tvrdi II Vatik.Sabor (gl.8,br.65 konst.o Crkvi).Kraljica je neba i zemlje,pomoćnica kršćana,vrata nebeska,Gospodin je s njome i blagoslovljena je medju svim ženama. Puna kreposti i puna milosti:"Gratia plena sibi - kako veli sv. Bernardo - nobis superplena et supereffluens"(Sermo II,in Assumptione,2). Kao "nova Eva" i supatnica u Kristovu djelu otkupljenja (Alma Socia Redemptoris) "našla je milost pred Gospodinom" za sebe i svu svoju djecu.Pa kako je suradjivala s Isusom na našem otkupljenju - prihvaćajući majčinstvo Spasitelja: fiat,darivajući Sina,trpeći - tako i danas suradjuje s njime na našem posvećenju.Gospa je naša posvetiteljica svojim primjernim životom,naukom[4] i zagovorom pred Bogom.Uz Isusa naš

1/ Treba znati lučiti izmedju Crkve i njezinih pojedinih predstavnika ili pripadnika,izmedju božanskog i ljudskog elementa u njoj.Crkva nije nikada bez grješnika ali je uvijek bez grijeha.
2/ "Ljubi tvoju majku,ali ne više nego Crkvu koja te je rodila vječnom životu"(S.Augustinus - Sermo 344,2).
3/"/Maria/mater nobis in ordine gratiae extitit"(II Vat.konst. o Crkvi,61).
4/ "Magnifikat je skica Isusova govora na gori, uvod u Isusova blaženstva,a Marija prvo njihovo ostvarenje,prototip...Marija je svakako najviši domet i predstavnica starog Izraela i početak novog - Crkve" (Dr.B.Duda - "Veliča",v.Bogosl.Smotra,br.1, g.1966,str.31).

najljepši uzor, s Isusom posrednica milosti.

Svi sveci su bili pobožni bl.Djevici Mariji.Ova pobožnost je veliko pomagalo na putu svetosti.Ona sadržava: pouzdanje u Mariju,njezino štovanje i nasljedovanje (ovo posljednje je najbitnije).S pravom se pouzdajemo u Gospu jer je njezin zagovor kod Boga skoro svemoguć (omnipotentia supplex!),dobra nam je i milostiva majka,utočište grješnika.Štujemo je (molitva,oficij,krunica,litanije,blagdani,svetišta i td.) zbog njezina dostojanstva i svetosti.Poštuju je andjeli,pa i sam Bog.Najbolje štovanje joj iskazujemo djetinjom ljubavi i odanosti,a najveću čast joj iskazujemo nasljedujući njezine kreposti.Život dostojan Isusova brata i Gospina djeteta - to je vrhunac marijanske pobožnosti.

Sv.Grignion de Montfort preporuča djelo "potpune posvete Mariji": darivajući joj svoje tijelo i dušu,sva svoja tjelesna,duševna i duhovna dobra.On tvrdi - a s njime i mnogi drugi sveci - da je pobožnost Mariji "najlakši,najkraći,najsavršeniji i najsigurniji put do Isusa".Na njegovim idejama je niknuo moderni marijanski laički pokret "Marijina legija" (Dublin g. 1921),raširen po čitavom svijetu.

Po Mariji k Isusu!

Sveci Uz Isusa i Mariju najbolji uzori savršenstva jesu katolički sveci i svetice.Njihov broj i prava svetost je poznata samo Bogu,ali neke od njih je Crkva kanonizirala s namjerom da vjernici mogu mirne savjesti i sigurnim načinom naći u njima uzore za svoj život.Ne "proglasuju se" sveci zato da bi mi u njima imali na nebu zagovornike - jer oni su nam to i bez kanonizacije - već na zemlji uzore.1/ Ako nas možda straši savršenost Isusova ili bezgriješnost Marijina,ne smije nas plašiti ljudskost svetaca.Možemo ih oponašati jer su bili ljudi poput nas,imali jednako slabu čovječju narav kao i mi,živjeli u sličnim prilikama i poteškoćama,a neki i pripadali istom staležu kojem i mi.Kad ih uvijek ne možemo dostignuti u njihovim herojskim podvizima,možemo ih lako slijediti na njihovom "malom putu" svetosti,kao što je to činila Mala sv. Terezija.

Od svih ljudi sveci su najsavršenija slika Božja,njegova najbolja djeca i najvjerniji prijatelji - zato ih štujemo.Poštujući njih uvijek i najprije častimo njihov prauzor,Najsvetijega.Nitko se nije toliko približio Božjim savršenstvima kao oni.Najdosljedniji su nasljedovatelji Kristovi.Isus je kao sunce što sja vlastitim sjajem,a sveci su kao mjesec koji samo odrazuje sunčevu svjetlost.Oni su nam stvarni i zorni primjeri

---

1/ "Sancti enim sunt exempla quaedam virtutum et norma vitae rectae et quasi lucernae quaedam a Deo accensae, ut omnibus aliis praeluceant...Et lucerna in candelabro poni debet, id quod fit per Canonizationem" (Bellarminus - De Beatitudine et Canonizatione SS.lib.I.c.7.).

kršćanskog života. Uzor su nam u herojskom i ustrajnom vršenju kreposti i u čistoći njihove savršene ljubavi prema Bogu i bližnjemu. "Sanctorum vita ceteris norma vivendi est"1/ - zato ih nasljedujemo. Prijatelji su Božji i naši zagovornici na nebu, kao dobra braća spremni da nam budu vazda na pomoći - stoga ih molimo. Pobožnost svetima neizmjerno pomaže našem duhovnom životu. Čitanje njihovih životopisa je najbolji poticaj kreposti i askeze.2/ Isto tako se preporuča štovanje njihovih slika i relikvija, te hodočašća do njihovih grobova ili svetišta.

Najdublji temelj općinstva svetih, tj. naše zajednice sa svetima na zemlji i na nebu, jest istina o Mističnom Tijelu. Zdravlje i svetost jednih udova utječe i na ostale.

(Napomena: Nasljedovanje svetaca s naše strane mora biti razumno, a ne slijepo ili doslovno. Većina njih su činili čudesa i doživljavali razne nadprirodne fenomene, za čim nikako ne trebamo težiti. Neki su živjeli u sasvim drugačijim vremenima i prilikama. Vanjsko vladanje i način života su uskladjivali ondašnjim - ne uvijek ispravnim - asketskim shvaćanjima. Većinom su se medjusobno jako razlikovali, imali različitu izobrazbu i nejednake temperamente. Ne možemo svakoga sveca i sveticu svagda i u svemu nasljedovati. Poneki medju njima su prije obraćenja bili grješnici, a i nakon obraćenja izloženi objektivnim nesavršenostima, radi kojih možda nisu bili krivi. Stoga o bukvalnom oponašanju svetaca ne može biti govora. Najbolje je da - u sporazumu sa svojim duhovnim vodjom - izaberemo za svoj ideal sveca istog zvanja, spola, temperamenta i vremena).

Andjeli

Kao sjajni pomoćnici u našem posvećenju služe nam i andjeli. Oni su doista "vjesnici" (angelos = vjesnik, glasnik) ne samo volje Božje, nego takodjer i njegova veličanstva i savršenstva, te tako uplivaju i na naše savršenstvo. Pored svoje glavne zadaće - nebeskih dvorjanika i glasnika - Bog im je povjerio službu čuvara, odgojitelja i posvetitelja ljudi. U tu svrhu nam prenose božanske naredbe, donose rasvjetljenja, pomoći i milosti, a nekada su takodjer izvršioci Božjih sudova. Saradnici su Providnosti bdijući nad svijetom, Crkvom, narodima, gradovima, crkvenim i društvenim zajednicama, pa čak i nad sva-

---

1/ S. Ambrosius - De sancto Joseph, cap. I.

2/ Svi hagiografi nisu bili dozreli poslu kojeg su se laćali. Stoga i kod biranja hagiografske literature treba biti oprezan. Ima svetačkih životopisa napisanih nekritički, legendarno, šablonski i senzacionalistički. Kod svetaca se je često tražilo čudnovato i neobično, više nadprirodnost nego naravnost. U njima se je gledalo andjela, a ne pravo ljudsko biće. Rezultat je bio "kein Leben, vielmehr eine Kollektion von Tugendakten, ein blutleerer Mensch" (Dr. Günter Soballa - Religiöse Strömungen der Gegenwart, Aschaffenburg 1962, str. 30). Danas se s pravom u svetačkim biografijama traži "Das wahre Gesicht der Heiligen" (Schamoni).

kim pojedincem.

Nebeske duhove kojima je povjereno čuvanje pojedinih ljudi i zajednica zovemo andjelima "čuvarima". Oni nas čuvaju u napastima, duhovnim i tjelesnim pogibeljima, svjedoci su svih naših djela, branitelji u borbi proti sotoni i naši zagovornici kod Boga. Njihova misija je čuvanje i odgajanje našega nadnaravnog života: "Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis" (Ps. 90). Misleći na svoga andjela čuvara bit ćemo odvažniji u borbi i ustrajniji u kreposti. Često razmišljanje o blaženstvu andjela na nebu pomaže dobrim dušama u nastojanju oko savršenstva. Moleći se svaki dan svome andjelu čuvaru dobivamo više milosti i njegovu izdašniju pomoć. Treba ga moliti naročito u napastima, duševnim i tjelesnim opasnostima, grješnim prigodama, sumnjama, samoći, suhoći, u svim važnim poslovima, te problemima savjesti i zvanja. Slušajući andjelov glas brže ćemo napredovati u svetosti. Ne zaboravimo: poštujući svog andjela čuvara iskazujemo čast Onome koji ga je poslao.

B.

N A Š R A D

(Mi živimo i radimo u Bogu)

Ovolika pomoć sv. Trojstva, Crkve, Gospe, svetaca i andjela mora nam biti poticaj da i sami ulažemo više truda oko svoje svetosti.

Bog naime traži i našu suradnju: "Ako te je stvorio bez tebe, neće te spasiti bez tebe" (Sv. Augustin). Naša pak suradnja treba da se proteže u dva pravca. Prvo: da sačuvamo ono što smo primili na krstu, tj. nadnaravni život u milosti. To ćemo postići boreći se protiv svih nesavršenosti i neprijatelja milosti, u čemu se sastoji negativni vid askeze. Drugo: da ne samo sačuvamo darove krštenja, nego da ih još više umnožimo i usavršimo aktivirajući u tu svrhu sve svoje snage. To je pozitivni vid askeze.

Odatle dva poglavlja ovog otsjeka: I: borba proti nesavršenosti, II: rad oko savršenosti.

I. BORBA PROTI NESAVRŠENOSTI

(N e g a t i v n i v i d a s k e z e)

Kad se ima krenuti nekim putem, mora ga se najprije učiniti prohodnim, očistiti i ukloniti sve zapreke. Isto važi i za put duhovnog savršenstva. Potrebito je najprije ukloniti sve zapreke i nesavršenosti koje ometaju naše korake ka svetosti. To su u prvome redu grijesi, požude, napasti, grješne prigode i

uopće sve moralne slaboće. U tom pravcu moramo započeti svoju borbu za duhovno uzdizanje.

G R I J E H

Naš naravni i nadnaravni život ima svoje posljednje opravdanje i svoju konačnu svrhu samo u Bogu. Sve ono što nas vodi tome cilju jest d o b r o, a sve što nas odvraća od njega jest z l o. Ako je to zlo plod naše slobodne volje, onda ga zovemo moralnim zlom ili g r i j e h o m. Grijeh je sušta suprotnost dobroti i svetosti, negacija nadnaravnog života u čovjeku.

Pojam grijeha Općenito govoreći grijeh je zao ljudski čin (actus humanus malus), tj. čin "lišen pravoga usmjerenja ili prave svrhe"1/. Teološki rečeno, grijeh je odstupanje od čovjekove zadnje svrhe (deordinatio a fine Ultimo) i okretanje prema zlu. Kako nam je Bog naredio postizavanje konačne svrhe, to je svaki grijeh prekršaj volje Božje, prestupak božanskog zakona (libera transgressio legis divinae). Otvoreni neposluh stvora svome Stvoritelju, dakle uvreda Božanstva. Nezahvalnost djeteta prema nebeskome Ocu i prezir Kristove ljubavi i muke. Nekada izričiti i prkosni, nekada uvijeni i neizravni, a uvijek blasfemni "neću". Non serviam.

Grijeh bi, tobože, imao da bude "čin oslobodjenja" od zavisnosti Božje i moralnih okova, prometejizam i afirmacija ljudske volje, a u stvari je robovanje sotoni, zlu i najnižim ljudskim nagonima. "Zaista, zaista vam kažem: tkogod griješi, rob je grijeha" (Iv 8,34).

Bit grijeha se sastoji u dvostrukoj zloći: 2/ a) u odvraćanju od Boga, izvora svakog dobra i posljednje svrhe ljudskog života (aversio a Deo), što sačinjava formalni elemenat grijeha; b) okretanje prema zlu ili nekom prividnom dobru (conversio ad malum, ad creaturas), što je materijalni elemenat grijeha.

Da bi neko zlo djelo postalo punim i pravim grijehom, potrebno je da se ispune ova tri uvjeta: 1/ da se izvrši neki zao čin, koji je objektivno protivan našoj posljednjoj svrsi, tj. volji Božjoj (actio mala), a taj čin može biti ne samo vanjski nego i nutarnji (misao, želja, čuvstvo, nakana); 2/ da počinilac znade da je njegov čin u sebi zao i opak (scientia, advertentia), inače bi bio zabluda, a ne grijeh; 3/ da ga kao takova slobodno i svojevoljno hoće (consensus, libera voluntas), jer inače bi bio samo pogreška.

1/ Dr. J. Kuničić - Katol. Moralka, sv. I izd. III Zgb 1964, str. 97).
2/ Prorok Jeremija se zgraža: "Obstupescite, coeli, super hoc, et portae eius desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquae vivae et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas" (Jer. 2,12).

Vrste   Osim grješnoga čina (peccatum actuale),koji se sastoji u nekom zlom djelu,moramo razlikovati i grješno stanje (p.habituale).To je stanje krivice i neprijateljstva s Bogom,u kojem živi duša nakon počinjenog grijeha.Ona je okaljana ljagom grijeha,viješću krivnje,podložna kazni i grižnji savjesti i smrtno ranjena gubitkom posvetne milosti.U tom se stanju nalazi sve dok se ne pokaje i dobije oproštenje grijeha.

Griješiti se može na više načina:mišlju,željom,čuvstvom, riječju i djelom.Ne samo čineći što je zlo (comissione),već i ne vršeći dužno dobro (omissione).

Grijesi se obično razvrstavaju prema svome objektu,tj.prema vrednoti koju odbacuju,dobru koje preziru,osobi koju vrijeđaju,kreposti koju gaze,zakonu koji krše ili dužnosti koju ne vrše.Na težinu grijeha utječe sam grješni čin,okolnosti u kojima je izvršen,posljedice kojima je urodio,a osobito sloboda i svijest počinioca,te nakana radi koje je učinjen.Broj grijeha zavisi o broju griješnih predmeta (quot objecta - tot peccata!) i o broju izvršenih opakih čina (quot actus - tot peccata!).Vanjski grijesi (zle riječi i djela) primaju svoju zloću iz unutarnjih (misli,želje,osjećaji).

Za grijeh je u prvom redu odgovorna naša savjest i volja, tako da ono što smo učinili po diktatu svoje savjesti nije nikada grijeh.Takodjer ne snosimo odgovornost za ono što nismo učinili svijesno i svojevoljno.

Izvori   Dva su glavna izvora grijeha: jedan u nama (zle misli,želje,čuvstva,volja,požuda,nagoni),a drugi izvan nas: napast (od svijeta i djavla) te griješne prigode.

Grijesima "neznanja" (peccata ignorantiae) zovemo ona zla djela koja činimo iz nepažnje ili odgovornog neznanja.1/ Učenje katoličke moralke i poznavanje svojih kršćanskih dužnosti će nam pomoći da ih se oslobodimo.Ako pak griješimo iz slabоće, zbog jačine strasti ili napasti,zavedeni okolinom ili griješnom prigodom - to su "grijesi slaboće" (p.infirmitatis et concupiscentiae) - nije dovoljno znanje moralke i asketike,već treba dosljedna borba proti svim slabоćama i nagnućima,te uporno zalaganje volje u sticanju kreposti.Dakle askeza.Najopasniji su "grijesi zloće" (p.malitiae),tj.kad se zlo direktno traži i svijesno preziru zakoni Božji,bilo izričito htijući zlo, dopuštajući ga ili propuštajući dužno dobro (volendo,permittendo vel omittendo).

Psihološki razvoj grijeha se odvija u tri faze: napastovanje,borba i pad.Napast ili poticaj na grijeh izvire često iz nas samih (naše požude),dolazi iz naše okoline (društvo,svijet,

---

1/ Neznanje je griješno ukoliko je voljno prouzročeno (ignorantia vincibilis,affectata,crassa).

griješne prigode) ili čak od izvansvjetskih sila (djavao).Kadagod napast dolazi izvana,ona uvijek računa i oslanja se na našeg nutarnjeg neprijatelja,tj.naše nagone i strasti.U fazi borbe čuvstva odmah prijanjaju uz grijeh ako u njemu naziru neku ugodu ili užitak,razum prosudjuje štete ili koristi predloženoga djela,a dotle volja napastovanoga koleba.Pad u grijeh se ostvaruje onda kada naša čuvstva uživaju i nasladjuju se u zlu,razum ga takovim spoznaje i prihvaća,a volja donosi slobodnu odluku i pristanak.

Posljedice grijeha mogu biti samo negativne.Najprva i najveća je uvreda Boga (offensa Dei) i poremećaj moralnoga reda.Grješnika muči teret i osjećaj krivnje (reatus culpae) spojen sa grižnjom savjesti.Duša je okaljana ljagom grijeha (macula animae),gubitkom ljepote i milosti (ako je grijeh težak).Ljudska narav - koja je već iskonskim grijehom bila teško ranjena - još više se kvari svakim novim osobnim grijehom.Postaje sve više sklona zlu,stiče opake navike,razum gubi objektivnost i bistrinu,volja snagu i otpornost,a požude samo jačaju (4 vulnera naturae).Kako je svaki grijeh povreda vječne pravde,on nužno povlači za sobom primjerenu kaznu (reatus poenae),koja može biti vječna ili vremenita.Dnevice opažamo vlastitim očima koje sve teške duhovne,ćudoredne,socijalne,političke,ekonomske i odgojne štete ostavljaju za sobom ljudski grijesi...

Osim što vrijedja Boga svaki grijeh ponizuje i samoga čovjeka. Grješnik se odriče svoga uzvišenog cilja i ponizuje se birajući niže vrednote ili pak nedostojne sebe.Svijesno radi proti općem i vlastitom dobru i tako oštećuje svoju narav i društvo kojemu pripada.Ne postupa po diktatu razuma,već se podlaže prohtjevima svojih niskih poriva gazeći zakone razuma i tako svoje ljudsko dostojanstvo,čija je karakteristika upravo razumnost.Grijesima odbacujemo svoj viši "ja",s njegovim plemenitim zahtjevima,a priklanjamo se iracionalnim instinktima sa dna i tako se spuštamo na razinu nerazumnih životinja.1/ To je zapravo ono jedino pravo i tragično "otudjenje" (alienatio) o kojemu moderni toliko - većinom netačno - govore i pišu.2/

1/ Značajna je veza latin.riječi "peccare"(=griješiti) i "pecus"(=stoka,ovca).Peccare=agere ut pecus.Uostalom,svi sinonimi za grijeh zvuče negativno: nefas,crimen,delictum,vitium,offensa,iniquitas,malum...Slična je situacija u svim evrop.jezicima. Engl:sin(sink=potonuti),fall,lapse,offence,fault,slip...Njem: Sünde,(Sund=tjesnac),Laster,Frevel,Schuld,Vergehen...Grč:hamartía,ádikía,ánomía,parábasis,parakoé...U romanskim jezicima slično kao u latinskome.

2/ Prof.Weilner naziva grijeh "Sonderung,Isolierung,Verweigerung der Liebe.In der Tat trennt die Sünde den Menschen von Gott,den Menschen vom Mitmenschen,den Einzelmenschen von seinem besseren Ich" (Dr. Ignaz Weilner - Das Nein gegen Gott, Wahrheit und Zeugnis,Düss. 1964,str.772).

Posebno teška posljedica grijeha je stvaranje zlih navika, m a n a. Čestim opetovanjem griješnih čina stiče se lakoća i sklonost na zlo. Griješni čin prelazi u griješno stanje, habitus. U čovjeku nastaje stalna dispozicija prema zlu, koju pomaže slabost čovječje naravi sklone zlu još od istočnoga grijeha. Kršćanska starina nabraja sedam glavnih mana: oholost (superbia) = neuredna težnja za vlastitom veličinom, što se očituje na razne načine;
lakomost (avaritia) = neuredna težnja za zemaljskim dobrima;
bludnost (luxuria) = neuredna težnja za spolnim užicima;
zavist (invidia) = žalost radi tudjega dobra;
neumjerenost (intemperantia) = neuredna težnja za jelom i pićem;
srčba (ira) = neuredno i ljutito reagiranje na vanjske podražaje;
lijenost (acedia) = neuredna težnja za mirovanjem (duševna i tjelesna).

Ne mislimo reći da nema i drugih teških mana, ali te su najčešće i izvor su ostalima, premda nisu uvijek smrtni grijeh. Tri su naime dobra za kojima najviše neuredno težimo: 1/ duševna dobra, odatle oholost: 2/ tjelesna dobra, odatle bludnost te neumjerenost u jelu i pilu: 3/ vanjska dobra, odatle lakomost i škrtost. Dva su dobra od kojih zaziremo i bježimo: 1/ vlastito duhovno dobro, jer traži žrtve, odatle lijenost: 2/ tudje dobro, koje u nama izaziva zavist. Može se napokon dogoditi da izgubimo neko dobro, za kojim onda neuredno žalimo, što radja srčbom.[1]

a/ TEŠKI GRIJESI

Smrtni grijeh - Najvažnija podjela grijeha jest ona na teške i lagane. Teški grijesi se još zovu smrtni (peccata mortalia, gravia), a lagani još maleni grijesi (p. levia). Ono što smo dosada govorili općenito o grijehu, uglavnom se odnosi na teške grijehe, a na malene samo analogno.

Smrtni grijesi su dobili svoje ime iz usporedbe sa smrću. Kao što tjelesna smrt znači rastanak duše od tijela, tako i duhovna smrt - koja je posljedica teškog grijeha - znači rastanak milosti od duše. Izgubivši milost, grješnik gubi i nadnaravni život, nastupa dakle duhovna smrt.

Već nam je poznato da se bit grijeha sastoji u odvraćanju od Boga kao posljednje svrhe ljudskoga života. Težina smrtnoga grijeha je u tome da okrećemo ledja Bogu svijesno, svojevoljno i u velikoj stvari. Odričemo se Stvoritelja kao svoje posljednje svrhe. Promišljeno se odupiremo njegovoj volji, otkazujemo mu posluh svojevoljno gazeći božanske zakone. Smrtni grijeh je teška uvreda Božjeg veličanstva i dobrote. Najveći je neprija-

---

1/ Saopćeno prema sv. Tomi (Summa theol. I-II. q. 84, a. 1) uz neke manje izmjene.

telj ljudskoga spasenja i savršenstva.Gdje vlada grijeh tu ne može biti nadnaravnog života,tu vlada duhovna smrt.Grijeh je najveće i zapravo jedino apsolutno zlo.Kao što postoji samo jedno jedino Dobro - Bog - tako postoji i samo jedno jedino zlo - ono što nas udaljuje od Boga - dakle grijeh.Pored zloće nosi u sebi i veliku ludost:1/ brkajući cilj i sredstva gazi red vrednota.Tako se teškim grijehom ruši i svaki red uopće: prirodni,moralni i socijalni.

Uvjeti smrtnoga grijeha

Opći uvjeti grijeha su nam već poznati: zlo djelo,znanje i volja.To vrijedi za svaki grijeh,a za smrtni napose: -1/ mora najprije postojati neka izričita i stroga Božja zapovijed ili zabrana(materia gravis) koju grješnik gazi i tako počinja zlo djelo;2/ -2/ sa strane čovjeka treba da postoji puna svijest ili znanje o toj naredbi,odnosno zabrani (advertentia plena),što nas hinc et nunc obavezuje; i -3/ da se griješnik odluči za zlo potpuno slobodno i hotimično (consensus perfectus).

Kada zlo nije počinjeno znatice i hotice,tj.kad manjka drugi ili treći uvjet,grijeh ne može biti težak,iako je možda po sebi teški prekršaj volje Božje (peccatum materiale),jer mu fali formalna zloća.Ako je k tome neznanje nesavladivo i uopće nije postojala namjera da se čini zlo,onda nema ni grijeha.Naprotiv,ako je materija grijeha bila neznatna,a mi smo je smatrali velikom pa smo svijesno i svojevoljno učinili prekršaj, odgovorni smo za smrtni grijeh (pec.formale).U tom se je naime slučaju naša volja pokazala spremnom da teško uvrijedi Boga.Ako se dogodi da učinimo bilo koje veliko objektivno zlo, ali ne potpuno svijesno i slobodno,onda to može biti samo maleni grijeh.O težini grijeha uvijek odlučuje naša namjera,objekt i okolnosti djela.

Posebno teški grijesi su oni proti Duha Svetoga: očaj,preuzetnost,otvrdnulost u grijehu,konačno nepokajanje,protivljenje istini poznatoj i zavist na duhovnom dobru bližnjega.Posto je takodjer i teški grijesi koji vapiju u nebo za osvetom Božjom: hotimično ubojstvo,sodomija,ugnjetavanje siročadi,udovica i siromaha uopće,te uskraćivanje zaslužene plaće.Najteži je grijeh mržnja na Boga i vjeru.

Borba proti smrt.grijehu

Borba proti smrtnom grijehu je osnova svake askeze.S njome se mora započeti duhovni život.Ona karakterizira prvu i temeljnu fazu kršćanske

---

1/ "Grieh je samo velika varka. Grješnik ne nalazi ono što je tražio" (DrW.Keilbach - Religiozno doživljavanje, Zgb.1944,st.66
2/ Tu je korjen naše moralne odgovornosti. Gdje nema Zakonodavčeva govora nema ni podložnikova odgovora, dakle ni odgovornosti. Bog nam govori svakome osobno preko naše savjesti, milosti, Objave i Crkve.Naše vladanje je od-govor,praktični "da"ili"ne",

askeze. Glavni oblici borbe proti grijehu jesu:

- 1/ Mržnja na grijeh i svako zlo uopće. Postiže se razmišljanjem o njegovoj težini (uvreda Boga, neposluh, buna, nevjernost, nezahvalnost, nepravda, prezir Isusove ljubavi i muke...), o njegovim teškim posljedicama (andjele je pretvorio u vragove, upropastio prve ljude i po njima svih nas, doveo svako zlo na zemlju, stvorio pakao, Krista razapeo...), medju kojima je osobito teška: propast naše duše (gubimo posvetnu milost, pravo na nebo i zasluge, prestajemo biti djeca Božja i njegov hram, postajemo plijen sotone, zaslužujemo pakao i mnoge vremenite kazne...).
- 2/ Otkrivanje izvora osobnih grijeha. Kad budemo načistu odakle nam dolaze najteže napasti, lakše ćemo se braniti i boriti. Ako je izvor grijeha u nama samima, usmjerit ćemo svoju borbu na savladavanje požuda i strasti, sticanje moralnog znanja, jačanje volje ili odgoj osjećaja (već prema tome u čemu smo najslabiji).
- 3/ Izbjegavanje napasti i griješnih prigoda, ako smo otkrili da se poticaj na grijeh nalazi izvan nas. Čim smo nutarnje slabiji, tim se više moramo čuvati vanjskih opasnosti. Pogotovo ne smijemo sami tražiti griješne pogibelji. "Qui amat periculum in illo peribit" (Eccles 3,27).
- 4/ Ispovijed poslije svakoga teškoga grijeha. I to čim prije, odmah. Ako nije moguća ispovijed, barem savršeno pokajanje. Tko se nauči živjeti u smrtnome grijehu postat će okorjeli grješnik, nesposoban za nadnaravni život.
- 5/ Molitva za pomoć Božju u ovoj teškoj borbi. Zazivati bl. Djevicu, andjela čuvara, sveca zaštitnika i uzora. Česta pričest. (Odmah sada naglasujemo da je molitva najbolji lijek u svakoj duhovnoj i tjelesnoj potrebi, pa je unaprijed ne ćemo posebno isticati kao terapeutsko sredstvo).

b/ MALENI GRIJESI

Zloća Mali grijeh je prestupak volje Božje u maloj stvari, ili pak u velikoj, ali ne s punim znanjem i voljom. Njime ne isključujemo Boga kao zadnju svrhu svoga života, ali se neuredno zaustavljamo na stvorovima. I. F. Sagüés ga definira: "Actus moraliter malus praeter finem ultimum"1/ Pravac puta ostaje ispravan, ali naše putovanje postaje sporo i bez žara. 2/ Lagani grijeh ne predstavlja svijesno odvraćanje od Boga i ne gasi u nama svetu ljubav. Uvreda je i neposluh Bogu, ali nije buna. "Trun" je - da se poslužimo Isusovom slikom - ali nije "greda" (Mt,7,3).

Zove se malim ili laganim grijehom ne zato što on ne bi bio veliko zlo - svaki grijeh je veliko zlo - nego stoga što ga Bog

---

1/ Sacrae Theol. Summa, t. II. ed. III. Madrid 1958, str. 875.

2/ Dr Kuničić usporedjuje mali grijeh sa slugom koji, doduše, ide kamo ga je gospodar poslao, ali hoda tromo i zaustavlja se (Kat. Mor. I. str. 110).

lakše oprašta (i bez ispovijedi),lakše su mu posljedice i kazne (vremenite,čistilište).Njime ne gubimo vječni život,jer malenim grijehom pokazujemo i manju zloću.Premda nije smrt za dušu - ne tjera iz nje posvećujuću milost niti prekida prijateljstvo Božje 1/ - ipak je opasna duhovna bolest,rana na duši(stoga ga Nijemci zovu "Wundsünde).Pored teškoga grijeha najveće je zlo na svijetu.Gori je nego bilo koje zlo fizičkoga reda(siromaštvo,bolest,smrt...).Ne može ga opravdati nikakva zemaljska korist,obzir ili strah.

Nije uvijek lako uočiti težinu grijeha (a niti potrebito, barem za onoga koji teži savršenstvu,jer ovaj je obračunao sa smrtnim grijesima).Često puta u savjesti ostaje neka neizvjesnost i sumnja (što po sebi nije zlo 2/. Ipak se mogu prepoznati maleni grijesi po tome što su:

- 1/ lagani po svojoj naravi (ex genere suo levia),kad nas zapovijed ili zabrana ne veže pod smrtni grijeh (na pr.razgovor na zabranjenom mjestu)...
- 2/ po svojoj malenkosti (ex parvitate materiae),tj.ako se radi o nekoj po sebi sitnoj stvari (na pr. sitna kradja)...
- 3/ po nepotpunosti čina (ex imperfectione actus),naime čina u njegovoj moralnosti,tj. zbog pomanjkanja pune svijesti ili volje.To se dogadja kad griješimo iz poluodgovornog neznanja, pri nepotpunoj svijesti,u polusnu,s nepunim pristankom volje,usljed prisile,teškoga straha,bolesti,stare navike ili neodoljive požude (actus secundo-primi).

Opasnost I maleni su grijesi v e l i k a zapreka na putu savršenstva.Doduše,ne dižu nam niti izravno umanjuju posvetnu milost s njenim darovima,ali se u duši smanjuje dispozicija za nju,raste opasnost da ju se izgubi,a spriječava se dolazak novih djelatnih milosti: Svetost je nespojiva s bilo kakvim grijehom,pa i najmanjim.Svaki maleni grijeh "pogoršava rane iskonskoga grijeha,zasjenjuje pamet,slabi volju,raspaljuje strasti"3/.Tko se navikne na lagane grijehe polako upada i u teške.Mali grijeh naime otvara put velikim grijesima, stvara slabe navike,umanjuje djelovanje milosti u nama,hladi ljubav i revnost i onemogućuje kreposni život.

Posebna opasnošt laganih grijeha krije se u tome što lako prerastu u velike: -1/ zbog sakupljene materije (ex accumulatione materiae),na pr.kod više malenih kradja, -2/ zbog krive savjesti (ex conscientia erronea),tj.kad se neku lagano griješnu

---

1/ "È proprio della natura del peccato veniale non distruggere lo stato di grazia",(B.Häring - La legge di Cristo,I.str.362).
2/ Tako je mudro ostavila brižna Providnost. Kad bi postojala sigurna očevidnost smrtnoga grijeha, mnogi bi gomilali lagane grijehe do one "skrajne granice", koja zapravo predstavlja bezgraničnu podlost.
3/ Dr J.Kuničić - Katol.Moralka,izd.I.svezak I,Zgb.1960.str.104).

materiju smatra teškom, a ipak se vrši griješni čin,i -3/ zbog otežavajućih okolnosti (ex circumstantiis),što biva kad se -ima izričito zla nakana (na pr.ljutimo drugoga da bi opsovao), -griješi iz prezira prema Bogu i vjeri (na pr.zloupotreba posvećenog predmeta),-teško sablažnjuje iskrnji (na pr. redovnik u krčmi) i -sebe izlažemo pogibelji smrtnoga grijeha (na pr.nečedni ples).

Borba proti mal.grijeha nije ništa manje važna od borbe proti velikih grijeha,naročito za vjernika koji teži savršenstvu.Stoga je i postupak sličan.Jedino bih naglasio slijedeće: pošto smo skloni da potcjenjujemo lagane grijehe,upravo borbi proti njima moramo posvetiti veću brigu.Prije svega: - 1/ često razmišljajmo o zloći (uvreda velikoga Boga,neposluh,nezahvalnost,nemar...) i velikim posljedicama tzv. malenih grijeha (muke čistilišta,vremenite kazne,povreda bližnjega,zle navike,opadanje žara u ljubavi,duhovno mrtvilo...), - 2/ pokajmo se odmah za svaki i najmanji grijeh,osobito: prigodom ispita savjesti,naveče,prije pričesti.Ispovijedajmo redovito sve svoje lagane grijehe.Iako nam to nije moralna dužnost, jest asketska.- 3/ čuvajmo se hotimičnih laganih grijeha.Istina, svaki je grijeh hotimičan,ali ovdje mislimo na potpuno svjesne i svojevoljne grijehe,koji nisu posljedica obične ljudske slaboće i nepromišljenosti.Veliko je načelo asketskog života: nikada svijesno prekršiti ni najmanju vjersku zapovijed."Tko je vjeran u najmanjoj stvari vjeran je i u velikoj,a tko nije u malome vjeran neće biti ni u velikome"(Lk 16,19),tvrdi Sveznajući.Prava savršenost isključuje svaku - pa i najmanju - nevjeru i zloću.Tko nije donio ozbiljnu odluku o izbjegavanju malenih grijeha taj nema ni ozbiljne namjere da usavrši svoj milosni život.Stoga je nužno voditi borbu proti hotimičnih grijeha svagdanjim ispitivanjem savjesti,sabranošću,budnošću,vršenjem redovničkih pravila i staleških dužnosti,mrtvljenjem,odricanjem,žrtvicama...

Kako je nemoguće vlastitim silama ustrajati kroz čitav život bez malenih grijeha,potrebito je da suradjujemo s primljenim milostima i molimo za dar ustrajnosti.

P O Ž U D A

Što je? Dva su glavna izvora grijeha: jedan u nama (požuda), a drugi izvan nas (svijet i sotona).Najopasniji je onaj u nama!

U moralnom značenju riječi požuda je neuredna težnja za sjetilnim dobrima.Nalazi se u svakome čovjeku - iskonski kao potreba naravi, postlapsarno ojačana kao posljedica istočnoga grijeha - pa tako i u kršćaninu (krštenje je ne diže) i u asketi[1],a najviše u grješniku.Potječe iz urodjene slabo-

1/ "Ad agonem relinquitur",izjavljuje sv.Augustin(De peccatorum meritis et remissione,2,4),s čime se je složio Trid.Sabor.

sti čovječje naravi,izopačena je Adamovom krivicom u svim njegovim potomcima,a razvija se ponavljanjem griješnih čina.Vezana je uz neki tjelesni ili duševni u ž i t a k, koji onda nastoji zagospodariti našim težnjama,voljom i djelovanjem.Mjesto da ostane sluga višim ciljevima života,postaje tiraninom.

Kao prirodna i normalna težnja ljudskog organizma za osjetnim dobrima požuda po sebi ne bi bila nikakvo zlo.Bog sam je stavio u našu narav tjelesne užitke,ali sa svrhom da pomognu održavanje čovjeka kao pojedinca (čemu služi užitak hrane) i kao vrste (tome služi sexualni užitak).Stoga su instinkti hranjenja i radjanja u čovjeku najjači.Užitak postaje griješan tek onda,ako potječe iz n e u r e d n e naslade,tj. ako tražimo užitak radi njega samoga,bez obzira na svrhu radi koje nam je dan.Tada naslada postaje sama sebi svrhom,a ne više sredstvom za plemenitije ciljeve.Požuda može ići tako daleko,da čak isključi prirodnu svrhu zbog koje nam je užitak od Stvoritelja darovan.Na taj način postaje protuprirodna, razaralačka moć.

Sv.Ivan (I Iv 2,16) razlikuje tri vrste požude: požuda tijela (concupiscentia carnis),požuda očiju (c.oculorum) i oholost života (superbia vitae).Iako je požuda zapravo moralni defekt tjelesno-sjetilne naravi,Apostol je dobro uočio da se ona može pripisati i duši,u kojoj to neuredno teženje za sjetilnim užicima postaje svijesnim.1/Čovjek je jedinstvena psihofizička cjelina,pa stoga pri svakom ljudskom činu sudjeluju i tjelesne i duševne moći.Tako se požuda može očitovati kao čisto tjelesna pohota,kao psihofizička pohlepa i kao skoro čisto duševna naslada.Svaka od njih teži nekom "dobru" - a dobro može biti: sjetilno,korisno i moralno - ali svaka na neuredni način.
- Tjelesna požuda (c.carnis) ima za objekt sjetilni užitak(bonum delectabile),ali jer za njim teži neuredno,radja grijesima bludnosti,lijenosti i neumjerenosti u jelu i pilu.
- Tjelesno-duševna požuda (c.oculorum) hlepi za korisnim užicima (b.utile) a izrodjuje se u lakomost i znatiželju.
- "Duševna" požuda (superbia vitae) po sebi teži za časnim i poštenim radostima (b.honestum),kao što je to na pr. osobna čast i ugled,ali prevršujući mjeru upada u oholost,zavist i srčbu.

Tako te tri glavne požude radjaju i glavnim manama.

Požuda tijela je neuredna ljubav tjelesnih užitaka.Može se ispoljiti na raznim područjima i znade se koristiti svim tjelesnim sjetilima: vida,sluha,dodira,okusa i mirisa.Sve njih znade učiniti igračkom svojih strasti.Najviše se

---

1/ "C'est l'homme tout entier, et non tel ou tel organe en particulier, qui entre en jeu dans les mécanismes qui interviennent dans le dérèglement des appetits." (Dr René Biot - Concupiscence: thérapeutique médicale, Dictionnaire de Spiritualité, t.II,partie II,Paris 1953,str.1342).

očituje grijesima neumjerenosti i bludnosti.

a/ N e u m j e r e n o s t napada čovječju ravnotežu na vrlo širokom frontu, a osobito na području uzimanja hrane, pića i incitativa. Neumjerenost u jelu zove se proždrljivost. Pokazuje se u sadržaju hrane (izbirljivost, sladokusnost, gurmanstvo), načinu jela (pohlepnost), u količini (previše) i vremenu uzimanja (često, nepotrebno). - Neumjerenost u piću vuče pretjèranom uživanju alkohola, dosljedno pijanstvu. Ne mora svaki put dovesti do opojnosti i gubitka razuma, očituje se u čestom pijuckanju vina, rakije, likera, aperitiva, kave, svih opojnih i općenito slatkih pića. - Otkrivanjem novih narkotika danas se sve više širi narkomanija. Mnogi bolesni ljudi, brodolomci života, neurotici i neiskusna mladež traži zaborav i kompezaciju ne samo u opojnim pićima nego i u opojnim drogama (morfij, opium, kokain, heroin, merkalin i sl.). Ne tako opasna mana, ali jednako neprijatelj umjerenosti jest veoma rašireni običaj pušenja duhana. Robovi ove strasti su nam svima dobro poznati.

Svaka neumjerenost je zapreka duhovnom napretku. Radja hedonizmom, mekoputnošću, lijenošću, što stoje u najvećoj opreci s askezom. Zapostavlja pravila razuma i razboritosti, teško vrijedja ljudsko dostojanstvo. Oduzima čovjeku svijest, duševno ga otupljuje, ponizuje do živinstva. Uzrok je premnogih ličnih (koliko donosi samo bolesti!) i socijalnih zala (rasap obitelji, pokvara djece i td.). Grijeh Ezava!

Neumjerenost treba na vrijeme liječiti: misli na svoje dostojanstvo, svoje dužnosti i zle učinke ove mane... Budi zaposlen, čuvaj se besposlice... Izbjegavaj griješne prigode i loše društvo... Nada sve: svladavaj se, poštuj red i mjeru!

b/ B l u d n o s t je neuredna težnja za spolnim užicima. Odričući se prirodnog cilja spolnosti traži isključivo nasladu, a izbjegava odgovornost. Opasnija je od neumjerenosti u jelu i pilu. Proždrljivosti i pijanstvu služi samo jedan dio tijela (usta), a putenosti skoro sva osjetila. K tome je još potpomažu napasti, mašta, moda, zli primjeri, izazovi i poticaji okoline. Erotizam se razvija lijenčarenjem, nezdravim prijateljstvima, čitanjem nećudorednih knjiga i romana, promatranjem obscenih filmova, slika, žurnala ili televizijskih programa. Pogoduje mu čitavi način modernog života i vladanja. Pansexualizam postaje najvećim grijehom zapadne civilizacije i najtežom sablazni za mlade i moralno zdrave narode. To je grijeh Sodome i Gomore.

Je li potrebito govoriti o teškim posljedicama bludnosti? Njeni gorki plodovi na moralnom, medicinskom, socijalnom i religioznom polju su previše očiti... Radije naučimo kako se svladava: pravilnim sexualnim odgojem... obuzdavanjem mašte, nečistih poriva i želja... kroćenjem sjetila, osobito vida... zaposlenošću i radom... svladavanjem, odricanjem i od onoga što nam je dozvoljeno... nasljedovanjem Krista i svetaca... čuvanjem

tjelesnog i duhovnog dostojanstva (dijete Božje,hram Duha Svetoga)...molitvom i sakramentima...zavjetom čistoće...

c/ L i j e n o s t je neuredna težnja za mirom i počinkom.Traži užitak bez truda,Izbjegava svaki rad,napor i naprezanje.Teži k neradu,besposlici i komoditetu.Ukazuje se kao nemar,tromost i mlitavost u vršenju dužnosti.Izbjegava umor,trud,svladavanje. Od svega se najviše boji askeze.Zazire od promjena,napretka i žrtava.Može se očitovati kao tjelesna ili duhovna lijenost,redovito kao oboje.Ima teške vjerske i duhovne posljedice: neznanje,ravnodušnost,mlakost,rastresenost,pospanost,putenost,duhovna i tjelesna zapuštenost.Oduvijek su govorili učitelji duhovnog života: ako tko ne zna sam sebi naći posla, naći će mu ga djavao.

I lijenosti ima lijeka: svijest odgovornosti pred Bogom,savješću i društvom...negatovno djelovanje lijenosti na duh i tijelo...gubitak tolikih vremenitih i vječnih dobara...dragocjenost vremena:"fugit irreparabile tempus"(Ovidije).

Požuda očiju se sastoji u neurednoj znatiželji i sklonosti prema zemaljskim dobrima.Ima dakle dva oblika: kao pohlepa za dobrom znanja i imanja.Zovemo je požudom "očiju" jer se te obe pohlepe najviše odrazuju na čovječjem oku.

a/ Ni z n a t i ž e l j a nije po sebi nikakav grijeh.Ona je dapače dobra i korisna za sticanje znanja.Majka je mnogih otkrića,izuma i saznanja.Dok se njome uredno služimo pomaže naš duhovni i duševni napredak.Postaje neurednom kad nas potiče da pretenciozno prodiremo u Božje tajne (okultizam,spiritizam,astrologija,gatanje,vračanje i sl.) ili u intimni život bližnjega (tračevi,ogovaranja,čitanje tudjih pisama,prisluškivanje, špijuniranje...)ili pak da gubimo svoje vrijeme i zanemarujemo staleške dužnosti i poslove (suvišna radoznalost,sakupljanje i priopćavanjenovosti,traženje senzacija,brbljavost,novine,radio, televizija,ilustracije,romani,kinomanija...).To je grijeh Lotove žene.

Terapija: smisao za misterij[1] ("Nemojte istraživati suvišne stvari" Crkv 3,24)...ispraznost svih stvari ("vanitas vanitatum"!)...samozataja: ne možemo sve znati ni sve imati...

b/ L a k o m o s t se još naziva gramzivost ili škrtost.Dok je radoznalost većinom mana mladeži,dotle je škrtost grijeh starijih.No može se opaziti kod svake životne dobi.Očituje se u nagomilavanju suvišnih predmeta,nakita,uspomena,novca,zbirki,pokućstva... lica i dragocjenosti.Uživa se u posjedovanju i promatranju nepotrebnih uresa,rariteta ili dragunlija (lakomost se može maskirati i pod "pobožnom" sklonošću za sakupljanjem sv.sličica,

---

1/ Filozof Erich Przywara preporučuje svima "reductio in mysterium" (E.Przywara - Analogia eutis, str. 55).

krunica,molitvenika i sl.).Previše se tuguje radi gubitka kakve sitnice i stalno se živi u strahu da bi se nešto moglo izgubiti.Strah,nemir i nezasitnost su temeljne note lakomčeve duše.Zaboravlja Boga,svoj spas kao i vječna dobra.Prema drugima je tvrda srca,nemilostiv i spreman na lihvu.Škrtari kód potrebitih izdataka.Nastoji prisvojiti i zadržati tudju ili zajedničku stvar.Uskraćuje bližnjemu zasluženu plaću,a možda i vlastitoj djeci ono najnužnije za život.Spreman je na nepravde,kršenje obećanja,izdaju ideala (Judin grijeh).Kod sticanja bogatstva škrtac griješi namjerom (pohlepa)i načinom (nepravda) te neurednom uporabom stečenoga (tvrdičluk).

Liječenje: misao na smrt i vječnost ("Praeterit figura huius mundi")...darežljivost i djela milosrdja...sloboda srca ("Gdje je blago tvoje,tu je i srce tvoje" (Mt 6,21)...zavjet siromaštva...primjer Isusov,Gospin,svetaca...

Oholost života je najpogibeljnija strast.To je neuredna ljubav vlastite slave i veličine. Luciferov grijeh.

a/ Oholica se ne drži malenim niti pred Bogom.Smatra se središtem svega,najvećom vrednotom kojoj se sve mora pokloniti.Sebe precjenjuje,druge potcjenjuje (megalomanija).Vlastohlepan je i častohlepan.Nametljiv je,preuzetan i bolesno ambiciozan.Rado iznosi tudje pogreške,a ističe svoje vrline (hvastanje).Ako nema vrlina,izmišlja ih (lažac,mitoman),hini ih (licumjerac)ili stvara na umjetan način,maskira se (taština).Ima na pameti jedino svoje interese i užitke (egoizam).Smeta mu svatko koji ima nešto više ili bolje od njega (zavist).Bijesan je kad njegovo samoljublje naidje na neshvaćanje ili zapreke (srčba).Nikoga ne priznaje boljim ili pametnijim od sebe pa ne prima ni savjeta ni naredbe (neposluh).Zbog svoje umišljene savršenosti drži da mu se ne treba truditi oko svoga napretka (lijenost).

Kako vidimo,oholost je izvor mnogim grijesima.S pravom se nalazi na čelu glavnih mana.Ubija u zametku svaki krepostan život.Najveća je zapreka savršenstvu,jer oduzima i samu težnju za njim (oholica misli: tko je bolji od mene?!).Pad andjela i ljudi počeo je s ohološću.Zapreka je milosti:"Bog se protivi oholima,a poniznima daje milost"(Jak 4,6).

Popravak: gnothi seautón=upoznaj sama sebe: svoju bijedu, ništavost,slabost,grješnost,neznanje,ograničenost...Budi ponizan:"Što imaš a da nisi primio? Ako si pak primio,čemu se oholiš kao da nisi primio?"(I Kor 4,7)...Misli na sudbinu oholica: Absalom i drugi.("Tko visoko leti nisko pada"!)...Poštuj bližnjega: dijete je i slika Božja,svatko ima u sebi nešto dobra...Budi poslušan (posluh uma i volje,zavjet...)

b/ Z a v i s t je kćerka oholosti.To je žalost radi tudjega dobra: tjelesnoga,duševnoga i duhovnoga (u ovom posljednjem slučaju se zove "invidia diabolica").Zavidnikova žalost se može pretvoriti u mržnju do uništenja (Kainov grijeh).

A uvijek nosi sobom potcjenjivanje,ogovaranje,rovarenje,splet-ke i uživanje u tudjem zlu.Ipak zavidnik najviše škodi samome sebi.Izjeda ga i ogorčuje njegov vlastiti jal i pakost.

Melem: poniznost (poniznome ne smeta tudja veličina)...ljubav (bližnjega "kao samoga sebe",kao brata svoga i Kristova, kao dijete Božje)...dobrota (koja se mjeri praktičnim djelima ljubavi)...malo više pameti (koja mi korist od jala? Naprotiv: duhovne i tjelesne štete.Sjeti se definicije zavisti: sve ostale mane donose neki "užitak",a zavist samo "žalost").

c/ S r d i t o s t je takodjer plod oholosti kadagod je griješna.Nije naime svaka srčba zlo (srčba Kristova,roditelja,starješina i sl.).Grijehom postaje kada je neuredna,bezrazložna ili pretjerana.Njome otkrivamo svoju oholost,razdražljivost,neumjerenost i duševnu slabost.Ne znamo pravilno reagirati na vanjske podražaje i zapreke.Uzrujavajući se preko mjere postajemo smiješni,naprasiti,gubimo gospodstvo nad samim sobom i kvarimo živce.Srditi ljudi teže za osvetom i oštećuju bližnjega.Upadaju u prepirke,svadje,tuče,ubojstva,kletve,uvrede i psovke.Vanjski znakovi srčbe su vika,izobličenost, agresivnost,bijes,mahnitost,delirij.Neurednom srčbom uvijek sebe sramotimo,bližnjega sablažnjujemo a Boga vrijedjamo.

Lijekovi: Krepost blagosti,poniznosti i strpljivosti (Krist:"Učite se od mene,jer sam blaga i ponizna srca", Mt 11, 29)...Samoodgoj,svladavanje,uljudnost...Odstraniti uzroke uzrujavanja...Misliti na posljedice naglosti...Popraviti štete učinjene u srčbi (sablazan,uvrede,svadje i sl.).

Zaključak: krepostan kršćanin treba da pozna ustrojstvo i svrhu svih svojih tjelesnih teženja.Svaki nagon ima svoju razumnu svrhu,a svi skupa su samo sredstvo konačnom cilju.Užitak nije sam sebi svrha.

Kršćanska apátheia nije nikakva besćutnost.Ona naznačuje vlast razuma nad materijom,pobjedu ljubavi nad egoizmom i svjetlo vjere u mraku nagona.

N A P A S T

Napast — Premda su naše požude već same po sebi velika napast, prave napasti dolaze izvana: od svijeta i djavla.Napašću zovemo negativne uticaje i poticaje svijeta i sotone.

Poslije istočnoga grijeha je čovjekovo spasenje stalno ugroženo od brojnih napasti i duhovnih pogibelji.Isto tako i nadnaravni život svakog kršćanina.Osim zla koje nosi u sebi stalno mu prijete i vanjske napasti što ga odvlače od Boga a privlače stvorovima. Napast podjaruje griješne želje,raspaljuje požude,očarava maštu užicima ili korišću,sugerira krive za-

ključke i potiče volju na zla djela. Ona može da bude nenadana ili česta, privlačna ili silovita, otvorena ili uvijena, a uvijek je opasna. Učestalost i snaga napasti ovisi o tjelesnoj konstituciji, temperamentu, odgoju, okolini, upornosti sotone, a i o Promislu Božjem. Bog nas nikada ne napastuje - to se protivi njegovoj svetosti i dobroti - ali nas katkada kuša i ispituje našu vjernost. Takove se napasti onda zovu "kušnje" (tentatio probationis, non seductionis).

Napast je poticaj na grijeh, ali nije nikada grijeh. Ona je zlo što nam se nudi, a grijehom postaje jedino onda ako ga svojevoljno prihvatimo. Naša grješnost leži ne u iskušenju napasti već u slobodnom pristanku volje. "Non est peccatum tentationem sentire, sed ipsi consentire", kažu moralisti.1/ Napast je prigoda da se pokažemo kakvi smo i koliko vrijedimo. Koliko može biti prigoda za grijeh toliko može biti i prigoda za zaslugu. Odoljeti privlačivosti i ugodnosti, što nam napast nudi, krepsno je i junačko djelo.

A jesmo li se dužni opirati napastima? Svakako, inače bi se opredijelili za zlo. Svaku napast moramo suzbiti. Moguć je trostruki otpor: -direktni (resistentia directa), tj. izravnim protučinom (na pr. u sumnji izričemo čin vjere), -pozitivni (r. positiva indirecta), kad koristimo prikladna sredstva da se napast savlada (na pr. udaljimo se, promijenimo posao, mislimo na drugo i sl.) te - pasivni (r. passiva), kada doduše ne pristajemo na grijeh, ali ništa ne poduzimamo da pobijedimo napast (na pr. ostajem u lošem društvu). Kako ćemo se dakle boriti? Evo pravila borbe: 1/ nije dovoljno pružiti pasivni otpor, jer to je premalo, krećemo se na ivici grijeha. Pače, u teškim napastima takav mlaki i nedovoljni otpor može biti i griješan. 2/ Svakoj napasti moramo dati pozitivan otpor (većoj veći, manjoj manji, prema težini pogibelji), tj. aktivan i uspješan, uz uporabu svih raspoloživih sredstava: bježeći, moleći, radeći nešto drugo, djelima vjere i ljubavi. 3/ Direktni otpor nismo dužni dati - osim per accidens: kad su posebne okolnosti, kad bi drugačiji otpor značio pristanak - jer nije uvijek moguć i traži od čovjeka veliku jakost. Nekada može biti i opasan, jer raspaljuje strast mjesto da je stišava (na pr. u bludnim napastima).

Kako je najsavršeniji direktni otpor, svima koji su za to sposobni - a kod asketa se to pretpostavlja - preporuča se direktno opiranje napastima. Herojizam je ideal.

Griješna prigoda

Posebni izvor napasti jesu i griješne prigode. To su vanjske nepovoljne okolnosti koje nas prigodice navode na grijeh. Mogu nam dolaziti od raznih osoba kao i posebnih situacija vremena, prostora i dogadjaja. Nekada su pogibelj same u sebi, jer stvarno potiču na grijeh i

---

1/ Lanza -Palazzini: Theologia Moralis, svezak I. izdanje II, Torino 1963, str. 525.

svima su opasne (zovu se objektivne ili apsolutne griješne prigode)a nekada postaju pogibeljne ne zbog svoje objektivne zloće,nego radi slaboće grješnika (subjektivne ili relativne griješne prigode).Ove posljednje nisu uvijek i svima prigoda za grijeh,već samo slabijim pojedincima.Ako u nekoj prigodi redovito griješimo,to je onda bliža gr.prigoda (periculum proximum, grave),a kada nam nije tako opasna i u njoj rjedje padamo,imamo dalnju gr.prigodu.

Kako ćemo se vladati u griješnim prigodama? Prvo što moramo znati jest da je nemoguće izbjeći uvijek i svakoj griješnoj prigodi.To je fizički i moralno nemoguće.Zbog toga nismo se dužni ugibati onim gr.prigodama koje su lagane i samo dalnje ako to od nas traži veliki napor ili žrtvu.No kad se nalazimo u velikoj i bližoj gr.pogibelji,dužni smo je izbjegavati,jer - kaže poslovica - "qui amat periculum in illo peribit".Na to nas strogo obavezuje ljubav prema Bogu (da ga ne uvrijedimo),prema samima sebi (da dušu ne upropastimo) i prema savršenstvu (da ne gazimo krepost razboritosti i posebno onu krepost koja je u toj prigodi ugrožena).Kada je bliža gr.prigoda apsolutno opasna,onda smo je dužni izbjegavati pod smrtni grijeh i uz najveće žrtve.[1] Komu je ozbiljno stalo do savršenstva on će izbjegavati - prema mogućnosti - sve gr.prigode,i one relativne i one dalnje.

Slobodno je izložiti se i velikoj gr.prigodi ako to od nas traži veliki i opravdani razlog (na pr.bolničarka u bolnici) a vodi nas sveta nakana,te ako nastojimo bližu griješnu prigodu pretvoriti u dalnju,upotrebljujući obrambena sredstva (molitva,uzdasi,čin savršene ljubavi i sl.).

S v i j e t

Griješne prigode imaju svoj korjen u svijetu u kome živimo.No potrebno je naglasiti da "svijet" ima svoj pozitivni i negativni smisao.

Što je svijet? Svako stvorenje,pa tako i svijet - koji je zbroj svih stvorova - u sebi je dobro,jer je djelo Božje.Po sebi nije nikakvo zlo niti je izvor napasti i grijeha.Svi narodi ga smatraju nečim lijepim i dobrim.Grci zovu svijet "kozmos" (=red),Latini "mundus" (=čist,uredan),stari Slaveni i Rusi "mir",Poljaci "šwiat" (=svjetlo),a slično i mi Hrvati.[2] U svijetu i za svijet je Bog ustanovio svoju Crkvu,

---

1/ Kristov zahtjev je u tome veoma oštar: "Ako te navodi na grijeh tvoje oko, iščupaj ga... ako ruka, otsijeci je..."(Mt 5, 29 i 30).
2/ Svijet ima pozitivno značenje i u germanskim jezicima.U njemačkome Welt dolazi od staronjemačkoga wer-alt (=prastar).Slično i engleski world.

a Isus dao svoj život "pro mundi vita". Baš ovaj i ovakav svijet je Stvoritelj izabrao da bude pozorište golgotske drame i da se u njemu odvija borba svakoga od nas za lični i opći spas i posvetu. Kad je Bog stvorio svijet, sve je bilo "vrlo dobro" (Gen 1,31), ali je zlo došlo preko iskonskoga grijeha. Svijet se je izopačio grijehom sotone i ljudi.

U biblijskom žargonu, kojim se služi i asketika, svijet se uzima u ovom posljednjem, negativnom značenju. Dakle, pod nazivom "svijet" mislimo na opaki svijet, iskvaren po čovjeku i koji je plod sotonskoga miješanja u sudbinu zemlje. Mislimo na onaj svijet što nas odvraća od Boga i kreposna života. Takav svijet postaje za nas izvorom napasti i o njemu govori Spasitelj: "Opera eius mala sunt" (Jo 7,7), a sv. Ivan: "Čitav svijet počiva u zlu" (I Iv 5,19). Tako se je moglo dogoditi da je djavao postao "gospodarom ovoga svijeta" (Iv 14,3o), u kojemu dolaze do glavne riječi najviše religiozno indiferentni ljudi, grješnici, nevjernici i otvoreni neprijatelji Boga i vjere. Oni daju svijetu bezbožni pečat, stvaraju antireligioznu klimu i nekršćanski milieu. Stoga sv. Jakov zaključuje: "Tko hoće da bude prijatelj svijetu postaje neprijatelj Bogu" (4,4).[1]

<u>Napasti svijeta</u> Takav svijet očito mora biti izvor napasti svakoj "duši blagorodnoj". Obično nas napastuje na tri načina: -a/ svojim <u>užicima</u> (mondenosti, zabave, plesovi, plaže, kina, štampa, uglavnom sva obojena erotski, zatim: moć, ugled, čast, bogatstvo, varava obećanja, laskanje)... -b/ svojim <u>krivim nazorima</u> i krilaticama, od kojih se stvara javno mišljenje, a koje su redovito u opreci s evandjeljem ("Bog je dobar pa će oprostiti... blago bogatima, moćnima, snalažljivima... mladi smo... jedan put se živi... prius vivere dein philosophari... coronemus nos rosis antequam marcescant, i td..."), -c/ svojim <u>zlim primjerima</u> i griješnim prigodama, što nose sobom brojne sablazni (moda, noćni lokali, slobodna ljubav, loši običaji...). Nekada javno mišljenje i vladanje svijeta stoji otvoreno na strani zla ili ga želi zaodjeti plaštem dobra (tako na pr. zavodnike zove "kavalirima", pokvarene žene "damama", raskalašene glumice "zvijezdama", špekulante i prevarante "vještim financijerima", tirane "državnicima", bezvjerce "slobodnim misliocima" i td.).

Čak i dobra ovoga svijeta mogu biti za napast slabijim i neizgradjenim duhovima. Neki se u njima izgube, a neki ih krivo shvaćaju. Ne samo čarobna riječ "progres", novinarske senzacije, već i prava dostignuća naše civilizacije znaju dezorijentirati. Mnoge fasciniraju veliki <u>uspjesi svijeta</u> na tehničkom (nuklearna sila, osvajanje svemira), kulturnom (znanost, umjetnost), ekonomskom (novi izvori energija i bogatstva, blagostanje, konfort), društvenom (vlast, položaj, politički i poslovni uspjesi) i bilo

---

1/ I sv. Augustin razlikuje dva svijeta: "mundus quem fecit Deus, mundus quem regit diabolus" (En. Ps. 141,15).

kojem polju.Svijet se profanizirao - a mi s njime - pa zaboravlja da sva svoja postignuća duguje u prvome redu ne ljudskome umu,nego Sveumu čija smo mi iskrica.

Ako nas ne uspije zavesti milom,svijet se znade poslužiti i silom: prijetnjama,terorom i progonima: fizičkim i moralnim,otvorenim i prikrivenim (poruge i laskanje,Kulturkampf,propaganda,vjerska diskriminacija,ucjenjivanje službama,plaćama i pensijama,razdioba stanova i stipendija i td.).Učitelj nam je taj postupak lijepo rastumačio:"Svijet vas mrzi,jer niste od svijeta nego sam vas ja izabrao...Ako su progonili mene,progonit će i vas"(Iv 15,19-20).

Naš odnos prema svijetu

Kakav je kršćanski stav prema takovom svijetu? Evo opći savjet sv.Pavla:"Nolite conformari huic saeculo!"(Rom 12,2).To će nam uspjeti ako budemo:

- 1/ imali zdrava kršćanska načela:"Nitko ne može dva gospodara služiti..."(Lk 16,13).Apostol je uvjeren:"Si hominibus placerem,Christi servus non essem"(Gal 1,lo).Ispravna načela se stiču poznavanjem svoje vjere (čitanje Evandjelja,duhovno štivo,propovijedi,vjeronauk,duhovne vježbe i sl.),a učvršćuju životom po vjeri.Svijet pobijediti može jedino pravi vjernik:"Ovo je pobjeda koja pobjedjuje svijet - vjera naša"(I IV 5,4).
- 2/ držali na pameti da smo svjetlo svijeta,sol zemlje,grad na gori,evandjeoski kvasac.To pak možemo bili samo ako prakticiramo evandjelje i ako smo aktivni članovi Crkve,a ne njeni mrtvi udovi.Kao svećenici vršeći dostojno svoju svetu službu, kao redovnici odričući se svjetovnih želja,kao laici učestvujući u katoličkoj akciji vjerni svojoj vjeri i staleškim dužnostima u svijetu,a svi skupa dajući dobar primjer uzornim kršćanskim životom.
- 3/ izbjegavati griješne prigode,jer "prigode beru jagode".Ima situacija u kojima ne možemo odoljeti unakrsnoj vatri zavodljivog svijeta.Tada je jedini spas u bijegu,kako reče naš sv. zemljak Jeronim.Ne zaboravimo: tko se vatrom igra mora se opržiti.
- 4/ ponosni katolici,a ne robovi ljudskoga obzira.Junak ne robuje nikome,pa ni svijetu.Oponašanjem se gubi samosvijest i sloboda,a krnji vlastita ličnost.Uostalom "što koristi čovjeku da dobije čitavi svijet a dušu svoju izgubi?"(Mt 16,26).Iz iskustva znamo da svijet brzo prolazi i sve njegove naslade (I Jak 2,17),pa zato i papu prigodom krunjenja opominju paleći pred njegovim očima slamu:"Sveti oče,tako prolazi slava svijeta".

No razboriti kršćanin ne smije zaboraviti da svijet ima i svoje pozitivno lice i da nije samo izvor napasti i sablazni. Stoga i njegov stav prema svijetu neće biti isključivo negativan (samoobrana,odricanje,bijeg).Stvarnost treba promatrati otvorenim očima i znati u njoj otkriti i tamne i svijetle strane. Stoga nam je dužnost da:

- 1/ poštujemo svijet kao djelo Božje. On je po sebi velika vrednota i sadržava mnogo dobra. Često je to dobro u njemu profanirano i stavljeno nasuprot Bogu, što je apsurd. Dobro se Dobru ne može protiviti. Ta Stvoritelj je povjerio ovaj svijet nama ljudima i - nikome drugome. Dok dakle traje "sedmi dan stvaranja", upravo na nama leži odgovornost dalnje izgradnje ovoga svijeta. Koja li čast i odgovornost za nas: mi smo suradnici Božji na djelu stvaranja!
- 2/ se svijetom služimo - ali ne da svijetu služimo! - na svoje i tudje dobro. Svako dobro smijemo iskoristiti sebi na korist a Bogu na slavu. Ako u svijetu nalazimo i zlo, sjetimo se da smo ga tu mi sami, skupa sa sotonom, donijeli te da nam je onda sveta dužnost da ga uklanjamo iz svijeta.
- 3/ čitavi svijet posvetimo i vratimo Bogu. On pripada svome Stvoritelju. Zlorabeći svijet otimamo ga iz svetih planova Promisla, a posvećujući ga krećemo prema jednoj divnoj eshatološkoj budućnosti ("nova zemlja i novo nebo"!).1/ To je bila i ostala misija Kristova (anakefalaíosis, Ef. 1,10) koju je on - učlanivši nas u svoje Otajstveno Tijelo - prenio na sve svoje udove.

In mundo, non de mundo!

S o t o n a

Sotona je "napasnik od početka". To mu kaže i njegovo ime.2/ Prvi ljudi su pali njegovom krivnjom: "Po vražjoj zavisti je došla smrt na ovaj svijet" (Mud 2,24). Nitko nije izuzet od njegova napastovanja, čak ni sam Spasitelj. Djavao ostaje i nadalje najvećim neprijateljem našega spasenja. "Vaš protivnik djavao obilazi kao ričući lav tražeći koga da proždre", kaže slikovito a vjerno sv. Petar (I 5,8). Griješeći se stavljamo u službu vraga: "Qui facit peccatum ex diabolo est" (I Jo 3,8).

Zašto? Zašto nas vrag napastuje? Radi svoje zloće koja je pokretač svih njegovih djela. Zloća je porodila zavist, a ova neodoljivu volju za napastovanjem. Svrha mu je: kad sam propao ja, neka propadne i čitavi svijet! "Tentatio seductionis".

Ali zašto Bog dozvoljava sotoni da nas napastuje? Zato što svaki čovjek treba da se slobodno opredijeli za Boga. Tek u na-

---

1/ Pri tome ne smijemo zaboraviti ni vremensku dimenziju svijeta: veličinu njegove prošlosti, odgovornosst za njegovu budućnost, ali i važnost sadašnjega časa. Naše vrijeme stavlja pred kršćane velike zadatke. "Für den Theologen beginnt keine gute, aber eine grosse Zeit", napisao je filozof Ernst Jünger ("An der Zeitmauer", str. 311). To važi ne samo za teologe nego i za svakoga katolika.
2/ Židovski: satan (=protivnik, suparnik, zavidnik), grčki: diabolos (=opadač, zlobnik, varalica), starosl: vrag (=neprijarelj, dušmanin).

pastima svatko pokazuje svoju pravu moralnu vrijednost."U dobru je lako dobar biti,na muci se poznaju junaci".Kroz napast i kušnju kršćanin postaje "zlato".Svladana napast povećava naše zasluge za nebo,čeliči dušu,budi duhovne energije,čisti nas od naših slaboća (bolje ih upoznajemo),uči nas poniznosti(uvidjamo da nismo savršeni) i vjernosti Bogu.Stoga je andjeo poučio Tobiju:"Jer si bio drag Bogu,trebalo je da budeš kušan u napasti"(Tob 12,13).To je "tentatio probationis".

Jačina i broj napasti zavisi o našem temperamentu (koliko ljudi toliko ćudi),odgoju (kakav otac takav sin),redovitom ponašanju (l'appetito vien mangiando) i okolini u kojoj se krećemo (reci mi s kime si,reći ću ti kakav si).Dakako da i Providnost ima s nama svoje planove:"I krivim crtama Bog znade pisati ravno" (portugalska poslovica).

Kako? Djavao nas napastuje indirektno - preko svijeta i naših požuda - ili direktno: poticanjem i nagovaranjem na zlo.To je napast u užem smislu riječi.Ako ona dolazi bezrazložno,nenadano,žestoko i uporno,onda je to očiti znak da je djelo paklenoga napasnika.Ipak naglasujemo: sotonska moć je ograničena i on nas nikada ne može prisiliti da griješimo.Ako padnemo u grijeh,uvijek je to s našim pristankom.

Klasičan primjer sotonske napasti nalazimo opisan na prvim stranicama biblije.Odanle se može najbolje upoznati djavolska taktika i psihologija svakog napastovanja.1/Djavao rijetko nastupa otvoreno,on se redovito približava kamufliran te uzima nevini izgled1/ (u ono doba zmije,danas: prijatelja,knjige,slike,filma,filozofa i sl.); 2/ zatim napastuje izdaleka: kuša nam snagu,potiče sumnje,sugerira ("Zašto vam je Bog zabranio da jedete ovo voće?"); 3/ dalje nastupa prama našem reagiranju: ako smo jaki i odlučni,pušta nas na miru; kad opazi da smo meki i kolebljivi (Eva se upušta u razgovor!),onda ide naprijed i 4/ nastupa otvoreno,hvali i nudi "zabranjeno voće",golica naše strasti,a osobito oholost ("Ne ćete umrijeti...bit ćete kao bogovi").

Eto,to je napast,ali još nije grijeh.Tek svijesna i svojevoljna privola nas čini moralno odgovornima za naša djela.Po njoj objektivno zlo postaje takodjer i subjektivno,tj. grijeh. Nekada se dogadja da nismo potpuno sigurni da li smo pristali uz napast i sagriješili.Kako ćemo postići izvjesnost savjesti? Sigurno smo sagriješili: ako smo priželjkivali griješnu prigodu i nismo joj se uklonili;ako se nismo odmah oduprli napasti već smo oklijevali;ako smo na nju pristali makar i napola

---

1/ Čak i "andjela svjetla" (II Kor 19,14).Njegova strategija je opasna: dobrima pod vidom dobra sugerira zlo,pod vidom revnosti uvlači srčbu,pod vidom bratske opomene podmeće zavist, pod vidom "čiste savjesti" oholost,a pod vidom duhovne ljubavi tjelesnu. (v.Benigar.op.cit.643).

(tada je svakako lagani grijeh);ako smo se u njoj svijesno naslađjivali;i pogotovo: ako smo izvršili ono što je napasnik želio.

No niti nakon grijeha sotona ne napušta svoju žrtvu.Drži je u zabludi i sljepilu,tako da ne spozna svoga grijeha.Na taj način se postaje okorjeli grješnik.Ako se ipak krivcu "otvore oči" - kao Adamu i Evi koji se poslije grijeha sakrivaju - sotona ga nastoji pretjeranim stidom i strahom odvratiti od ispovijedi i obraćenja.

Opsjednuće Ima i težih slučajeva.Kada djavao vidi da mu ne koristi obična napast ni bilo kakvo lukavstvo,onda se i on,poput svijeta,služi silom.Katkada upotrebljava samo vanjska sredstva prisile,straši, prijeti i tvorno napada.Ne ulazi u čovjeka,ali ga fizički i nervno iscrpljuje hoteći ga dovesti do kapitulacije (tako je na pr.postupao sa sv.Ivanom Vianey).Teolozi takav način napastovanja zovu "opssesio",tj.opsjednuće.

Još teži je slučaj "possesio" ili posjednuće.Tada napasnik ulazi u nutrinu čovjeka,zagospodari njegovim duševnim i tjelesnim moćima te ih upotrebljava u najodvratnije svrhe.Posjednuti nije više gospodar svojih postupaka.Vlada se abnormalno i govori blasfemno (imamo primjera u Evandjelju).

Slični slučajevi su rijetkost i obično se ne dešavaju onima koji teže za savršenstvom.Terapija spada u kompetenciju hijerarhije.

Vladanje u napasti Već znamo svoju dužnost - obrana i uz cijenu borbe. U težim napastima borba može biti duga i naporna. Bit će tim lakša čim prije je zametnemo.Borbu treba započeti još prije same napasti.Poslovica uči: bolje je spriječiti nego liječiti.Treba dakle izbjegavati napasti i grješne prigode.Napasti su najopasnije kad im se sami izlažemo te kad ih pripuštamo zbog svoje nemarnosti ili preuzetnosti.Sv. Pismo nas opominje:"Tko misli da stoji neka pazi da ne padne" (I Kor 10,12).Stoga su nam potrebiti: budnost ("Bdijte..."),molitva ("...i molite da ne upadnete u napast"),sv.sakramenti(osobito ispovijedi i pričesti) i sakramentali (blagoslovine, znak križa,blagoslov...).

U napasti je najbolje o d m a h se oprijeti ("principiis obsta"), o d l u č n o se boriti,ne mlohavo i napola,ne očijukati s napasnikom (vezano pseto ugrize samo onoga koji mu dolazi blizu),bježati duhom (okrenuti pažnju na dobre stvari) i tijelom (udaljiti se).Upraviti svoju pamet i srce Bogu,te ga zazivati u pomoć.

Poslije napasti su moguća tri slučaja: 1/ako smo pobijedili napasnika: zaslugu nemojmo pripisivati sebi već Bogu.Pretjerano samopouzdanje i precjenjivanje sebe je veoma opasno. 2/Ako smo sagriješili:ne očajavati,odmah se pokajati i čim prije

ispovjediti. 3/Ako smo ostali u sumnji da li smo sagriješili: ne obnavljati u pameti doživljaj napasti,nego se obratiti za savjet ispovjedniku ili duhovnom vodji.

POSEBNE NAPASTI POČETNIKA

Napasti nas prate kroz čitavi život,ali se početnici u duhovnom životu često puta nalaze u nekim posebnim pogibeljima ili napastima.Nisu to uvijek prave napasti,već više opasnosti i poteškoće u kojima se ne znaju snaći pa se izgube,a često i ozbiljno stradaju.

Duhovne u t j e h e i s u h o ć e

Takova jedna pogibelj za početnike jesu k r i v o shvaćene duhovne utjehe i suhoće.Gosp.Bog naime običava dati početnicima[1] izvjesne slatkoće i utjehe u molitvi da bi ih tako privukao na put savršenstva.No onda ih često ostavi i u duhovnim suhoćama i tjeskobama e da bi ih iskušao i učvrstio u krepostima.Kad su puni utjehe i zanosa,početnici krivo misle da su već savršeni,a kad naidju suhoće,smatraju se izgubljenima,nepopravljivima,osudjenima i gube odvažnost.

Utjehe "Duhovna utjeha" se naziva ono duševno stanje euforije kad u pobožnosti osjećamo neku posebnu slast, praćenu čuvstvom radosti i ushita.Osjećamo se sretnima i blaženima,uživamo nutarnji spokoj i mir.Prožima nas neki naročiti duševni zanos i slatkoća,što se prelijeva i na fiziološke funkcije.Stoga se utjehe mogu očitovati i vanjskim znakovima,na pr. jačim kucanjem srca,tronućem,suzama.[2] Kojiput se takova nasla da prenosi i na čulno područje,pa onda postaje pravom napasti.

Duh.utjehe nemaju uvijek nadnaravne izvore.Korijen im redovito moramo tražiti u strukturi ljudske psihe; u kojoj se smjenjuju - poput plime i oseke - raznolika,često i suprotna,duševna stanja.Nakon opojnih zanosa znadu slijediti čemer i gorčina.Neke naravi su posebno sklone utjehama,na pr. one s bujnom maštom,senzibilne,emotivne i optimističke.Previše meke duše su navikle da svuda traže užitak i ugodu,pa i u molitvi.Katkada Bog dozvoljava ili šalje utjehe - tada su vrhunaravne - da nas

1/ Time ne mislimo reći da samo početnici osjećaju duh.utjehe i suhoće.Proživljuju ih takodjer i visoko izgradjene duše (mističke zaruke,mistička noć),ali kod ovih nemaju značaj duhovne pogibelji.Ne samo utjehe već i suhoće su kod nekih svetaca znale trajati jako dugo.Tako su na pr. duh.suhoće pratile sv.Alfonza Liguori 12 god,sv.Ružu Limsku 15 g,sv.Tereziju Avilsku 18 god,sv.Pavla od Križa kroz 45 god.

2/ "Dulciores sunt lacrymae orantium quam gaudia theatrorum" (S.Augustin - Enarr.in Ps.127,10).

njima potakne na pobožnost i revnost. No i sotona se znade nji ma poslužiti da bi lakše zaveo na krivi put preosjetljive i uzbudljive duše.

Nema sumnje da duh. utjehe mogu duši koristiti. One nam zaslađuju molitvu, olakšavaju vršenje pobožnih djela i duhovnih vježaba, omogućuju stvaranje dobrih navika i potiču volju na dobro. Čine nam prijatnim i privlačivim sve ono što je Božje. No isto tako mogu i škoditi zbunjujući neiskusnu dušu, koja drži da je u njima srž pobožnosti, pa često traži slatkoću mjesto Boga. Utjehe zauzmu u duši mjesto Božje, postaju same sebi svrhom. Utvrdjuju mekušce u njihovoj pohlepi za užicima, pa dok su ovi na pr. kadri iskreno plakati nad mukom Isusovom, nisu sposobni podnijeti ni najmanju žrtvicu. Ohole pak duše umišljaju si da su već savršene, ne trude se da napreduju, zanemaruju odricanja a traže priznanja. Kad naidju na teškoće, odmah klonu.

S a v j e t i: 1/ Nikada ne poistovjetiti utjehu i svetost. Ni najveća utjeha nije dokaz svetosti. -2/ Tražiti Boga prije i iznad svega, a ne duhovne slatkoće i utjehe.[1] Nikakav stvor ne može zamijeniti Stvoritelja. -3/ Ako nam Bog sam pošalje utjehe, primimo ih s poniznošću i zahvalnošću. Nikada se s njima hvastati pred ljudima! -4/ Znati i držati na pameti da utjehe ne traju dugo. Post Phoebum nubila!

Suhoće — Kad prodju "utjehe", redovito nastupaju duhovne "suhoće". Mogu trajati dugo, pa i ponavljati se. U tim časovima se gubi radost u pobožnosti i volja za molitvom. Vjera, ufanje i ljubav slabe, a nadolazi umor i dosada. Duša se osjeća potištena i napuštena od Boga,[2] bez trunka veselja i žara. Samo s velikim naporom volje može obavljati uobičajene pobožnosti, a često ih i sasvim napušta. Živi kao u nekome mraku, depresiji, tjeskobi i sumnji. Učitelji duhovnog života takova stanja nazivaju još i pasivno čišćenje, dezolacija, duhovna suša ili duhovna noć.

U z r o c i sličnim pojavama obično se nalaze u nama samima: temperamenat, iscrpljenost, bolest, zamor, neuspjesi, nepravilan stav kod molitve i sl. Katkada su kažna Božja za našu površnost, senzualnost, svojevoljne grijehe i nevjernost milostima. Nekada Bog samo kuša našu vjernost i ustrajnost ili liječi našu mlakost. Sotona se služi suhoćama da nas lakše napastuje ili

---

1/ O. Louis Poullier piše da se - uvaživši ovaj savjet, tj. Bog prije svega - može moliti i željeti duhovne utjehe, i pri tome se poziva na sv. Bernarda (Dictionnaire de Spiritualité, sv. II, dio II, Paris 1953, str. 1630).

2/ To je muka uglavnom savršenih duša (Isus na križu!). Može je osjetiti samo onaj kome je Bog najveća ljubav, onaj koji je prije nosio Boga u sebi i živio u njegovoj milosti. Osjećaj zapuštenosti od Boga su proživljavali mnogi sveci (obe sv. Terezije, sv. Ivan od Križa, sv. Andjela Folinjska, sv. Frano Saleški i drugi).

baci u malodušnost i zdvojnošt.

Premudri Bog dopušta duhovne suhoće za naše d o b r o.Pomoću njih nas otcjepljuje od svake stvorene radosti - bila ona i najduhovnija - da bismo tražili samo Nestvorenu sreću,Njega jedinoga.Suhoće koriste i našoj poniznosti,jer uvidjamo da prijašnje utjehe nisu bile plod naših zasluga.Bolje upoznajemo svoju bijedu i tako se oslobadjamo od samodopadnosti i umišljenosti.Suhoće nam čiste dušu od svih prošlih i sadašnjih nagnuća te potiču na iskrenu i nesebičnu službu Bogu.Jačaju našu volju i njezine skrivene energije.

<u>S a v j e t i</u>: -1/ Ispitati se nije li suhoća možda posljedica neke naše krivice (samodopadnosti,mlakosti,lijenosti,čulnosti,krivih pojmova o pobožnosti...) -2/ Ne tražiti afektivnu pobožnost.Uvjeriti se da je religioznost funkcija prvenstveno uma i volje,a da su čuvstva manje važna. -3/ Ustrajati u dobru, znajući da su dobra djela učinjena bez utjehe i naslade pred Bogom puno zaslužnija.Nikako ne mijenjati dosadašnje dobre odluke.Utjeha će se opet vratiti: post nubila Phoebus! -4/ Sjetiti se da je i Spasitelj okusio iste muke (Getsemani...križ ...).I sveci su proživljavali duhovne suhoće (neke smo spomenuli u posljednjoj bilješci).-5/ Povjeriti se potpuno duhovnom vodji.Baš u tim teškim trenucima vodja nam je najpotrebniji.

N e p o s t o j a n o s t

Pomanjkanje ustrajnosti,prevrtljivost i klonulost značajke su početnika.S tim manama se ne može naprijed.Pače,vuku nas natrag k duhovnom ledištu.

<u>Uzroci</u> Sama ljudska narav je nepostojana,sklona umoru i želji na novotarija.Uvijek iste pobožne vježbe polako dosade.Revnost u krepostima s vremenom popusti,pogotovo ako smo doživjeli neuspjehe i padove.Žrtvice postaju bolne i teške.Napor volje nas zamara,a stalno "posvećivanje" djela se mehanizira,ukoliko se prije toga ne napusti.Toj mani su najviše skloni prevrtljivi značajevi (sangvinici).I ne samo početnici u duhovnom životu.Znade zahvatiti i stare iskusne borce,kao što je bila sv.Terezija Avilska.

<u>Lijek</u> 1. Spoznaja da savršenstvo nije posao časa ili dana,to je zadatak čitavog života.Dugo je i naporno penjanje na "goru blaženstva". -2. Molitva za ustrajnost,koja je ne samo krepost već i milost. -3. Ne propuštati ni jednu dobru odluku ili naviku. -4. Redovito kontrolirati svoje napredovanje (ispit savjesti) da ne bi kliznuli nizbrdo. -5. i veoma važno:odgoj volje!

Ž u r b a i pretjeravanje

Nerazboriti i previše zagrijani početnici iscrpe se i potroše sve svoje energije odmah na početku.Naglo se i nepromiš-

ljeno zalete,previše žure,preskaču stepenice,zaboravljajući da i duhovni život ima svoje zakone razvitka kao i svaki život.Do zrelosti se ne dolazi najedanput i u skokovima. Poletarci,medjutim,pretjeruju u planovima,pokušajima i žrtvama,rasiplju beskorisno snagu,ne znaju strpljivo čekati rezultate i brzo sustaju na pola puta.

Uzroci ovim manama leže većinom u pretjeranom samopouzdanju i precjenjivanju vlastitih sposobnosti.Previše se polaže na svoju snagu i aktivnost,mjesto na milost Božju.Započinju se nepromišljeni koraci i ne traži se savjet duhovnika.Redovito je po srijedi bolesna težnja za novotarijama,originalnošću,vlastitim metodama i forsiranim sjedinjenjem s Bogom.Kod žurbe kao i svih ostalih pretjerivanja se uvijek može otkriti pomanjkanje duhovne discipline,smirenosti i promišljenosti.

Lijek: 1.Potpuni oslon na Boga,odbacivši svaku samouvjerenost i žurbu.-2.Savjet duhovnog vodje u svim važnijim pothvatima.-3.Promišljenost u planovima i staloženost u izvodjenju.-4.Postepenost u radu,bez preskakivanja i naglosti.-5. Obuzdavanje temperamenta i žestine."Brzi konji vrat lome"!

Sv.Toma savjetuje naglima da se koriste svojim i tudjim iskustvima,da dobro izvagaju svoje sile i mogućnosti,te da predvide sve moguće zapreke.(Summa,II-II,53,3).

S k r u p u l o z n o s t 1/

Što je ? Latinska riječ "scrupulus" označuje kamenčić što ga može osjetiti samo najfinija vaga,ili pak onaj kamičak što žulja u cipeli.Na moralnom području skrupulima zovemo bolesno stanje savjesti skrajno uznemirene zbog sitnica. Skrupuloznost je duševna bolest i to posebno na vjersko-ćudorednom polju.Napada uglavnom pobožne duše,željne savršenstva i svetosti.Očituje se u pretjeranom strahu - koji se pretvara u stalnu t j e s k o b u - da i najmanjim sitnicama teško vrijedjamo Boga.Ono što uopće nije grijeh skrupulozna savjest smatra grijehom,sitne pogreške i nesavršenosti drži neoprostivim zlodjelom,a svako pomanjkanje u primanju sakramenata svetogrdjem.Pogotovo je muči stalna bojazan da joj ispovijedi nisu valjane i boji se pristupati sv.pričesti.Skrupulant se stalno muči neprekidnim ispitivanjem savjesti.Njegova savjest je uvijek nemirna,nesigurna i neizvjesna.Sadržaj njegova duha je vječna sumnja.

Skrupulant obično pozna ćudoredna načela i u teoriji znade lučiti zlo i dobro.Poteškoća nastaje kad mora pristupiti djelu.

1/ Ni skrupuloznost nije monopol početnika.Vrlo često je okuse i sveci,pa i u zrelijim godinama i na višem stadiju duhovnog napretka (tako na pr. sv. Ignacije Loyolski). Ipak većinom pohadja mladjarce i početnike.

Kod nekih vjernika skrupuloznost truje svaku misao ili djelo, kako sumnjama prije čina,tako grižnjom i tjeskobom iza čina. Kod drugih opet skrupuloznost nije općenita,nego se odnosi samo na pojedina moralna područja (ponavljanje ispovjedjenih grijeha ili čitavih ispovijedi,uporne nečiste ili bogohulne misli, naročito pri molitvi,porivi na javne ispade i psovku,strah od nedostojne pričesti,opetovanje već obavljenih molitava,suvišna bojazan od sablazni i td...).Skrupuli se razlikuju svojim sadržajem i svojom snagom kod različitih ljudi i u istome subjektu.

Skrupuloznost nije isto što i osjetljiva savjest.Fine i delikatne savjesti znaju dobro razlikovati veliki grijeh od maloga,uvijek slušaju duhovnoga vodju,zabrinute su jedino za slavu Božju i ne osjećaju tjeskobnoga straha.Istina je,nježne ljude više muči savjest nego ostale.I oni se boje ako su uvrijedili Boga,i oni opetuju nevaljale ispovijedi ako su ih učinili,ali to rade uvijek iz opravdanih razloga.

Skrupulanti,naprotiv, a: ne znaju razlikovati veliki i mali grijeh; b: ne podlažu se rado odlukama ispovjednika,tvrdoglavi su i ne daju se lako uvjeriti; c: žive u strahu radi ugroženog spasa svoje duše,a ne zbog uvrede Boga (uopće su previše zaokupljeni pitanjima grijeha i spasa,a malo onima ljubavi i slave Božje); d: u duši skrupulanta vlada trajni nemir i strah,njegova savjest luta kao ladja bez kormila.

Skrupuloznost moramo lučiti takodjer i od prolaznih vjersko moralnih kriza što ih proživljava skoro svaki vjernik u posebno teškim životnim prilikama (pubertet,izbor zvanja,vjerska konverzija,ćudoredna katarza).One su normalne i kratkotrajne kao proljetne oluje iza kojih još jače blista vedrina neba.

Uzroci skrupulima mogu biti raznoliki: 1/ najprije fizički: psihopatska konstitucija,funkcionalni poremećaj,živčana slabost.Nervi su umorni,napeti i razdraženi,te nisu u stanju da se oslobode fixnih ideja. 2/ karakterni: sitničavi,tvrdoglavi i nepoučeni duhovi koji vide u Bogu samo strogoga suca,traže dlaku u jajetu,imaju krive pojmove o svetosti,oslanjaju se isključivo na vlastiti sud i ne uvažuju savjete ispovjednika. 3/ moralni: stari neokajani grijesi i loše ispovijedi. 4/ nekada skrupuloznosti doprinose i vanjski uvjeti: strogi odgoj,oštre zapovijedi,rigorozni ispovjednik,jansenističko štivo i sl.

Osim navedenih naravnih uzroka mogu se kojiput pridružiti i nadnaravni.Bog dopušta skrupule ili da nas kazni za našu oholost,samodopadnost i slabe ispovijedi ili da nas ovom kušnjom pouči poniznosti i savjesnosti u radu,pa da nas tako podigne na viši stupanj savršenosti.Sotona pak znade iskoristiti ovu našu duševnu slaboću da baci tjeskobu,nemir i sumnju u srce,da nam ogorči primanje sakramenata,da izgubimo pouzdanje u Boga ili da - kad već ne postoji materija za grijeh - barem formalno sagriješimo.

Posljedice skrupuloznosti su teške i veoma opasne: čovjek oslabi duševno i tjelesno,osobito na živcima;posta je neuravnotežen i nesiguran,ne zna kamo će sa svojim očima ili rukama;pati od halucinacija,fobija i vazomotoričkih smetnji (znojenje,lupanje srca,tlak,nesanica,loša probava i sl.);progone ga prisilne misli,slike i pokreti (opsesije,fiksne ideje,tikovi[1]);nesposoban je da zdravo sudi i ocjenjuje svoja djela; pretvara se u egocentrično i nepovjerljivo biće;tuži se na sve i sva,pa i na Boga;trošeći svu energiju na sitnice nema snage da se odupre teškim grijesima (kad skrupulant padne u očaj,zna će postati laxistom,pa čak i bezbožnikom).

Pod vodstvom ispovjednika i uz uvjet da se prihvati kao kušnja sa strane Božje,bolest skrupula može postati i korisna duši.Ona će iskrenome i poslušnome pokorniku pomoći da očisti svoju savjest od prijašnjih pogrešaka i propusta,da postane ponizniji i poučljiviji,te da pročisti svoj nutarnji život i svoje nakane.U borbi sa skrupulima se duša oslobadja od legalizma i formalizma,bolje upoznaje Božje očinstvo i ljubav,te izbacuje strah iz svoga religioznog rječnika.U svakom slučaju uvidja da se prava pobožnost ne sastoji u duhovnim utjehama.

Lijek Kad je očito da je skrupuloznost nastala zbog psihofizičkih razloga,onda se treba obratiti katoličkom psihijatru.Ali uvijek je najbolje početi s dobrim ispovjednikom.Ako to bude potrebno,on će nas sam uputiti liječniku.Govoreći jasno i praktično: za skrupuloznost postoji jedan jedini lijek,ali siguran - potpuno povjerenje i posluh svome ispovjedniku.Apsolutni posluh.Ništa drugo ne pomaže.

No skrupulantu prijeti još jedna velika pogibelj: on naime obično misli da ga njegov ispovjednik dovoljno ne razumije i da ne shvaća težinu njegova stanja.Stoga napušta svoga redovitog ispovjednika pa traži drugoga.Nezadovoljan ovim,obraća se trećemu i td.Upravo u tome je tragedija: on treba vodju,živo osjeća tu potrebu,žudi za vodičem,ali opet sumnja i sumnja.Pravilo: skrupulant ne smije mijenjati svoga ispovjednika!

NESAVRŠENOST

Osim grijeha - sa svim njegovim korijenjem i izdancima - našu svetost onemogućuju ili koče razne nesavršenosti.Kako je savršenstvo punina svih potrebnih odlika,tako je i nesavršenost nedostatak neke dužne ili moguće odlike.Nesavršenost može biti objektivna,tj.bez naše krivice,ili pak subjektivna,plod moralne slaboće.

1/ Skrupulant je svijestan njihove bezrazložnosti i štetnosti. One ga bole i muče.Žarko želi da ih se riješi,ali je nesposoban da to izvede.Odatle još veća patnja.

Pojam Put savršenosti isključuje svaku svojevoljnu nesavršenost. Naglašujemo "svojevoljnu" jer - dok smo ljudi - uvijek ćemo biti izloženi slabоćama i nedostacima što prate ljudsku narav. Ono što je ljudsko nužno mora biti i nesavršeno. Glavno je da se ne mirimo sa svojim nedostacima. Inače bi oni postali subjektivne, dakle hotimične nesavršenosti, a to je onda pravi grob svetosti.

Sve hotimične ćudoredne nedostatke nazivamo općenito moralnim nesavršenostima, a posebno onda kad se njima krše božanski zakoni. Unutar njih, asketska nesavršenost pokazuje da ne slijedimo niti božanske savjete, primljene na razne načine. (Jasno: ako smo se zavjetovali na vršenje evandjeoskih savjeta, onda je savjet postao zavjet i obavezuje nas pod grijeh, pa nije više obična nesavršenost). Neispunjavanje savjeta ili svijesni izbor manjeg dobra namjesto većega jest pozitivna nesavršenost. Nehotični prekršaj Božjih i crkvenih savjeta ili nesvijesni izbor manjega dobra pred većim otkriva negativnu nesavtšenost.1/

Moralne i asketske nesavršenosti potječu općenito iz slabosti ljudske naravi, a posebno iz slabosti volje. Nisu čin zloće, ali su pomanjkanje žara i revnosti, ukratko: ljubavi. Obično naša ograničena pamet ne zna procijeniti pravu vrijednost dobara, a volja sudjeluje u krivnji lošim izborom vrednota, pa bira manje dobro mjesto većega.

Vrednovanje Nesavršenosti po sebi nisu grijeh, niti maleni.2/ Grijeh se, naime, nalazi uvijek na liniji zla i više-manje svijesnog odvraćanja od Boga. Nesavršenost je pak na liniji dobra, a sastoji se u tome što smo propustili da neko dobro učinimo još bolje.3/ Kad smo učinili zlo ili propustili učiniti dužno dobro, onda je to grijeh (veći ili manji, prema poznatim kriterijima o težini grijeha). Ako smo pak učinili dobro, aline s dovoljno mara, ljubavi, zalaganja i prave nakane, onda je

---

1/ Nesavršenost je relativan pojam, pa stoga na ovom polju terminologija nije ustaljena. Nesavršenost u sebi nije moralno zlo - onda bi bila grijeh - i zahvaća područje indiferentnoga i dobroga. U poredbi s nekim većim dobrom znači manje dobro. Na pr. izvadio sam novčanik da podarim siromaha. U njemu su samo dvije novčanice, od 1oo i 1ooo din. Dobro će biti ako mu dadnem 1oo din, još bolje ako darujem 1ooo, a najbolje ako sve. Svaka manja svota pokazivala bi moju nesavršenost. Posebno je pitanje: da li sam uvijek dužan činiti ono što je savršenije?

2/ U tome svi moralisti nisu složni. Većina zastupa gornje mišljenje. Ipak ima dosta onih koji tvrde da su svojevoljne nesavršenosti uvijek (maleni) grijeh. Tako: Ranwez E., Vermeersch A., Elter E., Tonneau J., Rolland E., Sanchez M., Gonzalez M. C., Lottin O. i dr.
3/ A. Royo Marin - Teologia della perfezione cristiana, ed. III Paoline, Roma 196o, str. 369).

to nesavršenost.Isto tako pokazivalo bi nesavršenost i svjesno neizvršavanje nekog evandjeoskog savjeta.1/ Sv.Pismo znade ne samo za grijehe već i za nesavršenosti.Na njih je mislio Isus kad je rekao da i "pravednik padne sedam puta na dan".

Premda smo nesavršenost metnuli na liniju dobra (što ona objektivno i jest),ipak svojevoljno propuštanje boljega ne može biti bez subjektivne krivnje.Stoga poznati moralist J.Leclercq piše:"Ne biti savršen znači nositi u sebi neko zlo (manjak onoga što bi morao imati).Nesavršen čovjek predstavlja mješavinu dobrote i zloće".2/ Slično misli i asketičar O.Zimmermann:"Iako nesavršenosti nisu grijeh,ipak su u suprotnosti s voljom Božjom...Sveci ih mrze kao grijeh."3/ Zar nam se onda ne nameće d u ž n o s t odstraniti iz svoga vladanja svaku nesavršenost,tj.birati uvijek ono što je savršenije? Prije svakog odgovora moramo napomenuti da čovjeku nije moguće uvijek činiti ono što je apsolutno savršenije.Stoga ovdje mislimo na relativno savršenstvo,tj. na ono što nama,ovdje,sada,u ovim okolnostima izgleda najbolje.Ako želimo čisto legalistički odgovor na postavljeno pitanje,evo ga: nismo dužni uvijek birati i činiti savršenije tako da bi takav propust bio grijeh.

No kršćanin - pogotovo asketa - ne promatra svoj odnos prema Bogu prvenstveno kroz okvire zakona,nego ljubavi,milosti, svoga posinaštva.Gledajući tako na stvar pravilni asketski odgovor na gornje pitanje glasi: da,dužni smo raditi ono što je savršenije.Iz mnogih razloga: a/Postoji opća dužnost svih kršćana da teže za svetošću (vidi str.30).Težiti za svetošću znači: po mogućnosti uvijek činiti ono što je savršenije.Dakle... b/Naša osnovna moralna dužnost je postizavanje konačnog cilja života.Ako svijesno propuštamo neko bolje sredstvo do njega, zar to ne znači izvjesno omalovažavanje svoga Cilja? c/A taj Cilj,radi kojega sám stvoren,nije neki mrtvi nišan što ga mogu promašiti bez odgovornosti i posljedica.To je moj Otac.Odričući se savršenstva,odričem se Oca.Prezirući savršenstvo,prezirem njegovu ljubav. d/Znamo dobro da je ljubav glavna kršć.zapovijed,jedini zakon askeze,forma i norma savršenstva.Kolikogod nas veže ljubav,toliko nas obavezuje i biranje boljega,onoga što je Ocu draže.4/ Svijesno biranje nesavršenijega je dokaz naše sebičnosti i pomanjkanja plemenitosti. e/Da bi se lakše posvetili,Bog nam dariva milosti koje su temelj i pravilo

---

1/ Shematski rečeno: veliki je grijeh kršenje nekog velikog božanskog zakona,mali grijeh je kršenje nekog malog bož.zakona,a nesavršenost je kršenje nekog bož.savjeta ili pak nemarno vršenje dobra.Dakle oglušenje zovu milosti.Manjak svete ljubavi.
2/ "Moralka i metafizika",Bogosl.Smotra,br.1.g 1966,str.9.
3/ "Lehrbuch der Aszetik",Freiburg 1932,str.93.
4/ Sv.Toma rješava pitanje ovako: na planu akcije nismo dužni činiti uvijek ono najbolje moguće, ali to jesmo na planu ljubavi (v. In Evang. Matthaei,19,12).

našega nadnaravnog života.U nekim prigodama i našim posebnim životnim situacijama - na pr. izbor zvanja - nije moguće odbiti milost bez odgovornosti grijeha.Zakon milosti je rast i napredak.Mi se vladamo po tom zakonu jedino onda kada biramo savršenije. f/Kad mi moja savjest kaže: ovo dobro je sada i ovdje najbolje za tebe,a ja ga odbijam i odlučujem se za manje dobro,zar nisam time povrijedio svoju savjest? Hoće li me ona i nadalje učiti najboljemu ako ga ja odbijam?[1/]

Svijest dužnosti ne uključuje u sebi prvenstveno neku obavezu radi kazne (legalizam),niti radi grijeha (moralizam).Dužnost počiva na ljubavi.A ljubav nas vodi Savršenome samo preko savršenih čina.

Posljedice Prihvaćena nesavršenost se nalazi na samoj granici (malenog) grijeha.Tako su blizu da ih nije moguće uvijek razlikovati.Svojevoljna nesavršenost je neprijatelj milosti i uvod u griješni život.Sušta je suprotnost kršćanskoj ljubavi,a i svim ostalim krepostima,napose plemenitosti i razboritosti.Velika je smetnja savršenstvu i svetosti.Sve dok smo navezani na bilo koju hotimičnu nesavršenost,ne može biti ni govora o stapanju naše volje s voljom Božjom.

Naše moralne nesavršenosti su naročito opasne kad postanu običajem i navadom. N a v i k e znatiželje,govorljivosti,sjetilnih simpatija,taštine,slobodarstva,pa sitni komoditeti,povlastice i privezanost k stanovitim stvarima i običajima - sve su to niti koje nas privezuju zemlji i smetaju nam u letu prema nebesima.Dobro veli sv.Ivan od Križa: što pomaže ptici ako je vezana tankom uzicom a ne debelim užetom? Doklegod je vezana bilo čime,letjeti ne može.Ako želi poletjeti u visine,mora se osloboditi svake veze.("Salita",I.11,3).Doduše,lakše je prerezati uzicu nego uže.No ipak je treba jednom prerezati! Tek u stanju slobode ptica može letjeti.Duša koja je vezana ma i najtanjom niti nesavršenstva nije u stanju duševne slobode.

(Eto,tu se krije najglavniji uzrok zašto mnoge Bogu posvećene duše ne postanu nikada svetima.Same su se sapele sitnim uzama navika,komoditeta i naklonosti koje ih vežu uz ovu zemlju.)

Lijek 1/Najprvi lijek je upoznavanje vlastitih nesavršenosti. To ćemo postići preko ispitivanja savjesti,naročito posebnog ispita savjesti,kojemu je svrha da nam otkrije sve naše slabosti.Kod upoznavanja naših nesavršenosti mogu nam pomoći i

1/ Evo mišljenja Häringova:"Se la virtù della prudenza dicesse chiaramente che questa determinata possibilità di bene è hic et nunc la più conveniente e quindi la migliore,a mio parere egli non può scegliere un' azione meno buona senza offendere in qualche modo la sua coscienza, perché questa azione sarebbe scientemente imprudente" (La legge di Cristo, svezak I. Brescia 1957. strana 187-188).

drugi: ispovjednik,starješina,prijatelj,suradnik na poslu,ukućani i td. -2/Redovito ispovijedanje svih nesavršenosti je sjajan način da ih se riješimo.Tu nam priskaču u pomoć i sakramentalne milosti. -3/Odvažna odluka da radim uvijek ono što je bolje i savršenije.To je herojska odluka,koja mora biti dobro promišljena i na Boga oslonjena.Neki su sveci pravili i zavjete u tom smislu (što se ne preporuča bez savjeta duhovnog vodje). -4/Raditi uvijek iz najboljih motiva,s čistom nakanom,a nikada po svojoj ćudi,ukusu i mušicama. -5/Tko se želi riješiti svojih nesavršenosti neka se često pita: što bi Isus na mome mjestu učinio?Vjerno nasljedovanje Krista vodi savršenstvu.

ANOMALIJE

Subjektivne moralne nesavršenosti,što smo ih malo prije proučili,nespojive su sa svetošću.Da li isto vrijedi i za objektivne ili fizičke nesavršenosti? Jesu li one zapreka kršćanskoj svetosti?

O b j e k t i v n e nesavršenosti,za koje nismo krivi - pa ih stoga zovemo i fizičke za razliku od moralnih - nisu potpuna zapreka savršenstvu,ali su ipak smetnja.Ako su p s i h i č k e naravi,mogu biti veća smetnja,ako su t j e l e s n e prirode,daleko manje smetaju.Pače - u stanovitim uslovima - mogu biti na veliku duhovnu korist.Sva trajna duševna i tjelesna bolesna stanja,jer nisu u skladu sa zakonima zdravlja, zovemo anomalijama.

Tjelesne anomalije

Tjelesne anomalije su trajni deformitet naših tjelesnih organa.Razlikuju se od običnih bolesti po tome što su trajna i neizlječiva somatska izobličenja,usljed kojih ne možemo ispravno ili nikako vršiti svoje organske funkcije.Mogu biti anatomska (rahitis,uzetost,sakatost,hromost,grbavost i sl.),nervna (paraliza,epilepsija,upale) ili osjetilna (sljepoća,gluhoća,njemoća,mucavost) oboljenja.

Dok ostaju samo tjelesni defekti,takove anomalije nisu nikakva zapreka svetosti.Rado prihvaćene kao dar Božji i kršćanski snošene izvor su mnogih zasluga i milosti.I na njih se može primijeniti sve ono što će biti rečeno o vladanju u bolesti. Mnogim svecima su upravo one pomogle da se popnu do vrhunaca savršenstva.

Postaju opasne za duhovni život kad se prenesu na duševno polje.Ako se pretvore u duševne anomalije - što je lako moguće, jer je čovjek psihofizičko jedinstvo - mogu biti ozbiljnom zaprekom svetosti.Stoga ćemo obratiti glavnu pažnju duševnim anomalijama.

Duševne anomalije

Kad o njima govorimo,iskrsavaju tri poteškoće.Najprije nije uvijek očit prijelaz izmedju normalnoga i abnormalnoga.Mnogo puta nismo ni za sebe ni za drugoga sigurni da se nalazimo u granicama normale.Kako

ljudi sve više podliježu duševnim bolestima i te granice sve više blijede,katkada i nestaju.Postoji tendenca da bolesno stanje postane normalno stanje. Zatim: sve te anomalije se medjusobno ispreplićú,nije ih lako razlučiti.Često nastupaju u društvu,u rojevima,solidarno.Nastaju čudne komplikacije.Konačno: postoji i poteškoća znanstvene naravi.Do danas nam psiholozi i psihijatri još nisu dali jedinstvenu nauku i terminologiju o duševnim bolestima.1/ Odatle nesigurnost kako dijagnoze tako i terapije.

Sigurno znamo da sve duš.anomalije imaju samo naravne uzroke,koji se dadu klinički ustanoviti (oligofrenija,infekcije,intoksikacije,alkohol,droge,skleroza,oboljenje žlijezda,organski poremećaji,sukob s okolinom,loš odgoj,hereditarnost,osjećaj krivnje i td.).Nemaju direktne veze s mističnim i uopće nadnaravnim pojavama,kako to krivo misle racionalisti i evolucionisti.Religiozni život blagotvorno utiče na duševno zdravlje.Iskreni vjernik nalazi u svojoj vjeri veliku snagu i spasonosnu utjehu.2/ Katolički sveci su bili duboko religiozni a mentalno zdravi,staloženi i sretni ljudi.Tkogod je imao sreću da dodje u dodir s nekim svetim čovjekom,odmah je uočavao njegovu duševnu ravnotežu.Poneke psihopatske pojave kod pojedinih asketa (na pr.o.Surina ili Marije de Vallees) nastupile su zbog prirodnih uzroka.Kršćanska askeza niti je plod kakve anomalije niti radja anomalijama.

A može li jedan psihopata postati krepostan i svet čovjek? Može,ukoliko nije potpuno abnormalan i ako je u stanju da se služi svojim razumom i voljom.3/ "Moralni ludjaci" i oni koji su podložni urodjenim i potpunim anomalijama (sve teže forme ludila i kretenstva) nisu sposobni za milosni život.Milost se ne gubi fizičkim nedostatkom, već samo moralnim.Pravednik ostaje u ljubavi Božjoj i nakon što je izgubio normalu.Ako je pogodjen nekom posebnom anomalijom,u njezinoj domeni je duhovno paraliziran,ali izvan njena domašaja može se vladati normalno. Ako je pak pogodjen nekom općom anomalijom koja dozvoljava tzv. "lucida intervalla",u kojima je bolesnik sposoban da ljubi,može napredovati u milosti i postizati ćudorednu svetost.Ukratko: tko je sposoban,i ukoliko je sposoban,za razumne,voljne,slobo-

---

1/ Da se upozna konfuzija na tom polju,dosta je pogledati priručnik za psihijatriju što se rabi na medicinskom fakultetu u Zagrebu (Lopašić-Betlheim-Dogan: Psihijatrija,II.izd.Medic.knjiga,Bgd-Zgb 1961.)

2/ Ne postoje tzv."religiozne psihopatije" ili "vjersko ludilo". Postoje samo psihopati koji ispoljavaju svoju bolest na religioznom području ili pak tamo traže olakšanje.

3/ "Santità e follia non sono incompatibili nello stesso soggetto" (Marcozzi Vittorio - Ascesi e Psiche, ed. Morcelliana, Brescia 1958, str.190).

dne,moralne i nadnaravno-zaslužne čine,sposoban je i za duhovni život,tj.svetost.[1]

Za abnormalne vrijede ista pravila i sredstva posvećenja - uz pametnu i razboritu primjenu,razumije se - kao i za normalne.Kako organske bolesti tako i duševne mogu biti "križ", tj. kušnja,sredstvo ispaštanja i otkupljenja,prigoda za zasluge.Psihopatove boli,makar imale imaginarne uzroke,nisu ništa manje subjektivno realne,dakle zaslužne.Bolesnik se može posvetiti ne samo usprkos njima nego čak i pomoću njih.[2]

Psihoze Liječnici uglavnom dijele duševne bolesti na dvije velike grupe: psihoze i neuroze.

Psihoze su duševne bolesti u pravom smislu riječi.Glavna im je oznaka da zamračuju svijest,potpuno ili djelomično.One takodjer paraliziraju volju,a čuvstva rasplamsavaju do paroxizma ili sasvim gase.Psihoze mogu biti shizoidne,hipotimne,hipertimne,cikloidne,epileptoidne i opsesione naravi.Proizvode (teške) poremećaje u našem opažanju,predočavanju,pamćenju,mišljenju,rasudjivanju,zaključivanju,osjećanju,htijenju,govoru i radu.Najpoznatiji oblici psihoza su: idiotizem (somatogeno bezumlje),oligofrenija (moždana zakržljalost),shizofrenija (rascjep svijesti),ludilo (dementia precox et senilis),delirij (bunilo),manije (preuzbudljivost),depresije (apatija,melankolija), abulija (bolest volje),moralno ludilo ("moral insanity",moralna bešćutnost,degenerici),paranoja (bolesna egzaltacija,umišljaj proganjanja),halucinacije (utvaranja) i razne sexualne perverzije.

Blaži oblik psihoze je psihastenija.Ona predstavlja lakše odstupanje od normale.Kod nje nema pravog pomračenja svijesti. Bolesnici zadržavaju svoju razumnost,svijesni su svoje bolesti, žele se izliječiti,ali im to ne uspijeva.Najviše je pogodjena voljna i čuvstvena strana psihe.Uzroci su većinom psihogeni. Evo najobičnijih psihastenija: afazija (poteškoće govora),agnozija (zaboravljanje),hipohondrija (sjeta),megalomanija (umišljena veličina),mitomanija (izmišljanje),fixne ideje (jedna jedina misao ovlada dušom),komplexi (nutarnji neriješeni problemi),fanatizam (ideološka zagriženost),involucija (proces starenja) i td.

Psihoze onemogućuju duhovni život,a psihastenije ga jako otešćavaju.

1/ Tu se najbolje vidi kako je savršenost širi pojam od svetosti. Abnormalni čovjek ne može nikada biti savršen.

2/ Isusovac J.de Tonquédec veli ovako: "Les anormaux se sanctifient parallèlement à leurs anomalies, sans qu'il y ait interférence de celles-ci dans la sanctification. Ils peuvent se sanctifier par leurs anomalies mêmes "(Dictionnaire de Spiritualité, svezak I,Paris 1937,str.687).

Neuroze Neurozom nazivamo abnormalnu reakciju na normalne podražaje. Svijest bolesnika ostaje zdrava, ali njegov odnos prema svijetu postaje nezdrav. Pravilna komunikacija na relaciji ja - svijet poremećena je. Procesom "potiskivanja" više je naglašen potsvijesni život. Neuroza je kao neko neprobavljeno iskustvo. Uzroci su joj više vanjski (neadaptacija okolini) nego nutarnji. Nekada se je krivilo živce zbog loše veze subjekt-objekt (živac=neuron). Najobičniji uzroci što vode do neuroza jesu: sukobi u obitelji, društvu, školi, zvanju, odgojne pogreške, napeta atmosfera, traume, razočaranja, neuspjesi, neshvaćanja, strah od rada i odgovornosti, iscrpljenost, stambene i radne neprilike, ratna stradanja i sl.[1] Kad se bolesnik ne osjeća doraslim svojim zadaćima, onda si traži spas bijegom u bolest. Neuroze obično počinju već u djetinjstvu, a najviše se ispoljuju u mladenačkim i zrelijim godinama.

Najraširenije neuroze su: skrupuloznost (o kojoj smo već govorili), fobije (tjeskobe, bezrazložni strah), opsesije (prisilne misli, slike i predočbe), pedantnost (sitničavost), histerija (mušičavost) i razne profesionalne neuroze.

Neurastenija je blaži i neodredjeni oblik neuroze. Nema nikakve organske promjene i obično je bolesnik nije ni svjestan. Očituje se najviše u stalnom zamoru i živčanoj iscrpljenosti. Simptomi su joj: nesanica (ukoliko pacijent spava san mu ne donosi okrepe, ujutro se osjeća umornijim nego navečе), uporna glavobolja, rastresenost, zaboravnost, nesposobnost koncentracije, osjetljivost, razdražljivost, slab apetit, loša probava i td. Neurastenik ne voli društvo, rado samuje, osjeća neko nutarnje nezadovoljstvo. On iskreno teži savršenstvu kod sebe i drugoga.

Neuroze su samo smetnje, ali nikako zapreke svetosti. Izrazito jake neuroze, osobito kad je bolesnik prepušten sam sebi ili živi u neprikladnoj okolini, mogu dovesti do teških psihopatija. Iako imaju poteškoća, neurastenici su podatni duhovnom usavršavanju, osim ako nisu stekli krivo uvjerenje da njihova "nervoza" opravdava sve excese i oslobadja ih od asketskih nastojanja.

Histerija Radi svoje raširenosti medju tzv. "pobožnim" ženama dvije duševne bolesti zaslužuju posebni spomen. To

1/ Jedan veoma čest primjer kako se stvaraju neuroze: djak polaže ispite. Precjenjivao je svoju inteligenciju i pamćenje, nije se trudio ni učio, a očekivao je uspjeh. Na ispitu je imao tremu i nemirnu savjest, pao je. Mjesto da uvidi svoju krivnju i nastoji oko popravka neuspjeha (što bi bila normalna reakcija), on svaljuje krivnju na drugoga (profesore, drugove), poziva se na bolest (trema, glavobolja, nervoza) i umišlja neku urotu proti sebi (antipatija, mito, protekcija i sl.). Ako se slučaj ponovi više puta - sa svojim posljedicama: gubitak razreda ili škole, sramota, strah od roditelja i td. - neuroza je gotova.

To su histerija i halucinoza.

Histerija je jako raširena neuroza,osobito medju ženskim svijetom ali joj plaćaju danak i muškarci.Ona je egocentrična reakcija bolesnika na emotivno-imaginarnoj bazi.Inteligencija mu je netaknuta,ali smisao za realnost i istinu pokvarena.Mašta histerika je hipertrofirana.Volja je doduše željna dobra,ali preslaba za samoodricanje i ustrajnost.Htjela bi naime postizati uspjehe putem "kratkog spoja".Po svom temperamentu je histerik impulzivan,rob svoje čuvstvenosti,stoga i mušićav.1/ Život mu je san,a snovi život.Uvijek misli na sebe i hoće da bude centar pažnje.Ako mu to ne uspijeva realnim vrlinama,utječe se svojoj i tudjoj imaginaciji,jer su mu voljnokritičke sposobnosti slabe.Počne sugestijom i varanjem drugoga,a svrši autosugestijom i varanjem sama sebe.Umišlja,izmišlja,glumi,pravi scene,pretjerava,hoće da frapira.Pod svaku cijenu traži sućut i pažnju,pa stoga exibicira bolestima i napadajima.Histerik posjeduje sposobnost pretvaranja duševnih bolova u tjelesne simptome (tzv.konverzioni simptomi).Tako on može doživljavati hipersensibilna i anestetična stanja,napadaje plača i smijeha,grčeve,vaskularne mrlje,izljeve i čireve,oštru glavobolju, drhtanje,kljenut,poremećaje vida,sluha i govora.No svi ti ispadi se dogadjaju uvijek pred svjedocima,gledaocima,publikom. Teatar!

Ne smijemo zaključiti da su histerici neki varalice i simulanti (onda ne bi bili bolesnici!).Oni većinom vjeruju u ono što govore,rade i glume.Oni bi htjeli biti iskreno dobri,ali smatraju da se dobrota i svetost mogu "namjestiti".To su neka vrsta iskrenih farizeja.Oni ne znaju na drugi način pokazati i dokazati svoju vrijednost, u koju su najiskrenije uvjereni.Poslije kriza,u normalnim stanjima,oni se i ne sjećaju "scena", a pogotovo njezina sadržaja.Često puta su religiozni,a kako su redovito mitomani,nije im težak skok u vidjenja,objave,halucinacije i stigme.Vole sve ono što je čudesno i mistično.Iako ne posvema,ipak su moralno odgovorni za svoja djela.

Histerija je nespojiva sa svetošću.No ima dosta slučajeva da histerici u svojim normalnim stanjima iskreno mole,žive kreposno i teže savršenstvu.Dadu se uposliti u crkvene i karitativne poslove,koji iziskuju najveće žrtve,bez ikakve druge nagrade do li "priznanja".Ipak su sposobni za izvjesni duhovni život uz dva uvjeta: da se oslobode svoga egocentrizma i pre-

---

1/ Benigar ovako portretira histerika: "In genere,temperamentum praevalet supra characterem,vita instinctivo-affectiva supra vitam intellectualem, imaginatio supra rationem et bonum sensum practicum.Saepe ostendunt nobiles et mysticas aspirationes.Quandoque evolvunt singularem actuositatem in arte aut societate humana,praesertim ii,qui pollent magnis dotibus intellectualibus et affectivis.In aliis autem hystericis manifestantur tendentiae ad pravitatem,imo ad delicta."(Theologia spiritualis,II.izd.599).

puste duhovnom vodstvu.No upravo tu je problem:kako ih osloboditi od njihova egotizma i uvjeriti da su bolesnici? Lako je doći na kraj njihovim krizama - dosta je ukloniti "publiku",ali to nije uvijek izvedivo (u obitelji,crkvi,redovničkim zajednicama).Histerici u načelu žele duhovno vodstvo,naime tako da budu vodje svome "vodji"! Sve je u redu dok ih duhovnik sluša. Zbog bilo kakve sitnice,koja je kadra povrijediti njihovu taštinu,spremni su mu postati najvećim dušmanima i ocrnjivačima. Veoma opasno je primati njihove darove,povjerenja,pisma.Naivni svećenik može lako postati statistom na njihovoj pozornici, upasti u razapete zamke i upropastiti svoj dobar glas.Dobro je rečeno da su histerici "crux pastorum et scandalum fidelium".

Halucinacije

Halucinanti su mnogo rjedji od histerika,no ništa manje opasni.I kod njih su brojčano jače zastupane žene.Idealna nadnaravna bića i drugi ljepši svijet su najprimamljiviji objekti halucinoza.Stoga rado izbijaju baš na religioznom području.

Halucinacija je psihoza prividjenja.Bolesnik vidi i čuje ono što postoji samo u njegovoj bolesnoj mašti.Njegova osjetila rade "naprazno".Imaju senzaciju osjeta,čiji predmet i uzročnik ne postoji.Uvjereni su da njihova prividjenja odgovaraju zbilji.Svoje iluzije,utvare i "vidjenja" oduševljeno serviraju drugima.Nekada "vide i čuju" neki odredjeni "predmet" (lik, glas,slika),a nekada nešto nejasno (šum,obris,miris,dodir).Kojiput "ono" zapažaju samo jednim ćutilom ili pak s više njih. Vidjenje može trajati duže ili kraće vrijeme,ali vizionarstvo je trajna sklonost,bolesno stanje,psihoza.Koliko puta smo sretali ljude i žene koje su "vidjele" Isusa i Gospu,"razgovarale" sa svecima i "čule tajne glasove"? I koliko puta su dobivene "poruke" bile važne,čak i sudbonosne za Crkvu i čitavo čovječanstvo? I koju li smo svetu srčbu izazvali kad im nismo vjerovali? Ovi dragi siromašni bolesnici nisu uvijek neuki i obični mali ljudi.To mogu biti i poznati velikani.1/

Kad jako sugestivne osobe naidju na sugestibilnu publiku, one joj mogu nametnuti svoje umišljene vizije,pa onda nastaju tzv.kolektivne halucinacije.Dobro su nam poznate iz povijesti, a bili smo im svjedoci i u našim danima ("Gospe na staklima"!). Veoma su pogibeljne za pravi religiozni osjećaj i duhovni život uopće.Budimo skupa sa sv.Crkvom mudri i oprezni kod razlikovanja pravih i krivih vizija.Vizije nadnaravnih stvarnosti su moguće.One su posebna i rijetka milost,povlastica svetih duša.

1/ Tako je poznati talij.pjesnik T.Tasso vidjao svoga"genija zaštitnika"(Marcozzi,op.cit.str.187).Halucinacije su imali Goethe,Puškin,Verlaine,Musset,Cromwel,Rousseau,Poe,Gogolj,Nerval, Dostojevski,Luther,Pascal,Comte, van Gogh, Mozart, Lenau i dr.
(Stanojević dr.Vl. - Tragedija genija,izd. Medic. Knjiga,Beograd-Zagreb 1960).

Halucinoze nije lako odstraniti,a ni halucinante vratiti zbilji.Od ove bolesti će nas očuvati poniznost,poučljivost i odanost crkvenom učiteljstvu.Nećemo nikada težiti za religioznim senzacijama i čudesnim fenomenima.Stare svetačke legende,a i mnoge moderne hagiografije,čitat ćemo trijezno,cum grano salis.Više ćemo vjerovati Crkvi nego sebi: "Da i sam andjeo s neba dodje..."

Terapija Ne možemo ulaziti u pojedinosti liječenja svake duševne bolesti.Navest ćemo samo glavna psihoterapeutska načela:

-1. Čim opazimo kod sebe - ili nas na to drugi upozore - znakove duš.rastrojenosti,moramo se odmah dati liječiti.Velim:dati se liječiti,a ne: sam se liječiti.Treba provesti dvije vrste liječenja: a/ duhovno preko duhovnog vodje.Time treba svako započeti: otvoriti ispovjedniku dušu i srce.Često su naši problemi,zadaci i potrebe vrlo teške a sile slabe.Nebeski Otac će nam pomoći preko duhovnog oca.Kada duhovnik uvidi da nam je potrebna i liječnička pomoć,on će nas uputiti i na b/ medicinsko liječenje kod katoličkog psihijatra,koji je dobar vjernik i stručnjak.U njega moramo imati puno povjerenje.On će potražiti uzroke naših anomalija,pronaći dijagnozu i odrediti metode liječenja (uvjeravanje,hipnoza,sugestija,psihoanaliza,trening, kemoterapija,psihokirurgija i sl.).[1/]

-2. Biti odvažan,ne misliti: izgubljen sam,propao čovjek,ruševina.To nije istina,mnogi su psihopati ozdravili.Komplex manje vrijednosti mi samo škodi.Uostalom i nema mnogo sasvim normalnih ljudi.Skoro svaki je u nečemu nastran.Mnogi slavni ljudi su bili neurastenici,a neki i teški duševni bolesnici.

-3. Poštivati pravila duševne higijene: čestit i krepostan život,preventiva,san,odmor,zdrava ishrana,gibanje na svježem zraku,vježbe disanja,prijateljska okolina,smisao za stvarnost i td.Kad je moguće,treba promijeniti nezdravu okolinu,Ako to nije moguće,treba joj se prilagoditi,zavoljeti svoj posao.Stičimo dobre navike,jer će nam one dobro doći kad nastupe crni dani.Najvažnije pravilo duševnog zdravlja: čista duša, bez grijeha i osjećaja krivice!

-4. Budimo uvijek zaposleni.Radimo neki plemenit,zanimljiv i koristan posao.Ako je naše zanimanje intelektualne naravi,odmorimo se fizičkim radom.Ne zaboravimo: besposlica je najbolji saveznik naše bolesti.

-5. Ne dajmo se uzrujavati protivnim mišljenjem.Koliko ljudi

1/ Potpuno ispravno veli Benigar:"Religio non substituit psychiathriam.Quapropter,quando salus mentalis alicuius personae est turbata,sola consilia pastoralia non possunt restituere sanitatem mentalem,quamvis possint praebere meliorem normam vitae ducendae. Ast neque psychiathria substituere valet religionem, non obstantibus absurdis assertionibus cuiusdam modernae theoriae psychoanalyticae"(op.cit.str.618).

toliko ćudi.Drugačija shvaćanja,metode i način života obogaćuju i naš život.Naši protivnici nisu naši neprijatelji!
-6. Ako smo konstatirali kod sebe neku duš.abnormalnost,ne stupajno u svećenički ni redovnički stalež.U tom bi nam slučaju bilo teže.Pokorimo se u ovome,kao i u svemu ostalome,svome duhovnom vodji.
-7. Glavna misao našega života neka bude: BOG JE MOJ OTAC a ja sam njegovo dijete! Onaj tko Boga iskreno ljubi ne može biti krivac,niti će Bog biti njegov sudac.S Očeve strane ljubav,s moje strane - djetinje povjerenje i pouzdanje.

II. RAD OKO SAVRŠENSTVA

(P o z i t i v n i v i d a s k e z e)

Nakon što smo upoznali i otklonili glavne zapreke našoj svetosti,preostaje nam pozitivni dio asketskog posla: pronaći i upotrebiti pomagala što će nas dovesti našem svetom cilju.

Postizavanje bilo kojeg cilja traži odgovarajuća sredstva. Nadnaravni ciljevi iziskuju i nadnaravna sredstva.Ona koja nam se pružaju izvana i kod kojih pretežno sudjeluju vanjski faktori nazivamo v a n j s k i m sredstvima usavršavanja.Ostala sredstva,koja pronalazimo u sebi i koja traže primarno našu vlastitu aktivnost,zovemo nutarnjima.Razumljivo je da u askezi ne može biti neki čisto vanjski rad koji ne bi imao veze s vjernikovom nutarnjošću.

A. VANJSKA SREDSTVA

Od vanjskih sredstava posvećenja na prvo mjesto dolazi primanje svetih sakramenata.

SAKRAMENTI

Najviše se posvećuje onaj koji najviše sudjeluje u životu i milosti Kristovoj.To se sudjelovanje najbolje ostvaruje primanjem sv.sakramenata koji su g l a v n o i r e d o v i t o sredstvo posvećenja.Preko njih Krist nastavlja i dalje svoje posvetiteljsko djelo u Crkvi i vrši svoju svećeničku vlast.Sakramenti djeluju snagom Kristovom,a ne službenika koji ih dijeli.U svakom sakramentu doživljujemo novi susret s Bogom,lični dodir s Kristom i topli zagrljaj majke Crkve.1/

1/ "Die Kirche ist in ihrer Geschichte das sakramentale Zeichen für das sich anbietende Heil Gottes".

(G. Soballa, op. cit. strana 122).

Sakramentalna milost

Kako već otprije znamo što su sakramenti i kako nam je poznat njihov vanjski elemenat ("vidljivi i sveti znakovi"), zaustavit ćemo se na nutarnjome, tj.ne na simbolu nego na simboliziranome, na milosti.

Svaki sakramenat nam ili daje ili - ako je već imao - povećava posvetnu milost, a s njome zajedno i ostale vrhunaravne darove. K tome nas obogaćuje i posebnim djelatnim milostima koje su potrebite da se postigne svrha dotičnog sakramenta. To su sakramentalne milosti. One nam daju pravo na specijalnu pomoć Božju u posebnim životnim prilikama. Ne moraju se efektivno dobiti odmah u času primanja sakramenta, ali se uvijek dobivaju na pravo vrijeme. Stoga sakramenti savršeno odgovaraju svim glavnim, osobnim i društvenim potrebama ljudskoga života.1/

Kako svaki sakramenat ima posebnu svrhu, tako postoje i posebne sakramentalne milosti:

- Krštenje je sakramenat preporoda. Briše u duši grijeh (istočni i svaki drugi) te stvara novog čovjeka: kršćanina i dijete Božje. Milost krsta se zove "gratia regenerativa".
- Krizma (potvrda) nas čini zrelim kršćanima, svjedocima, vojnicima i apostolima Kristovim. Jača našu vjeru i daje snagu da po njoj živimo (to je "gratia roborans").
- Euharistija hrani našu dušu, sjedinjuje je s Bogom i žrtvom Kristovom, kao i sa svom braćom i sestrama u Kristu. Sakramentalno ujedinjuje sve udove Otajstvenog Tijela (gratia unitiva).
- Ispovijed je sakramenat pokore koji nam vraća krsnu nevinost, liječi i čisti dušu. Pomiruje nas s Bogom i opet čini svetima (gratia justificans).
- Bolesničko pomazanje nas jača i krijepi u teškim bolestima, a najviše u posljednjoj borbi (gratia allevians, confortans).
- Sv.red daje svećeničku vlast i milost, tj. sudjelovanje na Kristovoj posredničkoj službi (gratia sacerdotalis).
- Ženidbom se prima roditeljska vlast, pomoć Božja u obiteljskom životu i odgojnom radu (gratia conjugalis).

Primanje sakramenata

Premda snaga sakramenata ne ovisi o našoj dispoziciji, ipak o njoj zavisi količina milosti koju ćemo primiti. Tko pobožnije i revnije prima svete sakramente dobiva i veće milosti. Sakramenat je poput izvora vode, koji se nudi svima, ali ipak više vode zacrpi onaj koji donese veću posudu. Voda je u vrelu za sve jednako čista, no čistiju vodu dobiva tko grabi čistijom posudom. Sakramente možemo takodjer usporediti izvoru elektriciteta a primaoce vodičima struje. Bolji vodič prima više struje. Stoga je veoma važno u kakvom se duševnom raspoloženju pristupa sv.tajnama (opus operantis!). Prije svega ne smijemo postavljati nikakvu subjektivnu ili objektivnu zapreku (obex) sakramentalnoj milosti (disposi-

---

1/ O tome je lijepo pisao sveti Toma (Summa th. 3, q. 65, a. 1. - Contra Gent. I.Iv. c. 58).

tio negativa).Zatim ćemo pristupati sakramentima živom vjerom, čistom nakanom,iskrenom željom,ljubavi i žarom (dispositio positiva).Nedostojnim primanjem sakramenata počinjamo vrlo teški grijeh svetogrdja.Za dostojno primanje sakramenata "mrtvih" (krštenje,ispovijed i,nekada,bolesničko pomazanje) traži se vrhunaravno pokajanje,a za sakramente "živih" (svi ostali)i stanje milosti.

Svi su sakramenti važni za duhovni život kršćanina.Praktički su najvažniji oni koji se najčešće primaju,a to su ispovijed i euharistija.Ipak je priprava za primanje i onih sakramenata koji se rijetko primaju - ili možda samo jednom u životu - vrijedna naše najveće brige,jer se jednom promašena ne može više nikada nadoknaditi.

Krst Za sv.krst se,istina,ne traži nikakva priprava ako se prima u ranom djetinjstvu.Premda se stvarno niti ne sjećamo svoga krštenja,ipak taj najprvi sakramenat,vrata našega sakramentalnog i nadnaravnog života uopće,ne smije za nas ostati "mrtvi" sakramenat.Naprotiv,on za nas znači život.Kao što je tjelesno rodjenje uvjet naravnog života,tako je krst,duhovno rodjenje,uvjet nadnaravnoga.Po njemu se Isus radja u nama i mi u njemu,postajemo Božjom djecom i hramom,baštinicima neba, drugovima svetih i članovima Crkve.Krsna voda nas je oprala od istočne ljage i porodila za vječni život.Krštenje je početak i zametak naše svetosti,po njemu smo bili odvojeni od svijeta grijeha i Bogu "posvećeni",kao "božanski rod" preneseni i primljeni u svijet dobrote,svjetla i svetosti.Od toga časa u nama Bog začima svoj božanski trojstveni život.Krsnim pečatom smo Bogu zabilježeni i Kristu izjednačeni,jer smo postali drugi Krist - kršćanin.

Ako smo kršćani,moramo živjeti,tj.proživljavati svoje krštenje.U prvom redu ne smijemo zaboraviti svoj krsni zavjet:vjera u Boga,odricanje sotone i vršenje zapovijedi.Treba ga zato češće obnavljati (vel.subota,prva pričest,"asperges" kod župske mise).To činimo i kad se škropimo sv.vodom,slavimo "krsnicu" ili imendan.Sjećanje na krst će nam olakšati krsna haljina i svijeća,ako su nam je roditelji sačuvali.Ne smijemo zaboraviti ni svoje obaveze prema kumovima,a pogotovo ako smo i sami kome kumovali.Kumstvo nosi veliku čast (zastupnik djeteta na krstu,povjerenik Crkve i roditelja,jamac kršćanskog odgoja djeteta,svjedok krštenja,duhovni otac ili majka djeteta),ali i teške obaveze (poznavati svoje kumče,pomagati u odgoju,davati mu dobar primjer i stalno moliti za nj).

Da li smo na sebi ostvarili Apostolovu želju (Rim 6,4) da budemo "po krštenju pokopani s Kristom u smrti (grijehu),da kako je Krist uskrsnuo od mrtvih,tako i mi živimo novim životom (milosti)"?

Krizma je sakramenat potvrde ili još bolje: nadopuna krsta (com-

plementum baptismi).Na krštenju smo postali djeca Crkve,a ovdje još i njezini borci,vojnici i apostoli.Na krizmi sazrijevamo,postajemo zreli kršćani i dionici svećeništva Kristova.1/ Kao što nas krsni biljeg upriličuje Kristu otkupitelju i bratu, tako nas krizmeni žig čini sličnima Kristu kao mesiji.Krizma nam daje pečat duhovne zrelosti i aktivne sposobnosti za život, obranu i širenje sv.vjere.U tu svrhu obilato primamo Duha Svetoga s njegovim darovima.

Sv.potvrda nas obavezuje da jačamo svoju vjeru praktičnim kršćanskim životom i učenjem vjeronauka (u što spada i studiranje asketike).Blagdan Duhova,prisustvovanje krizmi ili kumovanje pružaju nam prigodu da se sjetimo svojih krizmenih dužnosti,naročito u slučaju ako smo primili ovaj sakramenat u nejakoj dobi ili nepripravni.Naročito živo moram sebi oživjeti u pameti veliku dužnost svakog krizmanika: biti ispovjednik,misionar i a p o s t o l svoje vjere.Moja krizma mi nalaže revni crkveni apostolat - u onom obliku,dakako,koji odgovara mome staležu i obrazovanju - ali bez ikakva ljudskog obzira,srama ili straha.Mogu biti,i dužan sam biti,koliko samoinicijativni širitelj Božjega kraljevstva u svojoj okolini,toliko i službeni apostol: djakon,liturg,katehist,pjevač,ministrant i općenito: aktivni član župske zajednice,Katol.Akcije i postojećih vjerskih društava.

Bolesničko pomazanje — Onaj tko je savršen,sličan je Kristu u svemu: u životu,bolovanju i smrti.Ovaj me sakramenat izjednačuje Isusu u njegovim patnjama i smrtnoj agoniji,daje mi njegovu snagu i pomoć.Postajem po treći put "pomazanikom" - to sam već bio po krstu i krizmi - dakle i potpunim "Kristom" (Hristos=Pomazanik).Ovo je sakramenat nade,okrepe,snage,posljednjeg usavršenja pred ulazak u vječnu domovinu. To je zadnje zemaljsko sakramentalno osličenje Kristu.Kruna je svega moga kreposnog nastojanja tokom života.Moj posljednji liturgijski "amen".

Bolesničko pomazanje mi donosi višestruku korist: oproštenje grijeha (ako se prije ne mogu ispovijediti),posvetnu milost,koja okrepljuje bolnu dušu,te zdravlje tijela,ako je volja Božja i duhovna korist.Da mogu postići ove blagodati,moram biti pripravan na taj sakramenat već sada,dok sam zdrav.Mogućnost nenadanog oboljenja i nagle smrti samo još više potiču na gornji zaključak.Evo dakle pravog asketskog stava: - neću se bojati sakramenta umirućih ni smrti uopće... - čim teže obolim,sam ću tražiti popudbinu... - često ću obavljati savršeno pokajanje,jer nepokajanome sakramenat ne bi koristio... - bolesnike ću poticati na primanje ovog sakramenta misleći pri tome na svoju smrt...

1/ Dagnino Amato - La Vita Interiore, ed. Paoline III. Milano 1963, str. 903.

(Kako ovaj učbenik nije namijenjen laicima,ne ćemo se osvrtati na sakramenat ženidbe.Naprotiv,jer su euharistija i ispovijed "kruh svagdanji" svakog vjernika,o njima ćemo govoriti nešto opširnije.A svećeničkim kandidatima će dobro doći kratka pouka o sakramentu sv.reda).

I s p o v i j e d

Dobra priprava,tj.pravilno duševno raspoloženje,najvažnije je kod sakramenta ispovijedi,jer o našoj nutarnjoj dispoziciji ovisi valjanost sakramenta.Naime,skrušeno priznanje grijeha je bitni elemenat ispovijedi,teološki rečeno: materia proxima sacramenti (grijesi su "materia remota" a odriješenje "forma"). Ispovijed bez kajanja,pa makar ga propustili i nehotice,nije u opće valjana.Zbog toga ispovijedanje iz navike može biti uzrok mnogim nevaljanim ispovijedima.Svaku ispovijed treba obaviti tako dobro kao da nam je posljednja u životu.

Priprava Prije direktne priprave za ispovijed dobro je pomoliti se Duhu Svetome za rasvjetljenje i milost dobre ispovijedi.Kod same priprave pak bitno je obratiti posebnu pažnju na ispit savjesti,pokajanje i dobru odluku.

Ispit savjesti je prvi uvjet dobre ispovijedi (o tome kako se obavlja,govorit ćemo kasnije).Svrha mu je da se sjetimo svih svojih grijeha,da upoznamo njihov rod (teški ili lagani), broj i vrstu (proti kojoj su kreposti ili zapovijedi upereni). Treba ga obaviti ozbiljno i savjesno,ali ne tjeskobno ni predugo.Oni koji su skrupulozni dogovorit će se sa svojim ispovjednikom o potrebi i načinu promišljanja grijeha.U izvanrednim okolnostima smijemo pristupiti ispovijedi i bez ispita savjesti (na pr. brod tone).

Kod sakramenta pokore je najvažnije i odlučno naše kajanje, iskrena bol za počinjene grijehe,voljni prekid sa zlom.Kajanje valja da je iskreno,općenito i vrhunaravno.Doduše,u ispovijedi vrijedi i nesavršeno vrhunaravno kajanje - jer je uklopljeno u Kristovo križno ispaštanje - ali će duša koja teži savršenstvu nastojati da i njezino kajanje bude s a v r š e n o tj.iz čiste ljubavi prema Bogu.Suze,uzdisaji ili neka osjetna bol ne moraju biti sastavni dio iskrenoga kajanja,koje je bitno čin volje a ne osjećaja.Motivi mogu biti: rugoba grijeha,dobrota Božja,muka Spasiteljeva,moja nezahvalnost,kazne za grijeh,sramota,socijalne posljedice i sl.Nadnaravni motivi su jedino valjani motivi za savršeno pokajanje.

Plod i dokaz iskrenog pokajanja jest čvrsta odluka o popravku.Ona se mora odnositi na svaki teški grijeh i treba da je stvarna i konkretna.Ako ispovijedamo samo lagane grijehe, onda se mora kajanjem i odlukom obuhvatiti barem jedan maleni grijeh.Prava odluka uključuje takodjer nakanu da ćemo se čuvati bliže grješne prigode.

Ispovijedanje   Čin priznanja grijeha - to je "ispovijed" - ima u sebi neizmjernu odgojnu moć.[1] Dok se ispovijedamo,držimo na pameti da se ispovijedamo samome Bogu,da je to sveto djelo,čin kulta upućen Sveznajućemu (koji jedini ima pravo na tajne naše savjesti) i njegovu Sinu:"Otac ne sudi nikome,već je sav sud predao Sinu,da svi poštuju Sina kao što poštuju Oca"(Iv 5,23).Mi svoje grijehe priznajemo Uvrijedjenome,kojega svećenik kod ispovijedi vidljivo zastupa.

Moramo očitovati sve svoje teške grijehe (jer su materia necessaria sacramenti) - inače ispovijed nije valjana,svetogrdna je - i to po broju i vrsti.I ne samo vanjske čine nego i nutarnje (misli,želje,čuvstva).Osoba kojoj je doista stalo do njezine svetosti još će navesti takodjer uzroke i okolnosti pa da,a nikada neće pokušati da umanji svoju krivicu ili da zabašuri teže grijehe nagomilavanjem malenih.Naša ispovijed mora biti iskrena i potpuna u materijalnom i formalnom pogledu.

Ispovijedanje laganih grijeha nije bitno za valjanost sakramenta - jer su "materia libera sacramenti"- ali je korisno zbog njegovog spasonosnog djelovanja na našu dušu.Pogotovo je korisno da se ispovijedaju svojevoljno učinjeni mali grijesi. Ako nemarno ili uopće ne ispovijedamo lagane grijehe,ne trpi sakramenat (on je valjan),ali trpi naša duša.To je samo na njezinu štetu.Ne služi se sakramentom koji je najjači ustuk svakome grijehu i upravo za to je i ustanovljen od Gospodina. U pokori,osobito sakramentalnoj,spas je grješniku.Ne zaboravimo da ispovijed nije samo sredstvo za opraštanje grijeha,nego takodjer i odlično sredstvo za duhovno usavršavanje.Ništa nas toliko ne brusi,čisti i usavršuje koliko pedagogija i askeza ispovijedi.

Još nešto.Malenim grijesima postajemo krivci ne samo pred Bogom već i pred braćom vjernicima,pred čitavom Crkvom.A samo u ispovijedi dobivamo oproštenje Crkve.Premda Bog uvažuje naše kajanje uvijek i u svakoj formi,ono nema sakramentalne snage i ne donosi sobom sakramentalnu milost ex opere operato.Stavljajući pod ključ sv.ispovijedi sve svoje grijehe,pa i one najmanje,dobivamo dvostruko vrijedno oproštenje: a/ radi svojih osobnih zasluga (kajanje, pokora kao lično djelo) i - što je daleko važnije - b/ radi Kristovih zasluga (ispovijed je sakramenat!).Zato će dobri vjernik ispovijedati uvijek iskreno sve svoje grijehe,bili oni veliki ili mali,navodeći njihov rod, broj,vrstu i uzroke.Navodjenje uzroka će pomoći ispovjedniku da nam dade najbolji savjet,pravi lijek i vrstu pokore.

1/ "Se reconnaître pleinement pécheur devant Dieu, c'est déjà ne plus l'être" (Dictionnaire de Spiritualité, svezak II. dio II. strana 137o).

Savršena ispovijed

Tko teži savršenstvu treba da nastoji sve činiti na savršeni način.Pogotovo svoje ispovijedanje.Ono pak nije savršeno ako nije i potpuno,tj. ako ne obuhvaća sve grijehe,dakle i malene.Prema tome ima veliku asketsku vrijednost svaka ispovijed "iz pobožnosti",kako se naziva ona ispovijed kod koje - nemajući na duši velikoga grijeha - očitujemo samo malene.To je iskusio svaki pokornik koji prakticira ispovijed iz pobožnosti.Stoga je Crkva (u posljednje vrijeme najviše Pio XII) toliko preporuča,a klericima i redovnicima -cama takodjer i naredjuje (Codex).

K savršenoj ispovijedi pripada još i ispovijedanje propusta.Ne samo onih propusta što nas terete pod smrtni grijeh,već i tolikih bezbrojnih nemarnosti što su nastale iz izdaje ili omalovažavanja naših ljudskih,kršćanskih,socijalnih i staleških dužnosti.Savršena ispovijed od nas traži takodjer i otkrivanje svih nesavršenosti,slabosti, zlih sklonosti,slabih navika,sablazni i neizvršenih odluka.Nikada ne valja propustiti da se ispovjednika upozori i na svoju glavnu manu.Time je još jednom opozivamo,a duhovnom ocu pružamo bolji uvid u naše moralno stanje.Dobro je katkada ponovo spomenuti i koji stari (veći) grijeh,osobito onda kad nema potrebite materije za ispovijed, tj. kad nismo svijesni nikakvog,niti malenoga,grijeha.

Ispovijed je sud - gdje je pokornik samotužitelj i svjedok, a svećenik sudac mjesto Boga - koji završava osudom ili odriješenjem i očinskom opomenom ispovjednika.Suvišno je i spominjati da će pokornik uvijek savjesno uvažiti sve njegove opomene i savjete te skrušeno obaviti zadanu pokoru,koja je sastavni dio ispovijedi,a ima izvanrednu vrijednost jer je sakramentalna.To znači: Krist je pridružuje svojem ispaštanju i žrtvi na križu,a svećenik (molitvom iza odriješenja) priključuje zadovoljštinama čitave Crkve.Pravi asketa se dakako neće zadovoljiti samo propisanom pokorom.Ako je plemenit,neće nipošto zaboraviti da se i zahvali milostivom Ocu na udijeljenjenom oproštenju.

Za unapredjenje svoje svetosti i povećanje milosti pobožna duša će se rado koristiti i mnogobrojnim "oprostima"(indulgentiae),što ih Crkva često nudi svojoj djeci.Oprosti nam brišu vremenite kazne za grijehe što su preostale iza ispovijedi. Jačaju u našoj svijesti divnu solidarnost općinstva svetih.

Najčešće pogreške

Najveću pogrešku - koja se može pretvoriti u grijeh - čine oni pokornici koji se ispovijedaju iz loših pobuda (običaj,obzir,strah,licumjerje,histerija).Ako je loša pobuda isključivi ili glavni motiv ispovijedanja,može se postaviti pitanje valjanosti sakramenta. - Česta mana nekih pokornika jest želja sve kazati,naime i suvišne stvari.Tada se pričaju nepotrebne sitnice,beznačajne okolnosti, tudji grijesi,vlastite vrline ili odlike,te se tako ispovijed bez potrebe odugovlači.Ono što ne spada na ispovijed treba

pitati ili pričati u drugo vrijeme. - Mnogi naprotiv žele što manje kazati. U tom slučaju, osobito ako se radi o težim grijesima, prijeti pogibelj nevaljane ispovijedi (zataja). Pokorniku manjka osnovna pokornička krepost - iskrenost. Nisu takodjer dobre ni previše općenite optužbe (na pr: nisam bio dovoljno pobožan, povrijedio sam bratsku ljubav, sagriješio sam proti VI zapovijedi Božjoj i slične...) - Uobičajena pogreška je još i konfuzno ili nerazgovjetno ispovijedanje. Ako ispovjednik nije razumio grijehe, ne može vršiti svoju sudačku i učiteljsku službu. Stoga nejasno kazivati grijehe znači isto kao i ne reći ih uopće. Ako se to namjerno čini, onda je ispovijed svetogrdna.

Nije, nažalost, rijetka pogreška i pomanjkanje iskrenog i dubokog pokajanja. To se najčešće dogadja kod onih koji se ispovijedaju iz navade. Pokaju se površno, makinalno, bez iskrenog osjećaja žalosti i ozbiljne odluke, a nekada se čak i zaborave uopće pokajati. Takove su ispovijedi nevaljale, a kad su plod velike nemarnosti još i svetogrdne.

Ispovijedati se treba: iskreno, skrušeno, jasno i kratko!

Česta ispovijed? Kako često ćemo se ispovijedati? Sakramenat pokore nam je naredjen jedan put na godinu, i to o Uskrsu. Isto tako se moramo ispovjediti prije pričesti ako smo u teškome grijehu. Slično važi i za sve sakramente živih. Redovnicima i klericima je zapovjedjena sedmična ispovijed (kan 545 i 1367). Po pravilima nekih redova ispovijed je propisana i dva puta sedmično.

Pristupanje sakramentu pokore je potrebito svaki put kad smo teško sagriješili. Ako nije moguće doći odmah do svećenika, učinimo barem savršeno pokajanje cum voto sacramenti. Crkva nam preporučuje čestu sv. ispovijed. Po savjetu ispovjednika možemo se ispovijedati i više puta tjedno. Neki su se sveci ispovijedali svaki dan (Frano Borgia, Vinko Fererski, Katarina Sienska, Ignacije Loyola, Karlo Boromejski, Alfonzo Liguori i dr.).

Prigodom duhovnih vježbi, stupanja u red, polaganja ili obnove zavjeta, primanja sv. redova i slič. dobro je obaviti i tzv. "opću" ili generalnu ispovijed. Ona se ne smije dozvoliti skrupulantima (osim prvi put nakon nastupa bolesti).

Posebne upute za redovnice Crkveni Zakonik odredjuje da se redovnice r e d o v i t o ispovijedaju kod zajedničkog redovitog ispovjednika (k 520). - Barem četiri puta godišnje se moraju prikazati pred izvanrednim, od biskupa imenovanim ispovjednikom. Ako možda i nemaju potrebe da se kod njega ispovjede, ipak moraju pristupiti da prime blagoslov. Kad nekoj sestri treba za duševni mir i češća ispovijed kod izvanrednog ispovjednika, to joj se mora omogućiti (k 521). - Kad se redovnica nadje vani samostana, može se mirne savjesti ispovjediti u svakoj crkvi ili kapelici gdje se vjernici ispovjedaju (k 522). - Ako neka sestra za umirenje svoje savjesti ili radi

većeg napretka u duhovnom životu želi imati posebnoga i stalnog ispovjednika kao duhovnog vodju,može to dobiti po odobrenju biskupa (k 520,2). - Teško bolesne redovnice mogu pozvati bilo kojega svećenika,bez obzira je li to njihov redoviti ili izvanredni ispovjednik,i to kolikogod puta hoće dok su teško bolesne (k 523).

Praktični savjeti:- Ispovijedaj se stalno u redovitog kućnog ispovjednika.Vrlo je kobno po duhovni život često mijenjati ispovjednika. - Kada dodje u samostan po svojoj dužnosti izvanredni ispovjednik,dužna si mu se prikazati. - Crkva preporučuje da ti tvoj redoviti ispovjednik bude istodobno i duhovni vodja. - Ako ti je savjest opterećena kojim teškim grijehom, ispovjedi se čim prije,u bilo kojoj crkvi. - Nikada nemoj razgovarati sa sestrama o svojim ili tudjim ispovijedima i ispovjednicima.

Korist ispovijedi Teško je naći riječi kojima bi se dovoljno istakla uloga sakramenta pokore u našem posvećenju.Ona je nenadoknadivo vrelo usavršavanja.Bez nje je doslovno nemoguć duhovni napredak.Njezin konačni rezultat mora biti naša moralna izmjena,potpuno obraćenje duha i srca,novi bolji život,metanoia.

Često si dozivajmo u pamet njezine učinke: pruža nam oproštenje grijeha i pomirenje s Bogom,povraća ili povećava posvetnu milost,dakle i nadnaravni život,daje posebnu sakramentalnu milost i pomoć u ratu s grijehom,briše vječne a smanjuje vremenite kazne,oživljuje zamrzle zasluge,liječi duševne rane,snaži kreposti,dariva mir i veselje srcu,čisti i odgaja savjest, jača volju i žar,usavršuje krepost pokore te omogućuje bolje poznavanje sama sebe.Sv.Terezija od M.I.zabilježila je u svome životopisu da je za nju svaka ispovijed bila"najveći blagdan". Sveci su shvaćali važnost i korist sakramenta ispovijedi.

E u h a r i s t i j a

Kad je Gospodin ustanovio ovaj sakramenat,imao je pred očima trostruku svrhu:da se može i nadalje za nas žrtvovati,da bude hrana našim dušama i da može ostati medju nama vidljivo prisutan.Stoga nam je tajnu euharistije predočio u 3 vida:1.kao ž r t v u(to je misa),2.kao h r a n u(to je pričest)i 3.kao zemaljsku p r i s u t n o s t[1] (to je oltar.Sakramenat).Svaki od ovih euharistijskih vidova je važan za naše savršenstvo:"(Krist) je uistinu jedinim prinosom(euharistijom)učinio zauvijek savršenima one koje je posvetio"(Hb 11,14).

Žrtva Euharistija je sakramenat i žrtva.Dakle oltarski sakramenat."Kad se kaže oltar.sakramenat - lijepo veli o.Plasajec - to prije svega znači da je to žrtveni sakramenat.

1/ Usporedjujući euharistiju s Pashom L.Bouyer veli da je ona kao "Durchgang Gottes durch unsere Mitte" (Einführung in die christliche Spiritualität,Mainz 1965,str.106).

Oltar znači žrtvu.A to je upravo najbitnije kod presv.euharistije.Ona nije sakramenat poput drugih sakramenata.Ona je samo otajstveni nastavak najveće stvarnosti kršćanstva: žrtve Isusa Krista.Zato taj sakramenat nema samo pasivni oblik: primanje dara od Boga,primanje milosti.Taj sakramenat ima i svoj aktivni oblik kao prava žrtva: on je najprije davanje dara,pa tek onda primanje dara.On je dvoobličan sakramenat: tajna sv.mise i tajna sv. pričesti".1/

Kao žrtva namijenjena je slavi Božjoj,a kao sakramenat našem posvećenju.Tako euharistija u sebi objedinjuje obe glavne svrhe našega života i stoga je najuzvišeniji čin liturgije i života općenito.Nešto uzvišenijega se na zemlji uopće ne može dogoditi.Sva dobra historije,sve molitve,žrtve i obredi skupa, koliko sadašnjice toliko i budućnosti,ne mogu se usporediti sa veličinom jedne sv.mise.

M i s a

Sv.misa je nekrvna žrtva Novoga Zavjeta,u kojoj se Isus, pod prilikama kruha i vina,prikazuje svome nebeskom Ocu.

Savršena žrtva

Bit mise je u tome što je ona žrtva,i to prava,potpuna i uzvišena,jedina u Novom Zavjetu.Najsvetija žrtva najsvetijega svećenika u najsvetije svrhe,a za griješne ljude.Otkupiteljsko ispaštanje Pravednika za krivce.Veličina mise izvire iz činjenice da se u njoj žrtvuje i prikazuje sam SIN BOŽJI.Zato ona na najsavršeniji način slavi Stvoritelja.Žrtveni čini poklona,zahvale,ispaštanja i prošnje nalaze baš u misi svoju kulminaciju.U njoj se obnavlja i ponavlja nekrvna žrtva posljednje Večere i ona krvava na Golgoti. Misa ovjekovječuje križnu žrtvu i čini je posvudašnjom (ispunjuje se Malahijino proročanstvo),općenitom (u njoj učestvuju svi kršćani) i trajnom (svi vjekovi i vremena).

Misa nije samo Kristova žrtva već i n a š a: jer smo njegovi udovi,jer je zajedno s njime prikazujemo zajedničkom Ocu, jer se prinosi za nas,jer nas posvećuje u najvećoj mjeri,jer se u njoj Krist žrtvuje kao glava Crkve.Misa je žrtva koju i Crkva prikazuje Bogu i u kojoj ona samu sebe prikazuje skupa s Kristom.Ona je zajednička žrtva čitavoga Mističkog Tijela Isusova.Koristi svima kršćanima,živima i mrtvima,posebno onima za koje se namjenjuje,koji je prikazuju i koji joj prisustvuju.Misa je žrtva svakoga dana,svakoga kraja i svakoga kršćanina.Uistinu "katolička" žrtva.

Sadržaj

Misa se sastoji od liturgije riječi i žrtve.Prvi dio - liturgija riječi - sadrži molitvu i pouku.Molitveni dio: pristup,ulaz,Kyrie,Slava,molitve...Poučni dio: poslanica,

1/ Služba Božja, br.5-6,god.1965, str.32.

evandjelje,propovijed,vjerovanje...

Drugi dio mise - liturgija žrtve - ima tri glavna čina:prikazanje,pretvorba (posvećenje) i pričest...

Sv.misa nam sjajno predočuje misterij Isusova života.Zašto je Krist došao na svijet? Radi naših grijeha (Ispovijed,Kyrie ...) rodio se je na Božić (Slava...).Učio nas je čitavog života riječju i djelom (poučni dio...).Za nas se je Bogu prikazao (prikazanje) u Jeruzalemu ("Svet...Hozanna...") i tamo bio žrtvovan na Večeri (pretvorba) i na križu (podizanje,dvije prilike).Jaganjac Božji postaje našom hranom i biva pokopan (pričest).Poslije svoga uskrsnuća,davši nam svoj "blagoslov",ostavlja zemlju i vraća se k Ocu.1/

Misni život Kršćanski život je zapravo misni život.Kako je nemoguće zamisliti Spasiteljev život bez križne žrtve,tako je nemoguć život kršćanina bez misne žrtve.Misa je život vjernika.Jedino po misi postajemo stvarni korisnici Isusove križne žrtve,koja nam je donijela tek objektivno,općenito, juridično spasenje.Pojedinačno,svoje osobno,subjektivno otkupljenje postižemo preko krštenja i mise,koja je naše osobno sudjelovanje u žrtvi Kalvarije i kojom "nadopunjujemo ono što nedostaje mukama Kristovim" (Kol 1,24).Ono što je onda na križu Isus za sve nas zaslužio,to nam s a d a, s v a k o m e napose d a j e po sv.misi.Zato je misa za nas život - tj.rodjenje,življenje,smrt i uskrsnuće - u Kristu i s Kristom.Zar mi nismo udovi njegova Otajstvenog Tijela, i zar ne živimo istim životom kao i naša Glava,te prinosimo s njome istu žrtvu? I zašto se misa prikazuje svaki dan po svim crkvama? Ne zato da se time svakodnevno potsjeća Boga na žrtvu njegova Sina,već zato da joj svi njezini korisnici - geografski i historijski udaljeni od Kalvarije - mogu prisustvovati i u njoj sudjelovati.

Aktivno sudjelovanje - a ne neko pasivno "slušanje"! - u sv.misi je sastavni i bitni dio kršćanskoga života,a ostvaruje se na četiri načina: -1.prisustvovanjem: tjelesnim (fizička prisutnost,ne preko televizije ili radia) i duševnim (pažnja, odgovori,skupne molitve,zajednički stavovi...) -2.sučustvovanjem s Kristom:"Imajte u sebi iste osjećaje koje je imao i Gospodin Isus"(Fil 2,5).To postižemo poistovjećujući se s Isusom, pridružujući se njegovim misnim nakanama,saosjećajući s njegovim bolovima,žrtvujući i same sebe...3.sućestvovanjem u liturgijskoj akciji mise (ministranti,pjevači,sakristani i sl.).Premda je misa u svojoj suštini nutarnja žrtva,ona se mora, kao sakramenat,izraziti i vanjskim žrtvenim znakovima...-4.pričestvovanjem,tj. primanjem sv.pričesti,što predstavlja vrhunac misnog sudjelovanja.Neka nam je životno pravilo: kod svake mise

---

1/ Što nam je do nedavna zgodno napominjalo posljednje evandjelje (Ivanov prolog).

ću se ujedno i pričestiti(barem na duhovni način,ako sam već primio sakramentalnu pričest ili joj ne mogu inače pristupiti).

Misa se najbolje prati iz djepnog misala.Čim pobožnije,tim korisnije(mislimo na duhovnu korist).Ujutro započeta misa nema više kraja.Ona se nastavlja u životu i radu čitavoga dana.Iza pričesti nam je misnik naredio:"Idite,misa jest",tj.nastavlja se,traje,produžuje se u vašem svakodnevnom životu(ono"jest"naznačuje sadašnje trajno vrijeme.1/ Misa je kršćanski život.

P r i č e s t

Sv.pričest je zapravo dio misne žrtve.Skupa s njome sačinjava jednu cjelinu,jedan sakramenat.Stoga je najbolje primati sv.pričest za vrijeme mise.Izvan mise tražimo sv.pričest samo u važnim i razboritim slučajevima(u bolesti,na putu,u zatvoru i sl.).

Učinci Poput ostalih sakramenata,no u daleko većoj mjeri,i ona povećava u duši posvećujuću milost i pribavlja obilje djelatnih milosti.Na posebni način u nama potiče krepost i čine ljubavi.Ona je h r a n a našoj duši:"Tijelo je moje zaista jelo i krv je moja zaista piće"(Iv 6,55).Stoga nas duhovno hrani,krijepi i jača na našem životnom putu,a osobito pri kraju puta(popudbina!).Kruh života(Iv 6,48)! Pričest je ona divna "gozba" ili "pir" na koji su pozvana sva djeca Božja,sada kod euharistijskog stola,a iza smrti u raju.Ako naše "pirno ruho" nije posve sjajno,na euharist.gozbi nam Otac oprašta malene grijehe i daje snagu da se čuvamo velikih.

Ako je svaki sakramenat susret sa Gospodinom,pričest je to na poseban način.Ona ostvaruje ne samo susret već i jedinstvo s Isusom.U j e d i n j u j e nas s njime2/ fizički(u sakramentalnom smislu) i moralno,a po Isusu sa svom kršćanskom braćom i sestrama.Pričest je krasni simbol katoličkog jedinstva kojim se učvršćuje kompaktnost Otajstvenog Tijela."Budući da je samo jedan kruh,svi smo jedno tijelo kojigod smo dionici jednog kruha"(I Kor 1o,17).Pod prilikama kruha i vina primamo stvarno i pravo tijelo s krvlju božanskoga Jaganjca.Tako postajemo ne samo svetohraništem i hramom nego i jedno tijelo s Isusom:"Tko blaguje moje tijelo i pije moju krv ostaje u meni i ja u njemu"(Iv 6,56).3/

1/ Novi hrvatski prijevod s "idite u miru" nije ni izdaleka tako izražajan kao stari i doslovni "idite,misa jest".

2/ Naime:na novi način ujedinjuje - kako to krasno veli sv.Bonaventura:"Effectus eius primus aut est unire aut magis unire, sed non de novo unire...sed unitos magis unire"(4 Sent.dist.1, p.2,c.1,q.3 concl.Op.omnia,IV) - jer smo već bili zapravo sjedinjeni s Isusom po milosti.

3/ Kako reče teolog Piolanti,sakramentalna milost pričesti je "donum quoddam christificum,che rende cristiforme l'anima del comunicante,come la grazia santificante rende deiforme l'anima del battezzato"(Enciclop.cattol.col.127).

Nemoguće je biti u vezi sa Presvetim a da njegova svetost ne bi i na nas djelovala.Stoga nas euharistijsko jedinstvo s Isusom pomalo p o s v e ć u j e i usavršuje,preobražava naše misli,shvaćanja,osjećaje,volju i ponašanje,a potiskuje nagone i požude.Tko se dostojno i pobožno pričešćuje nužno postaje bogolik,dakle bolji i svetiji.Pričest nas naime u tolikoj mjeri poistovjetuje s Isusom da "ne živim više ja,već u meni živi Krist"(Gal 2,2o).A s Kristom u nama prebiva čitavo presv.Trojstvo.Tako je sv.pričest predokus neba na zemlji,"zalog buduće slave" i vječnog života (Iv 6,51).

Priprava Toliko uzvišeni sakramenat zahtijeva ozbiljnu i savjesnu pripravu duše."Sancta sanctis!" - govorio je nekada djakon prije pričesti.Stoga nije dovoljna kratka i molitvenička priprava neposredno prije same pričesti.Zapravo ni čitav ljudski vijek jednoga sveca ne bi ga učinio dostojnim za ovaj božanski susret.Svetoj gozbi smijemo pristupati samo zato jer je to Kristova zapovijed,provrela iz njegova Srca.A za našu pripravu mi ćemo učiniti što najbolje možemo,uložit ćemo sav svoj žar. D a l j n a priprava na pričest neka bude naš pobožni život:"Uvijek činim ono što je drago Ocu"(Iv 8,29).U život pričesnika mora biti utkana živa vjera,iskrena poniznost i žarka želja za euharistijskim Prijateljem. B l i ž a priprava traži stanje milosti (čisto srce),kratki post (jedan sat) i pobožnu nakanu.To je prigoda da se bogoslovne kreposti pretvore u vrući čin.Prije nego pristupimo stolu Gospodnjemu promislimo:tko mi dolazi...kome dolazi...zašto dolazi...? Usudimo se ići ususret Isusu samo u društvu svoje i njegove Majke.

Zahvala Kolikogod je važna priprava prije,tako jednako je važna i zahvala poslije pričesti.Nećemo valjda učiniti kao i Juda na posljednjoj večeri? Zahvala nakon pričesti je integralni dio euharistijske pobožnosti i najdragocjeniji čas u životu kršćanina.Svaki drugi posao i dužnost mora pasti pred ovom najsvetijom i najsladjom.Nije pretjerano reći da se stupanj duhovnoga napretka može mjeriti upravo po radosti i maru kojim obavljamo pričesnu zahvalu.

Prava zahvala sadrži smjerno klanjanje prisutnome Bogu,darivanje svoga bića njemu kao što se je i On darovao nama,iskreno zahvaljivanje na neizmjernome daru.U slatkom razgovoru s Isusom otkrivamo mu svoju dušu i čuvstva,pričamo o svojoj sreći,a i duševnim potrebama.Ovo je najprikladnije vrijeme za toplu molitvu i najkorisnije za poniznu prošnju.Ne zaboravimo pitati oproštenje za nedovoljnu čistoću duše i možebitnu slabu pripravu.Neka naša zahvala bude iskrena,vlastita,izvorna,a ne naučena ili otčitana iz molitvenika.Molitvenikom se pomozimo tek onda ako zataje vlastita čuvstva ili smo umorni.1/ Pričesnu

---

1/ Time ne želimo reći da su molitvenici nepotrebni.No oni su samo pomagala,a ne molitveni mlinovi.Preporučuju se tradicionalne popričesne molitve(Adoro...Anima Christi...En ego i sl.), od Crkve odobrene i obdarene oprostima.

zahvalu ćemo produžiti kolikogod je to moguće,a svakako još i nakon mise.

Česta pričest

Glavna zapreka pričesti je smrtni grijeh. Nikada se nećemo pričestiti iz običaja, straha, obzira, taštine ili bilo koje nečasne namjere. Kad smo pak u milosti Božjoj, čiste savjesti, dobre nakane, puni ljubavi i vjere, žudni blizine Isusove i kad već sudjelujemo u misnoj žrtvi, nema razloga zašto ne bismo takodjer pristupili stolu Gospodnjemu. Pričest ne pretpostavlja moralnu savršenost pričesnika in actu, nego tek in fieri.

Crkva preporučuje dobrim vjernicima dnevno pričešćivanje. Ta preporuka se u prvome redu odnosi na Bogu posvećene osobe. Razlozi su očevidni. Samo se mora paziti da ne bismo pristupali pričesnoj klupi iz bilo kakvoga ljudskog obzira, jer bi to bio uvod u svetogrdje. Navadne i mlake pričesti su znak duhovne anemije. Bit će dobro da jednom temeljito porazgovorimo sa svojim redovitim ispovjednikom o prakticiranju dnevne pričesti. Trebamo se u svakom slučaju držati njegova suda.

Redovniku i redovnici može zabraniti sv. pričest - dok se prije ne ispovjede - i njihov starješina, ali samo zbog teške sablazni ili nekoga velikog vanjskog prekršaja (kan 595). Ako je u nekim družbama na odredjene dane propisana pričest, to se ne mora shvatiti kao naredba, nego samo kao savjet.

Duhovna pričest

Kad u jednom danu prisustvujemo na više sv. misa, ne možemo se svaki put sakramentalno pričestiti, ali možemo duhovno. Duhovna pričest se sastoji u žarkoj čežnji za euharistijskim Spasiteljem i duhovnom sjedinjenju koje iz toga proizlazi. Duhovna pričest nije u habitualnoj ljubavi i želji za prisutnošću Isusovom, već posebni pobožni čin izričite čežnje za sjedinjenjem s euharist. Isusom. Živo predočavanje njegove prisutnosti u našoj duši. Poistovjećivanje svojih misli, želja i osjećaja s Isusom. Osjećaj sreće zbog njegova milosnog boravka. Poklon Prisutnome u dnu moga srca.

Na taj način je duhovna pričest trajno produženje one sakramentalne. Ima veliku prednost da se može obnoviti često puta tokom dana, za vrijeme rada, u crkvi, na putu i na svakom mjestu.

Pohod Svetotajstvu

Najzgodniji trenutak za duhovnu pričest jest pohod Svetotajstvenom Isusu. Kad nam je moguće, i što je češće moguće, svratimo do crkve, poklonimo se presv. oltarskom sakramentu i proživljujmo u duši Božju prisutnost. Pod euharistijskim prilikama nalazimo svoga Boga - dostojna našega klanjanja, svoga Spasitelja - kome dugujemo zahvalnost, svoga Prijatelja - koji uživa u našem društvu, svoga Dobročinitelja - koji nas čeka s obiljem milosti. Prigodom pohoda se upustimo u srdačni i spontani razgovor s oltarskim Jaganjcem. Taj se razgovor ni ne mora voditi riječima. Dovoljan je čin vjere, osjećaj ljubavi, iskrene odanosti i zahvalnosti

Kruhu koji je s neba sišao.[1]

Poklon se najljepše obavlja u samoći,izvan skupnih obreda. U tihoj adoraciji kod nogu Učitelja možemo mnogo toga naučiti: ljubav prema Bogu i bližnjemu,radost samoće i siromaštva,duboku poniznost,neiscrpivu strpljivost,iskrenu poslušnost i pobožnu revnost.Ukratko: u svom oltarskom sakramentalnom životu Isus nam pruža primjer i uzor svih kreposti.[2]

Naša ljubav prema presv.oltarskom sakramentu mora doći do posebnog izražaja prigodom euharistijskih pobožnosti (misa,pričest,blagoslov,izloženje Svetotajstva,procesije,poputbine) i blagdana (Veliki četvrtak,Tijelovo,euharist.kongresi).

....

Životna sinteza: Euharistija u sebi sintetizira naš čitavi put prema savršenstvu: - n e g a t i v n i kao misa (=žrtva,ispaštanje grijeha,čišćenje duše,askeza...),

- p o z i t i v n i kao pričest (=posvećenje u sjedinjenju s Bogom,mistika...).

S pravom zaključuje o.Dagnino:"Biti svet znači proživljavati svoju misu i svoju pričest.[3]

Radi toga nas Učitelj i zove: "Dodjite k meni svi..!" (Mt 11,28).

S v e ć e n i č k i r e d

"Nebo je visoko a car daleko",jadali su se naši djedovi kad su bili izloženi samovolji feudalaca i birokrata,à prepušteni sami sebi,bez zaštite nižih vlasti.I za nas je nebo previsoko - kao i uostalom za sve ljude - ne toliko zbog njegove visine koliko zbog naše duševne bijede,ograničenosti i stava nepokornosti.Grješniku i buntovniku je nebo zauvijek nedohvativo, a Bog dalek i tudj.Izmedju nas i Boga se je ispriječio jaz grijeha,postali smo neosjetljivi i zatvoreni za sve božansko i nadnaravno.Tko će premostiti toliki jaz,tko će biti "pontifex"? S čovječje strane nije moglo biti sposobna graditelja, ljudske snage su za to nedostajale.Bog je priskočio u pomoć,poslao je na zemlju svoga Jedinca da bude posrednik i pontifex: "unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus".[4] Samo on ima puno pravo nad žrtvom svoga tijela i krvi.

1/ Na upit sv.Ivana Vianey što radi tako dugo u crkvi,jedan arški seljak odgovara: "Ja gledam Isusa,a Isus gleda mene!"
2/ Msgr Božo Ivaniš - Gore Srca,knj.II.Banja Luka 1942,str.261.
3/ Dagnino Amato - La vita interiore,ed.III.Milano 1963,god. pag.756.
4/ Prije Krista su tu zadaću vršili - sub lege naturae - glavari obitelji, plemena i naroda(patrijarsi,poglavice,kraljevi),a poslije - sub lege mosaica - službeni svećenici(leviti).Poseban je slučaj svećenika Melkisedeka (tip Kristov).

Svećeništvo Ostajući uvijek sam kao jedini kvalificirami posrednik - time što ujedinjuje u sebi božansku i ljudsku narav - Krist je iz mnogih razloga htio imati suradnike u toj svetoj službi.Svoju posredničku i svećeničku ulogu podijelio je s odabranom braćom,apostolima i njihovim nasljednicima.Ostavio nam je svećeništvo kao sakramentalnu ustanovu posredništva medju nebom i zemljom,a svećenike kao nosioce te funkcije.Svećeničku vlast i milost im predaje posebnim sakramentom koji zovemo svećenički ili sveti red.On sam sebi bira (sv.zvanje) svoje pomoćnike i zamjenike:"Nec quisquam sumit sibi honorem,sed qui vocatus a Deo tanquam Aaron"(Hb 5,4).Isusovo svećeništvo ostaje vazda "sacerdotium principale",a crkvenih starješina "s.ministeriale",koje je samo participacija Kristova.Ipak se svećeništvo katoličkog svećenstva razlikuje od općeg svećeništva svih vjernika (s.laicale),što se stiče po sakramentima krsta i krizme.Svećenikom Novoga Zavjeta se postaje istom u sakramentu sv.reda.On vrši u ime Krista i Crkve trostruku službu: liturgijsku,učiteljsku i pastirsku.

Svećenik je ovlašteni p o s r e d n i k izmedju Boga i ljudi.Pred ljudima zastupa Boga i Crkvu,a pred Bogom stado sebi povjereno,tj. vjerni narod.Ljudima posreduje od Boga spasenje,posvećenje,blagoslov,vjeru,riječ i nauk Božji,a s ljudske strane prikazuje Bogu dužni kult,žrtve i molitve.Ne može nitko sam sebe postaviti svećenikom.On kao posrednik mora biti ovlašten: od Boga pozivom i sv.redom,a od vjerske zajednice priznanjem.U katolicizmu te obe funkcije vrši Crkva u ime Boga i naroda.

Katolički svećenik[1] je svećenikom samo ukoliko zastupa Krista.Sve što radi to čini u njegovo ime ("Ovo je moje tijelo...", "ja te odrješujem...","Tko vas sluša mene sluša...").S pravom ga nazivaju "alter Christus".Posredstvom apostola je na njega prešla služba i dužnost apostolata,koja se u svojoj punini nalazi u redu biskupstva.Njemu pripada Mesijina misija,on je kršćanima posrednik otkupljenja.Svećenik je pomiritelj,žrtvovatelj,posvetitelj,djelitelj sakramenata,[2] navjestitelj objave i riječi Božje,odgojitelj,savjetnik i duhovni otac svojih vjernika.Predvodnik je božanskoga kulta,vršilac sv.obreda,glavni i službeni prinosilac žrtava,čovjek molitve i odricanja.Čuvar je vječnih i prirodnih zakona,predstavnik neba na zemlji,a zemlje pred nebom.Zastupnik je - a to znači ogledalo - nadnaravnih vrednota.Predstavnik,branitelj i službenik Katoličke Crkve.

Specifičnost svećeništva se sastoji u tome što je ono socijalni sakramenat,namijenjen dobru svih duša,a ne prvenstveno samog primaoca sv. reda.Da se čovjek sam posveti,ne mora biti

---

1/ Jedini pravi svećenik je katolički svećenik.Svi ostali vjerski službenici u raznim religijama krivo se nazivaju i smatraju - premda in bona fide - svećenicima.

2/ "Boni dispensatores multiformis gratiae Dei"(I Pet 4,1o).

svećenik.To može postići u svakom staležu.Svećenikom se posta je samo zato da se čovjek stavi potpuno i isključivo u službu Bogu i bližnjemu.Posvećenje iskrnjega preko svoje vlastite svetosti - to je zadaća svećenika.[1]

Sveti red Sv.red je onaj sakramenat u kojemu se prima svećenička vlast i milost.Svetu vlast ne može nitko sam sebi dati ni uzeti (Hb 5,4),može se dobiti jedino od Onoga čija prava zastupaš,od Vel.Svećenika.Ovaj sakramenat podijeljuje svećeničku vlast,koja se prima i vrši u ime Kristovo.Ta vlast se najviše odnosi na misnikovu moć nad Euharistijom,a u pastoralnom radu treba da znači više službu negoli gospodstvo (stoga se i papa naziva "servus servorum Dei").Da bi se mogla dostojno i vjerno vršiti teška svećenička služba,potrebna je velika doza milosti Božje.Kristovi odabranici primaju u sakramentu reda umnoženje posvetne milosti kao i ostale posebne sakramentalne milosti.Osim toga redjenik je obilježen neizbrisivim svećeničkim biljegom (character sacerdotale),zbog čega ostaje"svećenik uvijeke".

Djelitelj sv.reda je samo biskup.Niže redove bi mogao,po apostolskoj povlastici,dijeliti takodjer i obični svećenik,dakako u izvanrednim slučajevima.Redjenikom može biti samo kršteni kršćanin koji ispunjava kanonske uslove (iskrena nakana, slobodna privola,krizma,stanje milosti,krepostan život,zakonita dob,znanje,postepenost u redjenju,titulus canonicus).

Obred ovog sakramenta se naziva "redjenjem".Djelitelj sakramenta je "reditelj" a primalac "redjenik".Vanjski znakovi sakramenta (materija i forma) su polaganje ruku i propisane molitve.Tokom povijesti im je nadodano mazanje sv.uljem i predavanje svećeničkih instrumenata,ali to nisu bitni elementi sv.reda.[2] Kod nižih redova je dovoljno predavanje odnosnih instrumenata s odredjenim molitvama.Redjenje se vrši preko mise (Zadnja večera!).Svi obredi (polaganje ruku,mazanje ordinandovih ruku,predavanje patene i kaleža,molitve,oblačenje sv.ruha,koncelebracija s biskupom i td.) predočuju ne samo svetost časa,već i službe i života novosvećenika.

U starom Zavjetu nije bilo svećeničkoga reda,nego samo"posveta".Sv.uljem se je mazao jedino veliki svećenik,ali to nije bio sakramenat.

Redovi Svećenički red je samo jedan sakramenat,ali razveden na više stupnjeva i oblika.Apostolska tradicija i pastoralne potrebe Crkve su ovaj sakramenat raščlanile u više

---

1/ Veličini i dostojanstvu svećenika posvetio je Pio XI (dne 2o.XII 1935) čitavu encikliku "Ad catholici sacerdotii" (vidi text u "Enchiridion de statibus perfectionis",I.Roma 1949,str. 481 i dalje).
2/ Prema konstituciji Pija XII "Sacramentum ordinis" (30.XI. 1947 god.).

"redova", tj. stupnjeva. Strogo sakramentalni stupnjevi su samo episkopat (biskupi), prezbiterat (obični svećenici) i djakonat (pomoćnici biskupa i svećenici). Oni se stoga nazivaju "viši redovi" (ordines maiores).

Ostali stupnjevi - zvani "niži redovi" (o.minores) - jesu: subdjakonat (pomoćnici djakona), akolitat (svjećonoše), exorcistat (zaklinjači), lektorat (čtioci) i ostiarijat (vratari). Nabrojeni redovi nisu ustanovljeni direktno od Gospodina, već ih stvorila sama Crkva kao pomoćnu službu i pripravu za svećeničku čast. Stoga ne uživaju sakramentalni karakter, ali su potrebite stepenice koje vode do viših redova. Kleričko oblačenje i primanje tonzure ne spadaju nikako u sv. red. To su samo sveti obredi koji nutarnje disponiraju i vanjski označuju kandidata za službu Bogu u svećeničkom staležu.

Po staroj praxi Crkve redjenik koji je imao samo niže redove nije bio dužan pristupiti višim redovima. Stoga je bilo klerika i djakona koji su čitav život služili i ostali u nižim redovima, odnosno u djakonatu. Tokom vremena je takova praxa nestala u zapadnoj Crkvi - ali se je zadržala na Istoku - pa su svi redjenici pristupali prezbiteratu. Posljednji Vatikanski Sabor je ponovo obnovio stari običaj i preporučio da se djakonat opet uspostavi kao samostalni red, osobito u onim krajevima gdje vlada nestašica svećenika.

Pripadništvo kleričkom staležu donosi sobom neke duhovne privilegije (fori, canoni, immunitatis, exemptiae, competentiae) i mnoge dužnosti: svetosti, apostolata, celibata, oficija, kulta, inkardinacije, , odijela i ponašanja. Svetost službe i čast staleža brane klericima svjetovne zabave i sa njihovom službom nespojive poslove, kao na pr. trgovinu, vojništvo, kirurgiju, politiku i sl.

<u>Priprava</u> Tako uzvišenom staležu ne može se pristupiti bez velikog strahopočitanja i priprave. Čak i u nekršćanskim religijama se od Božjih službenika traže posebni uvjeti: odlično podrijetlo (kasta, plemstvo, baštinstvo), sposobnosti, školovanje, poziv ili izbor, posveta, odijelo, autonomija i poseban način života, što ih odvaja od profanog svijeta.

Kristovo svećeništvo stavlja na svoje aspirante velike zahtjeve. Osim Božjeg p o z i v a, koji se može osjetiti još u djetinjim godinama, i osim ljubavi i sklonosti koju mladić mora imati prema svome zvanju, za primanje tolike časti i odgovornosti potrebna je duševna i tjelesna z r e l o s t. Tjelesni sklad i zdravlje, živčana ravnoteža i zrela dob moraju biti praćeni savršenim duševnim zdravljem i harmonijom. Svećenik, istina, ne mora imati sve moguće odlike - premda bi to bilo idealno - ali svakako mora posjedovati one najnužnije, i to u savršenoj psihološkoj i asketskoj ravnoteži. A ta se postiže tek u izvjesnoj psihofizičkoj zrelosti (kanonska dob) i nakon duge i savjesne priprave u <u>sjemeništu</u>. Sjemenišni život je svećeničkim

kandidatima krasna prigoda da se prokušaju i usavrše u svome pozivu,a odgojiteljima prilika da ih bolje upoznaju,da ih pomognu u samoodgoju i donesu pravilan sud o njihovu zvanju.U "malim sjemeništima" se odgajaju gimnazijalci koji teže svećeništvu,a u "velikima" studenti bogoslovije.

U svrhu bolje priprave za svećeničku službu Crkva traži od klerika da pristupaju svetim redovima u izvjesnim vremenskim razmacima (interstitia).Jer je posvećivanje spor i dug posao,iziskuje stanovito vrijeme da bi sazrelo.1/ Ordinandova dobrota mora biti nadprosječna:"Za dolično vršenje sv.redova nije dovoljna obična dobrota,već se traži izvrsna dobrota",piše sv.Toma.2/ Od svih odlika koje mora steći mladom leviti je najpotrebnija k r e p o s t. Glavna krepost "vratara" je revnost za dom Gospodnji,"lektora" ljubav prema sv.Pismu,"exorciste" gospodstvo nad strastima,"akolita" dobar primjer u nasljedovanju Krista,subdjakona molitva i čistoća,djakona pobožnost i služba Božja,svećenika sve kršćanske kreposti,a biskupa savršenstvo.

Svećenikova svetost — Primitkom prezbiterata,pa čak i episkopata - koji je punina svećeništva - naše savršenstvo nije dovršeno.Naprotiv,upravo sada moramo krenuti naprijed bržim i snažnijim koracima."Grandis enim tibi restat via",poručuje Gospodin svim prorocima Staroga i Novoga Zavjeta (III Kralj.19,7).Nakon redjenja svećenik ne smije zanemariti svoj duhovni život.Najprije radi sebe - jer još nije savršen,a onda radi vjernika - jer mora i njih posvećivati.

Kako rekosmo,bit svećeničke vlasti i milosti je "posredovanje".U prvom redu posredovanje onoga što je suština Božanstva,a to je svetost.Posvećivanje je svećenikova glavna služba, njegov jedini raison d'être.Posvećivanje koga? Sebe i vjernika! Poput Krista i on mora "facere et docere"(AA 1,1).Prije "facere" pa "docere".A nikada samo "docere".

Što svećenik mora činiti da bi povećao svoju svetost?Prije svega mora sam sebe izgradjivati.Brinuti se za svoje ontološko usavršenje: čuvati,sticati i razvijati svoj milosni život.Raditi svim marom oko svoje ćudoredne svetosti: živeći kreposno,žrtvujući Jaganjca i sebe nasljedovanjem svoga Učitelja,ukratko: askezom.Njegova duhovnost će se pokazati u predilekciji vjerskih vrednota,kršćanskih nazora,crkvenog duha,sabranosti,razmatranja,molitve,katoličkog štiva,duhovnih vježbi,ispita savjesti i primanja sakramenta pokore.

Nadalje svećenik mora biti potpuno vjeran svojoj sv.službi. I onoj učiteljskoj (vjeronauk,katehizacija odraslih,propovije-

---

1/ "Atque ita de gradu in gradum ascendant,ut in eis,cum aetate,vitae meritum et doctrina maior acrescat" (Pontificale Rom.).
2/ "Supplementum",q 35,a 1,ad 3.Prof.Kuničić tvrdi:"Griješi onaj koji je svijestan svoje nesposobnosti,a ipak pristupa višim redovima".(Katol.Moralka,sv.IV Zgb.1961,str.76.)

danje,širenje katol.štampe,apostolat perom) i posvetiteljskoj (revan u bogoslužju,dijeljenju sakramenata,prikazivanju i čašćenju euharistije,uzoran liturg) i pastirskoj(sve župničke i dušobrižničke dužnosti).Požrtvovni misionar evandjelja,žarki apostol vjere i otac svojih vjernika,ne smije nikada zaboraviti na svoje duhovno očinstvo,na koje ga upozorava njegov celibat.1/ Svoju očinsku ljubav će pokazati u iskrenoj brizi za dobro svojih vjernika,u strpljivom i mudrom svjetovanju,u savjesnom ispovijedanju i duhovnom vodstvu općenito.

Kobno bi bilo ako bi svećenik zaboravio da se pravi apostolat vrši više primjerom nego riječima.Dapače,zao primjer može poništiti i pokvariti sve dobre riječi.Stoga će se dobri pastir truditi da bude uzor svome stadu."In omnibus teipsum praebe exemplum bonorum operum",uči nas apostol naroda (Titu 2,7). Nismo sebi svećenici,nego svojoj braći.Tako je i Spasitelj shvaćao svoje svećeništvo:"Pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati"(Jo 17,19).

Lošem svećeniku uvijek prijeti opasnost da mu vjernici prigovore: medice,cura teipsum! A kolika samo na njemu leži odgovornost za počinjene sablazni? Nitko nije veći neprijatelj svoje vjere od nevaljala svećenika.

Svećenik bez svetosti je moralni i religiozni besmisao.

S a k r a m e n t a l i

Blagosovine

Kako se sotona često puta služi stvorovima da nas preko njih odaleči od Boga,tako sv.Crkva nastoji da i njih posveti e da bi sve stvoreno bilo sredstvo koje vodi Stvoritelju.U tu svrhu je ustanovila blagosovine ili sakramentale,tj. kao neke sakramente u malome,po uzoru Kristovih sakramenata.One su vidljivi i sveti znakovi ljubavi Božje i majke Crkve prema Božjem narodu.No sakramentali ne proizvode milost, nemaju snage po sebi,ex opere operato,kao što je imaju sakramenti,već samo po namjeni i molitvi Crkve (ex opere operantis Ecclesiae),koja sigurno i s razlogom računa - zbog punine duhovne vlasti primljene od Isusa - na Božju pomoć njenoj djeci.

Blagosovine su blagoslovljene stvari ili sv.čini,što ih je Crkva ustanovila ili odobrila,da bi nam isprosila od Boga blagoslov u našem radu i životu,kao i druge korisne učinke.Jedan

---

1/ Celibat pruža svećeniku slobodu i neovisnost od obitelji i svijeta.No on ima kod svećenika drugačiju funkciju nego kod redovnika, tj.pastoralnu više nego asketsku."Der Priester hält sich frei von der Bindung an eine eigene Familie, um allen alles zu sein. Er soll sich dem Haupt für den ganzen Leib zur Verfügung stellen. Darum ist sein Zölibat nicht ausschliesslich Askese." (L.Bouyer - Einführung in die christ. Spirit. Mainz 1965,str.119).

od najstarijih kršćanskih sakramentala jest znak sv.križa što ga stavljamo na sebe svaki dan,osobito prigodom molitve.Isto tako je drevna u Crkvi upotreba blagoslovljene vode.Učinci blagosovina mogu biti raznovrsni: djelatne milosti,opraštanje malih grijeha i vremenitih kazni,zdravlje duše i tijela,dobra duševna raspoloženja,obrana od utjecaja vražjega,sveta upotreba stvari,blagoslov Božji i td.

Crkva blagosiva svaku stvar,sve ono što može služiti čovjeku,sa željom da ga čim više posveti i s konačnim ciljem da svi stvorovi,na čelu sa svojim kraljem čovjekom,dadnu hvalu i čast svome Stvoritelju.Tako čitava priroda postaje velebnim hramom što odjekuje himnama svetomu Trojstvu.Posebno su kršćanskom srcu privlačiva,a od Crkve posvećena,ona prirodna svetišta - na brežuljcima i otočićima,u šumama i gajevima,uz izvore i jezera, pored mora i rijeka - gdje se slijevaju hodočasničke mase i gdje se svetkuju prastari vjerski običaji i pučke pobožnosti.

U svom negativnom obliku blagosovine se zovu exorcizmi,što na grčkom jeziku znači: izgon djavla,zaklinjanje nad sotonom, oslobadjanje čovjeka i ostalih stvorova ispod vražje vlasti(u tu svrhu je Crkva ustanovila posebni klerički red:exorcistat). Oslobadjanje od jarma djavolskog je prvi preduvjet duhovnog života.

Blagoslov Sakramentale nismo dužni primati kao sv.sakramente. To je prepušteno našoj slobodnoj volji i osobnoj pobožnosti.No ipak ne bi moglo biti bez grijeha ako ih preziremo,odbacujemo ili se njima nedolično služimo.Formalni prezir ili profanacija svetih stvari jest svetogrdje.

Kako rekosmo,sakramentali ne djeluju ex opere operato već ex opere operantis.Prema tome njihova učinkovitost nije moguća bez ove trostruke svetosti: 1/same Crkve, 2/svećenika koji ga vrši i 3/vjernika koji ga traži i prima.Čim je veća svetost nabrojenih sudionika,veći je i učinak blagosovina.1/ - Crkva,doduše,ima u sebi svoju esencijalnu svetost kao Otajstveno Tijelo Isusovo,ali joj ona kvantitativno raste po dobroti njezinih udova,koja se opet očituje i jača sakramentalima. - Svećenik (i za neke blagoslovine djakon ili niži klerik) koji izvršuje blagosovine,mora znati da o njegovoj dostojnosti i pobožnosti mnogo ovisi snaga sakramentala. - Jednakim uvjerenjem mora biti prožet i svaki primalac.Blagosovina nije automat za blagoslove niti neka čarolija koja ima magičnu moć.Ona je plod vjere i zasluge moliteljeve.

Tako nas blagosovine - tražeći od nas subjektivnu dostojnost - potiču na veću svetost,i - dostojno primljene - donose

---

1/ Konstitutivni blagoslovi ili "posvete"(posveta crkve,groblja ,opata,djevice,liturgij.predmeta,tonzura i sl.)djeluju snagom same Crkve bez obzira na dostojnost službenika,ali invokativni blagoslovi,vršeni u privatne svrhe(blagoslov jela,kuće, polja,stoke,stvari...)traže duševnu dispoziciju davatelja i primatelja.

nam oproštenje malenih grijeha,povećanje djelatnih milosti i po svećuju nas.Prema tome su veoma korisne za naše usavršenje i po svećenje.Pravi duhovni blagoslov!

DUHOVNO VODSTVO

Uz pomoć Božju potrebita nam je i pomoć Crkve,koju nam ova pruža na razne načine a najviše posredstvom duhovnoga vodje. Preko njega Crkva vodi pobožnu dušu sigurnom rukom kroz klance i zavoje zamršenih ljudskih i zemaljskih putova.

Duhovno vodstvo se ostvaruje onda kada stalno i dragovoljno povjerimo čitav svoj nutarnji život vodstvu jednoga iskusnog u čitelja duhovnog života.To vodstvo mora biti stalno[1] i dragovoljno,ako će biti uspješno.Duhovnom ocu povjeravamo svoj duhovni život,ali potpunoma i bez rezerve.Ono što ne spada u duhovni život ne spada ni u duh.vodstvo,no teško je razgraničiti područje profanoga od strogo duhovnoga.I u tome se prepustimo uputama svoga vodje.U toj stvari ne ćemo nikada pogriješiti per excessum.Bog nam šalje svećenike - po riječima sv.Pavla (Ef 4, 12) - da preko njih "usavrši svete za djelotvornu službu u izgradnji Kristova Tijela." Duhovno vodstvo nema nikakve druge svrhe do li postignuće kršćanskog savršenstva.Čim bolje i čim brže stići njegovim vrhuncima - jedini je motiv vrijedan da svoju dušu možemo prepustiti tudjoj uvidjavnosti.

Crkva vodi Bogu duše svih vjernika kolektivno i općenito preko svoje hijerarhije,župnika,ispovjednika,propovjednika,redovničkih starješina i svećenika uopće.No ovdje je govor o posebnom individualnom vodstvu,koje Crkva vrši vodeći kršć.savršenstvu jednu odredjenu osobu preko jednoga posebnoga duhovnika.U aktivnom smislu riječi duhovno vodstvo označuje rad i vještinu samoga vodje,a u pasivnom: dragovoljno i potpuno prepuštanja vodjenika duhovnoj brizi izabranoga vodje.Mi obradjujemo duh.vodstvo u ovom posljednjem značenju.

Potreba Individualno duhovno vodstvo je veoma potrebito svakoj duši koja teži za svetošću.To je redoviti i najsigurniji put prema pravoj duhovnosti.Stoga nam ga sugerira i samo sv. P i s m o:"Sinko,bez savjeta nemoj ništa činiti,pa se nećeš kajati"(Crkv 32,24)."Jao samcu,jer kada padne nema ga tko pridignuti"(Crkv 4,1o)."Uvijek traži savjet kod mudroga"(Tob 4, 19)."Tko vas sluša mene sluša"(Lk 1o,16).U skladu sa svojim savjetima postupao je i sam Gospodin.Svoje izabranike nije sam htio voditi,nego ih je slao svećenicima (sv.Pavao i Ananija...sv.Petar i centurion Kornelije...)

1/ Ne samo kroz neko duže vrijeme već, po mogućnosti, od samog početka duhovnog života pa do smrti.

C r k v a je praktícirala duh.vodstvo već od svojih najranijih početaka.1/ Osudila je neke pseudomistične pokrete što su zabacivali duhovno vodstvo (iluminados,amerikanizam).Kao članovi Crkve potpadamo pod njezinu pastirsku,učiteljsku i svećeničku vlast,a kao udovi Otajstvenoga Tijela osjećamo potrebu suradnje i vodstva ostalih odličnijih udova, koji su hijerarhijski i asketski pred nama.

S v e c i su uvijek tražili duh.pomoć kod svojih vodja.Medju njima su bili rijetke iznimke oni koji su uspjeli bez duh. vodstva.To su bile izvanredno jake ličnosti kojima je - jer su se nalazile u nemogućnosti redovitoga duh.vodstva - bio vodičem sam Duh Sveti.U normalnoj ekonomiji spasenja sveci su se redovito odgajali uz pomoć duhovnika.Radi toga ga i nama preporučuju svi u č i t e l j i duhovnog života (sv.Bazilije,Kasijan,Ivan Klimak,Vinko Fererski,Frano Saleski,Terezija Vel. i dr.). Poznata je izreka sv.Bernarda:"Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum facit"(Epist.LXXXVII,7).

Vlastito i s k u s t v o, zasnovano na općoj psihologiji, uči nas da "četiri oka bolje vide",jer nam često neznanje i strasti zasljepljuju pamet ("U tudjem oku vidiš slamku,a u svome ne vidiš gredu").Poznato je da nitko ne može biti pravedan "sudac u vlastitoj parnici".K tome nije lako svakom pojedincu naći pravi put i mjeru u asketskim vježbama,uvijek ispravno rješavati sumnje i dvojbe,znati primijeniti opća načela na konkretni slučaj,niti sam samcat dugo izdržati u teškim duševnim borbama,suhoćama i bolestima (naročito skrupulima).Krenuti na put askeze bez duhovnoga vodje isto je kao zaći u gustu prašumu ili se penjati na Himalaju bez vodiča.Pa i najbolji liječnici,kad obole,ne liječe se sami,nego traže savjet i pomoć iskusnijih kolega.2/

Vodja Duhovni vodja je s v e ć e n i k odredjen ili izabran da vodi dušu kršćanskom savršenstvu.Nekada,iznimno,to može biti i neki pobožni laik (kao što su to bili stari iskusni "oci" kod drevnih pustinjaka i monaha),pa i po koja sveta žena (Katarina Sienska,Terezija Avil.).Svećenik je na taj posao pozvan po svome staležu (koji se sastoji isključivo u duh.očinstvu),školovanju (kroz duge godine),sposobnostima (bez kojih ne bi mogao postati svećenikom),ispovjedničkoj službi (gdje ima prigode da dobro upozna duševni život) i posebnoj milosti svoga zvanja (dobivenoj u sakramentu sv.reda).Kod vjernika svećenik uživa najveći auktoritet i puno povjerenje,osigurano ispovjednom taknom.Ispovjedaonica je najprikladnije mjesto za duho-

1/ Kako na zapadu tako i na istoku(patèr pneumatikós,pater spiritualis,starec.Lik takova "starca" je prikazao Dostojevski u "Braća Karamazovi").

2/ Duhovni kaos u kojemu živi moderni čovjek još više mu nameće potrebu duh.vodstva.Odatle i poplava različitih psihoterapija (psiho-analiza,the directive therapy,the counseling i sl.).

vno vodstvo.

U odredjenim okolnostima - kao na pr. u sjemeništima, samostanima, novicijatima, zavodima - duhovnoga vodju postavlja crkveno starješinstvo. U načelu pak, ako postoji mogućnost izbora, svaki vjernik sebi slobodno b i r a svoga duh. vodju, ali to nije uvijek izvedivo (malene župe, klauzure, dijaspora i sl.). Nitko ne može biti prisiljen da se mora ispovijedati ili dati voditi samo od nekoga odredjenoga svećenika. Kod biranja duh. vodje ne smijemo se obazirati na svoje naravne simpatije ili naklonosti, nego treba birati zaista učena, kreposna, razborita, iskusna i pobožna svećenika. Pri široj mogućnosti izbora obratimo pažnju više na njegovu svetost negoli učenost.

Zadaća duhovnikova je da nam bude učitelj, tješitelj, čuvar, pomagač, poticatelj, savjetnik i popravljač, u jednu riječ - duhovni otac. Najidealnije je kad su i s p o v j e d n i k i duhovnik ista osoba. Tada je duhovno vodstvo jedinstveno i sigurno. No pokornik ostaje vazda slobodan da sebi bira ispovjednika po svojoj volji, tj. onoga u koga ima najviše povjerenja. Ali svakako je u boljem položaju onaj kojemu je njegov ispovjednik ujedno i duhovni vodja. U redovničkim zajednicama poglavar ili učitelj novaka (magister) mogu biti duhovni vodje pitomaca, ali ne smiju biti njihovi ispovjednici, osim u iznimnim slučajevima. Starješice i magistre nikada ne smiju forsirati očitovanje savjesti kod svojih podložnica (kan. 530, 891).

<u>Odnos prema duhov. vodji</u>

Duhovno vodstvo je stalna pomoć pobožnoj duši <u>kroz čitavi život</u>, u svim prilikama i na svim stupnjevima savršenstva. Dakako, najpotrebnije je početnicima. Crkva ga preporuča svima pitomcima i kandidatima svećeničkog i redovničkog staleža, svima redovnicima i redovnicama (ne znam kako visoku službu imali -le) svećenicima, pa i svojim najvećim dostojanstvenicima. Leon XIII ga na poseban način savjetuje onima koji se nalaze na višim stupnjevima askeze i hijerarhije (u enc. "Testem benevolentiae"). Doista mudri ljudi nikada ne smatraju sebe najpametnijima i nepogrešivima. Kada se na pr. ogromni prekooceanski parobrodi približuju nekoj luci, i najiskusniji kapetani - a takovi su oni svi redom na sličnim brodovima - zovu na brod lučkoga pilota te njemu prepuštaju kormilo ladje.

<u>Nije dobro mijenjati</u> duhovnika niti ispovjednika, osim ako nema veoma važna razloga za to. Neke nestalne i površne duše su tome sklone ili iz puke znatiželje ili iz povrijedjene oholosti ili krivoga stida ili opet iz straha da ih njihov vodja ne razumije. Takodjer nije dobro imati istodobno dva duhovnika, jer tada trpi jedinstvenost duhovnog života i ne pomaže miru duše. U izvanrednim slučajevima je nekada korisno pitati savjet i kod ostalih svećenika.

U svome duh. vodji moramo gledati zastupnika Kristova, kako to očekuje sv. Pavao: "Pro Christo legatione fungimur" (II Cor 5,

20).Stoga mu dugujemo p o š t o v a n j e kao zamjeniku Kristovu, predstavniku Crkve i svome duh.ocu.Potpuni p o s l u h[1] u svim pitanjima duhovnog života čini ga plodonosnim i uspješnim.Svome duhovniku moramo biti apsolutno i s k r e n i, inače duhovno vodstvo ne bi imalo nikakva smisla.Pa i onda kad nam on nije istodobno i ispovjednik,treba mu potpuno i ponizno otvoriti svoje srce: izložiti sve svoje grijehe,napasti,slaboće, nakane,odluke,propuste,sklonosti - zle i dobre.No ne smije mu se otimati dragocjeno vrijeme suvišnim pričanjem.Valja primati s p o v j e r e n j e m sve duhovnikove upute i savjete.Jedino u slučaju da bi starješina tražio jedno a duhovni vodja protivno,treba prvenstveno slušati starješinu (osim ako nije grijeh).[2]

U našim odnosima prema duhovnom vodji moramo izbjegavati svako sjetilno nagnuće.On je duhovni otac - nama i svakome - i samo to!

DRUŠTVENE VEZE

Ako iskreno težimo za savršenstvom,moramo iskoristiti svaku moguću prigodu da ga postignemo.U tu svrhu će nam dobro doći i sredina u kojoj živimo,ljudi koje susrećemo i uopće sve naše društvene veze.Kršćanin svaku životnu situaciju promatra "sub specie aeternitatis",u perspektivi svoje konačne svrhe.

Nismo pustinjaci,nalazimo se u trajnom dodiru s bližnjima. Uostalom,čovjek je po svojoj naravi društveno biće.[3] Kao takovo se u društvu radja,živi i odgaja,a kroz društvo se takodjer i usavršuje.Jer je društvo zajednica ljudi povezanih istim ciljevima i interesima, nužno vrši veliku formativnu ulogu na svakoga člana.Bilo da zajednica u kojoj živimo počiva na biološkoj (obitelj,rod,pleme,narod,rasa),na kulturnoj (jezik,civilizacija,kultura),privrednoj(radna zajednica,poduzeće,tvornica, ured,zanat,stalež),političkoj (zavičaj,općina,država),afektivnoj (prijateljstvo,zaruke,brak),ideološkoj (stranka,pokret,organizacija,klub) ili vjerskoj (vjera,konfesija,Crkva,red) bazi,

---

1/ To nije posluh pod grijeh kao što ga dugujemo starješini,ali je svejedno potrebit.Bez poslušne poučljivosti (docibilitas) nema duh.vodstva.

2/ O.Irenej Hausherr ovako rezimira naš stav prema duh.vodji: "La direction spirituelle est tellement indispensable que rien n'exempte l'ascète du devoir de se chercher un père spirituel, de le garder,de lui rester fidèle,de lui obeir,de le respecter et de l'aimer tout ensemble"(Dictionnaire de Spiritualité,sv.III Paris 1957,str.1o46).

4/ Slabićima je ugrožena čak i njihova ličnost.Pravilno opaža prof.Fellermeier:"Person ist der Mensch vor jeder Gemeinschaft mit Menschen;Persönlichkeit wird er erst in und durch die Gemeinschaft"(Dr.J.Fellermeier,Wahrheit und Zeugnis,str.332).

ona je odlučni faktor u našem ponašanju i životnom stavu.[4] Svim gore navedenim okvirima mi smo vezani na svoju okolinu.

Većina naših društvenih veza - dosljedno i obaveza - jesu d o b r e, korisne, potrebne i od Boga dane. To osobito vrijedi za obitelj, Crkvu, redovništvo, narodnost i sl. Takve ćemo društvene veze, dakako, čuvati i gajiti. Promatrat ćemo ih u nadnaravnom svjetlu i ne ćemo nikada izopačiti njihov vrhunaravni značaj. One će nam pomoći da se što bolje povežemo s Presv. Trojstvom, uzorom svake zajednice i svrhom našega života. U njima ćemo se vladati ne kao pasivni članovi ili mrtvi udovi, već kao aktivni graditelji i posvetitelji.

No često puta je naša okolina l o š a, djeluje negativno na naš duhovni život i odvraća nas od svetosti i dobrote (na pr. sjetilna prijateljstva, slabi drugovi -ce na radu ili školi, loše susjedstvo, zli primjeri i td.). U takvim sredinama mi moramo biti kvasac vjere, kreposti i svetosti. Ako to nije moguće, jer je zlo jače i mi sami se nalazimo u pogibelji za dušu, takove veze treba odmah prekinuti i bježati od griješne prigode. Kad se nije moguće udaljiti fizički, učinimo to moralnim i duhovnim načinom. Zovimo u pomoć Presvetoga, življe nasljedujmo Razapetoga i jačajmo se na primjerima svetaca.

Postoje i takove društvene veze koje po sebi nisu ni dobre ni zle, dakle indiferentne ili s u g u b e.[5] U teoriji su one ravnodušne prema etici i neopredijeljene (na pr. prijateljstva, poznanstva, posjeti, zabave, drugarstvo i sl.), a u stvari - baš zato što su indiferentne - neprijatelji su svetosti i saveznici slabića. Kako ćemo takove veze okrenuti sebi na korist? Ako uvijek i u svemu imamo dobru nakanu (=slava Božja, spas duša, svoje posvećenje) i ako u svemu sačuvamo pravu mjeru. Sve se naime može lako izroditi: prijateljstvo u ortaštvo, posjeti u ogovaranje, poznanstva u tračeve, a zabave u napast i gubitak vremena.

Kako je nemoguće analizirati sve naše društvene veze, osvrnut ćemo se samo na one najvažnije.

Obitelj Bog je stvorio i blagoslovio obiteljski život. Stoga su obiteljske veze u skladu ne samo sa ljudskom naravi nego i s Božjom voljom. Ljubav medju supruzima je plemenita i sveta isto kao i roditeljska i djetinjska ljubav. Stoga vrho-

---

3/ Pogotovo kršćanin: "Christianity is not a religion of solitude...salvation is social" (M.V.C.Jeffreys - Personal Values in the Modern World, izd.II.1963, str.171). To uostalom tvrdi i sam Spasitelj: "Gdje se dvojica ili trojica nadju zajedno u moje ime i ja ću biti s njima".

5/ Nisam ih bez razloga nazvao sugubima (dvoličnima, dvosjeklima), jer u svome tobožnjem neutralizmu kriju opasnu zarazu. Naivan vjernik u njima ne vidi nikakve pogibelji, lako im se prilagodi i gubi moralnu ravnotežu.

vni Zakonodavac u svom dekalogu štiti sve oblike obiteljske ljubavi i odanosti.

Premda su se redovnici -ce i svećenici odrekli obiteljskoga života,oni se ne mogu odreći djetinjske ljubavi.Po naravnim zakonima poštovanje i briga za roditelje veže svakoga i stoji pred svakom drugom socijalnom obavezom (tako da na pr. hranitelj -ca nemoćnih roditelja,dok su ovi živi i potrebni njihove pomoći,ne može biti primljen -a u redovničku družbu).Svoje roditelje ne ćemo nikada zaboraviti ni u mislima ni u srcu ni u molitvama.Ako nas oni ne mogu posjetiti,mi ćemo im katkada pisati u skladu s našim pravilima.Njihovo duhovno dobro mora ostati vazda naša iskrena briga.

Bog je takodjer naredio da ljubimo sve svoje bližnje.Pored oca i majke "najbliži" su nam braća i sestre.I njih ćemo dakle ljubiti,za njih trajno moliti i pomoći u onome što možemo.Ne valja prekidati veze s braćom i sestrama,niti s njihovom djecom,jer ćemo ih lišiti blagotvornog utjecaja s naše strane.Većinom su potrebiti naše duhovne podrške.Korisno je sačuvati dobre odnose i sa svojom užom rodbinom,ukoliko to nije na štetu naših novih dužnosti.Pretjerana navezanost na obitelj i rodbinu odvraća misli od Boga,rastresa i smeta u vršenju duhovnih obaveza te zadaje suvišne brige.Pravi redovnik -ca neće nikada zaboraviti da je,položivši zavjete,stekao novu,bolju i veću duhovnu obitelj - svoj red ili družbu.A dobar sjemeništarac si otkriva obiteljsko gnijezdo u svome sjemeništu.

Redovnička obitelj

Stupivši u samostan redovnik -ca je dobio nove roditelje - svoje poglavare,odnosno poglavarice, i novu braću,odnosno sestre - svoje suredovnike -ce.Sada ga s njima vežu jednako svete veze,pače još i svetije, jer su čisto duhovne i od Crkve posvećene.U starješini će gledati,ljubiti i slušati svoga duhovnog oca,a isto tako i redovnica u svojoj poglavarici svoju duh.majku.U svojim redovničkim drugovima,odnosno drugaricama,voljeti će i poštivati više nego običnog brata ili sestru - samoga Krista.Samostan u kojemu se redovnički živi,gdje se braća i sestre medjusobno ljube i pomažu,postaje već na zemlji kutak raja.U protivnom slučaju pak može postati paklom.

Glavna dužnost braće i sestara jest medjusobno pomaganje u postizanju svetosti,jer to je cilj svakog pojedinog i svih skupa.To će postići uzornim redovničkim životom,dobrim primjerom i savjetom,te - po potrebi - bratskom ili sestrinskom opomenom. Kršćanska ljubav nas obavezuje da opomenemo brata ili sestru kada griješe.Veliku krivnju pred Bogom i čitavom zajednicom snosi onaj koji daje loš primjer u vladanju i sablažnjuje druge.Svaka sablazan je dvostruki grijeh,a sablazan redovnika -ce trostruki: proti Bogu,bližnjemu i svome redu.

Novicijat i sjemeništa

Ni svećenikom ni redovnikom se ne postaje odjednom.Svećenički odgoj se prima u sjemeništima, a redovnički u novicijatima.Prije novicijata se

traži izvjesno vrijeme pripravništva (postulatura,kandidatura), koje se provodi u redovničkoj kući,pod redovničkom stegom i u posebnom čednom odijelu,različitom od onoga kod novaka.U ženskim redovima prije ulaska u novicijat sve pitomkinje polažu kanonski ispit pred biskupom ili njegovim delegatom.

N.o.v.i.c.i.j.a.t je bliža priprava na redovnički život.U njemu mladići i djevojke odgajaju u sebi najprije opće ljudske vrline.Bez njih se ne može postati dobrim redovnikom -com.Istodobno se odgajaju za pravi redovnički život.Oduševljavaju se za redovnički ideal i upoznavaju duh,pravila i običaje odabranoga reda.Crkveni Zakonik propisuje potanko uredbe o dobi,primanju,uzdržavanju,odlikama,odgoju i odijelu novaka i novakinja. Pojedini redovi i družbe opet imaju svoje tradicije i prokušane metode duhovnog odgoja.Novaštvo se obično započinje oblačenjem redovničkog odijela (koje se može i razlikovati od odjeće zavjetovanih),vrši se u za to posebno odredjenoj redov.kući,barem kroz godinu dana i odvija se pod nadzorom i upravom posebnog odgojitelja (magister -a).Tokom novaštva kandidat upoznaje redovničku stegu,polako joj se privikava i bavi se isključivo vjersko-odgojnim poslovima.

Sve što je malo prije rečeno o medjusobnim odnosima starijih važi i za novake -kinje.Njima se još posebno preporučuje poštovanje,iskrenost i posluh prema svojim magistrima - dotično novakinjama prema magistrama - jer će se jedino tako dobro odgojiti i sazreti za redovnički život.

S.j.e.m.e.n.i.š.t.a su posebni crkveni zavodi u kojima se odgaja svećenički pomladak.I za njih postoje specijalni crkveni propisi te njima Crkva posvećuje naročitu brigu.Mogu biti redovnička,u kojima se pripremaju redovnici-svećenici,i biskupijska za svjetovni kler.U malim sjemeništima se stiče temeljna i opća izobrazba,koja ni u čemu ne smije zaostajati za onom svjetovnjaka.U velikim sjemeništima se uz svećenički odgoj proučavaju filozofske i teološke nauke.Uprava i način odgoja su u obim sjemeništima različiti,odmjereni dobi pitomaca.

Za sjemeništarce je daleko važniji ćudoredni odgoj nego intelektualno obrazovanje.Stoga će im glavna briga biti oko oplemenjivanja ćudi,odgoja karaktera i sticanja kreposti.Prednost će dati krepostima vjere,ljubavi,religioznosti,apostolata i čistoće.Svoju pobožnost će gajiti iskrenom molitvom,radosnim odricanjem,primanjem sakramenata,kontrolom savjesti i rada,posluhom starješinama,odanošću duhovniku i spremnim sudjelovanjem u bogoslužju.Poštovanje i posluh svim svojim odgojiteljima - ravnatelju,prefektima,profesorima i nada sve duhovniku - bitni je uvjet uspješnog svećeničkog odgoja.Suvišno je i napominjati da će sjemeništarci voljeti svoga biskupa,starješine i odgojitelje kao prave roditelje,a svoje kolege kao braću po vjeri,milosti i zajedničkim idealima,a jednoga dana i po sv.redu.Zbog posebnih i veoma mudrih odgojnih razloga u sjemeništima se obi

čava držati separacija medju gimnazijalcima i bogoslovima,te opet medju pojedinim razredima.To ne može ništa uplivati na sveobuhvatnu ljubav prema svim kolegama i svim ljudima.1/ Medjusobno pomaganje u svetosti i njegovanju zvanja glavna im je dužnost.

Prijateljstva : Prijateljstvo je dobra i korisna stvar.Pače i sveta ako se zasniva na Božjoj ljubavi i služi medjusobnom duhovnom dobru.U vjernom prijatelju ili prijateljici nalazimo pomoćnika,savjetnika,tješitelja, brata ili sestru. Stoga i sv.Pismo hvali pravo prijateljstvo.2/

U sjemeništu i samostanu svi su članovi jedan drugome prijatelji.Tamo nema mjesta posebnim prijateljstvima,jer ona kvare opće prijateljstvo.Zbog njih se zajednice razjedinjuju,rasparčavaju i raspadaju.Takova prijateljstva obično nastaju iz nezdravih motiva: zbog nečije ugodne vanjštine,ljepote,istog porijekla ili zavičajnosti.Očituju se posebnim izrazima ili znakovima simpatije: pogledima,razgovorima,traženjem blizine, stiscima ruku i slično.Veoma su opasna jer smućuju dušu,rastresaju molitvu,slabe pažnju i marljivost u nauku,potiču na nečiste misli,radjaju zavist i ljubomoru.te odvraćaju od svete ljubavi.Posebna prijateljstva,osobito sjetilne naravi,veoma se štetno odrazuju na krepost pojedinca kao i na opću stegu i slogu.

Nezdrave simpatije treba spriječiti u samom zametku:-"Principiis obsta!",svjetovao je poganin Ovidije ("De remediis amoris")... - nemoj niti misliti na onu osobu koja ti je izvor napasti...- nikada joj i ničim nemoj pokazati svoju posebnu naklonost...- zadubi se u svoj posao i ne stoj besposlen...- odmah ispovjedi možebitne pogreške...- moli s uvjerenjem:"Isuse,ti si moja jedina ljubav!"

Poznanstva Redovnica ne može imati posebnih prijateljskih veza ni u samostanu ni u svijetu.Ne u samostanu:jer su joj sve sestre jednako drage,svima je jednako dobra i uslužna i znade da bi posebna prijateljstva stvorila u zavodu neslogu,zavist i nered.Ne u svijetu: jer je svoje srce darovala Bogu,svoj rad i sposobnosti družbi i Crkvi,a svoje veze sa vanjskim svijetom potpuno podredila redovničkim pravilima.Isto vrijedi i za sve redovnike,s malim ublaženjem u posljednjoj tački za one koji su zaposleni u pastvi.Svećenički i redovnički pri-

---

1/ Engleski pedagog Jeffreys piše:"We are most fully ourselves when our relations with others are fully personal;human life is impoverished when human relations are less than personal"(M.V. C.Jeffreys - Personal Values in the Modern World,II izd.Middlesex 1963,str.159).

2/ Medju svetima je ponekad postojalo posebno duhovno prijateljstvo(amicitia spiritualis),koje se je zasnivalo na iskrenoj obostranoj težnji i pomoći na putu svetosti.Bilo je prožeto nadnaravnom ljubavlju,čisto, plemenito,požrtvovno,na duhovnu korist prijateljima i njihovoj okolini.Takva su prijateljstva iznimna i obilježena posebnim znakovima Providnosti.

pravnici još nisu zreli za pravo duhovno prijateljstvo.

Ipak se često dogadja da redovnici i redovnice moraju imati poznanstva i društvene veze i izvan svoje kuće. Na to ih sile u prvome redu apostolski razlozi: župnik, kapelan, kateheta, propovjednik, ispovjednik; sakristan-ka, orguljaš-šica, pjevač -čica, zborovodja i sl. Nekada ih na to sili njihova služba: starješina -ca, ekonom -a, vratar -ica, posao u svijetu i sl. U vezu s ljudima nas takodjer dovodi i kršćanska ljubav i milosrdje: pomaganje siromaha, njegovanje bolesnika, odgoj i pouka mladeži i td.

Općeći sa vanjskim svijetom svećenik, redovnik -ca kao i njihovi kandidati -ce mogu učiniti mnogo dobra, ali, nažalost, i mnogo zla, te naškoditi sebi i drugima. Vjernike sablažnjuju ako ovi u njima ne nadju onu dobrotu, pobožnost i čistoću koju s pravom očekuju od svih crkvenih osoba. Sebi škode ako se dadu povući zlim primjerima svijeta. Osim toga vanjski rad previše rastresa, obuzima dušu svjetovnim brigama, stavlja u bližu griješ. prigodu, nameće sumnjiva prijateljstva, čini da se gaze pravila te zapušta molitva, razmatranje i ostale pobožne vježbe.

U p u t e: - 1. Uvijek i svuda dajmo prednost duhovnim vrednotama. Bog i duša prije svega! - 2. Budimo svima dobri, pa i najgorim neprijateljima vjere. - 3. Obraćajmo manje riječima a više dobrim djelima i primjerom. - 4. Vladajmo se ponizno, odijevajmo skromno, ne tražimo posebno štovanje (naslovi "časna sestra", "velečasni", "mnogopoštovani", da i ne spominjemo one više titule, nisu nam dani zato da očekujemo od vjernika neke počasti, nego da imamo pred očima časnost i veličinu svoga poziva 1/). - 5. Nemojmo povjeravati laicima svoje intimne staleške poteškoće, a osobito nikada se tužiti na subraću, susestre i poglavare. Nama će to biti mala utjeha, a njima velika smutnja. - 6. Drži na pameti: mogu dati drugome samo ono što sâm prije imam. Ako sam duhovno prazan, ne mogu nikoga obogatiti.

Ukratko: sva naša prijateljstva moraju biti sveta prijateljstva, a sva naša poznanstva sveta poznanstva.

DNEVNI RED

Svakom razumnom biću je svojstven i potreban red. "Sapientis est ordinare", reče sv. Toma. Na poseban način je red svojstven i koristan onome koji teži za savršenstvom. Svaki naime nered isključuje savršenost. Ni običan dnevni život nije moguć bez nekog reda, a pogotovo ne duhovni. Na sasvim poseban način pak traži red zajednički život, poimence redovnički (riječ "redovnik -ca", a isto tako i "redjenik", dolazi od korjena "red"!). Redovništvo

---

1/ Uostalom, bilo bi vrijeme da se odreknemo svih titula i počasti, kako su to već učinili mnogi biskupi. Dovoljno je - i najljepše da se medjusobno nazivamo braćom i sestrama, a od vjernika očekujmo najumjesniji od svih naslova "oče". I ništa više.

bez reda je besmisao.Red u životu stvara red u duši i obratno.

Stoga medju glavna pomagala duhovnog napretka spada i dnevni red.On treba da sadrži posebni i detaljni raspored svih dužnosti,pobožnosti i poslova tokom dana.Dakle,on je tačna,puna i pametna raspodjela vremena u jednom danu.Može nam biti odredjen po starješinama,pravilima ili kućnom redu (zavodi,škole,sjemeništa,samostani i sl.)i tada je to službeni dnevni red,koji nas obavezuje u savjesti.Ako ga sami sebi propisuju lica koja nisu vezana zajedničkim životom,imamo privatni dnevni red.Kombinirani dnevni red je raspodjela slobodnog vremena sa strane osoba koje već imaju propisan službeni dnevni red.

Korist Dnevni red nam pomaže da bolje iskoristimo svoje vrijeme.Ekonomija vremena spada u osnovnu životnu mudrost.Kaže se "vrijeme je novac".No tom usporedbom je zapravo potcijenjena prava vrijednost vremena.Kršćani znadu: vrijeme je nebo.Ovim zemaljskim vremenom stičemo vječnost.Neplanskim radom i neurednim životom upropašćujemo i svoje zemaljske kapitale. Neurednjak uludo troši i svoje vrijeme i svoje snage.Zaboravlja i propušta dužnosti,ne zna kada što treba obaviti,doživljuje neprijatna iznenadjenja,u isti čas mu padaju različiti poslovi, te ne dovršava ni jednoga kako treba,oklijeva u radu i stalno ga prati osjećaj nezadovoljstva i krivnje.Naprotiv,držeći se dnevnoga reda možemo na vrijeme i dobro posvršiti sve svoje poslove,radimo mirno,odlučno i bez nervoze.Raspoložuje nas ugodni osjećaj izvršene dužnosti.

Dnevni red je odličan lijek protiv dosade,ljenčarenja i grijeha.U slične nevolje upadaju svi oni koji ne znaju unaprijed rasporediti svoje slobodno vrijeme.Već od starine je poznata istina: tko ne zna sam sebi naći posla naći će mu ga djavao.Stoga treba planski i mudro iskoristiti svaki čas svoga - nikad više ponovljivog - života."Fugit irreparabile tempus",pisalo je na starinskim urama.

Dnevni red posvećuje naš rad,a time i naš život.Već sama činjenica da hoćemo red daje vrhunaravnu vrijednost našem djelovanju,jer nas stavlja u suglasnost sa vječnim i najmudrijim Redateljem.Glavna i opća svrha našeg orara treba da bude slava Božja i naše posvećenje po tačnom vršenju dužnosti.Izvršavanje sebi zadanoga i od duhovnika odobrenoga dnevnog reda postaje čin posluha i na taj način kreposnim djelom.Dosljedno provedeni životni red ima i veliku odgojnu vrijednost,učvršćuje naš karakter,čuva nas od ćudljivosti,trenutačnih neraspoloženja i mekuštva.On je najbolja gimnastika volje.

Naš uredni život bolje koristi i bližnjemu.Ne stvaramo nered u njegovu životu,postupamo s ljudima smireno i strpljivo, dajemo im primjer urednosti,a nama ostaje više raspoloživa vremena za apostolat.

Sveci su se posvećivali svetom i planskom upotrebom svoga

vremena.Bili su previše mudri da bi mogli rasipati tako dragocjeni dar Božji.Njihov život nije znao za nered.Želeći ih naslijedovati sve duhovne zajednice traže od svojih članova zajednički kućni dnevni red,a preporučuju im da si sami sastave svoj osobni dnevni red,uskladjen onome službenome.Per ordinem ad ordines!

Svojstva Kakav mora biti naš dnevni red?
- R a z u m a n i realan,tj. udešen prema našim mogućnostima i staleškim obavezama.Pretpostavlja poznavanje osobnoga i zajedničkoga dobra uz ispravnu procjenu vlastitih sposobnosti i mogućnosti.Dobro je spočetka uzeti dnevni red kao pokus. Poslije ćemo ga dotjerati.

- S t a l a n, to znači nepromjenljiv.Ne smije zavisiti o našem trenutnom raspoloženju i ćefu.Bit će,dakako,nešto drugačiji za blagdane i za radne dane.Pismena forma pojačava njegovu stalnost.

- P r i l a g o d lj i v prilikama,a ne krut.U njemu treba da bude predvidjeno vrijeme i za nepredvidjene slučajeve, za hitne intervencije.Satnica nam ne smije postati Moloh kojemu se sve žrtvuje.Prave i neodgodive ljudske i nadnaravne potrebe stoje iznad svakog plana.

- V r e d n o v a n (hijerarhičan),tj. da u njemu imaju primat vrednije stvari.Nikada naše dnevne dužnosti ne mogu imati sve jednaku važnost, pa se onda dnevni red sastavlja prema skali vrednota.Dužnosti prema Bogu su uvijek na prvome mjestu,a zatim dolaze dužnosti zvanja.Nutarnji život treba da ima prednost pred vanjskom akcijom.Jutarnje i večernje satove valja rezervirati vlastitoj duši i osobnoj izgradnji.U našem dnevnom redu mora biti dovoljno mjesta i za potrebe bližnjega.

- O d o b r e n od ispovjednika ili duhovnog vodje.Iskustvo, znanje i dalekovidnost duhovnika će nam izvanredno dobro doći. Nakon njegova odobrenja vršenje dnevnoga reda postaje čin posluha,dakle kreposno i zaslužno djelo.Ako naš dnevni red zadire i u opći život zajednice kojoj pripadamo,onda mu treba odobrenje još i od poglavara.

Vršenje A kako treba vršiti svoj dnevni red?
- Točno.Ne mijenjati ga bez vrlo važna razloga.Iznimka dolazi u obzir samo ako ima važniji i hitniji značaj.Momentalno raspoloženje mora uvijek ustupiti pred obavezom d.reda.

- Potpuno,tj.po svim predvidjenim točkama.Poneki propust može opravdati jedino bolest,posluh starijemu,nemogućnost ili neka viša sila.

- Kršćanski, to znači čistom nakanom i posvetom svoga reda i rada Bogu.U milosnom i voljnom jedinstvu s Isusom,a njegovo je načelo bilo:"Quae placita sunt ei facio semper".

Ispit savjesti će nam poslužiti kao stroga i trajna kontrola
....

nad izvršivanjem dnevnoga reda.Ako ustanovimo kakav prekršaj, potrebita je i sankcija: naknadno izvršiti propuštenu dužnost u dvostrukoj mjeri,neka prikladna pokora i sl.

Redovnici -ce i pitomci u zavodima imaju već svoja pravila i propisani kućni dnevni red.Da li je onda i njima potreban posebni d.red? Jest! Dakako,najprije se mora točno vršiti službeni d.red,a unutar njega - u slobodnim časovima dana i u slobodnim područjima rada - postupa se prema vlastitom d.redu (kombinirani dnevni red),koji mora biti u harmoniji sa službenim. Zvono ne može nikada sasvim ispuniti radni dan dobra redovnika -ce ili klerika,niti mu nadoknaditi glasa savjesti.Naš dnevni red je ono drugo - nutarnje i nečujno - zvono koje nas pozivlje na savršenstvo i svetost.

"Serva ordinem et ordo servabit te!"

POBOŽNI ČINI

Medju glavne točke dnevnoga reda moraju doći naši redoviti pobožni čini,jer su oni izravno usmjereni našoj duhovnoj izgradnji.To su jutarnje i večernje molitve,razmatranje,sv.misa i pričest,ispit savjesti,oficij i ostale pobožnosti.U povremene pobožne čine spadaju: tjedna ispovijed,mjesečna duh.obnova i godišnje duhovne vježbe.

Ne samo što joj daje trajnost i ustrajnost nego,još više,i samu bit prave pobožnosti sačinjava naš liturgijski život s Crkvom tokom čitave godine.

(Kako smo već govorili o nekima od gore spomenutih pobožnosti,a o razmatranju i ispitu savjesti ćemo raspravljati napose, ovdje ćemo se osvrnuti na preostale).

<u>Pobožnost</u> Poznato nam je (v.str.68) da je pobožnost k r e p o s t kojom sva naša djela rado vršimo iz ljubavi prema Bogu i da pripada stožernoj kreposti religioznosti. Označuje iskreno i potpuno predanje Bogu,što se pokazuje radosnim vršenjem njegove svete volje.Po svojoj strukturi je u prvom redu i sama čin v o l j e, a nije samo umna spoznaja niti neki urodjeni religiozni osjećaj.Pobožnost je nutarnja duhovna aktivnost,oplodjena živom vjerom i nadnaravnom ljubavlju, koja predano <u>usmjeruje čitav naš život prema nebeskom Ocu</u>.Hrani se, prije svega,nutarnjim činima vjere,ljubavi i radosti kojima služimo Bogu,a očituje se i vanjskim znakovima koji su vjerni odraz nutarnje pobožnosti.Ona osvaja,obuhvaća i prožima čitava čovjeka,tako da pobožnost zaista znači <u>život-po-Bogu</u>.Pobožan čovjek rado vrši volju Božju očitovanu koliko u njegovim zapovijedima toliko i u savjetima i nadahnućima.Pobožnost je sva u Božjoj službi.Teocentrički orijentirana.1/

1/ Karl Rahner ovako definira čovjeka:"Der Mensch ist der von Gott aufgerufene weltlich-leibhaftige Partner Gottes"(Lexicon für Theologie und Kirche,II izd.sv.VII str.287).

Pošto je to istodobno i kršćanska pobožnost,razumije se da mora biti i kristocentrična.Krist je veliki svećenik novoga i vječnoga Zavjeta,U njemu i po njemu je sve stvoreno i otkupljeno.Nemoguće je biti pravo pobožan osim "po Kristu Gospodinu našemu".Ako je kršćanska,naša pobožnost mora biti takodjer i crkvena.Tko je izvan crkvenoga tijela ne pripada ni Otajstvenomu Tijelu.Tko ne živi i moli s Crkvom ne moli "u ime Isusovo",isključuje se iz općinstva svetih i zajednice vjernika.Kad je naša pobožnost crkvena,onda je i sakramentalna,tj.hranjena milošću često primanih sakramenata.Suvišno je i naglašavati da nam pobožnost mora biti iskrena,nutarnja,proživljena,osobna i djelotvorna.To su njezine bitne značajke.Posebno naglasujemo djelotvornost prave pobožnosti.Ona bi bila previše usko shvaćena, kad bi je uzeli isključivo kao molitvu ili kultni čin.Dobro opaža sv.Toma:"Čovjek moli kadagod nešto čini srcem,ustima ili djelom da bi težio Bogu.I tako uvijek moli tko čitav svoj život upravlja Bogu"(In Rom.cap.1,9-1o).

Mora li katolička pobožnost biti jednoobrazna i standartna? Ne mora,ne može i ne smije.Pobožnost je lični doživljaj.Svatko je proživljuje na svoj način,prema svojoj ličnosti,dobi,rasi, spolu,odgoju,izobrazbi,tradiciji i stupnju religioznosti.Radi toga,kad je ispunila svoje bitne uvjete,katolička pobožnost - baš zato što je osobna - može imati najraznolikije oblike i sadržaje.Može biti aktivna ili kontemplativna,euharistijska ili marijanska,više razumna ili više osjećajna,javna ili privatna, asketska ili liturgijska,više individualna ili više skupna,poklonstvena ili pokornička,zapadna ili istočna,svećenička,redovnička ili laička,benediktinska,franjevačka,dominikanska i td. Tipologoja katoličke pobožnosti i duhovnosti je neiscrpiva.To je dokaz njezina bogatstva i dubine.

Sve do naših dana redovništvo je davalo glavni ton katoličkoj pobožnosti.Danas,kad je vjerni laikat tako veselo i brojno ušao u molitveni život Crkve,moramo više nastojati oko oblikovanja laičke pobožnosti.

<u>Pobožnosti</u> Ponavljamo: pobožnost je primarno nutarnji stav kršćanske duše,ali nije samo to.Ona se <u>mora očitovati i vidljivim načinom</u>, jer je čovjek psihofizičko biće. Stoga su i vanjski čini religioznosti sastavni dio integralne pobožnosti.Ti vanjski čini se,u širem smislu,mogu odnositi na na sva ljudska djela,ili pak,u užem smislu,na posebne izraze direktne povezanosti s Bogom,najviše preko molitve.Mi unaprijed ne mislimo govoriti o kreposti pobožnosti - dakle o njenom nutarnjem korjenu - već o vanjskim očitovanjima te kreposti,koja se općenitim imenom zovu pobožnostima (u množini!),pobožnim činima,nabožnim djelima,duhovnim vježbama (u širem značenju) i slično.

Velika je o p a s n o s t za dušu,koja voli vanjske manifestacije pobožnosti,da upravo njih uzme kao cilj svoga nutarnjeg života.Zaboravljajući da su vanjski čini pobožnosti <u>samo</u>

sredstva za postizanje duševne sabranosti i milosnog rasta,neki se kršćani navežu isključivo na vanjske forme i samo u njima zadovoljavaju svoje religiozne potrebe.Šuplja je to pobožnost koja se iživljava u vanjštini i množini molitvenih čina,a pogibelj je da postane i farizejska ako nam služi za prikrivanje nutarnje nevjernosti Bogu ("obijeljeni grobovi!").Niti ne zaslužuje ime pobožnosti ako se obavlja makinalno,bez uvjerenja i sabranosti,ili ćudljivo,prema trenutnom raspoloženju i nestalnoj gorljivosti.1/ Krive forme pobožnosti se opažaju ne samo kod hipokrita i prevrtljivaca,nego i kod skrupulanata,histerika,psihopata svih vrsta,formalista,legalista,koristoljubivaca,oholica i preuzetnih.

Kad bismo imali vremena,bilo bi zanimljivo zaustaviti se malko i na oblicima tzv."ženske pobožnosti".Reći ćemo samo to: doista postoji ženski tip pobožnosti.Počiva na posebnoj ženskoj psihologiji.Žena je više osjećajno nego racionalno biće,sva je u službi života i materinstva.Stvorena je za službu drugoga,ne rado se osjeća sama.Ima duboku potrebu da se osloni na drugoga, pogotovo ako je to onaj Najbolji,odana mu je svim bićem,nepodijeljenim srcem,integralno.Stoga ženska pobožnost ima naglašenu emocionalnu notu,obojena je lično i orijentirana prema mistici (stoga medju misticima ima mnogo ženskih osoba).I zato nam ona često puta izgleda prečuvstvenom,fanatičnom i strastvenom,katkada i bolesnom.Prof.Keilbach ispravno piše:"Ne bi se nikad smjelo zaboraviti da ženska pobožnost nije nikakva psihopatološka pojava,nego da je ona u pravom smislu rieči ravnopravna s oblicima muške pobožnosti.Ipak je sigurno da na području ženske pobožnosti ima više nastranosti odnosno abnormalnosti nego što je to sslučaj kod muške pobožnosti". 2/ Radi toga je dobro da je upravo jedna sveta žena često i uporno odvraćala svoje sestre od svih pretjeranih i smiješnih oblika pobožnosti.3/

Javni oblici pobožnosti,bili oni skupni ili pojedinačni,nisu ni uvjet ni dokaz svetosti,ali joj mogu i trebaju biti pomagalo i poticaj.

<u>Pojedine pobožnosti</u> Neke pobožne osobe misle da su dužne prisustvovati svim crkvenim obredima,posjedovati sve moguće molitvenike,moliti se svakome svecu i obavljati sve poznate pobožnosti.To su pretjeranosti.Nemoguće je i nepotrebno da sve to vršimo.<u>Biramo</u> samo one pobožnosti koje odgovaraju našim duševnim potrebama,a <u>dužni smo</u> vršiti samo one koje

---

1/ O.Benigar zgodno usporedjuje takove duše,koje obavljaju svoje pobožnosti zavisno o časovitim zanosima,s osama koje svuda pohlepno traže nektar,ali ostaju i bez doma i bez hrane.(Op.cit. str.1o99)

2/ Keilbach dr.V. - Religiozno doživljavanje,Zagreb 1944,str.84.

3/ Sv.Terezija Avilska (vidi "Djela sv.Terezije od Isusa",3 sveska, Zagreb 1933, posebno knjige Ž. VI, 6 ; XIII, 16 i P.III, 6).

su nam propisane od Crkve ili naših pravila.I pri svima njima nije važna množina čina,već duh koji ih prožima.

Najvažnije dnevne pobožnosti nam moraju biti: sv.misa s pričešću,razmatranje,jutarnja i večernja molitva.Srž j u t a r n j e molitve je poklon života Gospodinu i posveta svih dnevnih poslova po dobroj i čistoj nakani,a v e č e r n j e: osvrt na minuli dan s djelom pokajanja,dakle ispit savjesti i zahvala.

Sve ostale zajedničke pobožnosti - blagoslov,krunica,put križa,pokloni,molitve Spasitelju,Gospi,andjelima i svecima - obavljamo savjesno prema dnevnom redu.Svaka od njih ima blagotvoran i povoljan utjecaj na duhovni život molioca.Naročito je važno da svećenici,klerici,redovnici -ce pobožno mole svoj svagdanji o f i c i j (časoslov),jer to je službena,skupna,javna i trajna molitva sv.Crkve,dana u dužnost njezinim najboljim sinovima i kćerima.Propuštanje ili nemarno moljenje sv.oficija znači izdaju prema Majci Crkvi.

Mjesečna obnova Kao što svako veče bacimo pogled na protekli dan i saberemo rasute snage za slijedeći,tako i na kraju mjeseca pravimo duhovnu bilancu od prošle mjesečne obnove.Kako i sama riječ kaže - obnova služi obnavljanju početnog žara srca i duše.Kao što je naime život prirode podložan sezonskim mijenama,tako se i život duše odvija izmedju plima i oseka.Nekada su duhovne oseke neprimjetne,i lagano dnevno opadanje milosnog vodostaja izmiče našoj pažnji,pa nam je potrebita temeljitija i opsežnija kontrolna mjera barem jednom mjesečno,da ne bi ogrezli u mlakosti.

Mjesečna duhovna obnova - zvana još i rekolekcija ili dan sabranosti - zahtijeva da joj se posveti čitavi dan ili,ako to nije moguće,najmanje pola dana.Oblik joj varira prema mogućnostima i običajima zajednice,ali ovo su joj temeljni elementi: odredjeno vrijeme posvećeno sabranosti,pobožni nagovor (propovijed,exorta,razmatranje) ili čitanje,ozbiljni ispit savjesti, skrušena ispovijed te neka pobudna pobožnost - napr. put križa - s pripravom na smrt.

Mjesečna obnova je zgodno vrijeme da se obnove i odluke posljednjih duhovnih vježbi.

Duhovne vježbe Ne traže zaludu obavljanje duhovnih vježbi sve redovničke zajednice za svoje članove a Crkva za sve klerike.U današnjoj poplavi nevjere,materijalizma,konformizma,rastresenosti,žurbe i bolesne trke za užicima svakom vjerniku je nužno potreban otočić spasa,sigurno tlo vjere pod nogama,zelena oaza mira i nade.Bujica sumnja,požuda i napasti odvukla bi u ponor čak i odabrane duše,ako se ne bi sklonile na spasonosni otok duhovnih vježbi,gdje rajske palme nude umornima svježinu vjere i napitak vječnoga života.No duh.vježbe nemaju samo negativnu funkciju čuvanja vjere i kreposti nego još više pozitivnu - razvijanje duhovnih sposobnosti i dobara do njihova

savršenstva. Malo što tako izgradjuje čovjeka, oplemenjuje kršćanina i posvećuje svećenika i redovnika -cu kao baš duh. vježbe. Njihovu blagotvornost najbolje su iskusili i potvrdili sveci.

Duhovnim vježbama nazivamo sustavnu i intenzivnu duhovnu djelatnost kršćanina, vršenu u sabranosti kroz odredjeno vrijeme, sa svrhom vježbanja duha u kršćanskoj savršenosti. 1/ Slično kao tjelesne tako i duhovne vježbe iziskuju aktivno, živo i metodičko zalaganje vjernika, a ne samo pasivno slušanje duhovnog vodje. One su jedan jaki i odlučni zalet asketskim vrhuncima, bez uobičajene tromosti i mlakosti; Zato se obavljaju u kraćim ali dovoljnim vremenskim granicama (najmanje tri dana, redovito 8, a nekada 15 pa i 30 dana), u zatvorenim prostorijama (samostani, zavodi, domovi), gdje vježbenici borave izolirani od svijeta, buke i dnevnih poslova. Glavni uvjet za plodonosne duh. vježbe jest nutarnja i vanjska s a b r a n o s t, jer - veli Gospodin - "povest ću ga u samoću i govorit ću njegovu srcu" (Oz 2,14).

"Vježbe" znače a k t i v n o s t, trening, napor, samoradinost. Za vrijeme duh. vježaba sve mora biti u znaku rada i naprezanja vježbenika. Razmatranja se duhovno doživljuju, duševno proživljuju i aktivno oživljuju u praxi, a ne samo slušaju i bilježe. Djela pobožnosti, ljubavi i pokore vrše se intenzivnijim žarom i revnošću. Ispitivanje savjesti biva detaljnije i obuhvatnije, a završava s općom ispovijedju. Razgovor s duhovnim vodjom traje dulje te zadire dublje u nevidljive slojeve naše duše. Odluke se ne samo pišu već i sprovode u djelo. No nije pametno očekivati hitne plodove od vlastitih snaga već od milosti Božje, što nam se tih dana obilatije dijeli, pa budimo veledušni prema rasvjetljenjima i nadahnućima Duha Svetoga. I nemojmo smetnuti s uma da su i duh. vježbe ipak samo vježbe, a ne gotova savršenost.

Liturgijski život

Duhovni život, kao i život uopće, nije moguć u skokovima. Ni duhovne vježbe ni mjesečne obnove ni bilo koja izvanredna prigoda ne mogu dugo podržavati nadnaravni život, ako ovaj nije trajno hranjen i neprekidno podržavan milošću. Najredovitiju i najsočniju duhovnu hranu dobivaju duše uronjene u liturgijski život Crkve, tj. Krista u Crkvi. Svoj zemaljski život Krist trajno produžuje po Crkvi "koja je njegovo tijelo" (Ef 1,22) i koja putem liturgije iskazuje štovanje svojoj Glavi, a preko nje svome Stvoritelju. 2/ Liturgija Crkve nije ništa drugo do li nastavak Isusove svećeničke službe, sadašnji zemaljski oblik njegova vječnog svećeništva. "Liturgija je vrhunac kojemu teži čitavo djelovanje Crkve i istodobno

---

1/ Prema Alex. Benigar (Op. cit. str. 1221, br. 1168).

2/ Liturgija je bogoštovlje "što ga naš Spasitelj, kao glava Crkve, iskazuje nebeskom Ocu, i što ga zajednica kršćana iskazuje svome Utemeljitelju i po njemu vječnome Ocu" (Pio XII - Mediator Dei, AAS 39, 1947, 528).

izvor odakle izvire sva njena snaga"(Uredba o bogoslužju II Vatik.Sabora,čl.lo).Što važi za čitavu Crkvu to važi i za svakoga člana.Onaj ud Mističnoga Tijela koji ne živi od liturgije vene i,ne hranjen milosnom krvi Isusova srca,otpada od božanskoga Čokota kao suha grana.

Liturgijski život s Crkvom izvire iz kreposti pobožnosti (religioznosti) i ujedno je najbolje promiče.On objedinjuje sve naše pobožne čine i daje im ispravan cilj - javno slaviti Boga u zajednici s njegovim Sinom djelima nutarnjega i vanjskoga kulta "da bi Bog bio sve u svima"(I Kor 15,28).Bog će biti konačno "naše sve" tek u nebu,ali to počinje biti već i na zemlji po liturgiji svoje Crkve.Nije dovoljno da Bog bude "moje sve" kao u privatnim činima pobožnosti,nego treba da bude i "naše sve" po zajedničkom bogoslužju,jer smo predodredjeni za "općinstvo svetih".Zajednička molitva dovodi Boga medju nas:"Gdjegod se sastanu dvojica ili trojica u moje ime,i ja sam medju njima" (Mt 18, 19).

Da se ne bismo odvojili od "puka Božjega" i time od Otajstvenoga Tijela,da nas ne bi naš individualizam odvukao na stranputicu,te da bismo se što više poistovjetili sa svojom Glavom,moramo revno sudjelovati u bogoštovnom životu Crkve.To znači: redovito,oduševljeno i pobožno se uključiti u sve njezine molitve,obrede,pjesme,procesije,sakramente,a naročito u misterij euharistijske žrtve.Proživljavati crkvenu godinu[1] u njezinim blagdanima,svetkovinama i sv.vremenima,a posebno korizmu kao asketsku pripravu velikoj sedmici.[2] S dubokim strahopočitanjem ulaziti i boraviti u crkvama i posvećenim mjestima,te dolično rukovati liturgijskim predmetima.Uživjeti se i izgradjivati se na uzvišenim simbolima katoličkoga bogoslužja.Ukratko:živjeti kao aktivni ud Otajstvenoga Tijela.

ZVANJE

Svi smo od Boga pozvani na savršenost: "Budite savršeni..." Prema tome svi imamo "poziv" ili "zvanje" na svetost (vocatio remota,njem.Ruf,opći poziv na svetost).O njemu smo već govorili kao o dužnosti težnje za savršenstvom.

No Bog nas ne zove samo općenitim pozivom.On je svakome čovjeku zacrtao i njegov životni put,tj.način odaziva glasu Očevu.Predvidio je svakome pojedincu odgovarajuće sposobnoszi,sklonosti,uvjete i životne prilike koje će mu olakotiti puni odaziv.Konkretni način življenja,položaj u društvu i posao koji netko vrši običavaju se takodjer nazivati riječju "zvanje". Ako

1/ U istoj enciklici Pio XII iznosi divne i duboke misli o liturgijskoj godini.

2/ Advenat s Božićem se može uzeti kao vrijeme prvoga čišćenja i radjanja na milosni život,korizma s Uskrsom kao doba drugoga čišćenja,duhovnoga preporoda i asketske zrelosti,a duhovsko doba kao vrijeme duhovnoga rascvata,punine božanskih darova i mističnog sjedinjenja.

se obraća pažnja više vanjskom položaju čovjeka u društvu, njegovoj socijalnoj funkciji i stalnom zanimanju, dotično poslu koji obavlja, zvanje se zove još i "stalež" (status, Beruf).

Stalež

Uglavnom se mogu razlikovati dvije grupe staleža: s v j e t o v n i, ako nemaju izrazito religiozne svrhe, i crkveni, koji stoje u službi vjere i Crkve. Svjetovni ili prirodni staleži se dijele po naravi (muško, žensko), po dobi (dijete, mladić ili djevojka, muž ili žena, starac -ca), rodjenju (plemić, pučanin), miljeu (gradjanin, seljak, varošanin), braku (oženjen, neoženjen, udovac -ca) i zanimanju (radnik, zemljoradnik, intelektualac, mornar, činovnik i sl.). C r k v e n i staleži imaju dvije osnovne podvrste: klerički (svi klerici viših i nižih redova), koji počiva na sakramentu sv. reda, i laički (svi ostali vjernici-kršćani) koji se temelji na sakramentima krsta i krizme. Unutar kleričkog i laičkog staleža razvio se je tokom vremena jedan posebni tip života, koji ujedinjuje klerike i laike, a nosi također ime staleža, ali se ne temelji ni na jednom posebnom sakramentu, već na zavjetima. To je redovnički stalež ili - zbog svoje glavne zadaće - nazvan još i "stalež savršenstva".

Svakome čovjeku je dužnost da prihvati neko životno zanimanje, za koje osjeća sklonost i Očev poziv, jer bi se inače ogriješio o svoje zvanje, roditelje i društvo kojemu pripada. No isto tako bi bila velika pogreška - koja bi se osvetila i pozvanome i društvu - kada bi se netko posvetio zvanju na koje nije pozvan i za koje nema odgovarajućih sposobnosti. Svako zvanje vuče svoje korijenje iz ličnih sklonosti i sposobnosti pojedinaca. No, bilo kakove da su te sklonosti ili zanimanja, njihovo konačno opravdanje leži u zadaći osobnoga usavršenja kršćanina po ispravnom odazivu glasu Božjemu. Premda nas pripadnost nekom staležu čini društveno korisnima te nam obezbjedjuje materijalno uzdržavanje života i obitelji koja nam je na brizi, najdublji smisao postojanja staleža stoji u tome da svaki čovjek ima široku mogućnost punoga razvijanja svoje ličnosti u službi Očevoj. Biti savršeni ljudi i sveta djeca Božja - eto svrhe našega staleža u koji smo od Boga pozvani.

Svaki dakle stalež dolazi od Boga i vodi Bogu. Nema nijednoga, pa ni najprezrenijega, u kojemu se kršćanin ne bi mogao posvetiti. Stvarno, katolički sveci su pripadali najraznovrsnijim staležima. Svaki je svetac nalazio u svome poslu i svoje zvanje na svetost. Pripadnicima svih staleža Bog daje dovoljno djelatnih milosti za savršeno vršenje staleških d u ž n o s t i i životno posvećenje (to su "staleške milosti", gratiae status). Vršenje staleških dužnosti je osnovni uvjet askeze. Pošteni rad, bez obzira je li intelektualni ili manualni, ugledan ili neugledan, više ili manje unosan, priznat ili nepriznat od ljudi, stvara mnoge materijalne, ekonomske ili duhovne vrednote i diže nas na čast saradnika u stvarateljskom djelu Božjem. K tome nas izgradjuje, oplemenjuje i usavršava. U svakoj profesiji možemo otkriti

ne samo njezino ekonomsko i socijalno opravdanje,nego još više duhovni i religiozni smisao.Svako je zvanje - kršćanski shvaćeno i vršeno - dobro,pa zato Apostol savjetuje Korinćanima:"Svatko neka ostane u svome staležu u koji je pozvan"(I.7,20).

Sv.zvanje Prema tome po sebi nije važno koji ćemo posao obavljati i kojem ćemo staležu pripadati.Dakako,uzet ćemo u obzir svoje duševne i tjelesne sposobnosti,lične naklonosti,želje roditelja i potrebe obitelji,realne mogućnosti,pa slobodno i ekonomsku korist,ali odlučnu ulogu u biranju zvanja mora odigrati briga za spas i svetost duše,tj.skrb oko najvjernije službe Bogu,i to na najbolji način.Onaj će stalež biti za me n a j b o l j i, u kojem ću se najviše približiti svome Uzoru te najviše dobra učiniti duši bližnjega i svojoj vlastitoj.

U tu svrhu nas je nebeski Otac pozvao u Katol.Crkvu (baptismum=prima vocatio!) i stavio nam na raspolaganje dva najprikladnija staleža - svećenički i redovnički.Pače za ove staleže Bog šalje odabranima posebne pozive - nekada izravne a nekada n neizravne - daje im "sv.zvanje" (vocatio proxima,specialis, u Bibliji κλῆσις,Berufung).To je zvanje u najužem smislu.Bog nas osobno zove,a mi mu se praktično odazivamo,i to na trajan način. "Po samom kršćanskom pozivu i krsnom posvećenju u onima koje je odabrao Otac preko Krista radja se posebni poziv na savršenstvo,na bolje nasljedovanje Života Kristova...Ovaj poziv posvećuje Bogu izabrane s dvostrukog naslova: po milosti,koja povećava i usavršava krsnu svetost,i po daru posebnoga zvanja, što nam se slobodno dariva u svrhu nasljedovanja Kristova".1/ Sv.Pavao izjednačuje zvanje i svetost (Rim 1,6; I Kor 1,2).

Božji poziv ne mora biti zamjetljiv sjetilima.Prepoznajemo ga u glasu savjesti,u iskrenoj težnji za savršenstvom,pravoj nakani da ga postignemo,u prikladnim tjelesnim (zdravlje,izdržljivost),duševnim (zdrav um,normalna duševnost,primjereno znanje)i moralnim (ljubav prema Bogu i bližnjemu,čisto srce,odgojen karakter,ćudoredan život) sposobnostima (to nazivaju još i nutarnjim znakovima zvanja,vocatio interna).Odobrenjem duhovnika,pozivom biskupa ili prihvaćanjem redovničkih starješina nakon izvršenog novicijata,potvrdjuje se pravo zvanje (v.externa).2/ Roditelji nemaju pravo ni nametati ni spriječavati duhovno zvanje - kao ni zvanje uopće - svojoj djeci,a još manje netko drugi,jer svatko ima pravo na slobodni izbor zvanja.Crkva kažnjava izopćenjem sve one koji nekoga silom nagone u crkveni

---

1/ Jean Beyer - Status vitae professione consiliorum evang.consecratae (u reviji papin.sveučilišta Gregorijane "Periodica", sv.LV,fasc.I.Romae,1966,str.42).

2/ Definiciju zvanja (malko predugu) s njegovim elementima i znakovima možeš naći u doktorskoj radnji o.Š.Šipića - Problematika svećeničkog i redovničkog zvanja ,Makarska 1965,str.55.

stalež."Svaki je čovjek dužan da odabire onaj životni oblik koji će za njega značiti put k savršenstvu".1/

Onaj koji osjeti u svome srcu poziv u duhovni stalež počašćen je vanrednom Božjom ljubavlju i predodredjen na posebnu službu Bogu u svetosti.Dužan je da se odazove glasu Gospodnjem, inače stavlja u opasnost svoje spasenje i pogotovo posvećenje, te mrsi planove Providnosti.Ne može se bez krivnje i ozbiljne odgovornosti u savjesti oglušiti svetom pozivu.O.Šipić to ovako precizira (s čime se potpuno slažemo):"Po sebi je savršenije slijediti Božji poziv za svećenički i redovnički stalež,a radi raznih okolnosti (per accidens) može biti grijeh ako se odbije taj poziv,odnosno ako ga se ne slijedi".2/ Posljedice neodaziva su redovito kobne: nemir savjesti,nezadovoljstvo u životu,pomanjkanje blagoslova Božjega,vremenite nedaće,a često i vječna propast.Jednom primljenu milost zvanja treba znati i očuvati. Mlakim odazivom ili nemarom mnogi su je proigrali zauvijek.Da ne bi upropastili svoje zvanje,dužnost nam je da ga čuvamo od zapreka (naše strasti,loši drugovi,pokvareni svijet,sotona,možda i neuvidjavna rodbina) i uzgajamo pozitivnim sredstvima: "djela pobožnosti (molitva,razmatranje,duhovne vježbe i slušanje duhovnih nagovora),sakramenti (ispovijed i pričest),poslušnost i iskrenost ispovjedniku,duhovnom vodji i odgojiteljima te vršenje stege u odgojnim zavodima".3/

<u>Stalež savršenosti</u> U Crkvi je stalež savršenosti u prvome redu svećenički stalež (status perfectionis exercendae seu communicandae).Pretpostavlja se da nitko nije pripušten sv.redovima bez dovoljne savršenosti,ali svećeničko djelovanje počiva potpuno na objektivnoj svetosti reda i Crkve (ex op.operato i ex op.operantis Eccl.),a ne na subjektivnoj svetosti samog svećenika.Tim više što je svećeništvo ustanovljeno ne za lično dobro njegova nosioca,već za opću korist vjernika.Njegova bit je objektivnog karaktera: posredništvo,apostolat,duhovno očinstvo i posvećivanje drugih.Premda je glavna svrha redovnika posvećivanje sebe, "ipak se traži veća svetost života za realiziranje svećeničkog zvanja nego za realiziranje redovničkog zvanja".4/

No sveti Bog ne zove na savršenost jedino svećenike,već i laike,tj.one kršćane koji nemaju sv.reda.Svi oni,bilo muškarci bilo žene,koji se odazovu Božjem pozivu na svetost preko vrše-

1/ J.Leclercq - Moralka i Metafizika,Bogosl.Smotra,br.1/1966, str.11.
2/ Šipić,ib.str.163.- Postavljanje pitanja o grijehu neodaziva B.Häring smatra legalističkim i suvišnim.Zakon milosti je za njega jednako obavezan kao i izričita zapovijed(v.Legge di Cristo,sv.I.str.308 i sl.).
3/ Šipić, ib. str.172.
4/ Šipić, ib. str.102.

nja evanđ.savjeta,udruženi u posebne zajednice od Crkve odobrene,zovu se redovnici ili redovnice i sačinjavaju redovnički stalež.(Dakako da i svećenici mogu postati redovnicima i obratno).Sve redovničke družbe skupa nazivaju se staležom savršenosti (status perfectionis acquirendae).Time se ne želi reći da su svi pripadnici tog staleža samim time i savršeni,nego da je glavna zadaća njihova života i glavna svrha stupanja u red upravo težnja za savršenošću.Svetost je naime moguća i izvan "staleža savršenosti",kao što je,nažalost,nesavršenost moguća i unutar staleža savršenosti.No ovo je bitno: stalež savršenosti traži takav "trajni način života koji po sebi navodi i potiče čovjeka na osobnu savršenost".1/

Crkveni redovi odvijaju svoju djelatnost uglavnom u tri osnovna oblika.Premda naime svi imaju isti zajednički cilj - posvećenje svojih članova - opet svaki red ima svoju specifičnu zadaću,koja mu služi kao glavno sredstvo u posvećivanju njegovih članova.Tako imamo:

1 - aktivne redove koji,pored nutarnje izgradnje vlastitih redovnika, svoje djelovanje usmjeruju prema dobru bližnjega ili Crkve,i to pretežno po vanjskim akcijama (viteški,bolničarski, misionarski i školski redovi,trećoredci,razni savremeni "svjetovni instituti" i sl.).Zbog svojevrsnosti njihova posla redovnici aktivnih družbi većinom borave i rade izvan samostana.

2 - Oni samostanci -ke koji se potpuno povlače iz vanjskoga svijeta - a takvi su većinom stariji redovi - i njegujući samo nutarnji život nastoje se potpuno posvetiti molitvi,razmatranju,bogoštovlju,studiju i askezi,odabiru tzv.kontemplativne redove (monasi: bazilijanci -ke,benediktinci -ke,kartuzijanci, trapisti,karmelićani -ke,klarise i sl.).

3 - Postoje takodjer redovi u kojima se aktivni i kontemplativni život skladno ujedinjuju te se odvija na nutarnjem i vanjskom području.Kod njih se apostolat shvaća kao dužnost i kao plod duhovnog života i revnosti za spasom duša.(Nemaju posebnog imena,a njima pripadaju: franjevci svih struja,dominikanci,isusovci,salezijanci,uršulinke,milosrdnice,kćeri Božje ljubavi,službenice,služavke,križarice i većina modernih redova i družbi.)

Koji je od ovih tipova najbolji?To nije lako reći,jer svaki ima svoje prednosti i svaki je Crkvi potrebit. .Sv.Toma daje prednost posljednjem tipu,gdje se kombinira akcija i kontemplacija.2/

1/ Ivaniš Božo - Gore srca,sv.II.Banja Luka 1942,str.43.

2/Akvinac kaže doslovno:"Vita contemplativa simpliciter melior est quam vita activa...sed vita activa secundum quam praedicando et docendo,contemplata aliis tradit, est perfectior...quia talis praesupponit abundantiam contemplationis"(III,40,1 ad IIum).Ili opet:"Sicut enim maius est illuminare quam lucere solum,ita maius est contemplata aliis tradere,quam solum contemplari" (II -II,q.186,a.6).

Redovnički kandidat -tica, u dogovoru sa svojim duhovnim vodjom, potaknut čistom nakanom, opredijelit će se za onaj red u koji osjeća da ga Bog zove i prema kojemu ima najviše sklonosti uz odgovarajuće sposobnosti.

Zavjeti

Glavne značajke redovničkog staleža jesu: a) novačenje pomlatka koji se, nakon dovršene kušnje, slobodno odlučuje za savršeni način života u izabranom redu ili družbi (čemu služe kandidature, postulati, klerikati, novicijati), b) svečano obavezivanje na redovničku ustrajnost i kreposti (polaganje zavjeta), c) zajednički način života i medjusobno poticanje u svetosti (samostan, redovnička organizacija), d) točno odredjene obaveze svih članova -ca (pravila) i konačno e) odobrenje Crkve, jer je redovništvo ustanova crkvenoga prava.

Svi su navedeni elementi vrlo važni, ali mi ćemo se osvrnuti samo na polaganje zavjeta. O sadržaju zavjeta ćemo govoriti kasnije, a sada samo par riječi o njihovu polaganju ili "zavjetovanju". Redovničko zavjetovanje je čvrsto obećanje Bogu da ćemo vršiti evandj. savjete u jednom crkvenom redu ili družbi. Ovo obećanje, Bogu dato, veže nas pod smrtni grijeh te njegovo neispunjavanje spada u svetogrdje, pošto gazi krepost religioznosti. Stoga mora biti učinjeno promišljeno i slobodno. Po svome obliku zavjeti mogu biti privatni i javni, privremeni i vječni, jednostavni i svečani. S v e č a n i su onda kad smo ih učinili javno i bili su kao takovi prihvaćeni od Crkve i redovničkog poglavarstva (i na njima se osnivaju tzv. "redovi"). Jednostavni zavjeti (koji su pravna osnova "kongregacija" ili "družbi") skoro su u svemu jednaki svečanima, a mogu biti privremeni ili vječni. Svečani zavjeti su uvijek vječni i stavljaju na zavjetovanika veće zahtjeve. Predmet svih redovničkih zavjeta nije neko općenito kršćansko dobro, nego upravo savršeno vršenje evandjeoskih savjeta.

Zavjetovanje nije valjano ako je učinjeno prisilno, u strahu ili neznanju. Premda je kršenje zavjeta po sebi teški grijeh, može biti i lakim ako je učinjeno polusvijesno i u neznatnoj stvari.

Svjetovni instituti

U posljednje vrijeme se u krilu Crkve razvija posebna forma redovničkog života, nazvana "svjetovni instituti" (instituta saecularia). Zovu se "institutima" da se mogu razlikovati od klasičnih redova i družbi. Imaju pridjev "svjetovni" da se istakne kako njihovi članovi žive i rade u svijetu, a ne u samostanima. Prvi pokušaji u tom smjeru su učinjeni još za francuske revolucije (o. de Clorivière † 1820), jer su tako tražile ondašnje prilike. Svjetovni instituti su se naglo razvili u našem stoljeću, naročito iza posljednjega rata. Dosada ih ima preko 300. Samo manji dio ih je već dobio crkveno odobrenje (od biskupa ili sv. Stolice), a ostali su još u stadiju probe. Najpoznatiji su: paolisti (Rim), pradisti (Lyon), operarios (Madrid), Opus Dei (Rim), misionarke (Milan), terezijanke (Madrid), putnice (Beč), radnice (Pariz) i td.

Članovi instituta imaju takodjer vrijeme priprave i kušnje, te polažu zavjete. Puno kršćansko savršenstvo je takodjer i njihov ideal, ali prilagodjen suvremenim prilikama i potrebama Crkve. Ne žive zajedničkim životom, ali se povremeno sakupljaju u kući matici radi duhovne izgradnje. Ne nose redovničko odijelo, na vanjski način se ne razlikuju od ostalih vjernika, a svoje gradjansko zanimanje obavljaju u svijetu. Smiono zalaze u najopasnije ambijente iz vrhunaravnih motiva. Djeluju apostolski preko riječi, primjera i djela milosrdja. Nastoje da budu svjetlo, sol i kvasac svijeta.

II Vatikanski koncil im je postavio (u dekretu "Perfectae caritatis") slijedeće temeljne zasade: - nisu redovnički instituti (non sunt instituta religiosa1/), - evandjeoske savjete vrše u svijetu (in saeculo), - služe za posvetu muškima i ženskima, klericima i laicima, - treba da budu kvasac svijetu (fermentum in mundo) te tako i u svijetu i za svijet vrše svoj apostolat (njihova svjetovna misija je naglašena: in saeculo ac veluti ex saeculo), - ne smiju zanemariti svoju duhovnu izgradnju, - stoje pod kontrolom Crkve.

Prvi put su odobreni od Pia XII, dne 2.II.1947.

B. N U T A R N J A SREDSTVA

Svako sredstvo kojim se služimo u postizavanju savršenstva mora biti i nutarnje, tj. spontano prihvaćeno i vlastitim duševnim snagama upotrebljavano, a nikada izvana nametnuto. Makar da je u nekima vanjski faktor jači - stoga smo ih nazvali vanjska sredstva - ipak ni jedno vanjsko sredstvo nije potpuno izvanjsko. Bilo da nas Bog zove (zvanje) ili pomaže milošću (sakramenti), bilo da nam Crkva dolazi u pomoć direktno (duhov. vodstvo, liturgija) ili preko svojih područnih ustanova (sjemenište, novaštvo, redov. zajednice), bilo da nalazimo potporu u svojoj okolini (obitelj, sv. prijateljstva, stalež), glavni dio posla mora biti u našim rukama (dnevni red, duhovne vježbe, pobožnosti), pače duboko duboko u našim dušama.

Dakako, u svakom našem radu će duša trebati vanjska pomagala - jer je vezana na tijelo - ali postoje duševni čini kod kojih je pretežno angažirana naša nutrina s neznatnim uplivom vanjskih čimbenika (osim, naravno, Boga koji je "intimior intimo meo" i "u k o j e m u ž i v i m o, m i č e m o s e i j e-

---

1/ Ovo "religiosa" znači "redovnički", u dekretu doslovno stoji: "Instituta, quamvis non sint instituta religiosa, veram tamen et completam consiliorum evangelicorum professionem in saeculo ab Ecclesia recognitam secumferunt".

s m o"[1]).Takovu vlastitu,prvenstveno duševnu,djelatnost nazivamo nutarnjim sredstvima savršenosti.

Osnovni duševni čin u sticanju savršenstva jest iskrena i djelotvorna t e ž n j a za njim.

TEŽNJA ZA SAVRŠENSTVOM

Djelotvorna težnja

Psihološki je zakon da čovjek može težiti samo za onim što je prije upoznao kao dobro."Ignoti nulla cupido".Ideal se najprije radja u spoznaji pa onda tek u volji.

Mi smo već upoznali svoj i d e a l savršenstva.Želimo postati ne samo potpuni ljudi nego daleko više - djeca Božja s djetinjom željom da čim više nalikujemo svome nebeskom Ocu.Biti čim više sličan Bogu znači čim manje biti sličan sebi.Znači: nikada ostati ovakav kakav sam danas.Samodopadnost je smrt napretka,odreka Boga.Tek savršena ljubav može izvesti čudo ljudske sličnosti s Bogom.Očigledni uzor te sličnosti našli smo u svom bratu Isusu Kristu,koji je naš put,istina i život.Svi koracamo Kristovim putem k istini i životu,ali svaki u svom staležu,prema svojim sposobnostima i Božjem pozivu.Spoznali smo da je traženje Boga jedini smisao ljudskog života.

Ljepota ideala kršć.savršenosti nas je očarala,u nama se rodio prezir prema svome ništavilu i bijedi stvorova te živa t e ž n j a za ujedinjenjem s Najvećim Dobrom.To je naime bit svake ljudske težnje: polet duše prema njezinu dobru."Čitav život dobra kršćanina je sveta težnja",tvrdi veliki Augustin(Sermo 159).Psalmista je uzdisao:"Kao što čezne jelen za izvorima voda tako čezne duša moja za tobom,Gospodine!"(Ps 41).Snaga moje težnje zavisi o snazi moje ljubavi.Čim je veća ljubav,veća je i čežnja.A kršćanska težnja se ne zadovoljava samo s osrednjim ciljem,ona hoće ono što je najviše i najbolje,samu s v e t o s t. Jer samo ona je moje najveće dobro i od nje nemam većega.Usrećuje me u zemaljskom životu,umnožava mi milost,pribavlja savršenstvo,osigurava spas i sjedinjuje me s Bogom.Svetost je najveće dobro koje mogu dati mome bližnjemu: i njega posvećuje i usrećuje,moja svetost i njega čini boljim.A koliko je istom Bogu draga? Ništa mu toliko ne povećava slave koliko kršćanska savršenost.

1/ Mudra je primjedba engl.pedagoga Jeffreysa:"So long as we persist in looking for some human substitute for the grace of God,we shall go on stumbling in the darkness of our own making" (M.V.C.Jeffreys - Personal Values in the Modern World,II izd. Middlesex 1963,str.166).To isto naglasuje i J.Daujat:"Wir müssen betonen,dass das Heil und die Heiligung im ganzen Verlauf ihrer Verwirklichung,vom Anfang bis zum Ende,das Werk der Gnade sind" (Daujat,op.cit.str.110).

Moja težnja za svetošću mora da je neograničena. Njoj se ne smije stavljati ograde. Svetost je cilj našega života, a cilju se ne mogu odredjivati medje. Kod uporabe sredstava pametno je znati mjeru, ali ciljevitost teži svojoj punini, dakle neizmjernosti. I nadnaravni svijet ima svoj zakon gravitacije. Kao što sila teže vuče svako tijelo bliže zemlji, dole, tako ideal savršenstva vuče svaku dušu gore, u vis, prema nebu. Čim nestane u čovjeku ove nebeske sile teže, on se strmoglavo ruši u blato. "Ne traži se da bude savršen - a tko je savršen - ali se traži da teži prema savršenstvu. Može se reći da je prvi od svih grijeha onaj kada netko odbija da teži prema savršenosti". 1/

Volja

No ova sveta težnja ne smije ostati samo puka želja, neki naglovititi san budućnosti, nego se mora roditi i odmah konkretizirati u ozbiljnoj i efikasnoj volji. Volja je počelo akcije.

Sv. Tomu Akvinskog je pitala njegova sestra što joj treba ako želi postati svetom. Filozof odgovori: "Samo htjeti". 2/ I Bog nas to uči: "Pred čovjekom je život i smrt, zlo i dobro. Što bude htio dat će mu se" (Crkv. 15, 14). Težnja naime, ako je iskrena, pretvara se sama od sebe u djelotvornu volju.

Čovjek ne postiže mnogo toga što želi i hoće. Kako će postići ono što neće? Najveće dobro koje možemo zaželjeti jest svetost, ali do nje dolazi samo onaj koji je hoće. I to tvrdo i ustrajno hoće. Teški put askeze može savladati samo jaka i odlučna volja. Rečeno je: volja je moć, pače s v e m o ć. Dakako, ako se oslanja na pomoć Božju. U njoj Schiller vidi veličinu čovjeka: "Den Menschen macht sein Wille gross und klein" (=čovjeka čini velikim ili malenim njegova volja). Zašto postoji još i danas ponosna frankopanska kula na Trsatu? Razlog je na njoj uklesao njezin graditelj: "Decrevi!"

Svojstva kršć. volje

Svojstva volje spadaju na opću psihologiju. Nama je ovdje svrha da upoznamo jedino značajke kršćanske volje, tj. one koja teži za vrhunaravnom savršenošću. Prvo što nam mora biti jasno jest da takova volja i sama mora biti:

- nadnaravna, radi objekta kojemu teži i zbog milosti iz koje izvire i crpi svoju snagu. Kršćanska volja se uvijek pokreće vrhunaravnim motivima, u prvom redu svetom ljubavlju.
- trajna i ustrajna, jer časovita oduševljenja i brzoplete odluke ne vode ničemu. "Tko ustraje do konca taj će se spasiti" i posvetiti. "Paris ne s'est pas bâti en un jour" (=Pariz nije sagradjen u jedan dan), običavala je govoriti neustrajnima sv. Ivana de Chantal. 3/

1/ J. Leclercq - Moralka i Metafizika, Bogosl. Smotra, br. 1/1966, str. 11.

2/ A. Royo Marin - Teologia della perf. crist. Roma 196o, str. 933.

3/ Dictionnaire de Spiritualité, sv. IV, dio I. kol. 337.

- ponizna, tj. da se, svijesna svoje slaboće, više uzda u Boga nego li u sebe, jer on zapravo izvodi u nama "i htijenje i izvršenje" (Filip. 2,13). Samo ponizni će uspjeti: "Non ego, sed gratia Dei mecum!"
- praktična, djelótvorna. To znači da se ostvaruju odmah, sada, u ovim prilikama i svim raspoloživim asketskim sredstvima. Ne preza pred velikim žrtvama, a vjerna je i u malima. Heroizam volje se očituje ne toliko u velebnim podvizima koliko u izvršavanju običnih dnevnih dužnosti.
- Težnja za svetošću će se tek onda voljom oživotvoriti ako je ona glavna, najvažnija, dominantna težnja našega života, jača i preča od svake druge. "Tražite najprije kraljevstvo Božje..." (Mt 6,33). Pomognuta milošću Božjom, služeći se ustrajno naravnim i nadnaravnim sredstvima, naša jaka i dosljedna volja doći će na kraj svim nutarnjim i vanjskim zaprekama i stići do žudjene svetosti.

Sadržaj kršć. volje

Razumljivo je da kršćanska volja mora biti prožeta potpuno nadnaravnim sadržajem. Čitav proces htijenja se se odvija sasma na kršćanskim načelima i praxi. Prema tome, otresavši se od stare nebrige i ravnodušnosti, mi ćemo svojoj volji dati: -1. jasan cilj: upoznati osnovnu, i zapravo jedinu, zadaću kršćanina: slaviti Boga kroz našu svetost, -2. stvoriti korisne odluke i planove za postignuće postavljenog cilja. Naš plan će - po riječima sv. Ivana od Križa ("Noć", II, 18)- obuhvatiti dva glavna zadatka: "Exitus a se et creaturis" (=ostaviti sebe i stvorove) i "reditus in Deum" (=povratak Bogu). -3. ukloniti zapreke i svladati poteškoće na putu traženja Boga. Kršćanska volja mora biti spremna i na herojske napore u tom smjeru. -4. izabrati i upotrebiti sva prikladna sredstva koja vode svetom cilju, bila teška ili laka, bolna ili ugodna, a osobito ona nadnaravna. Napokon treba -5. odlučno i ustrajno izvoditi postavljene zadatke. Izvodjenje svakoga zadatka traži napor, pogotovo najtežega od svih - savršenstva. Volja se ne smije plašiti truda ako želi uspjeti.

Nećemo kriti da je napor težak i da traži neprijatna odricanja. Ali ćemo napomenuti Augustinovu riječ "ubi amatur, non laboratur". Kad se žarko ljubi Boga, ništa nije teško. Napor se pretvara u slast, a žrtva u radost. Ako sv. Ljubav bude glavni motiv našega rada, volja može izdržati svaki napor. Iskrena i duboka kršćanska ljubav je najbolja pomoć našoj volji.1/

1/ O. Marcozzi se pita zašto neki ljudi, koji na ostalim poljima pokazuju neobično jaku volju, zataje u nastojanju oko svetosti. Odgovara: jer nemaju dovoljno duboke kršć. ljubavi. Pa zaključuje: "Ci si determina per quello che, nelle particolari circostanze, ossia nel caso concreto, si sente o si ama di più... Vince l'amore soggettivamente più forte, ossia l'amore che in quelle determinate circostanze prevale sugli altri... Il segreto dunque della riuscita sta nel rendere sempre prevalente l'amore per l'ideale e la virtù". (Ascesi e Psiche, Brescia 1958, str. 22-23).

Odgoj volje Kad kršćanska ljubav nikne u dobro odgojenoj volji, onda joj nije ništa nemoguće. Odgoj volje je bitna zadaća kršćanske pedagogije i askeze, jer odgojiti čovjeka znači odgojiti njegovu volju. Stoga ćemo stalno imati na pameti slijedeće misli:

- Bezidejnost i neznanje ometaju istinsku volju, jer ona je po sebi slijepa. Njezine oči su ljudski um. Nju treba da pokreću svjetlo razuma i vjere. Zato joj naš um mora da pruži čvrsta kršćanska n a č e l a: filozofska, moralna, asketska. (Primjer sv. Augustina,,,)
- Volju će najbolje poticati na savršenstvo redovito razmatranje uzvišenosti našega zvanja. S v j e t l o z v a n j a, uzvišeni ciljevi, ideali i nadnaravni motivi općenito najkrepča su hrana plemenitoj volji. Život bez ideala je život bez smisla, bezvoljan i besplodan. (Sv. Bernardo se je u svojoj ćeliji često zapitkivao: "Bernarde, ad quid venisti?").
- Ljudska je volja moćna, samo je treba staviti u p o k r e t 1/ Stoga ne oklijevaj, vrši odlučeno, i to odmah. Budi vjeran svome dnevnom redu, ispitu savjesti i revnom ispovijedanju (Sv. Pavao je samo jednom odlučio!)
- Objekt volje je dobro. Zato je stavi u službu d o b r a. I samo dobra, najvećega Dobra (kao sv. Frano Asiški i svi sveci). To se čini ispunjavajući veledušno i potpuno svoje kršćanske, ljudske i staleške dužnosti.
- Nakon početnih neuspjeha volja znade klonuti, umoriti se. Zato budi u s t r a j a n u svome radu i borbi. Izdrži do kraja: "Gutta cavat lapidem". Neka tvoja volja ne bude poput slame koja plane i nestane, nego kao hrastovina koja dugo izgara. Svladavaj teškoće, vanjske i nutarnje (sjeti se Demostena kako uči govorništvo...)
- Imaj dovoljno samo-p o u z d a n j a, ne sumnjaj u svoju snagu: "audaces fortuna juvat". I Bog će pomoći. (Pavao je tvrdio: "Omnia possum in eo qui me confortat"). Kad si nešto odlučio, ne boj se i ne oklijevaj. Budi odvažan u dobru!
- Kao što treba vježbati sve svoje sposobnosti, tako valja v j e ž b a t i i volju: odricanjem, svladavanjem, mrtvenjem, dragovoljnim pokorama. Radi toga kroti strasti, obuzdavaj maštu, kontroliraj čuvstva. Ne popuštaj površnosti, lakoumnosti, komoditetu i lijenosti. To se zove askeza. Tako su radili sveci.

Pomagala U odgoju volje će nam izvrsno pomoći neka naravna i nadnaravna pomagala:

- 1. Dnevno razmatranje o veličini svetosti, svećeničkih i redovničkih ideala. Nikad se ne smijemo zadovoljiti onim što smo postigli. Nikad nismo dovoljno sveti. Pio XI je često opetovao:

1/ "Tranne i casi patologici, si deve ritenere che la causa delle cadute non è la debolezza fisica (assoluta o relativa) della volontà, ma la non applicazione della medesima" (Marcozzi, ib. str. 20).

"Sempre più, sempre meglio!"

- 2. Svagdanja molitva za pomoć Božju.Svetost je velika milost, a isto tako i težnja za njom.Revno primanje sakramenata će nam umnožiti milost i ojačati volju.

- 3. Često obnavljanje čežnje za svetošću,pogotovo dobrih odluka koje smo u tu svrhu učinili.Volja mora biti neprestano poticana.Prigode za to imamo kod ispita savjesti,rekolekcija,duhov. vježbi,oblačenja,zavjetovanja,obnove zavjeta,primanja redova.

- 4. Primjer svetaca. Hiponski biskup je zagrijavao svoju volju riječima:"Kad su mogli ini i ine,zašto ne bi i ti,Augustine!" Sv.Frano Asiški je čak na smrti govorio braći:"Započnimo!"

- 5. Koristimo se plemenitom pomoću našega duhov. vodje,ispovjednika,odgojitelja,poglavara,braće i sestara po svetome zvanju.

POZNAVANJE SAMA S E B E

Na dugom i strmenitom putu savršenstva dvije su točke od bitne važnosti: polazna i dolazna.P o l a z n a točka (terminus a quo) je sam čovjek koji teži savršenstvu,tj. njegovo duševno stanje,sposobnosti i potrebe.D o l a z n a točka (terminus ad quem) jest konačna svrha čovjekova bistvovanja uopće i svetosti napose - Bog.Ili,gledano s ljudskih vidika,posjedovanje Boga u sjedinjenju s njime (bonitas Dei participanda,rekli bi teolozi). Asketa mora poznavati obadvije.

Gnõthi seautón Polaznu točku - čovjeka kao tjelesno i duhovno biće - već smo upoznali (na početku,gdje smo proučavali njegov naravni život).No kako nas ne zanima općeniti pojam čovječje savršenosti kao takove,jer mi želimo dostići svoju osobnu,konkretnu savršenost,tj.posvetiti sama sebe, jasno je da nam onda nije dostatno općenito poznavanje čovjeka. Mi moramo prije svega upoznati sebe kao konkretnog i jedinstvenog čovjeka koji se,s ovom knjigom u ruci,trudi da postane savršen i Bogu mio.Ovdje nam je zadaća da upoznamo jedino sebe, sa svim svojim individualnim moćima,sposobnostima,odlikama i manama.Poznavanje sebe je osnova svake mudrosti i akcije,uvjet savršenstva.1/ Ono nas čuva od Scile pretjeranog optimizma i Haribde crnoga pesimizma.Ono nam pokazuje što smo,što vrijedimo i što možemo.2/

Ništa nam nije bliže od svoga "ja" a ništa manje poznato od

1/ "Semper tibi displiceat,quod es,si vis pervenire ad id,quod nondum es"(Augustin - Enarrat.in ps.69,8).

2/ Alvarez de Paz vidi u spoznaji 3-struko blaženstvo ili nebo: upoznavanjem prirode otkrivamo u njoj tragove Božje i tako upoznajemo samoga Stvoritelja,upoznavanjem sebe otkrivamo u sebi sliku Božju, a upoznavanjem njega samoga penjemo se u pravo nebo. (De inquisitione pacis lib.IV,p.2,c.2).

njega! Nije bez razloga poznati nobelovac Alexis Carrel jednoj od svojih dubokih knjiga stavio naslov "L'Homme cet inconnu". Zar da sam sebi ostanem neznanac i stranac?

S pravom zaključuje sv.Terezija Velika:"Držim da je veća milost Gospodnja jedan dan,što ga provodimo u poniznoj spoznaji samih sebe,pa nas to stajalo mnogo žalosti i muka,nego mnogo dana provedenih u molitvi".1/ Kad razotkrijemo tajne i mračne ponore našega bića i unesemo u njih svjetlo savjesti,našli smo pravi put ka svetosti.Radi toga ćemo najprije proučiti način kako ćemo se dobro upoznati.

a/ I s p i t s a v j e s t i

Kako ćemo se najbolje upoznati?
Ima više metoda: introspekcija,retrospekcija,promatranje,komparacija,pokus,testovi,raznovrsne analize,psihoanaliza,psihometrija i td.No najlakša,najpristupačnija i najbolja od svih njih je ispit savjesti.To je opće,staro i prokušano sredstvo moralnog odgoja.Nije izum kršćanstva,iako mu je ono dalo svoj pečat. Poznaju ga stare religije i mudraci (hinduizam,taoizam,parsizam, stari Egipćani,Židovi,Grci,Rimljani,Konfucije,Pitagora,Sokrat, Marko Aurelije,islam,rabini i stoici).Obavljali su ga pravednici Staroga Zavjeta,preporučivao ga je sv.Ivan Krstitelj(Lk 3, 1-14),sv.Pavao (I Kor 11,32) i sam Spasitelj (Mt 7,3).Nije bilo sveca koji ga nije vršio.Sv.Ignacije ga je najviše isticao i dao mu čvrste oblike.2/

Pojam — Ispit savjesti (examen conscientiae) je upoznavanje vlastite savjesti putem kontrole rada i ponašanja.To je ono dragocjeno vrijeme što ga dugujemo svojoj savjesti da može u miru i dobro vršiti svoju dužnost.Nije joj dovoljno da je "in actu" samo u onim kratkim trenucima dok smo mi previše zaokupljeni djelom i uspjehom.Kad ona ima mogućnost da spokojno, redovito i potpuno kontrolira čitavo naše vladanje,savjest se odgaja i usavršuje te bolje obavlja svoju sudačku službu.Čisteći sebe ona bolje čisti i našu svijest i našu potsvijest.Ne dozvoljava krivicama da se odmeću u prašume potsvijesti.Stvara u nama habitualnu sposobnost duševnoga samonadzora.

Glavna svrha ispita savjesti je ne da se upozna kakav je čovjek općenito,već kakav sam "ja" sâm kao čovjek i kao kršćanin.Radi te svrhe ima ispit savjesti slijedeće zadaće:

- upoznati kojim duševnim i duhovnim kapitalom raspolažem,dakle dobro u meni,te kako upotrebljavam naravne i nadnaravne darove. Pisano je: kome je mnogo dano od njega će se i mnogo tražiti (Lk 12,48);

1/ Djela sv.Terezije,knj.o Osnutcima,gl.5,čl 16,sv.III,str.35).

2/ Kad je to potreba,dozvoljava svojim redovnicima oprost od svih ostalih pobož.čina i dužnosti,ali od ove nikome i nikada.

- spoznati vlastite manjke,slabosti,propuste i grijehe,dakle zlo u meni;
- popraviti se kajanjem i uklanjanjem zla;
- stvoriti odluke i planove za budućnost;
- penjati se do vrhunca savršenosti i
- pripraviti se za sv.ispovijed i razgovor sa duhovnim vodjom.

Vanjski u v j e t za dobar ispit savjesti je sabranost, dalnja i bliža.Nutarnji uvjeti su: iskrenost,bez koje nema isti ne (mnogi se naime ne žele pravo upoznati,jer im u tome smeta njihova oholost,taština i razne iluzije o dobroti i veličini)1/ i onda neumorno nastojanje,napor ispitivanja,koji mnogi duhovni lijenčine ne vole jer je to mučan posao (zbog ljudske ograničenosti,komplexnosti,antinomija,sjetilnosti,površnosti i td.). Za početnike u askezi je teži,a kasnije biva sve lakši.Nažalost,većina ljudi se nerado promatra u zrcalu savjesti.Oni se - zavedeni ohološću i narcizmom - radije vide u ljepšem osvjetljenju.Mučna im je istinska spoznaja "rodjenih" slaboća i zloća. Boje se svoje stvarne slike,vrludaju izmedju umišljene čestitosti i osjećaja krivnje.

<u>Svojstva</u> Da bi nam ispit savjesti donio ploda,treba da bude:
- redovit,inače od njega mala korist.Opći ispit savjesti se obavlja svaku veče,nakon što smo završili sve poslove. Bitni je dio večernje molitve.Treba ga takodjer vršiti prije svake ispovijedi,a preporuča se i poslije svakoga važnijeg posla.Posebni ispit se obavlja barem jedan put na dan.Sv.Ignacije ga savjetuje tri puta dnevno: ujutro,o podne i naveče.
- metodičan,tj.oblikovan po jednoj odredjenoj shemi,a ne nasumce i bez reda,kako nam što padne na pamet.Kao okosnicu ispita savjesti možemo uzeti na pr. doživljaje dana u kronološkom redu,ispunjavanje dnevnoga reda,dužnosti prema Bogu,sebi i bližnjemu;grijesi mislima,riječima,djelima,propustom;kršć.kreposti, zapovijedi Božje i crkvene;mjesta na kojima smo se kretali i slično.
- raznolik po svojim shemama.Ne ćemo se služiti predugo istom shemom.Nakon izvjesnog vremena uzmemo drugu,pa treću i td.i tako ćemo svestranije i s raznih strana osvijetliti sve zakutke naše savjesti.I metoda i sadržaj i dužina ispitivanja će se udesiti prema stupnju savršenosti na kojem se upravo nalazimo.
- religiozan, jer on nije obična naravna tehnika usavršavanja ili kakva zanimljiva psihološka igra.To je čin kulta,askeze,poniznosti.Put do kršćanske svetosti.Djelo Bogu ugodno i praćeno molitvom.Obavlja se iz nadnaravnih motiva,s religioznom svrhom

---

1/ Duhovito primjećuje o.Faber:"La personne que nous avons le plus intérêt à tromper,c'est nous-mêmes...Heureuse chose que les brouillarde pour qui n'a pas envie d'être vu" (cit.po Dictionnaire de Spiritualité, svezak II, dio II, Paris 1953, kol. 1534).

i pomognut je milošću. Daleko nadvisuje dobre namjere filozofa i etičara.

- skrušen, prožet čuvstvom odgovornosti, krivnje i kajanja. Ispit savjesti nije neko hladno samopromatranje, on je kurativni zahvat nad samim sobom, praćen strepnjom i osjećajem odgovornosti za svoj spas. Mora uvijek završiti iskrenim i vrhunaravnim kajanjem. Ako smo eventualno otkrili kod sebe nešto dobra, toplo se zahvalimo Ocu od kojega dolazi svako dobro.

- stvaralački i pozitivni rad oko duh. izgradnje. Nakon svoga rušilačkog dijela (otkrivanje i trijebljenje zla u duši) mora se pretvoriti u konstruktivni elan. Stvara planove o svetoj budućnosti, donosi konkretne odluke, odabire najzgodnija sredstva, izvodi nove primjene i usvaja djela pokore i zadovoljštine.

Moramo se čuvati da se naš ispit savjesti ne bi izrodio (jer je i to moguće) u opsesiju samopromatranja, naturalistički perfekcionizam ili bolest skrupula. Stoga se ne preporuča skrupulantima te svim depresivnim tipovima. Kao što sve svoje duhovne vježbe, tako i ovu trebamo regulirati u sporazumu s duhovnim vodjom. On će nas poučiti kako ne smijemo biti sitničavi, kako svoj ispit savjesti nećemo komplicirati i do kojih ćemo granica ići. Izbjegavat ćemo krutost, iznurenost i skrupuloznost. Nikada ga nećemo izostaviti, ali se u potrebi može skratiti ili pojednostavniti. Ako nakon ispita savjesti osjećamo strah i tjeskobu, mjesto mira i olakšanja, to nije dobar znak i obratit ćemo se duhovniku.

Još bih ovo naglasio: za ispit s. nije bitno tehnika ni metoda, već duh istinoljubivosti i poniznosti, iskrena težnja za svetošću. Ne smijemo ga shvatiti kao neki etički monolog, kao kadijino sudište, kao samosud, gdje sam sebi polažeš račun. Tako čini poganin, ali ne kršćanin.1/ Naš ispit savjesti je dijalog s Bogom, komparacija s Kristom, polaganje računa pred svojim Ocem.

Ispitivanje savjesti ne mora dugo trajati. Iskusnom asketi je dosta od 5 do 10 minuta. Dublji i opsežniji ispit ćemo poduzeti prigodom mjesečne obnove, duhovnih vježaba, izbora zvanja, stupanja u duhovni stalež, polaganja zavjeta, primanja sv. redova i slično.

Način

Ispit savjesti je skroz osobna stvar, ali se može obavljati i skupno i privatno. U prvom slučaju se to čini u crkvi, gdje jedan glasno postavlja pitanja ili točke ispita, a ostali u sebi promišljaju. Nije dobro ako je ispit s. isključivo i uvijek zajednički ili privatni. Bolje je ako se atmosfera mijenja, a može se i kombinirati. Najbolje je da se uključi u neku pobožnost: blagoslov, priprava na smrt, večernja molitva, kompletorij i sl.

Obično se ispit savjesti obavlja na misleni način, tiho, u

1/ Tako na pr. filozof Seneka piše: "Ja se silim da naveče idem sam sobom na sud" (De ira, III. 36). Nema ni spomena o Božjem sudu. Slično i danas čine zastupnici autonomnog morala.

sebi.Negda je dobro sam sebi postavljati pitanja glasno (dakako kad ga vršimo privatno).Zgodno je imati pred sobom i pismeni predložak,nadjen u nekoj knjizi ili osobno sastavljen.Neki pisci preporučuju i grafičko ispitivanje savjesti.Možda je to privremeno umjesno za početnike ili one koji su po naravi previše rastreseni ili zaboravljivi.Kao redoviti postupak nije prikladan.Vodi k pedantnosti i pretjerivanju.Izgleda kao fiktivno knjigovodstvo nemogućega.U sebi krije pogibelji samodopadnosti,računarstva i gubljenja vremena.A može pasti i u tudje ruke.

Evo bitni elementi dobrog ispita savjesti:

- 1/ Priprava,koja se sastoji u s a b r a n o s t i, nutarnjoj i vanjskoj,i u m o l i t v i Duhu Svetomu za prosvjetljenje pameti i ganuće volje.Staviti se u prisutnost Isusovu.Promatrati ga kao uzora i suca.
- 2/ Samo ispitivanje savjesti je č i n u m a, inteligencije i memorije.Vrši se prema prije spomenutim shemama ("ogledalima").Obuhvaća naravne moći: razum (istinoljubiv,logičan,spekulativan,praktičan ?),volju (abulična,nedosljedna,mlaka,odgojena, njene sklonosti i navike?),srce (čuvstva,strasti,nagnuća? Tissot preporučuje pitanje: gdje je moje srce? Jer Krist veli: gdje je srce tvoje,tu je i blago tvoje!),temperamenat,karakter,upotrebu tijela?Kontrolira uporabu nadnaravnih darova: milost,zvanje,kreposti,dužnosti? Istražuje zlo u nama: grijehe,strasti,običaje, mane,propuste,nemarnosti,nesavršenosti,vanjske čine i njihove nutarnje korjene?Naročito je važno otkriti temeljnu ličnu sklonost i glavnu manu.
- 3/ Kajanje je najbitniji sastojak ispita savjesti.To je u prvom redu č i n v o l j e, a manje osjećaja.Prosudjuje svaku našu misao,želju i djelo,pa onda osudjuje: odobrava ili odurava. Ne ostaje samo na naravnoj razini,već se diže - pomažući se nadnaravnim motivima - u vrhunaravnost.Ako je s a v r š e n o, odmah nam pribavlja oproštenje grijeha.S pokajanjem se lijepo slaže iskrena zahvalnost Bogu za otkrivena dobročinstva.
- 4/ Odluka popravka je prirodna posljedica kajanja i temeljni uvjet obraćenja.Čin je uma i volje skupa.Mora biti ozbiljna,konkretna i ostvariva.Ne valja stvarati mnoge odluke.Radije samo jednu i njoj posvetiti svu svoju voljnu energiju.Ali u svakom slučaju: odluka se mora donijeti.Bez nje je čitav ispit savjesti besplodan.[1]

Kako smo svoj ispit savjesti započeli molitvom,tako ćemo ga

1/ Odluka je kao strijela odapeta s luka.Dok se naša volja bori sama sobom,slična je savijenom i napregnutom luku.Čim je odluka donesena,ona se je od-lučila od početne nepokretne tačke i poletjela u akciju. Isto tako naliči ladji koja ostavlja svoju luku. Ladje su stvorene da plove, a ne da gnjiju u lukama, vezane uz obalu. Tek onda kad se ladja od-luči, tj.odriješi i krene na pučinu, ispunjava svoju svrhu i bit će od koristi.

s molitvom i završiti. Zahvalit ćemo Kralju svjetlosti na rasvjetljenjima i nadahnućima, u njegove ruke ćemo položiti svoje odluke i zamoliti ga za pomoć u ostvarivanju. "Homo enim proponit, sed Deus disponit".1/

<u>Posebni ispit savjesti</u>

Iz psihologije znamo da je čovječja pažnja, kao i sve ostale moći, jača kad je više koncentrirana na jedno uže područje. Najjača je kad je usmjerena jednoj jedinoj tački. Tu nalazimo potrebu i opravdanje posebnom ispitu savjesti. Opći ispit savjesti, o kojemu smo dosada govorili, obuhvaćao je čitav život pojedinca u svim njegovim manifestacijama, naprotiv posebni ispit savjesti (ex. conscientiae particulare) odnosi se na istraživanje samo jednog posebnog područja duhov. života. On je zapravo dopuna i produbljenje općega, specijalizacija unutar opće praxe. I njemu je svrha opća svetost, ali se bira jedan njezin posebni vid ili sektor i u toj točki se tjera do savršenstva. Ovdje se više radi o upornoj borbi za svetošt, nego o upoznavanju sama sebe.

U svom pozitivnom obliku posebni ispit s. istražuje kako vršim jednu odredjenu krepost, jednu posebnu odluku ili zadatak, kako obavljam pojedinu pobožnu vježbu ili svoju glavnu dužnost. Mogu uzeti kao sadržaj posebnog isp. savj. i svoje vladanje u specijalnoj prigodi koja me čeka ili poslu koji imam izvršiti. U negativnom obliku posebni isp. savj. se bavi nekim posebnim grijehom, manom, navikom, slabošću i sl. Najbolje je početi s proganjanjem glavne mane. Dokle ću se baviti jednom te istom krepošću ili manom? Sve dok je ne postignem, odnosno manu ne ispravim. Sv. Franjo Saleški je 22 godine vodio borbu sa svojom srditošću.

Kao i opći isp. savj. tako još više i posebni treba da bude prilagodjen staležu, temperamentu, poslu, prilikama i posebnim nanjerama svoga vršioca. Ako je potreba, može ga se obaviti na bilo kojem tihom mjestancu i van uobičajenoga vremena, naročito pred izvršenjem nekoga važnijeg posla ili neposredno poslije njega. Glede načina i teme posebnog isp. savjesti najbolje je biti u sporazumu s duhovnim vodjom.

Redovitim obavljanjem ispita savjesti, a naročito posebnog ispita savj., steći ćemo opću i trajnu duhovnu b u d n o s t, koja će nas onda sigurno dovesti do savršenstva.

Nakon što smo naučili kako se posvećuje savjest, red nam je da vidimo kako se posvećuju i sve ostale duševne, moralne i tjelesne moći čovjeka.

b/ P o s v e ć e n j e

Najprije treba početi s onim što je najvrjednije u nama - s dušom. Ona je zapravo i jedini nosilac svetosti, jer u duši

---

1/ De imitatione Christi, I.19.

boravi milost i tijelo se posvećuje samo po duši.

Duša je već po sebi predodredjena za svetost, jer je besmrtni d u h, čovjeku od Boga direktno udahnut, s l i k a Božja. U tijelu boravi stoga da mu dade ž i v o t, ali da taj ne ostane samo niži vegetativni i senzitivni život, već da ga učini ljudskim životom, različitim od životinjskoga, i na kraju da ga prožme i božanskim životom preko milosti. Jedino po duši smo slika Božja. Dok nas tijelo po svojoj anatomiji veže sa životinjskim svijetom, dotle je duša po svojoj "anatomiji" slika svoga Stvoritelja. Posjeduje tri temeljne moći: um, volju i čuvstva (duševno trojstvo!). Da budemo vjernija slika božanskoga Trojstva, moramo nastojati da i njih posvetimo.

Posveta u m a . Dušu smo posvetili - skupa sa svim njenim moćima - kad smo prihvatili i dobili posvetnu milost. Tu osnovnu svetost razvijamo i usavršujemo kad u milosni život uvučemo te njime prožmemo svaku duševnu moć, ponajprije razum.

Radi se o tome kako ćemo svoje umne sposobnosti staviti u službu nadnaravnih ciljeva. Kako znamo, glavni zadatak umovanja je spoznaja istine. Izvor i mjerilo svake istine, pače i sama Istina, to je B o g. Prema tome i glavni predmet našeg umovanja ima biti vječna Istina. Dosljedno, i prva dužnost ljudskog života mora biti spoznaja Boga. Tko prezire vjersko znanje i nemaran je u njegovu sticanju taj prezire prvu Istinu i onemogućuje svoj duhovni napredak, dakle griješi. Nakon što smo, u skladu s našim mogućnostima, dovoljno upoznali Boga, moramo upoznati i p u t o v e što nas k njemu vode, a naročito "kraljevski put sv. križa", tj. a s k e z e. Od profanih nauka ćemo zadržati sve ono što nas pomaže u radu oko posvećenja. Nikada nas u našem učenju neće voditi duh taštine - jer "znanje napuhuje a ljubav izgradjuje" (I Kor 8,1) - ili bilo koja čisto zemaljska nakana. Ako tekovine kulture ne služe kulturi duha, mogu samo škoditi. Svoje obrazovanje ćemo usmjeriti i koristiti u prvom redu za to da izgradimo svoj duhovni lik.

Jer nam je poznato da naš um ne može biti istodobno zauzet dvama različitim mislima - jedna naime potiskuje drugu - nastojat ćemo da uvijek najbolja i najsvetija misao bude sadržaj naših razmišljanja. Tako ćemo steći duh sabranosti, toliko potreban pobožnoj duši. Odvikivat ćemo se od rastresenosti, znatiželje, isprazníh razgovora, čitanja novina, sentimentalnih romana, buljenja u žurnale, filmove ili televizijske ekrane. Ne ćemo nikada trošiti vrijeme na besplodna maštanja, nekorisna i suvišna snatrenja. Svoju znatiželju - očišćenu od svega nezdravoga, neurednoga nepotrebnoga - obratit ćemo isključivo duhovnim dobrima. "Quae sursum sunt quaerite, quae sursum sunt sapite!"

Sve što vidimo i čujemo, svako stečeno znanje, pametan čovjek prosudjuje s razborom (razboritost), po pravilima mišljenja (logika) i u skladu s ljestvicom vrednota (vjera). Zdravo rasudji-

vanje je svojstvo normalne duševnosti i kršćanske duhovnosti. ono nam pomaže da ne uzimamo za suho zlato sve što drugi govore i rade, ali isto tako da ne stvaramo nepromišljene sudove, osobito kad su na štetu bližnjega. Čuva nas da ne postanemo tvrdoglavi i da se ne pouzdamo previše niti u vlastite sudove. Prava mudrost traži da poštujemo tudja uvjerenja, ali da živimo po svojima i da sve prosudjujemo pod vidom v j e č n o s t i (sub specie aeternitatis). Takovu mudrost nam pruža jedino živa i nadnaravna v j e r a, proživljena i dokazana duhom askeze[1/], a odužima nam je oholost, samouvjerenost i sklonost kritikanstvu.

Veoma važna komponenta duševnog života je i sposobnost pamćenja. Pomoću nje naš um može zadržavati u sebi sve proživljene utiske, vidjene slike i stečene spoznaje, te ih prema potrebi izvući iz skladišta sjećanja i upotrebiti za aktivni život. No, kako je naše pamćenje neizbirljivo - ono prima sve i vraća sve bez obzira na vrijednost pamćenoga - na nama je da znamo usvojiti samo ono što je vrijedno sjećanja, a zaboraviti ostalo. Vještina pamćenja (onoga što je dobro) i vještina z a b o r a v i (onoga što je zlo i štetno) jednako su važne. Treba naučiti zaboraviti nanesene nam uvrede i nepravde, ali nikako naše vlastite mane i nezahvalnosti prema Bogu. Pamtimo tudja dobročinstva, a na svoje uspjehe i zasluge ne svraćajmo pažnju. Držimo na pameti svete primjere i dobre nauke, a dajmo zaboraviti griješna, bolna i nekorisna sjećanja što nas smućuju. Zaboravljivost je ljudska slaboća, ali nije griješna osim ako je plod nemara i nedovoljne pažnje u odnosu na bližnjega i svoje dužnosti. Prema onome što nastojimo zapamtiti najbolje se vidi prava vrijednost naše duše.

Dok se pamćenje odnosi na prošle dogadjaje i spoznaje, mašta se bavi sadašnjim i budućim zbivanjima, bila ona realna ili samo zamišljena. Dakako, i mašta crpi svoj materijal iz već doživljenoga ili naučenoga, ali ga upravlja sadašnjosti ili budućnosti. Kombinira staro i novo, zbiljsko i nestvarno, dobro i zlo, a sve bojadiše ugodnim bojama i predstavlja u privlačivim slikama. Njezina karakteristika je moć slikovitog dočaravanja. Ona je posrednik izmedju sjetilnih i duševnih moći u čovjeku, i sama po sebi je dragocjena produktivna snaga. Odatle joj velika važnost i za duhovni život. Koliko nam može pomoći u njegovanju dobra, isto toliko može i u sticanju zla. Fantazija je poput vatre: svijetli, zagrijava, daje energiju, no može da uzrokuje i požar. Često

---

1/ Dagnino ovako crta mudraca: "L'anima più sapiente è quella che è capace, tagliando progressivamente i disordini della gioia e del dolore (questo è l'aspetto dinamico-negativo della vita interiore), di stare tutta e del tutto nell'azione presente, centro di gravità della vita soprannaturale, facendola nell'inizio, durante, in fine, sotto l'influsso dello Spirito di Gesù (vita interiore considerata nel suo aspetto dinamico-positivo), il quale dovrebbe antecedere, accompagnare, chiudere ogni azione meritoria" (A. Dagnino, op. cit. str. 237).

je puta izvor napasti,razlog rastresenosti,prigoda za gubljenje vremena i sredstvo umišljenosti (kad si jednom umislimo neposto jeće savršenosti,svršeno je s našom savršenošću!).Od maštanja žive besposličari i oni koji su nesposobni da se snadju u stvarnome svijetu,pa zato bježe u svijet fikcija.

Svoju fantaziju ćemo okrenuti dobru ako je okupiramo stvarnim i plemenitim sadržajima (preko duhovnoga štiva,razmatranja, pametnih razgovora,korisnog rada i sl.).Ako je neobuzdana,savladat ćemo je obuzdavanjem sjetila,osobito očiju.S njome se ne isplati voditi direktnu borbu - takva je borba zapravo voda na njezin mlin - najbolje je uopće se ne obazirati na njene hirove,kako nam svjetuje sv.Terezija Avilska.Najlakše je ignoriramo kad sabrano i savjesno vršimo svoje dužnosti.Pošto se mašta rado okreće budućnosti,zabavimo je onom budućnošću koja nikada ne prolazi - vječnim ljepotama.

Naša maštanja,sjećanja,čuvstva,misli i želje ljudi obično izražavaju govorom.No govor služi ne samo za izražavanje,nego isto tako i za spoznavanje,učenje,moljenje i usavršavanje.Da se njime posvetimo, moramo najprije i njega posvetiti: a k o govorimo s pametna razloga, ono š t o treba (istina i dobro), k a d a treba (u pravo vrijeme),gdje treba (na pravom mjestu) i k a k o treba (ljubazno,lijepo,kratko,jasno i td.).No ima slučajeva kada nije dobro niti potrebito govoriti,kad vrijedi ona narodna "govor je srebro a š u t n j a je zlato". Teža je umjetnost znati šutjeti nego znati govoriti.U muku sazrijevaju svete misli,dobra nadahnuća,plemenite odluke.Tišina i muk nam omogućuju sabranost,kroz njih nam se javlja glas Božji."In solitudine et silentio proficit anima devota".[1/] Samoćom čovjek afirmira svoj "ja".Masa nivelira,depersonalizira,ograničuje i zarobljuje.Prije nego je javna i pravna osoba,čovjek je najprije "svoj".I ako u sebi nema ništa,ne može ni društvu ništa dati.Šutnja je znak mudrosti,sredstvo svladavanja i mjera opreza pred grijesima jezika.Ona je jedan od oblika mistične molitve. Iako mnogi samostanci (trapisti,kartuzijanci i dr.) obdržavaju trajni muk,...šutnja i samoća ipak nije za svakoga.Za nju nisu sposobne šuplje glave,čiji je nutarnji svijet siromašan ili nezdrav,a takodjer ni slabići jake fantazije,pune frivolnosti i senzualnosti.U njihovu prazninu muk ne bi ništa nova unio,a bio bi im prigoda - jer i u duhovnom svijetu postoji horror vacui - da se prepuste svojim nezdravim ili beznačajnim maštanjima.Dakako,i njima je potrebita povremena šutnja i samoća ispunjena pobožnim činima (molitva,duhov.obnova i vježbe).

Glavno i opće pravilo za posvetu mog uma glasi: sve njegove moći ispuniti svetim sadržajima.Razum prosvijetljen vjerom, eto mi vodiča.

1/ De imitatione Christi, I.20.6.

<u>Posveta v o l j e</u> Misaonu vezu s Bogom,preko uma,možemo još više povećati moralnom vezom - preko ljubavi i volje. Kako znamo,volja je sposobnost ljudske duše da može težiti dobru.Kao što je objekt uma "istina",tako je objekt volje "dobro",i to ne bilo kakvo dobro,nego ono Najveće.To Vrhovno Dobro volji otkriva razum prosvijetljen vjerom,a volja ga želi,zapravo hoće.Ona ne može težiti za nečim što nije upoznala kao svoje dobro - pa makar to bilo nekada samo prividno dobro - kao neku vrednotu (=postavljanje cilja) za kojom ona teži (=stvaranje planova i odluka) na aktivni način (=izvodjenje odluka: uklanjanjem zapreka,biranjem sredstava,uposlenjem duševnih i tjelesnih organa).

1. .Sama struktura naše volje upućuje ju da se ne dâ zavesti čarom prividnih ili nižih dobara,nego da stremi uvijek Najvećemu.To od nje traži,uz razum prosvijetljen vjerom,još i snaga milosti što boravi u duši.Tako otkrivamo prvo pravilo za posvećenje volje: <u>nadnaravnu nakanu</u>. Sveta volja mora vazda i sve poduzimati samo iz dobre,čiste i vrhunaravne nakane.Zadnji cilj njena djelovanja je uvijek Nestvorena Milost.Ako išta ljubi,želi ili poduzima,to je sve uključeno u Zadnjoj Svrsi.Jedino u njoj volja nalazi svoje konačno zadovoljenje,usrećenje i posvećenje.K njoj usmjeruje sve svoje težnje i čine.Pokreću je jedino nadnaravni motivi.Onako kako je napisao Teilhard de Chardin: "Bog je na kraju moga pera,mog pijuka,moga kista,moje igle - moga srca,moje misli...Ponavljamo: ništa - ovamo dolje - nije profano onome koji zna vidjeti".1/ Tu mudrost nam daju vjera i ljubav okupane milošću.

Dobru nakanu stvaramo tako da najprije uklonimo sve slabe namjere.Zatim odbacujemo sve indiferentne i čisto naravne nakane.Konačno biramo najbolju i <u>najsavršeniju</u> nakanu,prožetu nebeskom ljubavlju,a sve manje savršene nakane podredjujemo (nismo rekli:odbacujemo) toj najsavršenijoj.Idealno bi bilo da uvijek,<u>svaki put</u> i prije svakoga čina izričito i svijesno pobudimo u sebi dobru nakanu (intentio actualis).Saberimo se za jedan tren,pomislimo na Boga,ujedinimo svoje djelo s Isusom i posvetimo ga nebeskom Ocu.Premda to ljudskoj slaboći nije svagda moguće,ipak se asketa nikada ne zadovoljava pukom habitualnom nakanom.Dagnino naglasuje:"Dovoljna je habitualno-virtualna nakana,ali tek aktualna stvara svetost".2/

U praksi se treba truditi da gojimo barem virtualnu nakanu. To se najbolje postizava jutarnjom dobrom nakanom ili "<u>posvetom dana</u>" Bogu.Svako jutro,odmah čim se probudimo,posvetimo Ocu svaku svoju misao,želju,riječ,djelo i patnju.To u zadnjoj liniji znači: čitav svoj život.Možemo se poslužiti ovim riječima (formula nije važna): Dragi Bože,štogod budem danas mislio,

---

1/ Citirano prema "Teodiceji" dra A.Kusića,II izd.Split,1965, str.21,k.

2/ Dagnino A. - La vita interiore,ed.III,str.609.

želio,govorio,radio i trpio,neka to bude za tvoju ljubav,tebi na slavu,a za...(ovdje se može nadodati neka posebna dobra nakana,koja neće biti ništa drugo do li konkretna primjena one opće i glavne nakane).I ne samo jutrom nego i tokom dana često o b n a v l j a j m o svoje prikazanje (uzdasima,strelovitim molitvicama,izljevima ljubavi i sl.).Naročito prije svakoga važnijeg posla i u toku nekoga dužeg rada.Na taj način ćemo posvetiti i svoju volju i čitav život,a naravnoj vrijednosti naših djela dodat ćemo još i nadnaravnu.Duhovni pisci su tu istinu zgodno predočili slijedećom slikom: svi naši naravni čini imaju za nebo vrijednost "nule".Makar da ih je mnogo,ipak su samo niz ništica.Čim ispred njih stavimo jednu pozitivnu brojku (dobra nakana!),bezvrijedni niz nula postaje ogromna suma.

2. Drugo pravilo za posvetu volje glasi: podloži svoju volju volji Božjoj.Bez toga nema savršenstva.Ujedinjenje s Bogom počinje preko ujedinjenja s njegovom sv.voljom."U tom se sastoji najveće savršenstvo - izjavljuje velika Terezija - što se može poželjeti".[1] Drugo nije želio ni sam Spasitelj:"Moje je jelo vršiti volju onoga koji me je poslao"(Iv 4,34).Neće ući u kraljevstvo nebesko oni koji samo govore "Gospodine,Gospodine",već oni koji vrše volju Očevu (Mt 22,34).Vršioce volje Očeve Isus naziva svojom braćom,sestrama i majkom (Mk 3,35).Ono što ih povezuje s Ocem - posluh - to isto ih povezuje i sa Sinom.Ta zar nismo Očeva djeca,prijatelji ("idem velle et nolle"!),napokon i sluge vječnoga Kralja? I što nam onda može biti svetije od Njegove volje?

Volja Božja je objektivno mjerilo našeg savršenstva. O č i t u j e nam se (voluntas Dei significata,v.signi) u ontološkom redu preko fizičkih zakona,kojima se mora svatko povinuti. U moralnom redu volja Božja nije apsolutna,jer joj stoji nasuprot čovječja slobodna volja koju Stvoritelj poštuje.Jasno nam se objavljuje,i to zakonskom snagom,kroz naravni moralni poredak,nadnaravnu objavu,crkvene i civilne zakone i naše staleške dužnosti.Saopćena nam je u obliku zapovijedi ili zabrane.Volja Božja sa savjetodavnom snagom nalazi se u evandjeoskim savjetima i božanskim nadahnućima (oboje zovu "zakon milosti") te u dobrim i zakonitim običajima kraja i društva u kojemu živimo.Indirektno nam se očituje i preko povijesnih ili savremenih dogadjaja,bilo dobrih (koje Bog hoće) bilo loših (koje samo dopušta) te po znakovima vremena (signa temporis).Ne možemo je uvijek jasno spoznati ni dokučiti,pogotovo kad se ne očituje vanjskim znakovima i odnosi se na našu budućnost (voluntas divini beneplaciti).Mudri Tvorac na razne načine nadahnjuje i potiče volju pravednika.

P o d l a g a n j e volji Božjoj s čovječje strane može biti pasivno i aktivno.Pasivno je podlaganje (resignatio) kada

---

1/ Djela sv.Terezije, Stanovi II,8.

rado i spremno primamo svaku stvar (prijatnu i neprijatnu, laku i tešku, korisnu i štetnu) iz ruke Božje. Trudimo se da ne pogazimo nijednu Očevu zapovijed. To je osnovni uvjet za svetost. Aktivno podlaganje pretpostavlja pasivno, ali je velodušnije, pa želi doznati volju Očevu, ljubi je u svim njezinim oblicima, veselo joj izlazi ususret, pogadja i želje, te se potpuno prilagodjuje svim savjetima. Božansku volju vršimo s oduševljenjem i najsavršenijim načinom. Težimo za potpunim sjedinjenjem naše volje s voljom Božjom. Duhovni pisci ga zovu "sveto predanje" i ono je vrhunac kršćanskog posluha. Služi kao subjektivno mjerilo svetosti.

Vršenje volje Božje je za nas dužnost pravde, posluha, razboritosti, koristi, religioznosti, a nadasve ljubavi. Da je možemo vršiti, moramo je najprije upoznati. Kako ćemo je upoznati? Najprije preko božanskih zakona izraženih u naravnom, nadnaravnom, crkvenom i pozitivnom poretku, specijalno u Evandjelju. Zatim preko posebnih Očevih očitovanja upravljenih meni lično. To se redovito zbiva putem zvanja, zakonite vlasti, roditelja, odgojitelja, poglavara i naročito duhovnoga vodje. Iznimno se volja Božja nekada može očitovati čudesnim načinom (kao na pr. u slučaju sv. Pavla i Frane Asiškog.). Osim ovih objektivnih znakova volje Božje ostaje nam i redoviti subjektivni put naše savjesti i razboritosti. Božje vodstvo se njima najviše služi. Ako mi uza sve to volja Božja nije postala očita i jasna, smijem izabrati ono što mi se čini najboljim i Ocu najdražim. Bilo bi preuzetno s moje strane kada bih tražio od Boga posebni "znak" ili čudo. Čuvajmo se iluzija i podmetanja svoje volje volji Božjoj. "Lumbi mei impleti sunt illusionibus" (Ps 37). "Dva su zla kojih se trebam bojati: neznanja, koje ne vidi, i opsjenjivanja, koje krivo vidi".[1]

Kad jednom dobro upoznamo volju Božju, lako ćemo je zavoljeti. Tà volja je stvorena za to da teži, žudi, ljubi. Ljubav je njezin korjen i snaga. Nemoguće je ne ljubiti spoznatu volju Božju koja je izvor dobrote i svetosti. Ljudska volja, koja nije kadra ljubiti Božju volju, nije sposobna ni za kakvo dobro. A objektivno dobro je vazda vrednota, tj. i subjektivno dobro onome koji ga hoće. "Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum" (Rom 8, 28). Ljubav prema očitovanoj i neočitovanoj volji Božjoj goni nas na djelo, pa ćemo je zato savjesno vršiti. Svim srcem svom snagom i u čitavoj njezinoj širini. Pri tome će nam davati odvažnost uvjerenje da se ništa ne dogadja bez volje Sveznajućega koji to hoće ili dopušta. On je pametniji od mene i njegova volja svetija od moje. Nikada ne dopušta ništa što bi bilo za moje konačno zlo. Stoga se mogu bez ikakva straha sasvim prepustiti u njegove svete ruke. Kao i njegov Jedinac: "Ne moja, već tvoja volja... Oče, u tvoje ruke predajem duh svoj".

3. Naša volja ima svoga naravnog pomagača u razumu, koji joj

1/ Ivaniš B. - Gore srca, sv. I. str. 67.

daje cilj u djelovanju,i čuvstvima,koji je pomažu oblačeći taj cilj u privlačivo ili odbojno ruho,a vrhunaravnoga u milosti Božjoj.Milost nam daje "et velle et perficere",o njoj je naša volja sasvim ovisna.Ona je jedina snaga jača od naše volje i formalni princip nadnaravnog života.Prema tome njoj se ne možemo opirati bez opasnosti gubitka tog života.Volja najbolje čini kad svoju slobodu nastoji prilagoditi djelovanju milosti u njoj. Saradnja s milošću je treće pravilo njezina posvećenja.Milost je"sunce"što"grije,oplodjuje i pokreće moju volju,ali je zato moram otvoriti suncu milosti.Ako je zatvorim,u nju ne mogu prodrijeti niti je zagrijati zrake milosti.

Ne zaboravimo: milost nije samo stanje (gratia habitualis), koje moramo čuvati,već i život-djelo-pokret (g.actualis), koji moramo živjeti i ostvarivati.Bog živi (posvetna milost) i radi (djelatna m.) u nama,pa stoga i mi trebamo živjeti i raditi u njemu,dakle saradjivati s milošću.Ona je zakon nadnaravnog života i Bog nam je nudi na razne načine,u različitom stupnju,ali u svako doba i u svakoj prilici.Iznevjeriti se milosti znači staviti svoj duhovni život na kocku.Nevjerstvo pak vuče izdaji, a u svakom slučaju gubitku svetosti.Brižni Apostol nam piše:"Opominjem vas da ne primate uzalud milost Božju!"(II Kor 6,1).

Glas Božji se najbolje čuje u tišini,sabranosti,razmatranju i molitvi,a najbolje sluša u čistoći srca,plemenitosti namjera i svetosti volje.U takvom duševnom raspoloženju smo tek otvoreni zrakama milosti.Kad se k tome uvjerimo da je neko nadahnuće dobro po svom sadržaju,u skladu s našom savješću i staleškim dužnostima,odobreno od ispovjednika ili duh.vodje,prihvatimo ga kao zov neba i vjerno slijedimo.Nemojmo očekivati vizije ili dramatične pozive na osvajanje svijeta ili ne znam kakve herojske podvige.Prava vjernost se bolje očituje u vršenju malih i običnih zapovijedi,diskretnih savjeta i blagih nadahnuća Duha Svetoga."Tko je u malome vjeran bit će i u velikome",tvrdi Spasitelj.

4. Kako ću ostati vjeran? Ako uklonim glavnu zapreku vjernosti: egolatriju.Kad u svemu tražim sebe,ne mogu naći Boga.Eto nam još jednog zakona posvete volje - odreći se sama sebe.Stvarna zapreka nebeskoj ljubavi nisu stvorovi,nego naša zloraba stvorova.Mjesto da ih upravljamo njihovu Tvorcu mi ih rezerviramo sebi.Njihov centar pomičemo od Boga na sebe.Kad moj "ja" sve prisvaja sebi,postaje sam sebi najveći neprijatelj.Spas mu je u spoznaji: ja ne postojim od sebe ni za sebe,nego od Boga i za Boga.Živjeti po tom uvjerenju znači kršćansko odricanje.Ali to je u stvari obogaćenje.Ono što nam u naravnom redu izgleda negacijom sebe,to je u nadnaravnom redu zapravo jedina afirmacija.

Stoga nikada,nigdje,ni u čemu neću tražiti samog sebe.Pa niti u duhovnom životu.Neću moliti zato i dokle u molitvi nalazim svoj užitak.Neću se ponizivati da nakon toga budem istaknut,niti ću biti "apostol" samo stoga što to odgovara mojim naravnim sklo

nostima, i td. Pa i sama moja težnja za savršenstvom ne smije se ograničavati na to da ja budem savršen, nego da se Bog proslavi u meni. Koliko više nestanem u sebi, toliko ću biti veći u Bogu. I obratno: kada god budem tražio sebe, izgubit ću Boga. "Tko hoće da ide za mnom neka se odrekne sama sebe" (Lk 9,23).

Kad smo uspjeli da zaboravimo sebe, onda smo zreli za sv. ravnodušnost. To je duševno raspoloženje pri kojemu nam svaka stvar postaje indiferentna ili bezvrijedna ako nije u vezi s Bogom. Bog nam je jedina prava vrednota, a sve ono što ne služi njegovoj slavi držimo "tanquam stercora". Sebe same i sve štogod nam je na dohvatu podredjujemo isključivo Posljednjoj Svrsi. Svoje srce vežemo jedino uz Najveće Blago. Ne tražimo čak ni duhovnih utjeha, da se ne bi uvukle izmedju nas i Tješitelja. U stvorenjima ne nalazimo nikakve naslade, a patnje što nam ih nanose primamo veselo i snosimo strpljivo, smatrajući ih svojim križem, koji grlimo istom ljubavlju kojom je i Krist svoga.

5. Ako je Bog najveća vrednota, onda je stvarno i jedina. Dosljedno tome: radi Boga se treba odreći svega ostaloga. Jer sve je drugo "ništa u očima njegovim". Ili točnije: ima vrijednost samo utoliko ukoliko nas vodi Bogu. "Tantum...quantum", govorio je sv. Ignacije. Čim se privežemo uz neko stvorenje, srce je izgubilo ravnotežu i slobodu, volja više nije slobodna za nebesku ljubav. A sloboda je bitni uvjet voljnog djelovanja. Ne samo u tom smislu da je volja neovisna o stvorenjima, već i da se slobodno opredjeljuje za Stvoritelja.[1] Stvorovima zarobljena volja nema više snage da teži za "slobodom djece Božje". Stoga nam asketika daje i peto pravilo za posvetu volje: budi slobodan od svake zemaljske spone! Ne daj se zarobiti. Budi svoj, tj. Božji.[2] Radije se odreci svega da bi mogao imati Sve. Odricanje od svega stvorenoga bilo je glavno načelo mistike sv. Ivana od Križa. On s pravom drži nemogućim istom ljubavlju ljubiti Stvoritelja i stvorove.

Zemaljska ljubav nije jedina zapreka slobodi ljudske volje. Treba ukloniti i sve ostale zapreke volje: n e z n a n j e (kad ne pozna svoje pravo dobro), z a b l u d e (pogrešno shvaća svoje dobro), ljudski o b z i r (robovanje svijetu, okolini i pomodarstvu), s t r a h (koji zarobljuje pažnju i otima slobodu), l o š e n a v i k e (koje automatiziraju volju u negativnom smjeru) i s t r a s t i, nagoni, požude, zle sklonosti. Kako na volji leži glavni teret procesa usavršavanja, to su spomenuti neprijatelji volje ujedno i neprijatelji svetosti.

1/ "Die Gnade die Freiheit voraussetzt. Es kann keine andere Gnade geben als die in freiem Ja empfangene" (J. Daujat - Teilnahme am Leben Gottes, Aschaffenburg 196o, str. 89).

2/ "Weit entfert davon, die menschliche Freiheit zu unterdrücken, bringt die schöpferische Ursächlichkeit Gottes die Existenz der Freiheit, gibt sie ihr das Dasein und das Sosein, ihre Freiheit" (Daujat, ib. str. 117).

<u>Posveta o s j e ć a j a</u> Čuvstva ili osjećaji (appetitus sensitivus, emotiones) u ontičkom redu su dobra stvar, kao i svaki bitak, ali u moralnom redu su ambivalentni ili, kako se voli reći, indiferentni. Moralna vrijednost osjećaja ovisi o njihovom objektu te načinu i mjeri kojom ih ispoljavamo. U psihičkom pogledu se dijele na pozitivna (appetitus concupiscibilis, teženja privlačno usmjerena) i negativna (ap. irascibilis, odbojno usmjerena).

O b j e k t kojemu su upravljeni daje osjećajima njihov sadržaj. Taj može biti naravnog ili nadnaravnog reda. Ako pozitivnim čuvstvima (ljubav, želja, radost, nada, smjelost) odgovara i pozitivni objekt (dobro), onda su i moralno pozitivna, pogodna za asketski život. Ako se pozitivna čuvstva okreću za negativnim objektima (zlo), i njihov je ćudoredni rezultat negativan. Jednako tako ispada loše ako se negativnim osjećajima (mržnja, odvratnost, tuga, očaj, strah, srčba i sl.) obuhvaćaju pozitivni objekti. Usmjeriti svoja negativna čuvstva prema negativnim objektima jedini je način da ih se dobro upotrebi.[1] Svetost traži da se (psihološki) pozitivna čuvstva usmjeravaju (moralno) pozitivnim objektima. Psihološki negativne emocije su samo čin samoobrane za slučaj kad nam prijeti neko zlo.

Ako se dogodi da su naša čuvstva okrenuta prema indiferentnim predmetima, te prema tome nemaju odredjene moralne boje, svoju moralnost primaju iz intencija, načina i m j e r e uporabe sa strane subjekta. Normalna čuvstva (emocije) sastavni su dio ljudske naravi i, dok su u svojim granicama, kristalna, umjerena i dobru usmjerena, mogu nam silno pomoći u duhovnom životu. Postaju moralni problem onda kad prijedju granice načina i mjere te postanu nagla, žestoka i explozivna (afekti, provale osjećaja). Još opasnija su kad izadju trajno van svojih granica, zarobe pamet i volju te se pretvore u razornu poplavu (strasti).

O svojem emotivnom životu moramo <u>voditi računa</u>, jer je važan za naš fizički, intelektualni i moralni, dakle i asketski život. Svako čuvstvo ima jaki upliv na psihofizičku djelatnost. Može je razviti do maximuma, a može je i paralizirati. Ideja praćena ugodnim čuvstvima i volja zagrijana prijatnim osjećajima tjera ju na djelo. I obratno: neugodni osjećaji odvraćaju od rada.[2] Korisna su i odgojna samo ako stoje pod kontrolom razuma i volje. Ako činimo dobro isključivo pod uplivom osjećaja, umanjuje

---

1/ U algebarskoj grafiji to izgleda ovako:

+ (pozit.čuv.)	----> + (pozit.obj.)	= +	(pozit.rezultat),
+	----> - (negat.obj.)	= -	(negat. - " -),
- (negat.čuv.)	----> +	= -	
-	----> -	= +	

2/ Dr A. Kusić naglasuje da bol i užitak, koji prate naše emocije, nisu ciljevi, nego tek znakovi dobra i zla. Samo dobro ostaje ciljem, a čuvstva su jedino sredstva. (Experimentalna psihologija, skripta, Split, str. 65)

nam se moralna zasluga, jer u tom dobrom djelu nije sudjelovala naša volja. Ali ako čuvstva samo pomažu i prate rad volje, naše djelo dobiva na vrijednosti. Dužnost savršenosti nas obavezuje da svoje emocije ne prepuštamo hirovima momenta.

Kršćanski ideal nije da se čuvstva iskorijene ili unište (tada bismo uništili samu narav čovječju). Njemu je svrha da ih očisti, sredi, odgoji i posveti (purificatio activa). Jer ona se dadu i odgojiti i posvetiti. To nam dokazuje vlastito i tudje iskustvo. To znamo iz povijesti svetaca i obraćenika. Posjedujemo dovoljno slobode da im se opremo i dovoljno snage da ih držimo na uzdi. Doduše, apsolutno gospodstvo nad osjećajima ne možemo imati (actus primo-primi!), ali se razumnom taktikom i jakom energijom mogu staviti u službu dobra. Pored ostaloga, kreposti se stiču i suradnjom naših osjećaja.

Posvetu emocija ćemo započeti orijentirajući ih uvijek prema dobrim i kreposnim ciljevima. Motivi rada i osjećanja moraju biti vazda nadnaravni. Svi niži porivi se mogu sublimirati svetim ciljevima i sadržajima. Zatim ćemo uvijek paziti na mjeru u svojem čuvstvovanju. Emotivnost ne smije imati supremaciju u životu čovjeka. Pošto je tendenca emocija da umanje racionalnost i voljnost, mi ćemo pojačati svoj umni život, više razmišljati i razmatrati. Dat ćemo uzvišen sadržaj svome životu. Ne ćemo biti trstika koju njišu vjetrovi strasti. Više graditi na krepostima vjere i razboritosti!

Veoma je korisno i otkriti glavno čuvstvo koje dominira našim životom. To ćemo postići putem općeg ispita savjesti, a onda ćemo mu posvetiti naročitu pažnju u posebnom ispitu savjesti. Otkrit ćemo da je to većinom potreba ljubavi (ljubiti i biti ljubljen). Odlično: kad sam već ljubljen od Boga, preostaje mi samo da ga još više ljubim.

Još veću pažnju moramo obratiti na svoje s t r a s t i. Kad se naime neka emocija pretvori u strast, potpuno je poremećen čovjekov psihički i moralni život. Razum gubi svoju bistrinu i objektivnost, a volja svoju snagu, slobodu i čestitost. Degradirane su osnovne značajke čovještva: um i volja. Odatle izviru tolike nesretne posljedice razbuktalih strasti. Suvišno ih je i nabrajati, predobro su nam poznate. Dovoljno je reći samo to: strastvenost je negacija askeze.1/

Strastima se može suprostaviti samo jaka volja pomognuta zdravim rasudjivanjem. Snaga volje će spriječiti provalu strasti, a običaj razmišljanja će joj otupiti bijes. Ne strast (srca), nego vlast (uma i volje !!).

1/ Lanza i Palazzini ovdje prave jednu umjesnu distinkciju i kažu: ne valja ništa činiti zbog osjećaja ili strasti (ex passione), ali je korisno činiti dobro s osjećajem, čak i sa strašću (cum passione).
V. "Theol. Moralis Fundamentalis", Torino-Roma 1963, sv. I. str. 114.

Nekada se strasti dadu pobijediti i bez velikog naprezanja volje. Dosta je ukloniti njihov predmet. Zaboraviti ga obraćajući pažnju na svete stvari ili im podmetnuti drugi bolji objekt. Puna zaposlenost i zauzetost plemenitim radom onemogućuje nastupe strastvenosti. I opet ponavljamo: imati jedan visoki ideal i za nj živjeti! Ako ne pomažu razboritost i umjerenost, onda se utecimo još jednoj kreposti - jakosti. Junaci se ne samo brane već i napadaju. "Agere contra", to je nauk starih asketa i junaka. Okomiti se direktno na svoju strast pobjedjujući je suprotnom krepošću. Na pr: ako mi je netko antipatičan, baš ću prema njemu biti prijazniji i uslužniji. Dakako, borbu sa strastima nije dobro ni lako voditi sam samcat. Treba nam pomoć odozgo, milost. Naći ćemo je u molitvi i sakramentima, osobito u ispovijedi. Pomoći će nam i bližnji (ispovjednik, duhovnik, braća i sestre, poglavari i odgojitelji).

Ako ništa drugo ne pomaže, pomoći će bijeg. "In fuga salus". Daleko od griješne prigode! Odriješimo svoje srce od svega što nije Božje: "Sinko, daj mi srce svoje!" (Posl. 23,26).

Posveta l i č n o s t i Kad smo proučili metode posvećivanja triju glavnih komponenata ljudskoga bića, nije nam teško sagledati opće putove savršenstva čitave ljudske ličnosti. Oni će slijediti glavne zakone životnog razvoja. Dozrijevanje ličnosti, kao i svako sazrijevanje, vrši se polako i postepeno, u okviru razvojnih zakona na odgojnom, moralnom, religioznom i asketskom planu. Ako smo razumni, moramo dozvoliti da naši odgojitelji bolje poznaju te zakone, te ćemo se rado i s povjerenjem prepustiti njihovom vodstvu.

Znam za sudbonisnu činjenicu da se kao osoba r a z l i k u j e m od životinje, a kao ličnost od mase.[1] Stoga mi oponašanje neće nikada biti geslom (pa i svece moram oponašati razumno, ne doslovno). Jedini model koji me obavezuje jest sličnost s Onim na čiju sam sliku stvoren. Neću se staviti u sukob sa svojom okolinom, ali ću upoznati svoje potrebe i osebujnosti te razvijati osobne sposobnosti. Svoje jastvo, vlastito samo meni, izraženo posebnim načinom mišljenja, htijenja i osjećanja, neću utopiti u bezličnosti mase i organizacije niti u općim kalupima vladanja. Smisao za red, koji u sebi nosim, ne ide za tim da me nivelira, već da sebe i svoj rad stavim na pravo mjesto. Zakoni duševnog i tjelesnog rasta, koji su tu za moje dobro i kojima ne mogu umaći, potiču me na dragovoljno usavršavanje. Neću se nikada srozati na to da budem sredstvom u tudjim rukama, ali ni druge osobe neću smatrati svojim pokusnim kunićima. Pravilno ću se uklopiti u nužne okvire stvarnosti, vremena, prostora i društva

---

1/ "Person ist der Mensch vor jeder Gemeinschaft mit Menschen: Persönlichkeit wird er erst in und durch die Gemeinschaft" (Dr J. Fellermeier - Wahrheit und Zeugnis, str. 332).

u kojemu živim, jer nisam neograničeno biće. U svoju ličnost, bez da je povrijedim, skladno ću utkati sve potrebne naravne i nadnaravne, nacionalne i socijalne elemente.

Ne smijem zaboraviti da - osim psihološke - nosim u sebi i m o r a l n u ličnost. Zato mi je potrebno steći umnu objektivnost (razboritost) i voljnu snagu (jakost) u punoj slobodi. Naravno, moja sloboda nije apsolutna, jer se moram akomodirati pravima Oca (vjera, religioznost) i braće (ljubav, pravednost). U svome vladanju neću nikada iznevjeriti glas s a v j e s t i, najbolji dio sebe i jeku božanske Riječi. A kada začujem posebni poziv Očev, rado ću mu se odazvati, jer znam da ću tek u s v e t o m z v a n j u doživjeti puni rascvat svoga bića. Najljepša strana moje ličnosti jest činjenica da sam d i j e t e B o ž j e, da u sebi nosim ne samo njegovu sliku nego i njegov život. Bog me "zove po imenu", tj. pozna me i razlikuje medju miljardama ljudskih bića, priznaje me kao osobu i kao ličnost. Bogato i vjerno živjeti milosnim životom, kao živi i sveti ud Otajstvenoga Tijela - eto moje sreće i zadaće. Dakle, da budem potpuna ličnost, nije dosta da sam čovjek, kako u psihološkom (razuman individuum, slobodan, osoba) tako i u etičkom smislu (gospodar strasti, dobar čovjek), već i kršćanin (milost, savršen čovjek), a to znači s v e t a c.

Razvijena, zrela i ustaljena ličnost sačinjava karakter ili značaj. U karakternosti kulminira moja ličnost. Dobro što ga u sebi nosim ne može dati fizionomiju mojoj osobi sve dok ne postane trajni i dosljedni izražaj moje ličnosti, dakle karakter. I to dobro nije moje dobro dokle ga svijesno ne usvojim, dok ne postane moje uvjerenje, sastavni dio moje životne filozofije. Da pak bude potpuno moje, moram ga učiniti svojim kroz volju i djelo, dosljedno svome uvjerenju. I ne samo jedan put, u jednom činu, nego u čitavom nizu čina što tvore moj život, in prosperis et adversis, in jucundis et amaris, in constantia et virtute (eto važnosti mojih odluka, ustrajnosti, dosljednosti, dnev. reda, duhov. vodstva!). A to je onda krepost. Značaja nema bez kreposti, a kreposti nema bez odricanja i naprezanja. A to je a s k e z a.

Karakter se gradi na urodjenom temperamentu. Odatle potreba da upoznam i posvetim svoju ćud. Kako već znamo da nijedan temperamenat nije savršen a da svaki može biti posvećen, ako mu razvijamo pozitivne a kljaštrimo negativne strane, naglasit ćemo samo ovo: premda ćud odredjenog čovjeka ostaje u biti ista kroz čitav život, dade se evolvirati i samim naravnim sredstvima,1/ a pogotovo nadnaravnim.

Moj prvi zadatak: upoznati vlastitu ćud. Postavljam si dakle pitanje: kojem temperamentu pripadam? Odgovor ću naći ako pro-

---

1/ Slika: u djetinjstvu (proljeće života) prevladava sangvinička ćud, u mladosti (ljeto) kolerička, u zrelosti (jesen) melankolička, a u starosti (zima) flegmatička.

učim opisane oznake glavnih temperamenata (v.str.17).Pomoći ću se i slijedećim oglednim testovima: kako reagiram na uvrede?Sangvinik brzo plane i zaboravi,kolerik se osvećuje,melankolik šuti ali ne zaboravlja,flegmatik se ništa ili jedva uzbudjuje.Kako molim? Sang.moli srcem,kol.voljom,melan.pameću,a fleg.savješću (tj.kad mora).Kako se smijem? S.se smije iskreno,veselo i bučno, k.kratko,ironično,ubojito,m.suzdržljivo,gorko,svisoka, f.umjereno i dobrodušno.Kako se vladam pred nekom zaprekom,na pr.pred jednim zidom? S.preskače makar i vrat slomio, k.ga ruši, m.sjedne pod zid i plače, f.ga nonšalantno obilazi.Što činim kod kupovanja nove knjige? S.gleda omot i slike,k.se pita koju će korist od nje imati,m.se zanima za sadržaj,a f.za cijenu (ako nije previše debela!).

Ako sam otkrio da sam sangvinik, znači da je moja religioznost čuvstvena,da sam osjetljiv za ljubav Božju,oduševljen za osobu Kristovu,lako sagriješim i brzo se pokajem.Treba mi više sabranosti,razmatranja,tišine i dubine.Volim liturgiju,ali se moram zaljubiti u njezin duh više nego oblike.Veoma su mi potrebite kreposti pokore,mrtvljenja,svladavanja,čistoće,ustrajnosti, razboritosti i ozbiljnosti.Moram disciplinirati svoje vladanje, metodički odgajati svoju volju i dnevno se kontrolirati ispitom savjesti.Uzori su mi sveti sangvinici: Petar,Franjo Asiški i Ksaverski,Terezija Avilska i td.

Ako sam spoznao da sam kolerik,znači da sam sposoban za sve forme apostolata,za duhov.vodstvo i organizaciju.Da se ne izgubim u bujici akcije,potreban mi je ispravan životni cilj,ideal kojemu ću ja služiti (a ne obratno!).Svoju naravno sposobnu volju ću nastojati oplemeniti i u vrhunaravnom pogledu kroz molitvu i razmatranje.Nastojat ću ojačati kreposti u kojima sam slab:ljubav,blagost,poniznost,samilost,popustljivost i strpljivost.Rado ću priznati svoje pogreške.Ugledat ću se na sv.kolerike: Mojsija,Pavla,Ignacija Loyolu (ovaj se je tako dobro svladavao da su ga smatrali flegmatikom).

Uvidim li da sam melankolik,neću se žaliti (čemu sam inače sklon),jer je moj temperamenat prikladan za duh.život: volim samoću,mir,sabranost,razmatranje.Iskreno tražim Boga,a u svijetu se smatram strancem.No neću zaboraviti ni svojih mana,pa ću se više truditi oko poniznosti,iskrenosti,altruizma,društvenosti,opraštanja i aktivnosti.Svoje boli,o kojima previše mislim,sjedinit ću s Isusovim,rado ću ih snositi,bit ću vedriji i pun optimizma.Neću se bojati ispovijedi.Pred očima ću imati odlike Joba,Augustina,apostola Ivana,župnika Vianeya.

Ako sam flegmatik praktične naravi,dogadja se da zanemarujem duhovni život,akoli pak spekulativne naravi,onda zaboravljam sticanje kreposti.Moram neprestano poticati svoju flegmu: gojeći odvažnost,energiju,entuzijazam,smisao za rizik,osjećaj dužnosti i odgovornosti.Potrebno mi je više ljudske topline i bratske ljubavi.Kad budem imao ideal za koji ću se žrtvovati, moj idol komoditeta će se sam od sebe rasplinuti.Duh pokore će

me spasiti iz mog asketskog mrtvila.Nadahnjivat ću se na primjerima dvaju Toma,dvaju sv.flegmatika: Akvinca i Morusa.

Posveta t i j e l a   Posveta čovjeka nije gotova ako nije izvršeno posvećenje čitave ljudske naravi, ne samo duše nego i tijela.Stoga tijelo ne smije nikako biti ispušteno iz našeg asketskog programa.I ono ima svoju vrijednost. Djelo je Božje,hram Duha Svetoga,ruho besmrtne duše[1],kojim se je jednom zaodjenuo i sam Božji Sin te nas po njemu ("svojom krvlju") otkupio.Često je posvećivano euharistijom i ostalim sakramentima,jer se svi primaju tjelesnim dodirom.Crkva mu iskazuje poštovanje i nakon što se odijeli od svoje duše: blagoslov mrtvaca,sprovod,ukop u sv.mjesto,zabrana spaljivanja,relikvije svetaca.Tijelo je nerazdruživo povezano s radom duše,koja može pravilno djelovati jedino uz pomoć njegovih organa.Radi toga je već poganin Juvenal preporučivao da se molimo Bogu neka bude "mens sana in corpore sano"(X Satira).Tijelo je dar Božji za koji ćemo polagati račun njegovu Stvoritelju.

S j e t i l a: Naš duh uspostavlja vezu sa svijetom preko tjelesnih organa što se zovu sjetila ili ćutila.Bez njih ne mogu djelovati ni duh ni tijelo.Omoćavaju vršenje naravnih funkcija a,kad se posvete,i onih vrhunaravnih.Posvetit ćemo ih ako ne dozvolimo da se iživljuju u radostima fiziološke naravi,već ih smatramo - i dosljedno tome upotrebljavamo - kao sredstva usavršenja u službi duha.Njima se služimo zato da osiguramo existenciju tijela i obogaćenje duše.Sjetilni užici treba da nas vode bliže njihovu Stvoritelju.

Svojim vidom se nećemo nikada služiti u griješne svrhe,osobito nečiste (Mt 5,28).To je osnovno.Kad nema opravdana razloga,svoje oči ćemo držati daleko od svega što je pogibeljno za krepost: izvjesne osobe,slike,filmovi,ilustracije,priredbe i sl. Pali su i bolji junaci od nas (Samson,David).Čuvat ćemo se i od znatiželjnih pogleda,pa makar i ne bili u sebi pogibeljni,ali nas rastresaju (putovanja,izložbe,galerije,vašari,kola,televizija).S asketskih razloga ćemo si češće puta uskratiti i poglede na dozvoljene pa i dobre stvari.Razboritost će nas poučiti kako da sačuvamo pravu mjeru izmedju dvije skrajnosti: "otvorenih očiju" i "oborena pogleda".

Govor i sluh su dvije strane istog osjetilnog procesa.Neizmjerno su korisni ("fides ex auditu",Rom 10,17),ali kad prijedju mjesru ili skrenu u nedozvoljeno,postaju i opasni.[2] Osnovno je da naši razgovori ne budu nikada griješni,uvredljivi,lažni,nečedni i sablažljivi.Nastojat ćemo da budu uvijek korisni, pobudni,odgojni i sveti.Kod čestih posjećivanja,sastajanja i

---

1/ "Der Leib ist die Seele in ihrer aüsseren Form" (J.Pedersen, Wahrheit und Zeugnis,str.284).

2/ "Corrumpunt mores bonos colloquia prava" (I Cor 15,33).

dogovaranja lako se pretvore u ogovaranja,protresanja i brblja nja.Dobro čini tko govori malo,rijetko,pametno i uvijek uljudno."Ako tko ne griješi jezikom,savršen je"(Jk 3,2).Odreći se ugodnih melodija,prijateljskih ćaskanja,primanja i davanja novosti znak je duhovnog napretka.Šutnja i sabranost odlike su odabranih.A kad govore,Bog je glavna tema njihovih misli i riječi.

Ćulo mirisa je rijetko povod grijehu,ali može postati povod kreposti.Počet ćemo sa privikivanjem na neugodne mirise,osobito čineći dobro bolesnicima i siromasima (posjeti bolnicama,tamnicama,ubožnicama,sirotinjskim stanovima).Nećemo tražiti miomirise niti ćemo se služiti parfemima,pomadama,mirodijama.To nije na čast ni običnom svjetovnjaku.Sveci su se čak odricali i nevinog mirisa cvijeća.

Sjetilo okusa lako vodi do neumjerenosti u jelu i piću.Često se zlorabi jer je vezan za svaku hranu i piće.Od običnog hranidbenog stimulansa izjelice i pijanci su sebi napravili božanstvo ("bog im je trbuh",rugao se je Apostol).Asketa se ne može zadovoljiti samo time da ne griješi.On će ustrajno posvećivati svoj okus: dobrom nakanom,umjerenošću,trijeznošću,odricanjem od ugodnih jela a uzimanjem neprijatnih,apstinencijom.O hrani neće nikada govoriti,pogotovo ne s nasladom,a na mrska jela se neće tužiti.I njegovo je "jelo" volja Očeva.

Uz okus sjetilo dodira nas najviše približava materiji i grubim užicima.Potiče nas na mekuštvo i senzualnost.Tražeći ugodne stolice,meke postelje,topla mjesta,baršunaste predmete, draganja i maženja polako kližemo prema grijesima.Svoju sjetilnost treba pobjedjivati odricanjem,pokorama,postom,tjelesnim radom,naporima,izdržljivošću u vrućini i studeni,a najviše svagdanjim malim žrtvicama.Za veće pokore (bičevanja,kostrijet,veliki postovi i sl.) potreban je pristanak duh.vodje.

Z d r a v l j e: Sjetila treba da služe i našem tjelesnom zdravlju.Osnovni uvjet života i zdravlja jest pravilna ishrana.Hrana mora biti dovoljna,kalorična,zdrava i raznolika.Tijelo je treba u normalnoj količini tri puta dnevno.Opravdani razlozi (bolest,oporavak,anemija,teški rad) mogu tražiti i češće uzimanje hrane.U tome će nam biti savjetnici liječnik i naš razbor,koji znadu da obilno i često jelo kvari zdravlje i snagu.Naprotiv,blagovanje s pravom nakanom može postati čak i svetim djelom:"Bilo da jedete,bilo da pijete...sve činite na slavu Božju"(I Kor 3,1).

Higijena spada takodjer u rječnik askete.Čistoća i pranje tijela,dovoljna odjeća i obuća,zdravi stan,čisti zrak,tjelesno gibanje,sport i gimnastika nisu luxus,nego dnevna potreba.Usvojimo potrebite higijenske navike.Obratimo pažnju i na svoju vanjštinu (ruho,manire,bon-ton),jer tijelo je zrcalo duše.No ipak vanjština ne smije krivotvoriti nutrinu.Pogotovo glede odjeće zapamtimo: ako ona ima izvjesnu higijensku,moralnu i estetsku funkciju,stalešku ima najmanje:"l'abito non fa monaco".1/

1/II Vatik.sabor svjetuje redovnicima da im odjeća bude jednostavna,siromašna,pristojna,higijenska,primjerena vremenu i poslu.

Kad se luk previše nateže,puca.Ni naše tijelo ne može predugo izdržati teške napore.Potreban mu je odmor i rekreacija. Najbolji i najzdraviji odmor je spavanje (za mladje oko 8 sati). Živčano slabima je potreban i dnevni počinak (sredinom dana).Dobro se odmaramo igrom - što je moguće više na otvorenome - sportom,zabavom,šetnjom,izletom,kupanjem,planinarenjem,povrtlarstvom ili nekim ručnim radom.Izvrstan način odmora je promjena posla (za intelektualce kratki fizički rad,za manuelne radnike -ce čitanje,slikanje,šah i sl.).

B o l e s t: Ako je zdravlje korisno i potrebno za naš duhovni život,znači li to da je bolest nekorisna ili štetna? Nipošto:"Onima koji ljube Boga sve pomaže na dobro"(Rim 8, 28).Tako i bolest.Ona je korisna kušnja,a ujedno i prigoda za duhovno ozdravljenje,čak je prava blagodat za bolesnika.1/ Za vrijeme bolovanja ima vremena da se sabere i razmisli o slabosti tijela,o zdravlju duše,o providnosti Božjoj.Teška bolest jača vjeru u božanskog Liječnika.Uči čovjeka strpljivosti,blagosti, altruizmu.Nekima je bolesnički krevet bio mjesto obraćenja (kao na pr.sv.Ignaciju Loyolskom).

Tjelesna patnja uopće je duhovni kapital neizmjerne vrijednosti,uz uvjet da se rado i kršćanski snosi kao sredstvo ispaštanja,obraćanja i pokore.Bol naime nije sama po sebi neko dobro,zato njezin učinak ne zavisi o njoj nego o nama.Sve stoji u svrsi i načinu kojom je snosimo.To se je pokazalo i na Golgoti: ista muka je pokajanog razbojnika dovela pokori,opakoga očaju, a bol Pravednoga nas je sve otkupila.Bol podnesena u zajednici s Raspetim iskupljuje grijehe,jača volju,čisti dušu,oplemenjuje ju i diže k visinama.Može postati izvor preporoda,a uvijek je pomagač svetih.Ni jednom svecu bol nije bila zaprekom u savršenstvu,dapače: najboljim saveznikom.Mnogima je bila jedini način apostolata (kao bl.Lidvini koja je bolovala 38 godina).Tko hoće Krista mora prihvatiti i njegov križ.Po križu postajemo njegovi.U križu leži sva tajna svetosti.

Ali zar bolest nije zapreka u radu? Samo lijenčinama.Svaki bolesnik može nešto raditi,koji put bolje nego zdravi.Beethoven je komponirao svoje posljednje simfonije potpuno gluh,Schiller je napisao najbolja djela u postelji,a Mozart svoj slavni Requiem pred samu smrt.Helena Keller,slijepo i gluhonijemo dijete,završila je s odlikom gimnaziju i univerzu,čak je i doktorirala.Još i danas,u dubokoj starosti,piše knjige.Mladi kovač bl. Nunzio Sulpizio posvetio se je u bolnici,a sv.Ruža Limska,Gemma Galgani i tolike druge u dugotrajnim patnjama.Uzorni belgijski svećenik,sluga Božji Eduard Poppe(✝ 1924 u 34 godini života).

1/ Pročitaj na početku XII glavu Pavlove poslanice Židovima kako nas Bog odgaja pedagogijom boli:"Gospodin kara onoga koga ljubi...za naše pravo dobro, da nas učini dionicima svoje svetosti" (Žid.12.6-1o).

koji je bio stalno bolestan, sužanj svoga bolesničkog kreveta, često je naglašavao: "Raditi je dobro, moliti je bolje, a trpjeti je najbolje".1/

Kako da se vladam u bolesti? -Rado ću primiti svaku bolest, jobovski je snositi i kršćanski posvetiti. -Liječit ću se, ali bez tjeskobe, kukanja i očaja. -Bol ću iskoristiti za svoje posvećenje. Prikazat ću svoje patnje za dobro Crkve, naroda, reda, bližnjega, pokoru vlastitih grijeha. Ne samo što ću je strpljivo nositi, nego ću je iskreno ljubiti i sjediniti s bolovima Isusovim. -I u bolesti ću nešto raditi, makar i najneznatniji posao. Ako ništa drugo, barem mogu moliti.

Tješimo se: bol prolazi, ali njezina vrijednost ostaje.

S m r t: Iako se umiranje duboko protivi mojoj težnji za životom, primam je junački kao prirodni zakon, kao naravni svršetak svih stvari (živih, a u širem smislu i neživih), kao konac moga zemaljskog putovanja. Ta ona je "put svega zemaljskoga" (Job 16,22). Besmrtnost nam je bila dana samo kao "mimonaravni" dar, izgubili smo je istočnim grijehom i više nemamo prava na nju. Sada upoznajemo gorku stranu smrti, jer je kazna i posljedica grijeha. Uza sve to ona ima svoju pozitivnu ulogu, biološku: skraćuje moje tjelesne patnje, i asketsku: daje mi prigodu za zasluge i konačno savršenje, kojemu smrt daje svoj zadnji potez. Omogućuje mi sudjelovanje u agoniji Kristovoj (soteriološka funkcija smrti). Ona nije mrak, gasi naravno svjetlo da upali vrhunaravno. Smrt je čas istine, Božjega suda (gnoseološka vrijednost smrti). Ona nije nikako svršetak života, ni naravnoga - koji se i dalje nastavlja djelomično (duša) i potpuno (uskrsnuće) samo u drukčijem obliku - ni nadnaravnoga, koji u nebu dostiže svoj vrhunac. Zapravo, smrt je početak života, i to vječnoga, blaženi konac moga kršćanskog ufanja, konačni zagrljaj s Ocem (eto njene eshatološke funkcije). Kao vjernik neću se zavaravati kakovom "seobom duša" ili apokatastazom. (Denz. 211)

Smrt je najbolji dokaz naše nesavršenosti, ali i posljednja šansa za savršenost. Kroz nju i poslije nje dolazi konačno savršenstvo.2/ Prema tome: kako se spremam na svoju smrt? Mislim li na nju svaki dan, osobito navečer, kao na tajnu po kojoj se dolazi do uskrsnuća na vječni život? Čekam li je smireno i veselo, čiste duše? Jesam li se već sada pobrinuo za sakramente umirućih? Per christianam mortem ad beatam sortem!

1/ Vanmaele B. - Il servo di Dio E. Poppe, u "Pietà Sacerdotale", marzo 1965, pag. 77).

2/ "Tod ist so Vollendung... ein aktives Sich-zur-Vollendung-Bringen... und totales Sich-in-Besitz-Nehmen der Person, ist Sich-selbst-gewirkt-Haben und Fülle der frei getödigten personalen Wirklichkeit".
(K. Rahner, Lexicon für Theol. und Kirche, svezak X. Herder 1965, kol. 224.)

Kršćanska ravnoteža

Zdravo ili bolesno,mlado ili staro,lijepo ili ružno, tijelo kršćanina je uvijek svetinja:"Zar ne znate da je vaše tijelo hram Duha Svetoga koji stanuje u vama? Ne pripadate sami sebi"(I Kor 6,19).Ovo naše smrtno,ali posvećeno,tijelo očekuje sjajna budućnost: uskrsnuće i nebeska slava."Intuicije genija,uporna volja osvajača,heroizam mučenika, zanosi mistika,sve je to ostvareno tek uz pomoć tijela.Ne govori li to dovoljno o njegovoj vrijednosti?"1/ Stoga ćemo ga poštivati,ljubiti,čuvati,hraniti,liječiti i nikada grijehom oskvrnuti.Čim se teški grijeh useli u srce,Bog iz njega bježi,vrhunaravni život je izgubljen,a i naravni pokvaren,okaljan,degradiran.Hram je Božji oskvrnut.

A kako obično dolazi do takova oskvrnuća? Ako svoje tijelo previše tetošimo.Neuredna ljubav tijelu ima obratan učinak od onoga što ga mi želimo.Tijelo koje se mazi najmanje vrijedi,neotporno je i podložno bolestima.Neumjereni užici ga iscrpljuju i troše.Ono je stvoreno da služi duhu.Dogodi li se obrnuto,obistinjuje se stara riječ da je tijelo "dobar sluga ali slab gospodar" ili - kako bi rekli Grci - tijelo postaje grobom (soma = sema).Što je onda zapravo naše tijelo: svetinja ili "brat magarac",kako ga nazva Franjo? Po svojoj anatomiji je doista magarac (ali "brat" magarac!),no po Božjoj prisutnosti je svetište.Stoga nije na mjestu ni pretjerani kult ni pretjerani prezir tijela.

Tijelo,zdravlje,pa ni sam život,nisu sebi svrha niti su najveće vrednote.Zato ih u potrebi smijemo i moramo žrtvovati višim dobrima (vjeri,domovini,ljubavi bližnjega,općem dobru,staleškim dužnostima).Post i nemrs ne smatrajmo crkvenim zapovijedima,već radije higijenskom i asketskom mjerom.Jednako tako i razumne tjelesne pokore.2/ "Prema tome,braćo,nismo dužnici tijelu da po tijelu živimo,jer ako po tijelu živite,umrijet ćete.Naprotiv, ako duhom usmrtite tjelesna djela,živjet ćete"(Rim 8,12).

"Glorificate et portate Deum in corpore vestro!"(I Cor 6,2o)

POZNAVANJE B O G A

Sv.Augustin je molio:"Noverim me,noverim Te".Potpuno pravilno,jer se poznavanjem sebe pripremamo na spoznaju Boga.3/ Pred nama sada stoji dužnost upoznati izvor i uzor svoje svetosti.

1/ Lelotte F.- Rješenje problema života,Zadar 196o,sv.II,str.175.

2/ Pokornik iz Asiza se je ovako ispričavao svome tijelu:"Povero corpo mio,perdonami.Però sappi che ti tratto tanto male in questo mondo,perchè ti voglio tanto bene,e voglio che tu sia eternamente felice"(cit.po Royu,str.614).

3/ "La connaissance de soi est la démarche initiale de l'homme en quête de Dieu...Sur la connaissance de soi repose tout l'edifice ascétique et mystique"(L.de Bazelaire,Dictio.de Spiritualité,sv.II-II,1953,str.1519).

Zašto nam je poznavanje Boga potrebito? Zato jer nam je vjersko neznanje veoma štetno. Ono je jedan od izvora grijeha i nesavršenosti, vodi zabludama, indiferentizmu, nepažnji i zaboravu. Stoga griješi svaki onaj koji hotimično zanemaruje svoju vjersku izobrazbu. Naprotiv, znanje o Bogu je već jedan oblik ujedinjenja s njime, a jedinstvo s Bogom je glavna svrha našeg života. Prvi stupanj jedinstva je dakle spoznaja (starokršćanska gnosis). Drugi stupanj će biti ljubav. Ali ni ljubavi nema bez spoznaje. Nil volitum quin praecognitum. Čim budemo bolje upoznali svoju Prasliku, neizrecivo blago božanske naravi i njenih savršenosti, a osobito neizmjernu ljubav Presv. Trojstva prema ljudskom rodu, tim jače će se u nama rasplamtjeti ljubav prema Njemu i težnja za sjedinjenjem. Može li čovjek upoznati uzvišenu svetost Božju a da ne poželi biti bolji? Čitava katolička nauka je prepuna odgojnih misterija, divnih istina, moralnih pouka i asketskih pobuda.

Filozof Max Scheler je isticao tri funkcije znanja: radnu (Leistungswissen), obrazovnu (Bildungswissen) i otkupiteljsku (Erlösungswissen). Zaboravio je spomenuti još jedno najvažnije i najsavršenije znanje, a to je posvetiteljsko tj. znanje o Bogu. Ono će nam Boga približiti a nas posvetiti.

Kako ćemo steći to posvetno znanje? Na dva glavna načina: učeći o Bogu, tj. proučavanjem vjere, i živeći u prisutnosti Božjoj.

a/ Vjersko znanje

Do vjerskog znanja se može doći trostrukim putem: preko kateheza, propovijedi i vjerske štampe. Već nam je poznato da božansko znanje možemo dobiti takodjer i kao darovano preko ulivenih kreposti i darova. Ako im pridružimo svoj trud, sveto znanje će u nama doći do zrelosti i plodnosti.

<u>Vjeronauk</u> Prvo vjersko znanje smo dobili u roditeljskom domu, na majčinu krilu. Nadopunili smo ga u crkvi učeći vjeronauk. No taj naš pučkoškolski i srednjoškolski vjeronauk nije ni izdaleka dovoljan. Vjersko znanje moramo produbivati i usavršavati čitav život, a najviše baš u mladim godinama, kad je duša najželjnija znanja a srce najpotrebnije odgoja i nebeske ljubavi. Pobrinut ćemo se da doznamo gdje se održavaju k a t e h e z e za mladež i odrasle, pa im se pridružiti. Svoje vjersko znanje ćemo najbolje učvrstiti ako i sami poučavamo mladje u vjeronauku. Duhovna mladež redovito usavršuje svoje poznavanje Boga kroz posebne duhovne pouke, u koju svrhu su napisani i posebni staleški katehizmi.

<u>Propovijed</u> Svaka propovijed koju čujemo jedna je prigoda više da bolje upoznamo nebeskog Oca. Imala ona dogmatski, moralni, liturgijski, biblijski ili asketski sadržaj, uvijek nam donosi novo i korisno vjersko znanje. Svaku propovijed smatrajmo posebnom djelatnom milošću kojom nas Bog obdaruje za naše

posvećenje.Nemarno slušanje propovijedi je prezir Božje riječi i milosti.Naročito je pogibeljno zatvoriti svoje uši Božjem glasu za vrijeme duhovnih obnova i vježaba.

Kršćansko znanje stičemo ne samo u propovjedničkom obliku, već i u raznim drugim formama: vjerska predavanja,konferencije, tečajevi,kongresi i sl.Njima treba prisustvovati ne zbog znatiželje i razonode,već potaknuti iskrenom težnjom da upoznamo Boga.Istoj svrsi će takodjer dobro poslužiti duhovni razgovori s braćom.sestrama,odgojiteljima,pobožnim vjernicima,a osobito s duhovnim vodjom.

Najvažnije je to da sjeme riječi Božje u našem srcu urodi plodom."Estote ergo factores verbi et non auditores tantum!" (Jac 1,22).

Duhovno štivo U sticanju kulture knjizi pripada golema uloga. Ništa manje nije knjiga potrebita i u sticanju duhovne kulture.Ona nam je istodobno i vjeroučitelj i propovjednik i predavač i prijatelj.Stoga je duhovno štivo sveti užitak, goruća potreba i dnevna dužnost kršćanskog mladića i djevojke. Ako netko ne osjeća nikakve radosti u dobrim knjigama i mrsko mu je duh.štivo,ne pokazuje prave sklonosti za duhovni život. Najbolje štivo je "knjiga nad knjigama" - Biblija,odnosno Evandjelje,1/ gdje nam se Bog otkriva svojom vlastitom Riječju.To je najzdravija i najsladja hrana za onoga koji osjeća duhovnu glad.Nigdje se savršenstvo Božje biti i svetost njena djelovanja ne može bolje upoznati nego u svetim knjigama.Pored sv.Pisma će nam glavno duh.štivo biti čitanje knjiga s područja teologije i asketike.Uz to se rado udubimo u čitanje života svetaca,gdje ćemo naći primijenjenu asketiku.2/ Kod izbora dobrog štiva obratimo se za savjet svome ispovjedniku ili duhov.vodji.

U katoličkim vjerskim zajednicama obično se duh.štivo čita zajednički.No to ne može nikako zamijeniti privatno čitanje dobre štampe.Kad sami čitamo imamo više vremena za razmišljanje, možemo se zaustaviti kod zanimljivijih mjesta i pribilježiti najljepše misli ili nadahnuća (imam li jednu takvu bilježnicu?). Dakako da će naše čitanje biti sabrano,pažljivo,ozbiljno,s praktičnom svrhom da nešto naučimo za naš duhovni život.3/ Ako čitamo pobožne knjige radi zabave ili zbog nauka,onda to nije duhovno štivo,kojemu je cilj duhovna izgradnja.Knjiga nam je od koristi ako čitajući znamo razmišljati i,još više,ako se pretvori u razgovor s Bogom,u molitvu.

1/ "Ignorantia scripturarum ignorantia Christi est"(S.Hieronymus - In Is.Prolog.1).

2/ Tzv."mistične knjige" nisu za one koji nemaju velike bogoslovne izobrazbe. Mogu biti krivo shvaćene i poticati na pseudospiritualne želje.

3/ Evo dobrog savjeta:"Te totum applica ad textum, rem totam applica ad te"(Bengel).

Savršeni kršćanin se neće zaustaviti na čitanju ili samo čitkaranju. Nastojat će da svoje čitanje pretvori u ozbiljno učenje, u vjerski studij. Učimo pameću (da shvatimo), srcem (da uzljubimo) i voljom (da izvršimo).

b/ Život u nazočnosti Božjoj

"Sve dane života svoga imaj Boga pred očima"(Tob 4,6).

Bolje nam je poznat onaj s kojim skupa živimo, negoli onaj o kojem samo čujemo ili čitamo. Stoga se naše poznavanje Boga ne smije ograničiti na slušanje, učenje, umovanje ili razmišljanje o njemu. Najbolje ćemo ga upoznati ako budemo s njime jednako suosjećali i "hodali pred Bogom" - kako bi se izrazila Biblija (Gen 17,1) - dakle živjeti u prisutnosti Božjoj.

Pojam   Prisutnost Božju nam dozivaju u pamet već spomenuti oblici spoznavanja i studija. Još više ćemo se moći uživjeti u božansku prisutnost kad naučimo ispravno moliti i razmatrati. Ako se pak nalazimo u stanju milosti, tada je suvišno govoriti o uživljavanju u tu blaženu Prisutnost. Ne treba nam se uživljavati kad već stvarno živimo u Bogu i on u nama. Ta uzvišena Prisutnost je tu, u našoj nutrini, živa i djelotvorna. "Ne živim više ja, u meni živi Krist". Milosna prisutnost Božja se dobiva i podržava redovito primanjem sakramenata, najviše u sakramentalnoj i duhovnoj pričesti.

Medjutim, u askezi je poznata posebna duhovna vježba ili pobožnost, nazvana "život u nazočnosti Božjoj" ili "vježba prisutnosti Božje". Sastoji se u živoj svijesti našeg uma da je Bog s nama i težnji naše volje da radi u njegovoj blizini, ujedinjena s njime. Temelj ovoj vježbi nalazimo u dogmatskoj istini o sveprisutnosti Božjoj. Nije govor o nekoj čudesnoj ili osjetnoj Božjoj nazočnosti, koju bi nam on otkrio nekim vanjskim načinom, već o našoj dubokoj i aktualnoj svijesti o toj Prisutnosti. Naš život je naime pun rastresenosti, teško se uživljavamo u duhovne stvarnosti i nevidljive prisutnosti (Boga, andjela, duše). Ovoj vježbi je upravo to svrha da si predočimo, živo i praktično, opstojnost duhovnog svijeta i njegova Stvoritelja, tako da psihološki-svijesno živimo u toj božanskoj prisutnosti.

Praxa   Kako izgleda ta vježba u praxi? Evo njezini glavni elementi: - znati za objektivnu činjenicu prisutnosti Stvoriteljeve, i to ne samo u njezinom općem obliku (ubiquitas Dei per praesentiam, esentiam, potentiam et scientiam), nego naročito u njenom milosnom obliku (per gratiam). Bog živi i radi u meni kao u svome kraljevstvu, hramu, djetetu. Na meni stalno počiva mili Očev pogled. "Ja nisam sam jer je Otac sa mnom"(Iv 16, 32). To je umni put do prisutnosti Božje. Sadrži se u činu vjere.

Moja vjera će biti dublja i življa ako umnom činu još pridodamo voljni i osjećajni prilog. Čuvstva će je zagrijati a volja oploditi.

- misliti na tu Prisutnost,predočavati je stalno,biti prožet tom sviješću,uvijek [1],na svakom mjestu,pri svakom činu,posebno kod molitve[2]. "In ipso vivimus,movemur et sumus"(A A 17,28).Tu se možemo pomoći svojom maštom,koja je sposobna da živo i lako predstavi Isusovu ljudsku,euharistijsku i milosnu prisutnost. Tokom čitave liturgijske godine pratimo svojim duhovnim očima Isusa na njegovu historijskom i milosnom djelu i gledamo ga u njegovom sv.Čovještvu.Eto imaginativni put do njegove prisutnosti.
- Postoji i afektivni put do Božje nazočnosti.Ta radi se o postojanju živog i dragog Bića,koje je zaposjelo čitavo moje srce i općinilo moje oči da ništa drugo ne volim i ne vidim."Oculi mei semper ad Dominum"(Ps 24).Moje srce hoće,ljubi i žudi samo za božanskim Gostom,ono kuca unisono s božanskim Srcem.Na tom putu prisnog sjedinjenja će nam najviše pomoći pobožnost Srcu Isusovu,strjelovite molitvice,duhovne iskrice i pobožni uzdasi.
- Moj um,mašta i srce vode me do aktivne Prisutnosti,koju izvodi moja volja kad sve čini radi Boga.Tada je Bog prisutan u svakome mome djelu et concursu et gratia et ut finis ultimus.On u meni živi po čistoći moga srca i u meni radi po svetosti mojih nakana.Aktivna vježba prisutnosti Božje mi je najpotrebnija kad radim neki posao svjetovne naravi,stoga će biti dobro da na dohvat očiju uvijek imam neki sveti znak (na pr.propelo ili svetu sliku u sobi,učioni,radioni).Tko živi sa sviješću o nazočnosti Božjoj taj sve svoje poslove vrši najsavršenijim načinom.

Korist Misao na prisutnost Božju nas čuva od grijeha (Suzana svojim napasnicima:"Bolje mi je bez grijeha upasti u vaše ruke,nego se obesčastiti pred licem Gospodnjim",Dan 13,23), jača u napastima (Josip i Putifarka),tješi u nepravdama (Ilija u progonstvu) i raduje u pobožnim vježbama (sv.Terezija Avilska). Ona u nama raspiruje ljubav prema Ocu i potiče žar za potpunim sjedinjenjem.Tko stalno živi u nazočnosti Božjoj ne može ostati grješnikom; a mora postati svecem,jer živi u trajnom molitvenom raspoloženju.Misleći na Boga zaboravljamo sebe i lične prohtjeve.Koliko je pak lakše nositi križ u zajednici s Razapetim? Zar se sreća blaženih u nebu ne sastoji u tome što stalno žive u prisutnosti Božjoj?

Tko Boga traži taj će ga i naći.Naći će ga u dubini svoje duše i prepoznat će ga u svemu što oko sebe vidi: u stvorenjima

---

1/ Dakako,ovaj "uvijek" valja uzeti u smislu čovječjih mogućnosti.Čovjek nije sposoban za neprekidnu sabranost i duševno naprezanje.Pa ni sami sveci nisu uvijek bili jednako raspoloženi za tako napornu vježbu.Dovoljno je da imamo dobru volju s iskrenim nastojanjem.Trajnu i osjetnu svijest o svojoj prisutnosti Bog daje kao posebnu mističnu milost.
2/ Kad su Katarini Sijenskoj njeni roditelji zabranili da se zatvara u sobu i moli,ona je u svome srcu Isusu "sagradila sobicu", gdje ga je uvijek imala uza se.

i dogadjajima, u roditeljima i poglavarima.

Sabranost Da bi mogli živjeti u prisutnosti Božjoj, potrebna nam je sabranost. Ona nas u prvom redu čuva od rastresenosti, a onda upućuje naše misli i čuvstva prema Bogu, tako da su pobožne misli i osjećaji glavni sadržaj vjernikova života. Kad uspijevamo da stalno – a ne samo u crkvi ili za vrijeme molitve – svoj um i srce vežemo uz Boga, znak je da smo stekli duhovnu sabranost.

Bez sabranosti se ne može dobro obaviti ni jedan pobožni čin, osobito ne molitva, razmatranje, ispit savjesti, duhovno štivo i duhovne vježbe, misa ni pričest. Ona je preduvjet života u nazočnosti Božjoj. Steći ćemo je ako:

- krotimo svoju znatiželju i centriramo je samo na onoga koji je αἰών,
- nadziremo maštu i sjetila. "Averte oculos meos ne videant vanitatem" (Ps 118).
- imamo čisto srce. "Blaženi čista srca jer će oni Boga vidjeti". (Mt 5,8).
- sabrano molimo. "Prope est Dominus omnibus invocantibus eum."

S L U Ž E N J E B O G U

Nije dosta samo Boga poznavati, treba ga isto tako i p r i z n a v a t i. Podlažući se njegovoj volji i vršeći njegove zapovijedi mi ga priznajemo stvoriteljem, gospodarom, ocem i sucem. Svakim činom posluha i svakim dobrim djelom naša pokornost raste dok ne postane životna navika, stalni oblik našeg ponašanja, dakle k r e p o s t. Služenje Bogu se ne sastoji u pojedinim dobrim činima, nego u trajnom dobrom raspoloženju što se očituje dobrim djelima. Kreposni život je najbolji način služenja Bogu. To je pravo savršenstvo.1/

a/ KREPOSTI

Krepost mora biti t e m e l j n i oblik kršćanskog života. Ona pripada samim temeljima ćudoredne svetosti. Biti svet znači biti krepostan. A jer je svetost božanska vrlina, krepost nam dolazi s neba (ulivene kreposti) uz našu suradnju (stečene kreposti). Milošću i vježbom (=askeza!) se postaje svetac. Čim smo puniji milošću i čim češće i s većim žarom vršimo dobra djela, tim brže u nama raste krepost. Pogotovo kad se ne zadovoljimo samo time da činimo obična dobra djela, već vršimo h e r o j s k a dobra djela, naročito ona koja su u suprotnosti s našim naravnim sklonostima (agere contra). Ako se trudimo da prakticiramo ne samo pojedine kreposti, koje su nam draže ili korisnije, nego s v e

---

1/ Sveti Toma: "Virtus est dispositio perfecti ad optimum" (I-II. q.123, a 2, ad 1).

kršćanske kreposti,onda je naš život krepostan,a mi smo doista askete.[1] Tek onda kad nastojimo da vršimo sve kreposti,zadovoljavamo zahtjevima asketskog života i duhu kreposti,pošto one po sebi teže da budu povezane.Na intelektualnom planu sve kreposti povezuje razboritost,na afektivnom planu ljubav,a njih obje i sve skupa treba da prožima vjera.Vjera će nam pomoći da ih vršimo iz ljubavi prema Kristu i po njegovom primjeru.

Krepost nam služi da dobra djela činimo lako,brzo,stalno i ugodno.Kreposnost označuje pravo i puno gospodstvo nad samim sobom.Ona je plod zalaganja čitavog bića kreposnika.Nije isključivo uliveni dar.Ona se može (jer postoji psihološka mogućnost) i mora (jer je moralno-asketska potreba) steći vlastitim nastojanjem.

Pošto smo već obradili bogoslovne i stožerne kreposti,ovdje ćemo se pozabaviti ostalim važnijim krepostima.

P o k o r a

S pokorom se počima asketski život.Ona nas odvaja od svijeta grijeha.Otprije znamo da grijeh uvijek izvire iz neuredne težnje za užitkom.Počinjeni grijeh se oprašta u ispovijedi,ali neuredna težnja za užitkom ostaje u srcu i nakon ispovijedi.Takva težnja se može iscupati jedino pokorom,bilo sakramentalnom(dobivenom u sv.ispovijedi),bilo slobodno izabranom.

Pojam Pokora se ne sastoji samo u jednom ili drugom činu zadovoljštine.Ona mora biti trajno duševno stanje,habitus,čvrsti životni stav neprijateljstva s grijehom,koji radja čitavim nizom pokorničkih djela.Razlikujemo pokoru kao čin (actus poenitentiae,pojedina djela),kao krepost (virtus p.,trajno vršenje pokorničkih djela) i kao sakramenat (sacramentum p.,sv. ispovijed).Sada promatramo pokoru samo kao čin i krepost.Pokora se može uzeti u užem značenju,kao posebna krepost (v.specialis) i kao općenita (v.generalis),ukoliko njezino vršenje traži suradnju više kreposti.

Pomognuta milošću pokora je nadnaravna k r e p o s t kojom mrzimo grijeh s odlukom da ga se ubuduće čuvamo i damo Bogu zadovoljštinu za prošle grijehe.Krepost pokore sadrži u sebi više momenata; prije svega spoznaju grijeha,pa priznanje krivice,kajanje za zlodjelo,davanje zadovoljštine za nanesenu uvredu ili štetu,odvraćanje od griješnog predmeta i odlučni povratak Bogu.Ona uvijek označava "obraćenje" i "duhovni preporod" (metanoia).

1/ To nije pretjerani zahtjev. Krepost pripada samom pojmu čovještva: "Tugend ist das Äuserste dessen, was ein Mensch sein kann. Sie ist die Erfüllung menschlichen Sein-könnens" (Josef Pieper, Wahrheit und Zeugnis,str.800). Ako bez kreposti nismo ni pravi ljudi, onda pogotovo bez nja ne možemo biti pravi askete.

Potreba Ispaštanje grijeha ili pokora je u prvom redu zahtjev pravde. Grijehom smo umanjili slavu Božju, pokorom je uvećavamo. Stoga je i Bog traži: "Pokoru činite, jer se je približilo kraljevstvo nebesko" (Mt 3,2). Ako nam je Otac i oprostio, mi sami sebi ne smijemo nikada oprostiti vlastitu zloću.

Pokoru traži i ljubav prema bližnjemu. Ni jedan grijeh ne ostaje bez kobnih posljedica za nas i za bližnjega, pače i za čitavo društvo, a ispravljamo ih upravo pokorom.
Ispaštanje je psihološki opravdano. Stara medicina uči da se "contraria contrariis curantur", pa tako se i pohlepa za uživanjem liječi jedino svojevoljnim trpljenjem. Grijeh stvara nered, pokora uspostavlja red. Dragovoljno trpjeti moramo i zato što smo udovi Otajstvenoga Tijela. Solidarnost sa Spasiteljem se očituje tjelesnom trapnjom: "U mom tijelu dopunjujem što nedostaje Kristovim mukama" (Kol 1,24).
Bez kreposti pokore nije moguće dobro primati niti sakramenat pokore.
Pokora je temelj ispovijedi.[1]

Korist - Pokorom ispaštamo svoje i tudje grijehe. Vremenite kazne naime treba izdržati na ovome ili na drugom svijetu. Bolje je na ovome.
- Pokora nas oslobadja utjecaja sotone ("Ovaj rod se može istjerati samo postom i molitvom") i čini milima Bogu. Ona daje efikasnu snagu našim molitvama (sv. Ivan Vianey).
- Čuva nas od budućih grijeha, jer privikava naše tijelo da se podlaže duhu. Tijelo ne želi nad sobom ničijega gospodstva. Što mu više ugadjamo, to ono više traži. Čim ga više discipliniramo, postaje pokornije. To je iskustvo svetaca: "kažnjavam svoje tijelo i držim ga u ropstvu" (I Kor 9,27).
- Pokorom otcjepljujemo naš duh od zemlje i upravljamo nebeskim dobrima. "Živite prema duhu pa sigurno ne ćete udovoljiti tjelesnoj požudi, jer tijelo žudi protiv duha, a duh protiv tijela" (Gal 5,16). Duh se čisti pokorom kao zlato vatrom.
- Dragovoljnom pokorom postajemo slični Isusu i Mariji ("Stabat Mater dolorosa"), bivamo pravim apostolima, jer naše pokore spašavaju i druge (općinstvo svetih).

Način -1. Neprestano i skrušeno misliti na svoje grijehe poput psalmiste: "Grijeh je moj uvijek preda mnom" (Ps 50). Tako stičemo d u h p o k o r e: svijest krivnje, odvratnost prema grijehu, strah od budućih padova i spremnost na reparaciju.
-2. Nikada ne propustiti dužnost zato što je bolna ili teška. Prije svega vršiti staleške dužnosti i ne izbjegavati žrtve s njima skopčane. "Melior est obedientia quam victimae" (I Reg 15, 22). Sv. Terezija Vel. kori one redovnice koje ne vrše pravila pa

---

1/ Na dužnost pokore nas je nedavno upozorio sv. Otac konstitucijom "Poenitemini" (v. text u djakovačkom Vjesniku, br. 3, god. 1966).

onda sebi zadaju pokore.Treba junački snositi poteškoće zajedničkog i redovničkog života."Vita communis - poenitentia maxima", govorio je sv.Ivan Berchmans.
-3. Rado primiti križeve što ih Bog pošalje (bolest,tjelesne mane,rad,studen,poniženja,kušnje,progoni...) i nikada se na njih tužiti.
-4. Sam sebi zadati pokoru,tj. djela skopčana s bolju,žrtvom ili nekom teškoćom.To se može lako učiniti u hrani (ostaviti drago jelo a pojesti mrsko),odijelu (staro ili okrpano),radu (mjesto, položaj),molitvi(klečanje),igri (popuštanje,svladavanje,pobjedu prepustiti slabijemu) i sl. T e ž e pak pokore (post,kostrijet, bičevanje,nespavanje,tvrdi ležaj i sl.) smijemo izabrati jedino u sporazumu sa svojim duhovnim vodjom.
-5. Kad je moguće,birati radije bol nego užitak,mjesto lakšega ono što je teže,neugodnije,što više ponižava,više umara i iziskuje žrtve."Činite djela dostojna pokore!"(Mt 3,8).
-6. Prikazati se Bogu kao žrtva za ispaštanje tudjih grijeha,bilo općenito bilo posebno (za Crkvu,svećenike,domovinu,obitelj, duše čistilišta ili nekoga odredjenoga grješnika).Dakako,kad želimo činiti pokoru za drugoga,moramo biti najprije čisti od vlastitih grijeha,bez svojih ličnih dugova.Stoga ovakovu potpunu posvetu sebe za tudje grijehe možemo izvršiti samo u sporazumu s ispovjednikom.

Ne zaboravimo Isusovu riječ:"Ako ne budete činili pokoru, svi ćete propasti"(Lk 13,3).

Mrtvljenje Četvrti i peti način pokore često ima i naziv"mrtvljenje" (mortificatio).Razlikuje se od pokore utoliko što je ovoj glavni cilj ispaštanje prošlih grijeha, a mrtvljenju sprečavanje sadašnjih i budućih padova.Toj kreposti sv.Pismo daje različita imena: odricanje (Lk 14,33-5, 11- 9,29), mrtvljenje (Kol 3,5,Rim 8,13),razapinjanje (Gal 5,24),umiranje i pokapanje (Kol 3,3,Rim 8,4),svlačenje starog čovjeka (Kol 3, 9),borba (II Tim 4,7) i sl.Kojegod mu ime dali,kršćansko mrtvljenje sadrži u sebi bolni proces "usmrćivanja" svega što vuče čovjeka zlu i radosnu muku "dogradjivanja" božanskoga i svetoga na naravnim temeljima ljudskoga.Ne označuje samo odricanje od griješnih užitaka,nego takodjer i od dozvoljenih,ne samo onoga što mi pripada,već i samoga sebe.1/ Ali mrtvljenje ne smije biti samo sebi svrhom.Uvijek mu je cilj težnja za savršenstvom i ujedinjenjem s Najsvetijim.

Osim pokore i mrtvljenje nam je p o t r e b i t o za spasenje: "Si enim secundum carnem vixeritis morienimi,si autem Spiritu facta carnis mortificaveritis vivetis"(Rom 8,13).Stoga nam ga Crkva naredjuje (post i nemrs) i toplo preporuča(drago-

1/ "Fortasse laboriosum non est homini relinquere sua, sed valde laboriosum est relinquere semetipsum. Minus quippe est abnegare quod habet, valde autem multum est abnegare quod est"(Grgur Vel. - Homil. in Evang. 32,n.1).

voljna mrtvljenja).Mrtvljenje je uvjet posvećenja:"Tantum proficies quantum tibi ipsi vim intuleris"(De imitatione Chr.1 I. c 25).Bogu se približujemo tim više što smo manje vezani na stvorove.Isusa nasljedujemo ukoliko smo mu slični po križu:"Si quis vult post me venire,abneget semetipsum et tollat crucem suam quotidie et sequatur me"(Lc 9,23).Bez mrtvljenja se ne ćemo nikada otresti grijeha,a kamoli steći svetost.Svi sveci su se odricali,svladavali,mrtvili i provodili pokornički život."Odricanje sebe za ljubav Kristovu je jedini put savršenosti"(Pio XII). Odricanje je zakon kršć.ljubavi("ex toto",svaka ljubav traži žrtvu),poštenja ("Nitko ne može dva gospodara služiti",Mt 6,24), vremena (naše doba treba heroje),apostolata ("Ako zrno žita pavši na zemlju ne umre..."Iv 12,24),časti i slobode ("Onaj koji služi grijehu rob je",Rim 6,16).

N a č i n kako se mrtve naša sjetila i ostali izvori nasla da upoznali smo u članku o posvećivanju duše i tijela (v.str.209). Potrebno je disciplinirati misli,obuzdavati maštu,čistiti pamćenje,kontrolirati osjećaje,osobito radosti,tuge i želje.Posebnu brigu ćemo posvetiti mrtvljenju sjetila i tjelesnih požuda.Mrtvljenje je kršćanski stil života.Neka bude velikodušno,ali razumno i u granicama zdravlja.Moramo početi s onim što je osnovno (odbijanje napasti,izbjegavanje griješne prigode),pa nastaviti s onim što je integralno: odricanjem užitaka,biranjem boli i ljubavlju prema križu.

U misteriju k r i ž a nalazimo ne samo simbol naše vjere i Božje ljubavi,već isto tako i simbol kršćanskog života.Križ i mrtvljenje su centralna tačka katoličke askeze."Askeza je dioništvo u smrti Gospodinovoj,prihvaćanje Kristova križa",veli Karl Rahner.1/

P o n i z n o s t

<u>Pojam</u> Poniznost je tipično kršćanska krepost.Pogani je nisu poznavali.Evandjelje ju je proklamiralo želeći da budemo maleni kao djeca (Mt 18,4),da svima služimo (Lk 22,26) i da biramo posljednja mjesta (Lk 14,1o).Uzor poniznosti je bio sam Isus (Mt 11,29 i drugdje).

Poniznost obuzdava ljudsku sklonost za isticanjem sebe.Pripada stožernim krepostima pravednosti (jer ne ističe sebe na račun drugih),umjerenosti (jer stavlja mjeru našoj slavičnosti,odatle joj ime "smjernost"),i jakosti (jer iziskuje duševnu jakost).Uvijek pretpostavlja krepost istinoljubivosti,jer poštuje istinu i uvažava stvarnost.Sv.Bernardo definira poniznost kao "virtus qua homo v e r i s s i m a sui agnitione sibi ipsi vilescit".2/ Istinitom spoznajom sama sebe uvidjamo svoju

---

1/ V. "Vjesnik",Djakovo, br.3/1965, str.43.

2/ De grad.hum.1,2.

bijedu,pa nije potrebito da se "pravimo" gorima i manjima nego što jesmo.[1] Kad ponizni čovjek nadje u sebi štogod dobra,on to neće pripisati sebi,već Izvoru svakoga dobra.Kao kad promatramo lijepu sliku: naše divljenje pripada slikaru a ne platnu na kojemu je naslikana.Ponizni ne zatvara oči pred svojim grijesima i nedostacima.Prava poniznost nije neprijatelj kršćanskog i ljudskog ponosa,koji ne valja brkati s ohološću.

Teološki temelj poniznosti nalazimo u trima činjenicama: 1/ veličini Božjoj /"tibi soli honor et gloria"!),2/ našoj ograničenosti (stvorovi smo i k tome grješnici) i 3/ dužnosti ljubavi i poštivanja bližnjega (slika Božja,dijete Božje,vrline).Glavna oznaka poniznosti je svijest o ljudskoj ograničenosti i zavisnosti o Stvoritelju:"Ipse fecit nos,et non ipsi nos"(Deut 8,17). Kakvu vrijednost može da ima zemaljski prah? "Pulvis es et in pulverem reverteris"(Gen 3,19).Kakva smisla ima naša težnja za slavom,moći i častima?

Poniznost je nutarnja i vanjska.Prva uvidja i u sebi priznaje svoju bijedu,druga to ne sakriva niti pred ostalima.Uvijek treba da je i s k r e n a, tj.da vanjska odgovara nutarnjoj.

Plodovi

Premda ne tvrdimo da je poniznost najveća kršćanska krepost,ubrajamo je medju najveće vrline.Bez nje se nijedan čovjek nije popeo do svetosti.

Poniznost nam privlači Božju milost:"Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam"(I Pet 5,5).Vjerna je saveznica i pomoćnica svim krepostima: vjeri i ljubavi,religioznosti i razboritosti,jakosti i pravednosti,mudrosti i posluhu,strpljivosti i umjerenosti.Istodobno guši u nama zle sklonosti,osobito našu oholost i egoizam.Najviše nas ona osposobljava za primanje duhovnoga vodstva,za koje je nesposobna ohola duša.Poniznost posjeduje izvanrednu odliku da nas pravilno veže uz nebo i zemlju, uz Boga i ljude.[2] "Bonum mihi,Domine, quia humiliasti me".

Nema ni časa ni zgode kada nam ne bi bila potrebna.Najviše nam treba u religioznom i socijalnom životu.Ona je temelj prave duhovne veličine.To nije nitko lapidarnije izrazio od sv.Augustina:"Magnus esse vis? A minimo incipe.Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis?De fundamento prius cogita humilitatis."[3]

Praxa poniznosti

Poniznost ima zajedničko sa stožernim krepostima to što i ona - sa svoga stanovišta -

---

1/ "Jedoch verstanden die christlichen Moralisten früherer Zeiten unter Hochmut die Selbstüberschätzung,unter Demut die richtige Einschätzung seiner selbst" (Lepp Ignace - Die Neue Moral, Arena V.Würzburg 1964,str.222).
2/ Po-niznost se drži nizine i zemlje(humilitas od humus=zemlja), i stoji na službu bližnjemu: njem.Demut=Mut zum Dienen (.Lexicon für Theol.u.Kirche,sv.III,1959,str.225).

3/ Sermo 10 de verbis Domini.

regulira naša tri stožerna odnosa. U odnosu na B o g a traži priznanje ovisnosti (religioznost,zahvalnost,pokornost).Naspram b l i ž n j e g a zahtijeva odnos jednakosti (starijemu posluh,nižemu blagost,svima iskrenu dobrohotnost,svakome priznati njegove odlike,nikome zavidjeti i nikoga ponizivati,osudjivati ili potcjenjivati).Prema s e b i dugujemo iskrenu skromnost: za dobro Bógu zahvaliti,zlo sebi pripisati.Ne tražiti časti, moći ni slave.O sebi ne govoriti niti tražiti priznanja.Ograničiti svoje ambicije ("altiora te ne quaesieris",Eccli 3,22),ne vješati o veliko zvono svoje zasluge,biti poučljiv i popustljiv, priprost i skroman.

Početnici moraju povesti oštru borbu proti oholosti (v.str. 131),biti uvijek poslušni i skromni u govoru,nošnji,stanu i vladanju.Napredni su sposobni da -priznaju vlastitu bijedu i grješnost, -rado primaju nanesena poniženja (uvrede,zapostavljanja, prezir,niske poslove), -ne traže svoja prava ni povlastice,iako pravedni neće se opravdavati,uvrijedjeni neće reagirati, -izbjegavaju časti,vlasti,laskanja i odlikovanja, -nasljeduju poniznog Isusa,koji se je toliko ponizio kao Bog (postavši čovjek),kao čovjek (u životu i smrti),kao dijete (u porodjenju).Krist je postao ravan nižima,žrtva griješnima i hrana gladnima da bi nam svima bio primjer poniznosti.Savršeni spremno slušaju ne samo starije i sebi jednake,već isto tako i niže od sebe.Raduju se uvredama i traže poniženja.

P o s l u h

Dužnost

Poniznost utire put posluhu,koji je kršćanska krepost što nas potiče da se pokoravamo poglavarima kao zamjenicima Božjim.Temelj posluhu je apsolutni suverenitet Božji.Njemu smo dužni punu pokornost kao stvoritelju,gospodaru, ocu i otkupitelju.Radi njega se pokoravamo takodjer i onima na koje je on prenio dio svoje vlasti.To su naši roditelji,duhovni i gradjanski poglavari,koji su u stvari samo zastupnici božanskog auktoriteta."Non est enim potestas nisi a Deo"(Rom 13,1), pa stoga Apostol odmah zaključuje:"itaque qui resistit potestati Dei ordinationi resistit".Posluh je takodjer postulat etike i zdravog razuma,jer nikakva zajednica ne može opstojati bez reda i zakonite vlasti.Posluh se može promatrati kao čin (actus), kao krepost (habitus) i zavjet (votum).Zasada ne mislimo na zavjet posluha.

Posluh je glavna krepost St.Zavjeta,ali je punovažna i za Novi: "Tko vas sluša mene sluša i tko vas prezire mene prezire" (Lk 1o,16).Sam Isus je slušao Oca,majku,poočima i vlasti svoje domovine.Nada sve je isticao pokoravanje Ocu.Isusu je posluh najbolji dokaz ljubavi (Iv 14,15..15,1o).Doista,posluh bez ljubavi bi značio robovanje (obedientia materialis,servilitas).

U čemu se sastóji krepost posluha? U tome da svoju volju podvrgnemo volji Božjoj,koja nam se očituje direktno (objava) i indirektno (u Crkvi,obitelji,zakonitim zajednicama),preko izri

čitih zakona i zapovijedi, kao i preko savjeta i nadahnuća. Kako i sama riječ kaže:[1] moramo napeti svoj sluh da uhvatimo riječi Božje te da ih vjerno izvršimo. Glavni m o t i v posluha kao kreposti treba da bude "volja Božja" - "propter Deum", kako kaže sv. Petar (I 2,13) - očitovana u crkvenoj hijerarhiji, roditeljima i zakonitoj vlasti. Ostali nadnaravni motivi mogu biti: žrtva volje, ispaštanje za zloupotrebu slobode, "lakoća i slatkoća bremena" Isusova i njegov primjer. Ako se pak naredbama poglavara podlažemo zato što nam izgledaju mudre, dobre, korisne, potrebite ili nama drage, krepost gubi svoj kršćanski značaj i nadnaravne zasluge. Ni strah ne smije biti razlog našem posluhu. Naturalizam i racionalizam u slušanju starijih nema veze s askezom.

Korist Po kreposti vjere sjedinjujemo s Bogom svoj um, po ljubavi svoje srce, a po posluhu svoju volju. Bez sjedinjenja naše volje s voljom Božjom - o čemu svjedoči posluh - nema pravoga jedinstva. Posluh je najbolji dokaz naše iskrene ljubavi prema Ocu i težnje za savršenstvom. On je činjenični dokaz, a ne verbalni: "Ako me ljubite, vršite zapovijedi" (Iv 14,15). A ništa bolje ne izjednačuje dvije volje od ljubavi.[2]

Posluh daje zaslužnost svim našim djelima, pa makar ona bila i najneznatnija ("Stoga tkogod prekrši jednu od ovih i najmanjih zapovijedi..." Mt 5,19). Slušajući ne možemo griješiti. Što god dobra učinimo ne radi Boga, nego iz vlastitog ćefa, ostaje neplodno za nebo. Bog voli posluh više nego žrtve (I Kralj 15, 22). Neka naša volja bude naša žrtva. Nema teže žrtve od ove, jer sloboda je najsladji Božji dar.

Posluh nam olakšava vršenje svih ostalih kreposti, a našu molitvu čini plodonosnom. Tko uvijek sluša Boga može se nadati da će i Bog poslušati njegove molbe. Poslušne prati u njihovu radu posebni blagoslov Božji. Posluh je izvor reda, mira i blagostanja u društvu. Omogućuje uspjeh i pojedincima: "Vir obediens loquetur victoriam" (Prov 21,28). Duši pruža sigurnost i savršeni mir. Ako u radu uspijemo, ne ćemo se uzoholiti, ako pak ne uspijemo, ne ćemo se okrivljavati. "Pax multa diligentibus legem tuam, Domine". Uvjerenje da slušajući vršimo volju Božju daje nam veliku moralnu snagu.

Vršenje posluha K o g a smo dužni slušati? Boga u njegovim zastupnicima. To su u naravnom poretku: u obitelji roditelji (obedientia filialis), na poslu pretpostavljeni, u državi upravljači (ob. civilis). Na nadnaravnom planu: u Crkvi papa, u biskupiji biskup, u župi župnik, u družbi starješina, u zavodu poglavar (ob. religiosa).[3]

1/ Korijen "posluhu" je u slušanju: grč. ὑπακοή (od ἀκούω), lat. oboedientia (od ob-audio), njem. Gehorsam (hören, horchen).
2/ Sv. Toma: "In hoc caritas Dei perfecta est quia amicitia facit idem velle ac nolle" (Sum. theol. II-II, q.1o4, a.3).
3/ Posluh ne dugujemo onima koji imaju samo neku čast a ne vlast ili koji imaju vlast, ali ne nad nama. Njima dugujemo jedino poštovanje.

K a d a moramo slušati? Uvijek kada zakoniti poglavari vrše vlast u ime Božje. Kadagod nam je jasno poznata njihova volja. Čak i u sumnjama, jer "praesumptio stat pro superioribus". Pa i onda kad nisu dobri poglavari ni ispravni ljudi.

U čemu i š t o ih moramo slušati? U svemu što spada u njihovu zakonitu nadležnost: hijerarhiju u vjerskim stvarima, roditelje u obiteljskim, učitelje u školskim, odgojitelje u odgojnim, poslovodje u poslovnim, poglavare u staleškim i redovničkim, a upravljače u civilnim poslovima. Ako bi poglavari od nas nešto tražili što nadilazi njihovu kompetenciju ili naše snage, ili pak nešto što je u sebi zlo, prestaje obaveza posluha. U tom času oni prestaju postupati kao zamjenici Božji, pa važi pravilo: "Obedire oportet Deo magis quam hominibus" (AA 5,29).

K a k o ćemo ih slušati? - Rado, veselo, iz uvjerenja. "Hilarem datorem diligit Deus" (II Cor 9,7). Legalistički posluh, koji gleda da ispuni samo slovo zakona ili se neprestano poziva na zakonik, Kodex ili pravilnik da bi izmakao obavezi, nije pravi posluh. Takav je samo onaj nutarnji, dragovoljni. - Spremno, brzo, bez oklijevanja i izmotavanja. Dakle ne samo iznutra, nego i vanjskim praktičnim načinom. - Potpuno, tj. sve naredbe starješina, a ne samo formalne zakone, i u duhu njihovih namjera. "Iota unum aut unus apex non praeteribit a lege donec omnia fiant" (Mt 5,18). Potpuno smo poslušni kad se pokoravamo uvijek i tačno, u pravo vrijeme i na pravi način.1/ - Kršćanski, iz nadnaravnih motiva vjere i ljubavi, gledajući u starješinama Božje predstavnike. Izmičemo posluhu kad u poglavarima tražimo nepogrešivost a u njihovim naredbama savršenost. Nije toliko važno kakvi su oni, već koga predstavljaju.2/ Srž posluha je: u volji starješina gledati volju Božju. Kadagod govori o posluhu, Apostol naglasuje da treba slušati "in Domino..sicut Domino..sicut Christo..ut servi Christi" (Eph 6,1-7).

Posluh početnika karakterizira vjerno vršenje svih zapovijedi, velikih i malih. Oni se nikada ne tuže, ne mrmljaju, ne prigovaraju niti izbjegavaju slušanje. Slušaju nutarnjim, a ne samo vanjskim načinom. "Non ad oculum servientes" (Eph 6,5). Osim zakona i zapovijedi napredni se trude da izvrše i sve evandjeoske savjete i nadahnuća Duha Svetoga. Oni nastoje da steknu d u h posluha, svim srcem žele upoznati potpunu volju Očevu i rado joj izlaze ususret. Savršeni se odlikuju posluhom razuma i volje. Podlažu poglavarima ne samo svoju volju, već i svoje sudove. Ne ispituju razloge ni pobude naredbama, slušaju "slijepo" (što zapravo nije nikakva sljepoća, već prava dalekovidnost i duboka mudrost). Odriču se svoje volje i utapaju je u Božju. "Non mea voluntas, sed Tua!"

1/ Nije asketski pozivati se na svoja privatna rasvjetljenja ili tobožnje objave da bi otkazali posluh poglavarima. Bog neće nikada dezavuirati svoje zakonite predstavnike.

2/ Svejedno je na pr. da li je neko raspelo iz drva, gipsa, obične kovine ili zlata. Ono vrijedi samo kao predočba Raspetoga.

Poštenje

U asketskim knjigama i u duhovnim nagovorima se o ovoj kreposti premalo govori.Pretpostavlja se da je svaki vjernik posjeduje,jer spada u osnovne vrline čovjeka.No da li je svi kršćani imaju? I da li su potpuno čestiti svi oni koji se takovima smatraju? K tome naravna krepost poštenja mora kod kršćanina biti takodjer i nadnaravna.Čestitost je opći oblik stožerne kreposti pravednosti.

Poštenje se očituje u tri smjera: u odnosu prema istini,u odnosu prema dobru bližnjega i prema vlastitome zvanju.Temelji se dakle na strogoj pravednosti koja traži da se uvijek govori istina (istinoljubivost),poštuje tudje dobro (pravednost u užem smislu riječi) i savjesno vrše staleške dužnosti (savjesnost).

Istinoljubivost — Kako smo o striktnoj pravednosti već govorili medju stožernim krepostima (i tada upoznali svoje dužnosti prema nutarnjim,vanjskim i mješovitim dobrima naših bližnjih),preostaje nam da se osvrnemo kratko na ostale elemente poštenja.

Istinoljubivost je krepost koja ljubi,poštuje i govori istinu.Osnovni stav poštena čovjeka jest ljubav prema istini i pravdi.Onaj koji ljubi istinu on će je uvijek i svuda tražiti te željeti da je upozna.Gdjegod je nadje,on će je i priznati,tj.posvjedočiti vanjskim načinom: pismom,govorom,znakovima,ponašanjem.Takav stav poštenja nam nameću ne samo socijalni (medjusobni odnosi)i etički razlozi (ljubav i pravda),nego još više i religiozni: Bog je istina,Krist je istina,Duh Sveti je duh istine.Prema tome Bog može voljeti samo istinu i čovjeka istine.Asketski razlog: sjedinjenje s Bogom je nemoguće dok smo makar i u najmanjoj mjeri odani laži.

Posebna varijanta istinoljubivosti je iskrenost: očitovanje istine kako je vidiš i nosiš u sebi.Ljubav prema istini zahtijeva da iskreno iznosiš svoje misli i osjećaje te da postupaš prema ličnom uvjerenju.Doduše,istina je objektivna vrednota,ali je zbog svoje ograničenosti čovjek može upoznati samo djelomično, a nekada i u krivom svjetlu.Iskrenost je stoga nekada samo subjektivna istina,koja se ne podudara sasvim s objektivnom.Objektivna je utoliko što vjerno odražava naše pravo nutarnje stanje, a to je svrha iskrenosti.Nismo uvijek i svakome dužni kazati čitavu nama poznatu istinu,ali ono što govorimo i pišemo nikada ne smije biti laž,tj.svijesna i hotimična neistina.

Takodjer i vjernost pripada poštenju.U prvome redu vjernost Bogu,svojoj vjeri,idealima,Crkvi,domovini,svojim dužnostima.Zatim vjernost obitelji,braći ljudima,prijateljima i suradnicima. Vjernost se pokazuje i u čuvanju tajni (naravnih,službenih,privatnih i povjerenih) kao i u ispunjavanju zadanih obećanja.S njom je povezano i povjerenje u ljude.

Grijesi proti istine su: laž,kleveta,dvoličnost,licumjerje,

cinizam,ruganje,hvalisanje,prevara,krivo svjedočanstvo ili za kletva,nevjernost,pristranost,laskanje i td.Ako je istina povrijedjena,poštenje traži da joj se povrati izgubljena čast,a neistina opozove.To je dužnost zadovoljštine.

Staleške dužnosti

Dužnost je pojam za moralnu obavezu općenito.Ona je, kako nam to dokazuje i samo porijeklo riječi,naš moralni"dug".U pojedinostima dužnosti mogu biti općeljudske,vjerske i staleške.Sve nas one obavezuju na izvršavanje, a poštenje napose na vjernost staleškim dužnostima.

Kako svako zvanje ima posebnu svrhu i zadatke,tako su različite i dužnosti koje na nas postavljaju.Prva nam je briga da ih dobro i svestrano upoznamo,a zatim savjesno ispunjavamo.Marljivost,vjernost i točnost u vršenju dužnosti zove se savjesnost.

Ne može biti savjestan u radu tko duboko ne osjeća dužnost rada.Oslanjajući se na volju Božju,pravdu i korist zajednice poštenje od svih iziskuje radišnost,marljivost na poslu.Tkogod ne radi parazit je i oštećuje onoga koji ga mora uzdržavati.Rad je i zakon duha:"Duh je energija i jedino u razvoju,radu ili naporu može naći sam sebe"1/

U staleške vrline spada takodjer urednost i točnost.Kakogod moramo imati dnevni red,tako jednako i r a d n i raspored, plansko izvršavanje pojedinih poslova.Urednost mora postojati najprije u mislima,željama i planovima,a onda u njihovu ostvarivanju,u načinu rada,vladanju,odijevanju,ishrani i vršenju svih točaka dnevnog reda.Tko točno,uredno,radino i savjesno vrši svoje staleške dužnosti čestit je čovjek i nalazi se na najboljem putu savršenstva.

Č i s t o ć a

Čistoća (castitas) pripada stožernoj kreposti umjerenosti. To je krepost koja obuzdava spolnu požudu.Zadaća je čistoće da regulira tu požudu prema njenom pravom cilju i da je drži u granicama namjera Stvoriteljevih.I Stari Zavjet je cijenio čistoću,ali to je bila više vanjska,ritualna čistoća,a donekle i ženidbena,obavezna više za ženu nego za muškarca.Nečistim se je označavao dodir sa spolom,bolesnikom,mrtvacem,poganinom ili životinjom.U Nov.Zavjetu je čistoća našla svoje pravo mjesto i cijenu.To nije više samo ritualno-tjelesna čistoća,već prava ćudoredna i nutarnja krepost.Više čistoća srca i duše nego tijela (Mt 7,15).Ona je evandjeoski savjet.

Pratilica čistoće je stidljivost (pudor).To je sveti strah da se ne okalja lijepa krepost.Ona je urodjeni osjećaj i težnja da se sakriju najintimnije sfere ljudskog života.Stidljivost nas osposobljuje da svladavamo sve nutarnje porive sexualne pohote.Njoj se uvijek pridružuje i čednost (modestia),koja nam

---

1/Dr J.Kuničić - Rod izabrani,I dio,II izd.Zagreb 1964,str.7o.

otkriva vanjsko lice čistoće.Kako stidljivost sakriva spolnost, tako čednost otkriva čistoću.Pokazuje se u zatomljivanju vanjskih znakova spolnog nagona (vladanju,nošnji,držanju tijela i tako dalje).

Čistoća je zapovijed Božja (VI i IX),za sve ljude,staleže i doba života.Vjera joj otkriva smisao i razlog,a ljubav je oplemenjuje i stavlja u službu Bogu i bližnjemu.Istina,teška je to krepost[1/],ali ostvariva uz pomoć Božju.Grijesi proti njoj se na žalost,pogotovo u naše doba,sve više množe.Ovdje želimo upozoriti samo na dvije pogibelji.Najprije na tzv."platonsku" ljubav, koja ujedinjuje dva bića suprotnih spolova jakim čuvstvenim vezom,bez tjelesnog dodira.Ona se lako izrodi u pravu sexualnost. Druga se opasnost krije u sjetilnoj naklonosti prama djeci.Držeći da djetinja dražest ne može biti predmetom erotike,u njoj se mnogi utope.Svi ružni grijesi rode teškim posljedicama."Robovanje spolnom nagonu predstavlja poniženje,a sloboda od toga ropstva je pravi znak plemstva duha i njegove veličine..Snaga je spolnog nagona tolika da on ne trpi dijeljenje uloga,on hoće biti tiranin.Taj nagon apsorbira misli,uznemiruje maštu..paralizira volju za radom.Pamet gubi svoju svježinu,mašta je rasijana, volja slabi,nervni sistem baca se iz svoga kolosjeka".[2/]

Ljepota

Stoga nam Apostol preporučuje:"Teipsum castum custodi!"(I Tim 5,22).Samo joj ime kaže koliko je lijepa.Jedino ono što je čisto može biti lijepo."Kako je divan čist naraštaj u sjaju svome!"(Md 4,1).Ta to je Kristova krepost! U njoj blista naravna i nadnaravna ljepota,čar duha i milosti. Njoj su upućeni najljepši hvalospjevi od sv.otaca.Biser je i dragulj medju krepostima.Zovu je i "andjeoskom" krepošću jer da je primat duhu i najviše nas približuje nebeskim duhovima.Spada medju najveća blaženstva,jer samo čisti mogu "Boga vidjeti"(Mt 5,8).Ta najveća sreća je rezervirana samo čistim dušama.Čistoća je zapravo nebeski oblik zemaljskog života.

Tko ljubi slobodu taj treba da najprije ljubi čistoću.Ona najbolje osigurava punu slobodu duha.Jer putenost najviše zarobljuje,zato i čistoća najviše oslobadja.Koristi i tijelu jer ga čuva od neumjerenih užitaka i štedi njegovu snagu.Čistoća je elemenat zdravlja.Škoditi može samo polovičnjaku koji nema snage da se radikalno opredijeli za čist život.Njegova bolest to je bolest volje.Komplexi nastaju onda kad tjelesnu čistoću ne prati i duševna.Prava i potpuna čistoća je blagoslov za dušu i tijelo.

Djevičanstvo

Obzirom na subjekt čistoća može biti: bračna,udovačka,dotično udovička i djevičanska. Naša je

---

1/ Sv.Cezarije tvrdi:"Inter omnia christianorum certamina sola duriora sunt proelia castitatis,ubi quotidiana pugna est et rara victoria". (Sermo 41, Opera omnia,t.I.pag.173).

2/Dr Jordan Kuničić - Rod izabrani,I.dio,II izd.Zgb.1964,st.57.

zadaća da proučimo samo ovu posljednju.

Djevičanstvo je izrazito kršćanska krepost. U Starom Zavjetu nije bila popularna, jer su židovske djevojke voljele biti majke (budućega Mesije). Sva Crkva naprotiv počiva na djevičanstvu: Kristovu i Marijinu, na celibatu svojih svećenika i redovnika. Kršćansko djevičanstvo ima vjerski temelj i motiv. Ono je Božja milost, evandjeoski savjet, nadnaravna krepost i odabrani stalež.

Djevičanstvo se sastoji u potpunom i trajnom odricanju od sexualnih naslada. Ono je potpuna čistoća u svakom pogledu. Traži tjelesni integritet na spolnom području (tako da ne može posjedovati djevičanstvo ni onaj koji se dobro i zakonito služi spolnim životom, kao na pr. kršć. supruzi). Jednom izgubljeno djevičanstvo ne može se više nikako povratiti. Ipak se formalno sastoji u duševnom integritetu, tj. svojevoljnoj čistoći srca.1/ Pretpostavlja čistu povijest i čvrstu odluku za čistu budućnost. Djevičanstvo, kao i čistoća općenito, treba da je motivirana nadnaravnim pobudama, "propter regnum coelorum", kako je rekao Gospodin (Mt 19,12). Bogu darivamo žrtvu svoga tijela. Djevičanstvo je nepodijeljena ljubav.2/ Monolitna i nepokolebiva. Nebeska ljubav u kojoj se zemaljska utapa. To je čista ljubav u službi Boga, diakonia. "Agape" a ne "eros".

Premda je ženidba sakramenat, Apostol više preporučuje djevičanstvo (I Kor 7,38). Nije naredjeno, ali je savjetovano (I Kor 7,25). Nije za svakoga, ali je svakako oznaka odabranih: "quibus datum est"(Mt 19,11). Ono je posebna milost Božja. Obično se zapečaćuje zavjetom.

Celibat — Celibat je djevičanstvo katoličkih svećenika i redovnika, što ga Crkva smatra svetom dužnošću svojih službenika. Nije bitan za svećeništvo ni redovništvo, ali je tako sjajan i koristan da ga se Crkva ne može odreći. Čistoća je obaveza za sve ljude (prije braka, u braku i izvan njega), a celibat samo za svećenike zapadne Crkve i redovnike. Djakonima je u načelu dozvoljen bračni život. Celibat je ustanovila Crkva, ali ima božansko opravdanje u evandjeoskim savjetima.

Na celibat nas potiče primjer Velikog Svećenika, kojega je rodila djevičanska Majka, odgojio djevičanski poočim i navještao djevičanski Preteča. Celibat svećenika i redovnika je sjajan primjer vjernicima i svim ljudima kako se može čisto živjeti. U današnjoj poplavi erotizma čovječanstvo treba upravo takav primjer čistoće. Sama svetost svećeničke službe upućuje na celibat:

1/ Tako na pr. osoba nad kojom je izvršeno sexualno nasilje smatra se i nadalje djevicom.

2/ Samo istinska ljubav osigurava čist život i ne boji se odricanja: "Celui qui aime ne se prive de rien en se privant de tout ce qui n'est pas son amour" (Raoul Plus, Dictionnaire de Spiritualité, t.II, par.I. Paris 1953, col.789).

svećenik je posrednik (treba dakle da ima nešto od božanske čistoće), učitelj (medju ostalim i kreposti čistoće, primjerom bolje nego riječju) i liturg (ima vlast na euharistijskim i mističnim Tijelom Isusovim, pa s kojom čistoćom mora vršiti tu vlast!). Kako će ostati vjeran svome pozivu i jedinoj Ljubavi ako svoje srce veže uz neko stvorenje? Kako će vršiti duhovno očinstvo - na koje je pozvan upravo celibatom - prema svim vjernicima ako ga sapinje tjelesno? Očite su i pastoralne pogodnosti neženstva, od kojih spominjemo samo jednu: povjerenje koje vjernici imaju u čista čovjeka.

Odgoj čistoće Evo najvažnijih točaka u odgoju ljiljan-kreposti:
- poznavati smisao i svrhu spolnosti, na nju gledati očima Stvoriteljevim;
- imati u sebi dovoljno plemenitosti i junaštva, jer čistoća traži žrtve. Hedonisti i kukavice nisu za nju sposobni;
- biti umjeren, stidljiv i čedan. Svladavati i mrtviti osjetila, osobito oči, dodir, maštu i osjećaje;
- djela pokore uvjetuju i usavršuju čistoću. Naročito su korisni pokornički čini u jelu, piću, odijevanju i spavanju;
- zaposlenost i radinost su vjerne čuvarice čistoće. Ljenčarenje i leškaranje nose sobom opasnost putenosti;
- bijeg od napasti i griješne prigode (osoba, mjesta, slika, filmova, knjiga) spašava od mnogih padova. Ne valja preveliko samopouzdanje. Potrebna je stalna budnost;
- kad nije moguć bijeg, treba prihvatiti borbu proti nečistoći. Ta borba je teška i pobijediti može samo onaj koji odbija napasti o d m a h, uvijek i potpuno. Otezati s borbom ili nagadjati se s napašću znači sebi unaprijed potpisati poraz.

U borbi za čistoću ne smijemo zaboraviti ni vrhunaravnih sredstava: - molitva koja počiva na svijesti vlastite slaboće;
- sakramentalni život i pomoć duhovnoga vodje;
- stanje milosti (misao: naše tijelo je hram Duha Svetoga);
- nasljedovanje Isusa i Djevice Marije;
- iskrena ljubav prema Bogu i kreposti.

D o b r o t a

Ne postoji posebna krepost koja bi se zvala dobrota. Ona je radije skup svih kreposti u jednom čovjeku. Nije dobar onaj koji se ističe samo u jednoj kreposti, već onaj koji posjeduje sve ljudske vrline. Stoga ovdje nazivom dobrota obuhvaćamo stupanj izvjesne ćudoredne savršenosti, zbroj svih vrlina koje treba da rese čovjeka i kršćanina. Napose ćemo istaknuti one vrline koje na poseban način ukazuju na dobrotu srca.

Ljubeznost Na prvo mjesto stavljamo ljubeznost ili prijaznost (affabilitas). Njezin korijen je u pravoj kršćanskoj ljubavi prema bližnjemu. Ljubeznost bez ljubavi bila bi obično licumjerstvo. Ona je samo vanjsko očitovanje te nutarnje ljubavi (u kojoj nalazi i svoj etimološki korijen). A jer takovo očito-

vanje svakome prija,zove se i prijaznost (koja opet stvara uvjete prijateljstva).

Osnovni oblik ljubeznosti je uljudnost ili pristojnost,koju dugujemo dostojanstvu ljudske osobe naših bližnjih.Ona je temeljna gradjansja vrlina svakoga društva.No ta uljudnost kod kršćanina nije neka hladna pristojnost koja odbija i drži na udaljenosti,već iskrena i srdačna prijaznost što osvaja i približuje.Pokazuje se više bratskom simpatijom nego pravilima bon-tona. Medju djecom Božjom uljudnost je čak i nadnaravna krepost.Neuljudnost u riječima ili djelima je znak prostaštva i egoizma.Ako se pak uljudnost njeguje s nečistih motiva,pretvara se u laskanje i ulagivanje.

Nije teško biti učtiv kad se posjeduje blagost (mansuetudo). Katkada je blagost posljedica ugodnog temperamenta i onda ju je lako vršiti.Mnogo je vrijednija kad je stečena svladavanjem neprijazne ili žestoke ćudi.U školu blagosti nas poziva i Učitelj: "Učite se od mene,jer sam blaga i ponizna srca"(Mt 11,29).To je škola sa tri stupnja: svladavanje gnjeva,podnošenje tudjih pogrešaka i blago kažnjavanje.To je krepost odgojitelja i poglavara koji kažnjavaju rijetko i nikada strogo.Blagost se ne srdi kad ne treba,a srdi se kršćanski ako treba (pravedan razlog,pravo mjesto i vrijeme,umjeren način).Po primjeru Isusovu (trgovci u hramu,Iv 2,15).

Zahvalnost Zahvalnost (gratitudo) je krepost koja uzvraća dobrotom primljena dobročinstva.Ona se očituje najprije u osjećaju zahvalnosti za učinjeno dobro.Zatim u sjećanju na dobivenu uslugu.Zaborav dobročinstva otkriva nezahvalnu dušu.No prava zahvalnost se ne zaustavlja na osjećaju i sjećanju,već se pokazuje u riječima i djelima zahvalnosti.Često puta se nije moguće odužiti prema veličini dara.U tom slučaju dostaje dobra volja pokazana u granicama mogućnosti.Nezahvalnost prema dobročinitelju je jedan od najsigurnijih znakova pomanjkanja dobrote.

Više puta je zahvalnost potreba pravde,još češće zahtjev prijateljstva,a uvijek dokaz dobrote srca.Može se opaziti čak i medju životinjama,toliko je prirodna.Koliko više plemenita duša mora biti zahvalna najprije Stvoritelju,pa onda roditeljima i svim dobrotvorima!

Darežljivost Ljubeznost i zahvalnost su donekle zahtjevi pravde.Darežljivost (munificentia,liberalitas) pak daleko nadilazi granice pravednosti.Ona neće nikada zadržati tudje ili uskratiti bilo kome njegovo pravo,ona čak daje od svoga.Razumije se da uvijek mora poticati iz nesebičnih i vrhunaravnih motiva.Inače ne bi bila krepost.Darežljivost je sjajan dokaz dobrote,jer znade zapostaviti vlastitu korist i zatomiti urodjenu naklonost prema ekonomskim dobrima.Ona je dobrota na djelu,dar s a m a s e b e.

Tako smo otkrili i krepost požrtvovnosti,koja nas stavlja u službu Bogu i bližnjemu.Mi sami,naš život i sve što imamo po-

stajemo žrtva. A to je najteža od svih žrtava. Lakše je žrtvovati svijet i njegove lasti, imanje i stanje, prijatelje, rodjake, pa i same roditelje, nego sama sebe. Požrtvovnost najviše zataji kad se traži žrtva našeg zdravlja ili tijela, volje ili osjećaja, sebeljublja ili časti, slobode ili nagona, dakle žrtva samog sebe. Duh požrtvovnosti se razvija i raste radosnim primanjem križeva, a još više svojevoljnim žrtvovanjem vlastitoga ja. To je najkraći i najsigurniji put do sjedinjenja s Otkupiteljem. Tko ide njima ide ravno k cilju i ne može zalutati.

Strpljivost — Dobrota se ne očituje samo u odnosu na druge. Još više se nazire u gospodstvu nad samim sobom, što je najteža umjetnost, a prema tome i najzaslužnija vrlina. Strpljivost (patientia) je jedna od onih vrlina koje najbolje pokazuju prisutnost samogospodstva. To je krepost koja iz ljubavi prema Bogu rado trpi sve duševne i tjelesne nedaće. Podnositi nevolje resignirano ili stoički, buntovno ili prometejski nije kršćanska vrlina. Strpljivost nije ni neosjetljivost ni prkos. Ako se teškoće snose iz nadnaravne ljubavi, predanošću volji Božjoj i u zajednici s trpećim Isusom, postaju predmet kršćanske strpljivosti. Primjer strpljivosti nam je pokazao u St. Zavjetu Job, a u Novome Spasitelj skupa sa svojom Majkom. Odlika je svih svetaca, koji su ne samo znali trpjeti nego su čak ljubili i tražili patnje strpljivo ih podnoseći.

Najteže je trpjeti kad nam se bolovi zadaju tudjom krivicom, kad nam smetaju tudji grijesi i postupci ili kad nas ponižava ljudska zloća. No baš tada nam je ova krepost potrebita. Upravo stoga se i zove s-trpljivost. Asketa mora imati sa-učešća s tudjim slaboćama i zloćama te znati trpjeti-s-Isusom patnikom. Strpljivost mu služi kao pokora za grijehe, ustuk oholosti, brana mekoputnosti i izvor zasluga.

Ustrajnost — Strpljivost kao krepost označuje trajnost ili ustrajnost u dobru (constantia). Ništa nam ne bi pomoglo kad bi znali dobro početi i dugo trpjeti, ako ne bismo znali i dobro završiti, tj. ustrajati. "Tko ustraje do konca taj će se spasiti", upozorava Sudac. Kršćanska ustrajnost nije samo negativna: u snošenju neugodnosti. Ona je i pozitivna: u sticanju dobra i kreposti. Ona se bori i ne sustaje u borbi sve do kraja. Dobrota je konačna tek onda kad je urešena ustrajnošću. Ako se umori, ako sustane ili odustane od borbe za dobro, prestaje biti dobrotom. Dobro je samo ono što je do kraja dobro.

Dakako da je ustrajnost i posebna milost Božja. Konačna ustrajnost je najveći dar Božji.

Moderne krepost i — Svako doba ima svoje moralne probleme i poteškoće. Za njihovo rješavanje su potrebne i posebne sposobnosti ili vrline. I naše - atomsko i tehničko doba - unosi u naš život nova pitanja i nemire, postavlja na nas specijalne zadatke koje traže od savremenika nove duševne snage. Moderno vrijeme ne može i ne smije baciti u ropotarnicu stare

kršćanske kreposti (jer su mu sve i te kako potrebne), ali mu trebaju i nove, savremenije, dok će stare vršiti u još jačem stupnju.

Smije li se na pr. danas metnuti prst na "atomsko puce" bez najvećeg osjećaja odgovornosti? Može li se u ovom kompliciranom svijetu i tako raznolikom društveno-vjerskom uredjenju živjeti bez kreposti tolerancije? U tolikoj povezanosti ljudi, staleža i nacija i tako suprotnim interesima rasa i klasa nema mira ni poretka bez kršćanske solidarnosti. Sve socijalne kreposti danas stupaju u prvi plan. A opet kod ovolike masovnosti i društvenosti nemoguće je sačuvati svoju ličnost bez karakternosti, jednostavnosti i samoće. Koliko li nam samo treba autodiscipline u ovom labirintu prometa, propisa, zakona i neizmjernih mogućnosti razvoja! Pored opće izobrazbe naše tehničko vrijeme traži od svakoga čovjeka visoki stupanj stručnosti. Nikad odricanje nije bilo aktuelnije nego danas u ovoj poplavi uživanja, prosperiteta, komfora, idolatrije standarda. Bez medjusobnog obzira i učtivosti zapeli bi svi kotači našeg društva. U ovoj paklenoj buci strojeva i urbanizma ne može se živčano izdržati bez tišine i šutnje. Pritisak javnih sredstava komuniciranja (štampa, radio, televizija, kino, reklama, moda i sl.) postaje katastrofalan ako čovjek ne zna misliti svojom glavom, dakle razmišljati. I nikada nam prije nije toliko trebalo kreposti religioznosti kao u ovom našem kaotičkom, materijalističkom i skeptičnom vremenu.

b/ EVANDJEOSKI SAVJETI

Savršeni Bog nije zadovoljan običnom dobrotom (officium mediocre). On hoće savršenu dobrotu (off. perfectum), tj. kreposni život u herojskom stupnju. Da nam to omogući, poslužio se je i evandjeoskim savjetima. Kao otac i prijatelj ljubezno nam savjetuje najbolji i najlakši način posvećenja. Onaj koji iskreno teži svetosti mora se odvažiti na put savjeta.

S a v j e t i

Pojam — Z a k o n i zapovijed obligiraju pod grijeh. Važe za svakoga i svako vrijeme bez iznimke. Traže posluh, a neposluh se kažnjava. S a v j e t nije obavezan, ostavlja volju slobodnom, nije upućen svakome[1] i za svagda. To je posebna sugestija neba u posebnoj situaciji pozemljara.[2] Savjet je izvanre

1/ Tako na pr. papa ne može vršiti savjet posluha ili oženjeni savjet djevičanstva. Medjutim, iako svi vjernici ne mogu vršiti slovo savjeta (kao što to moraju redovnici), dužni su živjeti po duhu evandjeoskih savjeta.

2/ Tako da u konkretnim slučajevima pojedince može i obavezivati: "Etsi non omnibus sint medium necessarium pro eorum perfectione obligatorie assequenda, singulis possunt esse modus obligatorius perfectionis" (J. Fuchs - Teologia Mor. Gen. p. I. ed. III. Romā 1965, str. 55).

dna milost Očeva.Ona računa na ljubav i plemenitost djeteta,a ne toliko na posluh stvora.Neodaziv ipak nije grijeh (osim u specijalnim slučajevima kad je poziv stringentan),jer "zakon" milosti je zakon slobode i ljubavi.

Sv.Pavao je držao da se vršenje savjeta ne sastoji u služenju zakona nego milosti (Rim 6,14).Slično misli i sv.Ambrozije: "Slugama se daju zapovijedi,a prijateljima savjeti.Gdje je zapovijed,tu je i zakon,gdje je savjet tu je milost"(De viduis, 12).[1] J.Leclercq pobliže tumači:"Zapovijedi su obvezatne,apsolutne norme,tj.norme ili pravila što obvezuju sve ljude u svim okolnostima.Savjeti su norme što ne obvezuju sve ljude niti u svakoj okolnosti,ali oni mogu postati i obvezatni za neke pojedine osobe,jer opsluživanje tih savjeta za n j i h predstavlja sredstvo njihova razvoja..Kada sam slobodno odlučio slijediti jedan savjet,nadošle su zapovijedi kojih nije bilo prije. Konačno,kao da nestaje razlike zapovijedi i savjeta: jer se i zapovijedi i savjeti svode na opću obavezu teženja prema savršenstvu.Ne priznati ove razlike stvara zbrku.Apsolutni karakter zapovijedi jednostavno odgovara onoj sličnosti što opstoji medju ljudima,posebni pak karakter savjeta odgovara osobitostima pojedinog čovjeka".[2]

Na što se odnose evandj.savjeti? Dr Š.Šipić odgovara:"Predmet savjeta ne može biti dobro kao takovo,posljednji cilj niti nužno sredstvo do tog cilja,jer je sve to po sebi zapovjedjeno. Takodjer ni ono što je zlo ne može biti predmet savjeta jer je to po sebi zabranjeno.Općenito govoreći,predmet savjeta može biti sve ono što nije zapovjedjeno ili zabranjeno,a po sebi je dobro ili indiferentno.U užem smislu predmet je savjeta samo ono što je b o l j e, savršenije,prikladnije za postizavanje posljednjeg cilja i način kako činiti dobro".[3] I ne zaboravimo: savjeti su sredstvo prema savršenstvu,ne još samo savršenstvo.

Evandj.savjeta ima više.Mnogo ih je nabrojeno na stranicama sv.Pisma.Zaustavit ćemo se samo na trima najglavnijima: posluhu,čistoći i siromaštvu.Spasitelj nam ih je sugerirao i svojim primjerom i svojom naukom."Postavši poslušan do smrti,i to smrti na križu"(Fil 2,3), s pravom očekuje i od nas posluh:"Tko hoće da bude moj učenik neka se odreče sama sebe,neka uzme svoj križ i slijedi mene"(Mt 16,24).Onaj koga nitko nije mogao "pre

---

1/Slično uči i sv.Frano Saleški:"Il y a différence entre commander et recommander.Quand on commande,on use d'autorité pour obliger; quand on recommande,on use d'amitié pour induire et provoquer"(Traité de l'Amour de Dieu,liv.8).Iz čega B.Häring zaključuje:"Die evangelische Räte liegen einzig auf der Ebene der Gnade,des Freundes"(Lexicon für Theol.und Kirche,izd.II,sv. III.Herder 1959,kol.1248).

2/Bogoslovska Smotra, br.1/66,str.13 i 14.

3/Šipić o.Š.- Problematika svec.i red.zvanja,Makarska 1965, str.131.

koriti za grijeh"(Iv 8,46) preporučuje svojim sljedbenicima potpunu čistoću ističući primjer onih "koji se odriču ženidbe radi kraljevstva nebeskoga"(Mt 19,12).Rodjeni u bijedi štalice i - nakon što je proživio čitav svoj vijek u siromaštvu nemajući odakle da plati porez ni gdje da "nasloni glavu" (Mt 8,2o) - nag umrli na drvu križa i nama savjetuje:"Ako hoćeš da budeš savršen,idi,prodaj sve što imaš i daj siromasima"(Mt 19,21).Ispunjavanjem gornjih savjeta žrtvujemo Bogu sva vanjska dobra ovoga svijeta (siromaštvo),tjelesne užitke i obiteljske radosti (čistoća),pa čak i sva nutarnja dobra,osobito volju (posluh).

Vršenje savjeta Izvršavanje evandjeoskih savjeta je moguće na tri načina: bez zavjeta,s privatnim zavjetima i s redovničkim zavjetima.

a/ Mnogi dobri kršćani,osobito svećenici,svijesno i vjerno vrše Kristove savjete bez da su se na to ičim obavezali (osim svećenika,obećanjem posluha i čistoće).Vrše ih spontano i naravno,bez ikakva zavjeta,po diktatu svoje vjere i ljubavi.Snaga takova života je u njihovoj potpunoj iskrenosti i dobroj volji, ali nije bez opasnosti.Obično su prepušteni sami sebi,bez posebnog duhovnog vodstva i bez podrške zajedničkog života ili neke institucije.Kako nemaju vanjske potpore,a ničim se nisu strogo obavezali na vršenje sv.savjeta,ne ustraju uvijek do kraja ili omlitave.Za njih je najveća potreba intenzivni nutarnji život i duhovno vodstvo.

b/ Brojne plemenite duše,zanesene ljubavlju Isusovom i ljepotom njegove nauke,postavile su sv.savjete vrhovnim zakonom svoga života.Ostajući u svijetu,ali vjerni Kristu,njegove su savjete učinili normom vladanja preko privatnih zavjeta.Zavjet je obećanje Bogu učinjeno kojim se obavežujemo da ćemo učiniti neko dobro,koje inače nismo dužni činiti.Zavjet je dakle svečano obećanje - a ne samo odluka - koje nas veže pod grijeh.Zavjetujemo se samo Bogu,a sadržaj našeg zavjeta je neki božanski savjet.Za zavjet je bitno da je učinjen promišljeno i slobodno s namjerom da se obavežemo pred Bogom.Predmet zavjeta mora biti moguć,ćudoredno dobar i nenaredjen,što se sve ispunjavassa strane sv.savjeta.Polaganje zavjeta se smatra religioznim činom,kultnim aktom.Na taj način posluh,čistoća i siromaštvo,osim svoje moralne vrijednosti,preko zavjeta stiču višu vrijednost kreposti religioznosti.Pomoću njih pobjedjujemo u sebi glavne požude:požudu očiju zavjetom siromaštva,požudu tijela zavjetom čistoće,a oholost života dragovoljnim posluhom.

Zavjetovanici lakše vrše božanske savjete jer imaju pomoć zavjeta,koji počivaju na tvrdoj i dosljednoj volji s moralnom obligacijom.Svaki zavjet je izvrsna psihološka i nadnaravna pomoć za posvećivanje.Uživa podršku i blagoslov Crkve.No ipak nije lako ostati vjeran čitav život privatnim zavjetima.Stoga je i tu jako potrebita ruka pomoćnica duhovnog vodje.U svakom slučaju,kad se savjet pretvori u zavjet,dobiva na vrijednosti,jer postaje čin kulta,liturgijska služba.S druge strane gaženje

savjeta-zavjeta postaje većim grijehom,zapravo svetogrdjem.Tako svako zavjetovano djelo povlači sobom dvostruku zaslugu i nagradu ili,u slučaju nevršenja,dvostruku zloću i kaznu.

c/ Najbolje je kad vršenje ev.savjeta postane trajna i službena forma života,potvrdjena redovničkim zavjetima.Redovništvo je najsigurniji - iako ne jedini - put do savršenstva.Istina je, u svakom se staležu možemo posvetiti,ali u redovničkome najlakše,jer mu je isključiva svrha posvećenje duše.Nije dakle glavni cilj redovništva apostolat,nego potpuna predaja Kristu u Crkvi preko zavjeta posluha,čistoće i siromaštva.Zadaća je redovništva da vlastitim posvećenjem doprinesu posveti Crkve i svijeta. Oni su znak i dokaz svetosti Crkve,u vremenu svjedoci vječnih vrednota.S naslova svojih zavjeta su strogo dužni na svetost života.

Redovništvo je posveta života Bogu učinjena i od Crkve prihvaćena u svrhu savršenstva vršenjem ev.savjeta u obliku zavjeta.Karakteristike redovništva su: a/ trajan način vršenja ev. savjeta,i to kroz čitav život (perpetua,totalis et indivisa Deo consecratio), b/ samoposvećivanje se vrši u zajednici ideala i života (vita communis),c/ kroz vršenje ev.savjeta u obliku zavjeta (vota religiosa).Razumije se da je vršenje svih Božjih i crkvenih zapovijedi pretpostavka za polaganje zavjeta i izvršavanje savjeta.Redovnici se dijele: 1/ po svom ustavu: na regularne kanonike (augustinci),regularne klerike (piaristi,barnabiti,isusovci,oratorijanci),monaške redove (benediktinci,trapisti,kartuzijanci),prosjačke (dominikanci,franjevci,karmelićani) i viteške redove (križari,malteški i rodski vitezovi), 2/ po svojoj zadaći: na konteplativne,aktivne i mješovite redove, 3/ po svom sastavu: kleričke i laičke,muške ili ženske redove,i 4/ po svom pravnom položaju: na prave redove i kongregacije ili družbe.

Povijest redovništva dopire do prvih vjekova kršćanstva.Prvi askete su se pojavili već u I stoljeću,eremiti u II,anahoreti u III,a u IV prve monaške udruge (Pavao,Antun,Pahomije,Bazilije).U istom stoljeću se osnivaju prvi samostani i na Zapadu (Hilarije,Martin),a kasnije i prvi učitelji duhovnog života(Honorat,Kasijan,Benedikt).U srednjem vijeku su nicali kontemplativni,prosjački i viteški redovi,u novome mnoge aktivne družbe, a u najnovije vrijeme svjetovni instituti.Kao sve u Crkvi tako i redovništvo danas doživljuje preporod,reformu i procvat.Više se angažira u apostolatu,misionarstvu i karitasu,polako usklađuje svoje ustanove savremenim potrebama i više teži individualnom i kolektivnom siromaštvu.1/

1/ Neki veliki redovi (kao franjevci,dominikanci,karmelićani) imaju u svijetu tzv."treći red": udruženje svjetovnjaka koji teže za svetošću u duhu dotičnoga reda. Postoje i mnoge druge kongregacije, bratovštine i crkvena društva koja njeguju duhovni život i nastoje vršiti evandjeoske savjete.

Kako u prošlosti tako i u budućnosti će redovnici i redovnice ispisivati najsvjetlije stranice crkvene povijesti i kršćanske svetosti.

P o s l u h

Kako znamo, prvi izvor posluha je auktoritet Božji. No na posluh se možemo obavezati i mi sami preko zavjeta. I kao privatna lica i kao redovnici. Zavjetovani posluh spada u krepost religioznosti i predstavlja posebni vid službe Božje. Važniji je od ostalih zavjeta, jer se njime dariva Bogu ono najvažnije: vlastita volja. Odričemo se svoje slobode i žrtvujemo je volji Božjoj. U ovoj žrtvi je najteže to što se mi izručujemo ne direktno samome Bogu, nego ljudima, nama ravnima, koji čak nisu ni uvijek vrijedni našeg povjerenja. Mi ipak činimo toliku žrtvu odazivajući se ev. savjetu i držeći na pameti da je "poslušnost vez zajedničkog života, kamen temeljac reda i stege i čuvarica drugih redovničkih kreposti". 1/

Objekt zavjeta posluha su zapovijedi pape, biskupa 2/ i poglavara kad nam zapovijedaju u okviru pravilnika našeg reda. Pojedina pravila i pojedini crkveni zakoni nisu predmet zavjeta, no krepost posluha traži više od samog zavjeta: ne samo vršenje pravila, ustanova i zapovijedi, već i želja zakonitih poglavara. "Vi voti" svečani zavjet čini nevaljanim svaki akt suprotan zavjetu, a prosti ga zabranjuje. Snaga obaveza redovničkih pravila i regula nije u svim redovničkim zajednicama ista. Nigdje sva pravila ne vežu pod grijeh, negdje opterećuju pod mali grijeh, a negdje samo pod kaznu. Ako je predmet zapovijedi bio važan i starješina je tražio strogi posluh, neposlušnost je teški grijeh. Inače prekršaj posluha sobom nosi dvostruku krivicu: proti kreposti i proti zavjetu. Štete neposluha su: neizvršena dužnost, sablazan, prezir auktoriteta, šteta zajednici. Krši se volja Božja, ruši red, ometa napredak braće i sestara i slabi svoj duhovni život.

Redovnik ne sluša poput stroja (samo vanjski), roba (od straha), vojnika (slijepo), poltrona (da se dodvori) ili trgovca (radi koristi). On se veselo i svijesno uklapa u duh naredbe i nakane poglavara. Vjeran je i u najmanjim propisima. Sluša onim žarom i duhom kako je slušao - i još uvijek sluša - Isus svoga Oca.

Č i s t o ć a

Čistoća je moralna dužnost svakoga čovjeka. Kad je zavjetovana, postaje još i religioznom obavezom. Redovnički ideal je ne

---

1/ Ivaniš B. - Gore srca, sv. II, Banja Luka 1942, str. 162.

2/ Izuzeti redovnici duguju biskupu posluh samo u pastoralnom radu, a neizuzeti, posebno kongregacije biskupskog prava, u svemu.

samo obična čistoća nego djevičanstvo.Zavjetovana čistoća zabranjuje svaku sexualnu nasladu.Duševna čistoća je važnija od tjelesnog integriteta.Msgr B.Ivaniš lijepo veli:"Tijelom ne griješimo,nego jedino voljom.Udovi su u danom slučaju samo nedužno zloabljena žrtva."1/

Obični zavjet čistoće razrješuje zaruke i zabranjuje ženidbu,a svečani je čini još i nevaljanom.Pokušaj sklapanja ženidbe povlači sobom izopćenje zavjetovanoga.Prekršaj ovog zavjeta sadrži takodjer dvostruki grijeh: proti čistoći i proti religioznosti,pa je prema tome svetogrdje.

Upozoravamo na jednu veliku pogibelj nevinosti,a koja je moguća u svakoj zajednici: posebna prijateljstva.Štetu takova prijateljstva smo već upoznali (v.str.184).Prepoznat ćeš ga po slijedećim znakovima: ako često i rado misliš na neku osobu,ako tražiš njezinu blizinu i doticaj,ako s njome dugo i nepotrebno razgovaraš,ako je darivaš i ugadjaš joj,ako si nezadovoljan kad je nema.Kloni se takova prijateljstva da bi svoje srce očuvao samo za Krista,te za svu braću i sestre jednako.

U pomoć tvome zavjetu će vrlo dobro doći obdržavanje klauzure i nošenje redovničkog odijela.

S i r o m a š t v o

Siromaštvo (paupertas) je krepost kojom se odričemo suvišnih zemaljskih dobara.Kao vrlina odricanja pripada stožernim krepostima jakosti i umjerenosti.U Starom Zavjetu se je siromaštvo smatralo zlom i kaznom,on ne zna za asketsku vrijednost siromaštva.Židovi su mislili da je siromaštvo uvijek posljedica neke krivnje.U Novom Zavjetu je pak siromaštvo prvo blaženstvo (Lk 6,2o),pa Isus odbacuje i prezire bogatstvo (Lk 6,24).Sam se je rodio,živio i umro kao puki siromah te ga preporučuje i svim svojim učenicima (Mt 19,21).

U moralnom smislu siromaštvo nije po sebi ni zlo (materijalizam) ni dobro (maniheizam).Sve zavisi o cilju i načinu sticanja.Potpuno je siromaštvo ako ga prihvaćamo dragovoljno("u duhu"/i stvarno (odričući se posjeda).Dogmatski mu je izvor u vjeri,koja nas uči ispravno vrednovati svako "dobro".Eshatološki mu je izvor u nadi da ćemo jednom na nebu postići prava i vječna dobra,a asketski u ljubavi prema potpunoj duhovnoj slobodi, koja nas rješava od spona bogatstva.Siromaštvo ne znači samo odricanje,ono donosi i vremenite koristi: mir s ljudima,štedljivost,mudrost,bezbrižnost,a čuva nas od lažnih prijatelja.Obogaćuje nas i duhovnim dobrima:mirom u duši,slobodom u djelovanju,2/ vjernošću Bogu a ne mamoni.Oslobadja nas od pohlepe,odstranjuje

---

1/ Ivaniš B. -ib. str. 134.

2/ "Die Armut nicht nur Freiheit von etwas,sondern auch ein Freiwerden f ü r etwas bedeutet" (H.Herrmann - Schwache Punkte,Frankfurt 1961,str.113).

griješne prigode i pribavlja nam nebesko kraljevstvo. Kršćansko siromaštvo je već samo po sebi pravo blaženstvo.

Kao zavjet siromaštvo postaje kršćanski životni zakon. Objekt mu je odricanje od materijalnih, a ne duhovnih dobara. Svečani zavjet siromaštva ne dozvoljava nikakav posjed ni baštinu. Obični zavjet dopušta pravo vlasnosti, ali ne i uporabu posjeda, koja pripada zajednici. Franjevci ne mogu posjedovati niti kao zajednica. Sve što redovnik -ca stiče, zaradjuje ili prima na dar pripada zajednici. Ako redovnik prisvaja tudje, krši zavjet i teško griješi (ukoliko je veća materija). Ako si prisvaja samostanska dobra, pripisuje mu se krivica u jednakoj mjeri kao članu obitelji koji zlorabi zajedničko dobro.

Svrha zavjeta nije materijalna oskudica nego njegovanje duha siromaštva, koji je ustvari pravo duhovno bogatstvo. U tom smislu - kako je to opazio još Seneka - nije siromah onaj koji malo ima, nego onaj koji uvijek više želi. Pravi duh siromaštva posjeduje onaj koji je zadovoljan s najnužnijim, pače je spreman odreći se i potrebitih stvari. Takav je siromah u novcu, ali bogat u kreposti. Siromah "duhom" živi skromno, služi se umjereno zemaljskim dobrima, rado se odriče i dariva, ne bira bolje ni skuplje, ne zavidi imućnima, ne tuži se u nestašici, ništa ne smatra svojim.

"Gdje je blago tvoje tu je srce tvoje!" (Mt 6,21)

S J E D I N J E N J E S BOGOM

Mi smo Boga upoznali i stavili se u službu njegovih zapovijedi i savjeta da mu se čim više približimo i da ga još bolje slavimo. Najbolje ćemo ga slaviti kad, jednom savršeni, budemo s njime ujedinjeni. Konačno jedinstvo je moguće jedino na nebu, ali se djelomično ostvaruje i ovdje na zemlji preko molitve i razmatranja.

a/ MOLITVA

Pojam

Prvi faktor ujedinjenja s Bogom - naš um koji se služi spoznajom - nije dovoljan, jer ostaje suviše u sferi teorije. Drugi činbenik jedinstva - naša volja izražena vršenjem zapovijedi i savjeta - nadopunja prvi, ali ostaje još uvijek hladni službinski odnos. Treći pak - vez svete ljubavi - usavršava oba prva faktora, tako da sva tri zajedno tvore stožernu krepost religioznosti (priznanje-vjera-dogma, služenje-ufanje-moral, poštovanje-ljubav-kult). Oblik religioznosti koji najpunije odražava njezino bogatstvo i koji nas, kroz vjeru, ufanje i ljubav, najviše sjedinjuje s nebom jest upravo molitva.[1] U njoj

---

1/ "La fede, la speranza e la carità sono nell'anima come una continuata preghiera" (Tillmann Fed.- Il Maestro chiama, Milano 194o, str. 226).

osobito u mističnoj molitvi,postižemo najveći zemaljski stupanj sjedinjenja,jer ona je osobni susret s Bogom.

Obično se molitva definira kao saobraćaj čovjeka s Bogom ili kao r a z g o v o r duše s Bogom.1/ Ovaj dijaloški karakter molitve je bitan za nju.Häring je čak naziva i sudjelovanjem u božanskom dijalogu osoba presv.Trojstva.2/ Da se može obaviti neki razgovor,treba najprije doći u blizinu sugovornika.Pošto je Bog sa svoje strane uvijek uz nas,s naše je strane potrebno uživiti se u njegovu blizinu,staviti se u prisutnost Živog i personalnog Boga (vjerom).Eto nam prvi elemenat molitve.3/ Zatim treba stupiti u osobni dijalog i otkriti partneru svoje srce(u ljubavi).To je drugi elemenat molitve.Pošto svaki razgovor uključuje i odgovor,ne samo verbalni već i stvarni,tu mora biti i naša spremnost (volja) da razgovor završimo djelima vjere i ljubavi.S ovim trećim elementom molitva je kompletna.Kod čina molitve sudjeluje takodjer i naše tijelo sa svojim moćima.

Molitva je iskonski i nepatvoreni izraz prave pobožnosti.Ona se ni na jedan način ne može odvojiti od cjeline kršćanskog života.Tko iskreno moli taj sudjeluje u molitvenom dijalogu svim svojim bićem,riječima i djelom.Molitva je spontani i posve prirodni čin kulta.Naravno je da djeca razgovaraju s Ocem,braća s Bratom (kad se medjusobno ne govori,nastupa stanje svadje).Molitva je doista razgovor i kontakt dvaju osoba,od kojih je jedna Stvoritelj a druga stvor,jedna Otac a druga dijete.Inicijativa je na Očevoj strani.On se prvi javlja,mi slušamo i odgovaramo ("Govori,Gospodine,sluga tvoj sluša",I Sam.3,5).Stoga je molitva velika m i l o s t i dar Očev,za nas neizmjerna č a s t i nenadmašiva radost.

Vrste molitve

Koja je prava s v r h a molitve? Kao sastavni dio kreposti religioznosti i ona se uklapa u opću i glavnu svrhu čovjeka: slaviti Boga.To je prva i najvažnija zadaća molitve.U ime svoje i čitave nerazumne prirode čovjek molitvom iskazuje Svevišnjemu svoje divljenje,klanjanje, pohvale,pijetet,predanje i priznanje ovisnosti. - Sjećajući se bezbrojnih dobročinstava što ih je primio iz ruke Očeve,molitelj mu iskreno i smjerno zahvaljuje.- Pri tome ga obuzima osjećaj krivnje i nedostojnosti,pa molitvom izražava svoje kajanje,spremnost na pokoru i ispaštanje.4/ Svijestan svoje potpune

---

1/Sv.Augustin:"Oratio tua locutio est ad Deum"(En.in Ps.85,7). Sv.Nil(De oratione,35) i Ivan Damascenski (De fide orthodoxa 3,24) uzimlju molitvu u širem smislu kao "uzdignuće pameti k Bogu
2/La legge di Cristo,sv.II.Brescia 1958,str.199.
3/"Für uns aber heisst beten vor Gott stehen,glauben,dass Gott uns nahe ist,uns angesprochen hat auf irgendeine Weise"(B.Häring - Das Heilige und das Gute,195o,str.26).
4/ Ovaj čin, sam za sebe, spada u pokoru, a integralni je dio Žrtve. Kod molitve se pretpostavlja i ne mora biti izričit.

bijede vjernik moli i prosi Svemogućega da mu svojom milošću priskoći u pomoć. Obzirom na svoj sadržaj molitva je dakle: poklonstvena, zahvalna, pokornička i prosbena. Obično vjernici daju ime molitve samo ovoj posljednjoj, koja je zapravo najmanje vrijedna. Time se ne želi prosbenoj molitvi zanijekati vrijednost uopće (Bog je toliko preporučuje!), nego je staviti na njeno pravo mjesto u duhovnom životu kršćanina.

Po svom obliku molitva može biti takodjer:
- nutarnja (mislena) ili vanjska (usmena),
- pojedinačna ili skupna,
- privatna ili službena (liturgijska),
- oblikovana (u formulama) ili slobodna,
- aktivna (kad mi više govorimo) ili pasivna (Bog više govori).

Svaka molitva mora biti nutarnja, tj. da izvire iz srca i da je proživljena. Vanjska je molitva samo odraz nutarnje pobožnosti.[1] Liturgijska i zajednička molitva je daleko vrednija od pojedinačne. Slobodni oblik molitve je obično proćućeniji od formuliranoga, ali je ovaj takodjer jako potrebit, osobito u skupnim pobožnostima. Pasivna molitva je oznaka savršenijih duša.

Način i dubina molitve zavisi i o psihologiji molioca. Tako imamo razne t i p o v e molitelja: intelektualni tip kod koje ga dominira razum i meditacija; afektivni ili sentimentalni s prevlašću emocija (treba mu prijatni ambijenat, ugodne melodije, lijepi obredi); extravertirani, kojemu je Bog nebeska veličina te mu imponira transcedenca Božja (stoga osjeća potrebu klanjanja, tamjana, kulta); intravertirani, koji je zaokupljen imanencijom Božjom (Bog je u meni, hram Duha Sv., život milosti); vizuelni, koji traži vidne senzacije (trebaju mu sv. slike, raspela, obredi, simboli); auditivni, koji se nadahnjuje zvukovima (propovijedi, pjesme, glazba); aktivni, koji voli rad i pokret (liturgija, sv. čini, službe) i meditativni tip, koji je zaljubljen u tišinu, samoću i voli mističke oblike molitve. U svakom slučaju ne valja biti jednostran. I naša molitva mora biti "katolička".

Potreba i dužnost

Molitva je duboka p o t r e b a ljudske duše i ljudske sudbine. Već u naravnom redu čovjek moli čovjeka. Molbeni odnos je ljudska kob. Daleko veća je naša ovisnost o Bogu. S naše se strane ta zavisnost najbolje očituje molitvom. Čovjek je s pravom definiran kao "ens adorans". Bogu ne možemo zapovijedati, možemo ga samo moliti. "Sola est oratio quae Deum vincit".[2] Molitva je postulat vjere, koja nužno vodi ka molitvi. Ne može se vjerovati bez želje za kontaktom, za razgovorom s Ocem. Molitva je prirodni izljev vjere.

1/Ipak ne smijemo potcjenjivati vrijednosz usmene molitve. Isus je glasno molio. Crkva se njome redovito služi. Čovjek je kompozicija duše i tijela (koje takodjer ima pravo glasa!). Riječ izražava misao i pomaže joj da se do kraja osmisli. Zvuk, ritam, formula pomažu i misli.

2/Tertullianus - De oratione, 29.

Što je plućima zrak to je vjernoj duši molitva.[1] Naša duša nije neka mutna kopija svoje Praslike,ona je dijete Božje ljubavi,u sinovskom odnosu prema Ocu.Kad otac govori,prirodno je i pristojno da djeca odgovaraju.Eto molitve.Gdje drugdje da nadjemo izlaza iz naše fizičke i moralne bijede ako ne u molitvi? Naše bespomoćno siromaštvo vapije do neba.Izloženi tolikim pogibeljima,okruženi tolikim napastima,bijeni tolikim nesrećama kako ćemo naći spasa bez molitve? Naše rane trebaju Vidara,naše krivice Spasitelja.Skoro svaku djelatnu milost dobivamo po molitvi,a ustrajnost u prvom redu.Molitva je neophodno sredstvo spasenja i posvećenja (necessitate medii).

Na d u ž n o s t molitve potiče nas glavna svrha našega života.To je naša najsvetija dužnost.I obaveza zahvalnosti.I dokaz kajanja.I spas u napastima.Sve naše djetinjske dužnosti milosnoga reda traže svoj odušak u molitvi,koja je sveto i Bogu drago djelo.Ni naše društvene dužnosti (molitva za žive i mrtve) ne možemo dobro obaviti bez pomoći molitve,koja je i zahtjev bratske ljubavi.Zar nam Spasitelj nije bio najbolji molitveni uzor u svakoj prigodi svoga života? Andjeli i blaženici uvijek mole.Koji se je svetac posvetio bez molitve? Uostalom,molitva je crkvena i božanska zapovijed:"Treba moliti bez prestanka" (Lk 18,4).Molitva je dakle potrebna i "necessitate praecepti".

Plodovi molitve

Kad nam molitva ne bi bila dužnost,bila bi barem k o r i s t. Poznato nam je kako nas približuje i ujedinjuje Bogu.Molitva nas pobožanstvenjuje,jer čovjek je onakav kakvim ga čine njegove misli,osjećaji i želje. Na taj način molitva neizmjerno uzdiže naše ljudsko dostojanstvo."Nikada čovjek nije veći nego na koljenima".Životinje ne znaju za molitvu.Moleći čistimo dušu od životinjskoga u sebi,uresujemo je krepostima i uranjamo u božansku ljubav.Molitva nam doziva u pamet više vrednote i stavlja nas u direktnu vezu s drugim svijetom.Ona je fluid što spaja vasionu s njenim Uzrokom, raketa što prenosi čovjeka u nebeske sfere.Izvor je mnogih zasluga,snaga u nemoći,utjeha u tuzi i pobjeda u borbi.Uz duhovne donosi i tjelesne koristi,što nam svjedoči iskustvo i obećanje Isusovo:"Pitajte i dat će vam se,tražite i naći ćete,kucajte i otvorit će vam se"(Mt 7,7).Molitvom možemo pomoći koliko sebi toliko i bližnjemu.Veći je plod svetačke molitve jednog Vianeya nego učenih propovijedi rječitih govornika.

Glavni uvjet plodovitosti kršćanske molitve je stanje milosti molioca.Molitva nije sakramenat,ona ne djeluje ex opere operato,snaga joj je opus operantis.Bog neće zaboraviti svoja obećanja ako čovjek ispuni svoja molitvena dugovanja.Plod naše molitve ne mora biti uvijek vidljiv niti nama poznat.Nekada

---

1/ "Der Glaube lebt von Beten, ja der Glaube ist eigentlich nichts anderes als Beten. In dem Moment, wo wir glauben, beten wir schon".(Häring - Das Heilige und das Gute,str.162.)

daje drugačije učinke od onih kojima smo se nadali.Često puta nismo odmah uslišani da se bolje pripravimo na molitvu i primanje milosti,da se u nama još jače raspali želja za milošću,da upornije i toplije molimo,da znamo bolje cijeniti dobivenu milost ili pak da ne živimo u krivom uvjerenju kao da nas Bog mora uslišati.

Uvjeti i svojstva

Da bi nam molitva bila korisna i - bez obzira na korist - pravilna,moraju se ostvariti neki uvjeti.Prvi je svakako vjera u sveprisutnoga i osobnoga Boga skopčana sa sinovskim pouzdanjem u njegovu dobrotu.Drugi je iskrena pobožnost temeljena na ljubavi i poštovanju nebeskog Oca. Treći traži da se uživimo u božansku Prisutnost sa željom za osobnim saobraćajem.Taj psihološki zahtjev treba da odgovara i stvarnoj činjenici Božje prisutnosti u našoj duši,treba naime da smo u stanju milosti.Istina,možemo moliti ako i nismo u milosti, ali to nije ona prava,sinovska i kršćanska molitva.I najzad:molitve nema bez sabranosti.Najbolja je aktualna sabranost,ali je dovoljna i virtualna.Sabrani nolilac pazi na riječi koje izgovara,uživljuje se u njihov smisao i ne zaboravlja nakanu svoje molitve.

Tehnika sabrane molitve iziskuje vanjsku i nutarnju sabranost.Premda se može moliti na svakom mjestu,ljudska slaboća potrebuje mirno i samotno mjesto za molitvu.Crkva je najidealnija molitvena prostorija za privatnu i javnu molitvu.Prikladno vrijeme,kad nismo okupirani poslovima,a koje treba da bude po mogućnosti i fixirano,pogoduje sabranoj molitvi.Kako i naše tijelo sudjeluje u molitvi,valja pripaziti i na njegovo držanje.Klečanje i sklopljene ruke nisu bitni,ali su izvanredno efikasni molitveni stavovi.Vanjska šutnja,kontrola sjetila i zaborav svijeta s njegovim brigama uvjet su nutarnje sabranosti.Vježba prisutnosti Božje i pažnja isključivo usmjerena božanskom dijalogu početak su prave molitve.Njezin sadržaj ispunjaju osjećaji klanjanja,zahvalnosti,ispaštanja i prošnje.Kao u svakome radu tako i u molitvi dobro dodje izvjesna metodičnost,ali ona ne smije postati okovima koji sapinju iskreni izljev pobožne duše.Formulacija,red i sheme naših molitvenika nisu na odmet,no nisu ništa drugo nego pomagalo za nevješta molitelja.Da se održi molitvena sabranost,potrebna je izdržljivost,ustrajnost i milost Božja."Raspoloženje" za molitvu - kojemu se često pridaje prevelika važnost - nije bitan uvjet.Dobro joj dodje,olakšava je,ali zapravo neraspoloženje uvećava vrijednost molitve.Treba moliti i kad nismo raspoloženi.

Glavna s v o j s t v a dobre molitve: ponizna (jer se "oholima Bog opire,a poniznima daje milost",I Pet 5,5),sinovski pouzdana (zasluge Kristove,dobrota i obećanje Božje,Mt 6,25) i ustrajna,jer "mnogo može molitva pravednoga"(Jk 5,16).Naša će molitva biti ustrajna ako budemo znali pretvoriti čitav svoj život u molitvu,tj. kad budemo svako svoje djelo činili iz ljubavi Božje.Potrebno je i da molimo Bogu odano,podložni njegovoj

sv.volji,odričući se svoje (Getsemani!),s potpunim predanjem Očevoj ljubavi.Daleko je bolja skupna,osobito liturgijska molitva od svake privatne."Gdje se sastanu dvojica ili trojica u moje ime,i ja sam medju njima"(Mt 18,2o).Nigdje se liturgijsko molitveno jedinstvo ne očituje tako lijepo kao kod sv.mise.Nadalje,treba moliti "u ime Isusovo"(Iv 16,23),tj.po njegovim nakanama,u zajednici s njime,u stanju milosti,okrijepljeni njegovim tijelom i krvlju.

A što ćemo moliti? Sve ono što promiče slavu Božju i blagodat naše duše.Najbolje prema ljestvici vrednota:"Tražite najprije kraljevstvo nebesko..."(Mt 6,33).Naša molitva ne smije biti egoistična, ona misli na svakoga i na sve potrebe majke Crkve.I u tom smislu treba da bude katolička.Uzor svih molitava je "Očenaš"...

Učimo se od velikih i svetih molilaca svih vremena: Abrahama,Jakova,Mojsija,Ilije,Jeremije,Joba,Davida,Gospe,apostola,svetaca.

Zapreke   Kod nevjernika je glavna zapreka molitvi njegova nevjera.Kod grješnika njegova griješnost (Mt 5,23) zbog pomanjkanja vjere i ljubavi.U takovoj duši je molitva kao biljka bez vode.Kod pobožnih molitvu najviše ometa rastresenost,koja je prirodna posljedica rada naših osjetila,nestalnosti mašte i dnevnih briga.1/ Kao što svaki posao umara tako i molitva.Često nastupa i dosada,osobito kod monotonih i dugih moljenja.Sve ljudske slaboće prate nas i za vrijeme molitve.Najteže kušnje nastupaju kod duhovnih suhoća i skrupula,kao i kod nekih drugih psihičkih nastranosti.

U molitvenom životu vjernika kriju se i još neke opasnosti:
- oholost spojena s umišljenošću da smo već "sveti" kad mnogo molimo ili doživljujemo duhovne utjehe (takvima Isus savjetuje: "Kad želiš moliti,udji u tvoju sobu,zatvori vrata i moli svog Oca u tajnosti..." Mt 6,5); - navika,koja se redovito uvlači u život svakog molioca i zna se pretvoriti u puki formalizam (bolje je skratiti molitve,a nutarnje ih oživjeti) - blagorječivost,verbalizam,uživanje u zvuku riječi,dužini formula,tautologiji (Isus:"Kad se molite,ne izgovarajte isprazne riječi poput pogana,koji umišljaju da će biti uslišani zbog nabrajanja".Mt 6,7.Nije pametno opetovati molitve niti nakon rastresenog moljenja!); - traženje duhovnih utjeha koje,kad se jednom okuse,postanu glavni mamac na molitvu,u kojoj se onda traži duševni užitak a ne Bog; - razočaranja poslije neuslišanih molitava.Razočarani upadaju u napast da posumnjaju u dobrotu Božju,svoju dostojnost ili korist molitve; - koristoljublje,kad se moli samo da se nešto isprosi; - praznovjerje i magija kod nepoučenih i sujevjernih osoba.

1/ Molitva je kao telefonska linija. Ako je spojena sa svijetom, nije s nebom. Za rastresenog molitelja ima stara riječ: "Os in choro, cor in foro!"

Stupnjevi Kao što postoji ogromna razlika izmedju mucanja sitnog djeteta i besjede učenog retora, tako se dadu uočiti brojne nijanse u molitvama raznih molitelja, a isto tako i u molitvenim stanjima istog molioca. Nitko ne moli uvijek jednako dobro i jednako intenzivno. Postoji i molitvena stupnjevitost. Veća savršenost zahtijeva i veću jednostavnost molitvenog akta. Prava molitva je usmjerena što većoj nutarnjoj jednostavnosti i što užem jedinstvu s Bogom. Odatle i dolazi da je savršena molitva sve više i više pasivna. Utopljena u Bogu, očarana njegovom ljepotom duša se samo divi i gleda.

Teolozi su mnogo puta i na razne načine klasificirali fenomen molitve. Zasada ćemo spomenuti samo slijedeće stupnjeve: 1. usmena molitva, 2. mislena molitva (razmatranje), 3. čuvstvena molitva, 4. kontemplacija (molitva jednostavnosti, m. gledanja) i 5. mistička molitva (molitva sjedinjenja). Svetost ne uključuje nužno i mističnu molitvu. Bilo je svetaca koji nisu bili - ili se barem to nije moglo opaziti - mistici. Savršenu molitvu ne moraju pratiti i mistične pojave.

Nekoliko uputa za molitvu početnika: borba proti rastresenosti, straža srca i sjetila, vježba prisutnosti Božje, ustrajnost i u suhoćama, osobno doživljavanje i proživljavanje svake molitve osobito zajedničke, poniznost, ustrajnost i pouzdanje. Od nutarnjih vrsta molitve početnik će najviše vježbati razmatranje. Napredni će nastojati da sav svoj život pretvori u molitvu posvećujući svako svoje djelo i svaku brigu (dobra nakana, uzdasi, pogled na raspelo, duhovna pričest i sl.). On će posebno gajiti čuvstvenu molitvu (ljubav, divljenje, čežnja, zahvalnost, pouzdanje, pokora, saučešće u bolima Spasiteljevim), ali uvijek na temeljima mislene. Afektivni stupanj molitve traži veći oprez. Nosi pogibelji sentimentalnosti, oholosti, pohlepe za utjehama, samozadovoljstva i nekuštva. Ne valja žuriti s afektivnom molitvom niti forsirati čuvstvenost. Ona treba da dodje sama po sebi. Čuvstva nisu svrha, nego sredstvo molitve.

Nije dobro privezati se samo uz jedan oblik molitve ili molitvenika. "Spiritus spirat ubi vult". Još jednom naglasujemo: i naša molitva mora biti katolička!

b/ RAZMATRANJE

Temelj molitvi i svemu duhovnom životu jest razmatranje (meditatio). Bez njega se suši i vene i molitveni i kreposni život. Razmatranje je ona osnovna snaga što stavlja u pokret čitav duhovni život.

Pojam Razmatranje ima trostruku svrhu: da preko njega bolje upoznamo vjerske istine, da ih više zavolimo i spremnije vršimo. Time su nam dana i tri osnovna elementa mislene molitve.[1]

1/ Neki ne smatraju razmatranje molitvom (kao dr W. Keilbach), no većina teologa meditaciju zovu mislenom molitvom (oratio mentalis).

1.Metodičko razmišljanje o istinama koje nas spašavaju i posvećuju. Nije mu svrha teoretska spoznaja niti teološki studij. Cilj mu je sticanje jakih, živih i djelotvornih kršćanskih uvjerenja, po kojima se živi i za koje se umire. Razmatranje je razumsko ukorjenjivanje naše vjere u svrhu sjedinjenja s Bogom.

2.Ono što razmatranje čini molitvom i pretvara ga u radnu energiju jest afektivno usvajanje razmatranih istina. Ono što je um spoznao srce treba da uzljubi. Um i srce skupa grade i čovjeka i vjernika. Preko čuvstva divljenja, čežnje i ljubavi katoličke istine postaju sastavni dio našega bića. Vjernik razmatrajući ne ostaje samo mislilac, on postaje goruća vatra: "In meditatione mea exardescet ignis".

3.Razmatranje se ne zaustavlja na afektivnoj sferi, ono ide do kraja, do čina, do ostvarenja. Tu volja preuzima svoju ulogu i donosi praktične odluke. Tako razmatranje nije ni studij ni poezija, već iskrena borba za savršenstvom. Meditacija je sabiranje i koncentriranje duhovnih snaga, akumulacija novih energija za akciju. Ona molitvu čini pobožnošću, a pobožnost životom kršćanina.

Razmatranje je dakle umno razmišljanje, čuvstveno prihvaćanje i voljno ostvarivanje kršćanskih istina (cogitare divina corde et voluntate). Ono je doista uzdignuće duše k Bogu, opajanje vječnim vrednotama, promatranje svijeta i života božanskim očima, jedinstveni pogled na svijet, orjentacija za život, nadnaravno vrednovanje svega spoznatoga i doživljenoga. Nije isto što i profano razmišljanje o prirodi i njenim pojavama kao ni obična vjerska mediracija o odnosima Boga i svijeta, kakvu poznaju i mnoge razvijene naravne religije (joga, zen, budizam, antroposofija i sl.). Početak kršćanskom razmatranju je bio u razmišljanju o sv. Pismu, najprije privatnom pa onda skupnom (monasi). U srednjem vijeku su se uobičajile "Meditationes vitae Christi". Razmatranje je polako ušlo u sva redovnička pravila (počevši od benediktinaca, Regula st. Benedicti, cap.48). Crkva ga je stavila u dnevnu dužnost svim redovnicima -cama, svećenicima i sjemeništarcima (k.125,595,1367), a II Vatikanski ga preporučuje i laicima.1/ Danas je postao općeprihvaćena asketska vježba.

Potreba "Desolatione desolata est omnis terra, quia nemo est qui recogitet corde", tužio se je već davno Jeremija (12,11). Sve nesreće što ih zemlja doživljuje dolaze odatle što ljudi ne znaju razmišljati (u prvom redu o posljedicama svojih djela). Isto tako i propast svake duše. Kad se duša odrekne svoje osnovne aktivnosti - razmišljanja - odrekla se je i svoga dobra. Duhovna zla, grijesi i nesreće nisu toliko plod zloće koliko slaboće prepuštene samoj sebi, bez podrške jakih uvjerenja. Od duševne tuposti i nerazmišljanja dolazi propast, od vjere i razmatranja s p a s.2/

1/ Dekret "Apostolicam actuositatem", br.4.
2/ To ne znači da se nitko ne može spasiti bez sistematskog razmatranja. U stvari razmatraju svi dobri vjernici, premda ne po svim pravilima meditacije i makar nikada možda ne čuli za tu riječ.

Tkogod je imalo zabrinut za svoje spasenje mora početi razmišljati. Sv. Alfonso Liguori tvrdi da razmatranje i grijeh ne mogu biti skupa u istoj duši. Ona će konačno napustiti ili jedno ili drugo. 1/

Još više je razmatranje potrebno onome koji teži s v e t o s t i. Pametan čovjek razmišlja prije svakoga posla, a svetac pogotovo. Srž, pravila i razvoj duhovnog života može dobro upoznati samo onaj koji meditira. Bez ozbiljnog razmatranja ne može se upoznati ni sebe ni Boga niti put koji do njega vodi. U duši koja ne moli i ne meditira gasi se milosni život. Ne koristi joj ni dnevno primanje sakramenata ako u njoj presuši vrelo meditacije.

Razmišljanje je svojstvo razumnog bića. Inače bi umne sposobnosti bile suvišne. Čovjek razmišlja i nehotice o svemu, a najviše o svojim dnevnim poslovima (seljak o svom polju, radnik o svom poslu, majka o svojoj obitelji, učenjak o svojoj istini i td.). Sa svim je razumljivo da bi vjernik trebao razmišljati o svojoj vjeri. A fortiori to važi za svećenika i redovnika te sve one koji se spremaju za taj stalež. Možemo li se posvetiti bez da stalno i sustavno razmišljamo o svetosti? Razmatranje će nam otkriti ispraznost svih stvari, otcijepiti nas od svijeta i grijeha, te ojačavši našu volju uvesti nas u kreposni život.

<u>Sadržaj</u> O čemu je najbolje razmatrati? O svim kršćanskim istinama. 2/ Teme razmatranja se mogu uzeti iz biblije, dogmatike, moralke, asketike, liturgije, hagiografije, naše osobne ili opće povijesti spasenja. U zajednicama se prilagodjujemo predloženim točkama, a u privatnoj pobožnosti biramo ono što nam je najpotrebnije i najpobudnije. Uostalom, tematika se može i mijenjati u skladu s potrebama i sposobnostima svakoga pojedinca. Ako neki predmet u nama pobudjuje posebnu simpatiju ili potiče bogatstvo misli i osjećaja, možemo se na nj više puta navratiti i razmatrati ga s raznih stanovišta. Uvijek i za svakoga je najbolja meditacija život našeg Učitelja i Spasitelja. Vrlo je razumno potražiti savjet duhovnog vodje i u ovom pitanju.

Novajlijama u duhovnom životu se preporuča da izaberu teme koje će ih odvraćati od grijeha, a naprednima one koje će ih poticati u žaru i čuvati od mlakosti. Oni najbolji ne trebaju izbora. Njih nadahnjuje sam Duh Sveti i sve oko njih im je prigoda za razmatranje. Zapravo je čitav njihov život neprekidna kontemplacija.

Predmet razmatranja mora biti omedjen i kratak. Jedna, dvije ili najviše tri misli potpuno su dovoljne za dobro razmatranje. Srcem proživljene i voljom prihvaćene hrana su nam za čitavi dan. Ako jedna od točaka razmatranja sasvim zaokupi naš um ili srce, zaustavimo se slobodno na njoj doklegod nas zanima i za-

---

1/ Praxis confessarii, n.122.

2/ O tome ima više i potanje kod Tanquereya ("Precis..." str. 437) i kod Benigara (Theologia Spirit. str.1178).

grijava. Važno je samo to da se meditacija ne raspline u spekulaciju ili sentimentalnu igru, te da donese plod u obliku konkretnih i ostvarivih odluka.

Pri razmatranju nam mogu poslužiti kao pomagala: sv. Pismo, osobito Evandjelje, duhovno štivo, posebne knjige razmatranja, slušanje propovijedi ili promatranje sv. slika. Bilo da se kojom knjigom poslužimo, neka nam bude jasno da ne može knjiga, odnosno njezin pisac, mjesto nas obaviti razmatranje. Ako ne meditiramo m i s a m i, to nije naše razmatranje.

Način U pogledu tehnike razmatranja mišljenja duhovnih pisaca su raznovrsna. Ipak se svi slažu u tome da je pri razmatranju potrebita izvjesna metoda, pogotovo za početnike. Duša vješta meditaciji s vremenom će trebati sve manje i manje okova neke sheme i prepustit će se slobodno svome nadahnuću.

Od sv. Bernarda ("De Consideratione") i Huga od sv. Viktora ("De modo dicendi et meditandi") pa do danas predložene su mnoge metode razmatranja. Zaustavit ćemo se samo na dvama najpoznatijima: ignacijevskoj i sulpicijanskoj. Sv. Ignacije Loyola je poznavao više načina meditacije: primjenu triju moći, petero ćutila, trostruke molitve, razmišljanja misterija života Isusova ili akcija pojedinih osoba. Evo samo kratke sheme metode "triju moći":

I. Priprava
- 1. vjera u prisutnost Božju, čin klanjanja,
- 2. molitva za milost dobrog razmatranja,
- 3. I. preludij: zamišljamo mjesto zbivanja,
- 4. II. " : molitva za p o s e b n u milost.

II. Upotreba triju duš. moći
- 1. PAMĆENJE: sjećamo se dogadjaja u svim pojedinostima.
- 2. UM:
  - razmatranje dogadjaja ili ideje,
  - zaključci,
  - motivi djelovanja,
  - kako sam dosad činio,
  - kako ću unaprijed činiti,
  - poteškoće,
  - sredstva.
- 3. VOLJA:
  - potiče na molitvu,
  - potiče na plemenita čuvstva,
  - stvara odluke.

III. Zaključak
- 1. Razgovori: s Bogom, Kristom, Gospom i svecima.
- 2. Ispit:
  - kako sam obavio razmatranje,
  - što je na to uplivalo,
  - što sam poduzeo da ostvarim odluke,
  - jedna kratka misao za čitav dan (misao vodilja).

Kako se vidi, u gornjoj metodi prevladava umno-voljni rad. Vrlo je praktična i psihološki ispravna. Odgovara intelektualnim tipovima.

U metodi kardinala Berulle-a, koju su nadopunjali i prakticirali sulpicijanci u svom sjemeništu, prevladava čuvstvena djelatnost:

I. Priprava
- Dalnja: sabranost i pobožnost,
- Bliža: večernja punkta, usnuti s mišlju na njih, ujutro odmah na njih misliti,
- Neposredna: prisutnost Božja u srcu, djelo kajanja i poniznosti, zaziv Duha Svetoga.

II. Razmatranje
- 1 točka: KLANJANJE (Isus pred očima)
  - a) što bi Isus ili sveci osjećali, mislili ili činili u ovom razmatranju,
  - b) probuditi čuvstva klanjanja, divljenja, hvale, zahvalnosti, ljubavi, radosti ili saučaeća.
- 2 točka: SJEDINJENJE (Isus u srcu)
  - a) razmišljanje o potrebi kreposti,
  - b) kajanje za prošlost, briga (confusion) za sadašnjost, želje za budućnost,
  - c) molitva za krepost.
- 3 točka: SURADNJA (Isus u rukama)
  - a) odluka,
  - b) obnova odluke iz posljednjeg posebnog ispita savjesti.

III. Zaključak
- zahvala na rasvjetljenjima,
- molitva za oproštenje,
- molitva za blagoslov,
- misao za čitavi dan (bouquet spirituel),
- predaja u ruke Marijine.

Osovina ove metode je osoba Isusova i naše uklapanje u njegovo mističko Tijelo. Obojena je čuvstveno i više računa na milost nego na naše moći.

Onome kome ovakva shematizacija smeta ili stvara poteškoće slobodno je da razmatra bez tačaka i okvira. Može izmijeniti njihov poředak ili preskočiti koju točku. Pametno je takodjer služiti se i različitim metodama, neko vrijeme jednom, a poslije drugom. Nije na odmet imati i svoj vlastiti plan meditacije. Metoda nije glavno, već sadržaj i plod. Navedene metode, kao i sve ostale, slažu se u bitnome: u PRIPRAVI treba odabrati predmet, osigurati sabranost i pobuditi osjećaj prisutnosti Božje. U samom RAZMATRANJU valja zaposliti maštu, um, srce i volju svetim sadržajima, a u PRIMJENI baciti pogled na prošlost, stvoriti odluke za budućnost te završiti molitvom. Tako provedena meditacija je zapravo čitava molitva.

Okolnosti Kako često treba razmatrati? U pravilu svaki dan. Onako kako je govorio rimski car (potaknut primjerom slikara Apela [1/]) "nulla dies sine linea", tako bi morao prakticirati i svaki kršćanin: nulla dies sine meditatione! Dnevno razmatranje se polako pretvara u naviku i asketa meditira stalno, po čitav dan (sjećajući se predmeta razmatranja, obnavljajući pobožna čuvstva i vršeći donesene odluke).

1/. Plinius Secundus Maior - Historia naturalis, XXXV, 36, 13.

Vrijeme razmatranja ne valja prepustiti slučaju.Ono mora
biti pogodno,dobro izabrano i tačno odredjeno.Svaki dan u isto do-
ba vršeno.Nije naime svako doba dana zgodno za razmatranje (npr.
satovi umora,prezaposlenosti,briga,buke,zabave i td.).Najpriklad-
nije vrijeme jesu jutarnji satovi (početak novog otsjeka života;
čas planiranja,duševna i tjelesna svježina)."Domine,mane exaudies
vocem meam,mane astabo tibi"(Ps 5).

Trajanje razmatranja u privatnom životu ne podliježe nikak-
vom pravilu.Akvinac savjetuje da se moli i razmatra čitav dan,oso-
bito u časovima kada duša osjeća potrebu za to.Nevještima je sas-
vim dosta i pola sata,a naviknutima će i čitav sat meditacije pro-
teći kao jedan hip.Nema za sve iste norme.Pače jedan isti čovjek je
nekada sposoban za duga razmatranja,a drugi put jedva izdrži i kra-
tka.Ipak trajanje razmatranja ne smijemo prepustiti hirovima momen-
ta.Izvagnuvši svoje snage i uzevši u obzir količinu slobodna vreme-
na,odredit ćemo si dužinu razmatranja,pa ćemo se nje držati i u ča-
sovima suhoće.Nikakvo razmatranje se ne može obaviti u vremenu kra-
ćem od 15 minuta.Pripadnici duhovnih zajednica (sjemeništa,novici-
jati,samostani,zavodi) imaju predvidjeno vrijeme i trajanje medi-
tacije.

Ni za mjesto razmatranja nema jednolikog pravila.Netko bo-
lje razmatra u zatvorenim prostorijama,a netko u prirodi.U načelu
je najbolje ono mjesto koje nam osigurava tišinu i sabranost.To je
obično osama ćelije,atmosfera crkve ili neki kutak na koru.No ni
crkva nije uvijek idealno mjesto sabranosti (u vrijeme proslava,go-
dova,hodočašća,pa i običnog bogoslužja).Crkvene zajednice imaju o-
dredjena mjesta za meditaciju.

Položaj tijela je po sebi indiferentna stvar,tako da bi se
razmatranje,kao i svaka molitva uopće,moglo obaviti klečeći ili s-
jedeći,stojećke ili ležećke,na šetnji ili pak prostrti na tlima.
Sv.pismo zna za sve te položaje.Nije moguće propisivati jednaki
položaj za sve i za svagda.Ako smo zdravi,jasno je da ne ćemo ra-
zmatrati u krevetu,ali kad smo bolesni,drugačije ne možemo.Kao na-
čelo vrijedi: staviti se u položaj pun poštovanja i religioznosti,
te ujedno prikladan za umni rad.Kao savjet važi: ne tražiti komodi-
tet (jer je nedostojan svetosti čina) i ne zadavati si bol nenarav-
nim položajem (jer onda nema potrebne sabranosti).

Molitva jednostavnosti

Tako se zove viša forma razmatranja.Ona predstavlja
krunu meditacije i uvod u mističku molitvu.Najbolji
je dokaz jedinstvenosti duhovnog života.Sastoji se ne
u diskurzivnom razmišljanju vjerskih istina,nego u priprostom uži-
vljavanju u božanske stvari,u jednostavnom zaljubljenom zagledava-
nju u nadnaravne stvarnosti.Molitva jednostavnosti gleda jasnije,
prodire dublje i oduševljuje jače od obične meditacije.Razmišlja-
nje postaje "pogled"(intuicija),sva čuvstva samo jedno - ljubav.
Tu je već Duh Sveti na djelu.

Molitva jednostavnosti je milost,nagrada za vjerno i ustraj-
no razmatranje.Iz njega raste i u nj se često prelijeva.Ona nema
odredjene tematike niti se može pripraviti poput meditacije.Sami

je ne možemo proizvesti,ona ne zna za metodiku.Kad naidje,treba da joj se prepustimo.Kad prodje,nastavimo s razmatranjem.Glavni joj je plod pojednostavljenje naše molitve,pobožnosti i života.

"Blažen čovjek koji o zakonu Božjemu razmišlja dan i noć" (Ps.1).

III dio

STUPNJEVI SAVRŠENSTVA

Nakon što smo upoznali bit kršćanskog savršenstva i put koji do njega vodi,sad si možemo postaviti pitanje: da li se ono postiže odjednom ili polako,u etapama? U kojem nam je stupnju uopće dostupno? Postoji li neka pravilnost u duhovnom napretku?

Stupnjevi Kako znamo,apsolutno savršen je samo Bog.Mi ljudi možemo biti tek relativno savršeni,tj. samo ukoliko se približimo Božjoj savršenosti vezom ljubavi i milosti.To znači da ustvari i nismo savršeni,ali jesmo "usavršljivi"(non perfecti,sed perfectibiles).Doklegod smo živi,možemo biti bolji.I kolikogod bili dobri,nikada nismo savršeni.[1] Sudbina pozemljara je da se uvijek nalaze u stadiju usavršavanja.

Svetost se ne postiže odjednom.Ona se stiče i razvija tokom čitava života.Prema tome prolazi kroz razne stadije i stupnjeve.Njezina ontološka baza je milost,koja se nalazi u "krhkoj posudi",ali koja uvijek teži svojoj punini.Svetost je podložna razvoju i s obzirom na svoga nosioca.On kao subjekt milosnog života unosi u nj svoju stvorenost,dakle promjenljivost,usavršeljivost i

1/."Nemo quippe perfectus,qui perfectior esse non appetit;et in eo quisque perfectiorem se probat,quo ad maiorem tendit perfectionem" (S.Bernardus - Epist.34 ad Dragonem monachum,1).

razvojnost.A i Stvoritelj nas pomaže svojom milošću u skladu sa zakonima razvoja što ih je stavio u ljudsku narav.Svi znamo iz vlastitog iskustva kako se u duhovnom životu znade napredovati i nazadovati.Dakle,u njemu postoji stupnjevitost.

Ona mora postojati i s obzirom na druge nosioce milosnog života.Svatko je individuum za sebe,sazdan je od drugačijeg duševnog i tjelesnog tkiva,živi u drugačijim prilikama,izložen raznolikim uplivima i teškoćama.Svatko proživljava svoju vjeru djelomice na drugačiji način.Bog ne vodi svaku dušu potpuno istim putem,iako sve vodi istome cilju.Ne možemo biti svi jednako savršeni.Ne nalazimo se svi na istoj razini "Jakobovih ljestava".Sv. Pavao pozna uzorne kršćane,ali i one koji su previše "tjelesni", u duhovnom su smislu prava"djeca" koju se mora pitati "mlijekom" (I Kor 3,1-2)1/.

Koliko stepenica ima do neba savršenstva? To zna samo dragi Bog.Uostalom,neki se penju gigantskim koracima,a drugi puževom sporošću.Ipak se dadu nazrijeti neki osnovni i zajednički stupnjevi kroz koje prolazi svaki usavršenik.Prema staroj otačkoj tradiciji (Klement Alex.,Origen,Ambrozije,Augustin,Evagrije,Maxim, Klimak) t r i su temeljna stupnja kršćanske askeze: čišćenje,rasvjetljenje i sjedinjenje.Ne daju im,doduše,svi iste nazive,termini se ponešto razilaze,ali je trostrukost skoro općenito prihvaćena.Trostepenost se zasniva na zakonima ljudske psihologije, na analogiji s naravnim životom (djetinjstvo,mladenaštvo,zrelost) i trostrukom stupnju ljubavi.

- I stupanj askeze otkriva naše nastojanje da steknemo i zadržimo Božju ljubav (milost).Sastoji se u borbi proti smrtnome grijehu.Taj,još negativni stupanj usavršavanja dobio je ime "put čišćenja"(via purgativa),jer mu je temeljna oznaka čišćenje duše od grijeha.Ipak i "početnici"(tako se zovu bez obzira na životnu dob moraju biti prožeti ozbiljnom težnjom za svetošću.Dok nje nemaju, nisu ni stupili na stazu askeze.

- II stupanj jest nastojanje da povećamo Božju ljubav u nama.Stoga se čuvamo i malenih grijeha,napasti redovito svladavamo i nastojimo steći potrebite kršćanske kreposti.Svojski se trudimo da u svemu nasljedujemo Krista.To je već pozitivni stupanj askeze, očiti napredak u svetosti,kad i Bog šalje više rasvjetljenja i milosti,pa je nazvan "put rasvjetljenja"(via illuminativa),a oni koji se nalaze na tom stupnju "napredni".

- III i najviši stupanj askeze još je nazvan i mistikom.Njegova bit je u nastojanju da se sjedinimo sa svojom Ljubavlju.Stoga svijet,naše tijelo i bilo koja zemaljska ljubav gube za nas svaku privlačivost.Stalno prožeti Božjom ljubavlju uopće više ne griješimo (svojevoljno,jer ljudske slaboće ipak ostaju),vršimo

---

1/. I svim naravnim religijama je poznata stupnjevitost u duhovnom napredovanju.Naravno,broj stupnjeva jako varira (kod budističke sekte Tendai u Japanu čak 52 stupnja!),ali ideja postepenog napretka je nepobitna.

sve kršćanske kreposti u herojskom stupnju, živimo u milosti i kontemplaciji, vodjeni Duhom Svetim, usko sjedinjeni s Bogom. To je "put sjedinjenja" (via unitiva), a putnici na tom putu obično se nazivaju "savršeni" (što treba uzeti u relativnom značenju riječi).1/

Gornju periodizaciju duhovnog života moramo razumjeti cum grano salis. Preopćenita je kao i svaka šablona te ima samo orijentacionu vrijednost. Svaka naime duša ima svoje vrijeme sazrijevanja, posebnu ćud i individualni odnos prema milosti. Ne može biti precizne granice medju stupnjevima. Prijelaz je redovito neprimjetljiv. Karakteristike pojedinih stupnjeva nisu isključivo njihov privilegij. I početnik je nekada sposoban doživljavati kratke časove mistične molitve. Uostalom, svačiji duhovni život pozna pobjede i poraze, napredak i uzmak. "Milosni rast u Kristu redovito nije mjerivi predmet svijesti". 2/

Oblici Premda su tri spomenuta stupnja od starine nazvana "putovima", svi teolozi, pa i sami autori tog izraza, priznaju da postoji samo jedan put u svetost. 3/ Po svome cilju kršćansko savršenstvo je jednako za sve. Isto tako osnovni put do njega služi svima i samo se njime može stići do svetosti. To je Kristov put: "Ego sum via". Unica via!

Ako se dakle u asketici govori o putovima (u množini), ili se misli na razne stupnjeve toga puta ili pak na njegove ogranke. Oblici duhovnog života mogu biti raznoliki, ali smjer, cilj i put je samo jedan. Stil života pojedinih kršćana ili staleža, akcenat koji stavljaju na pojedine oblike, tip sveca kojega su si izabrali za uzor, asketska "škola" koja im se više svidja, duh reda kojemu pripadaju - sve to može biti predmet razmimoilaženja medju vjernicima, a da ipak osnovno asketsko jedinstvo ostane netaknuto. Svi ti razni tipovi duhovnosti - koji se često i previše naglasuju - u zadnjoj liniji streme jednom te istom cilju i stupaju istom asketskom stazom.

Zbog toga nam se ne dopadaju rasprave koji je "put" savršeniji, koja je "škola" bolja, koja je "duhovnost" modernija, koji je "način života" izvrsniji. Svi su oni dobri ako imaju čiste ciljeve i ako ne postanu exkluzivni i uskogrudni. Kršćanski život je tako bogat milošću, dinamikom i oblicima, a ljubav Majke Crkve toliko široka da u njezinu krilu ima mjesta za sve što je Božje.

1/. Ova paralelnost: čišćenje-početnici, rasvjetljenje-napredni, sjedinjenje-savršeni povezuje vremensku i kvalitativnu konponentu savršenosti, pa stoga nije apsolutna i ne valja je uzeti ad litteram. "Cum igitur divisio viae spiritualis in incipientium-proficientium-perfectorum referatur unice ad tempus, alia autem in viam purgativam-illuminativam-unitivam sit potius divisio logica, hae duae divisiones simpliciter identificari nequeunt" (Hertling L.- Theologia ascetica, ed. III, Romae 1947, pag. 1o5).
2/. Lexicon für Theologie und Kirche, Herder, izd. II, sv. I, st. 935.
3/. "Veri et boni unica via est, erroris autem et vitii multiplex iter" (Lanza-Palazzini: Theologia Moralis Fundamentalis, sv. I, izd. II, Marietti 1963, str. 55o).

S istog razloga ne ćemo ulaziti u pitanje prednosti aktivnog i kontemplativnog načina života. Ti su pojmovi preuzeti iz grčke filozofije.[1] Kršćanski pak život je tako jedinstven i povezan da se ne da iscrpiti ni u jednoj formi, a obuhvaća sve njih skupa. Kad se diže prašina oko prednosti akcije ili kontemplacije, kapucin Oktavijan Schmucki s pravom se pita: a gdje je ostala "vita passiva", tj. život patnje i križa?[2] Za one prve znadu sve religije svijeta, ali križ je specifičnost kršćanstva.

Kad bi raspolagali s više prostora, bilo bi daleko zanimljivije ispitati oblike duhovnosti prema ljudskoj d o b i. Poznato je iz psihologije da dijete drugačije doživljuje vjeru i svetost nego jedan starac, a mladić opet drukčije od zrelog čovjeka. Osim toga bi trebalo voditi računa i o razlikama muške i ženske psihologije, pa prema tome i duhovnosti. Ne bi bilo ništa manje interesantno istražiti oznake duhovnosti pojedinih s t a l e ž a, osobito onih najbrojnijih. Kako bi nam dobro došla i posebna knjiga o laičkoj askezi, pogotovo sada u pokoncilsko vrijeme! U njoj bi se suočili s mnogim gorućim problemima duhovnog života savremenoga katoličkog laika. (Ali sve to ne spada u domenu ove naše asketike).

I stupanj:

Č I Š Ć E N J E

četnici

Duhovni život treba početi čišćenjem duše, jer je samo čistoj duši moguće postići jedinstvo s Bogom. Novake u tom poslu zovemo početnicima. Ima ih tri vrste: potpuno nevini ljudi - osobito medju djecom i mladeži - koji nikada nisu izgubili milost, ali su još navezani na stanovite malene grijehe. Zatim to mogu biti obraćenici, koji su se odrekli griješna života, iskreno teže za svetošću, ali u tom pravcu čine tek prve korake. Konačno u ovu kategoriju spadaju i mlaki, tj. oni koji su već davno započeli askezom, ali bez ustrajnosti, s nikakvim napretkom. Možda su čak to bili nekada i napredni koji su otišli korak natrag.

Sve početnike karakteriziraju slijedeće oznake:

a) t e ž n j a za savršenstvom, koja mora biti iskrena i djelotvorna (v. str. 2oo). Bez nje nema askeze. Po svoj prilici mnogi kršćani žive u trajnom stanju milosti, no bez težnje za svetošću. Oni se ne mogu ubrojiti niti u početnike.

b) o b r a ć e n j e u širokom ili strogom smislu riječi. Obraćenik treba da živi životom milosti, ali nisu isključeni povremeni i rijetki padovi.

c) b o r b a proti s m r t n o m grijehu, strastima, napastima i lošim navikama, kako smo to već izložili (v. str. 119 i dalje).

1/. Bíos praktikós, vita activa... bíos theoretikós, vita contemplativa... bíos miktós, vita mixta. Sv. Augustin je to, ne baš zgodno, preveo: "vitae genera: otiosum-negotiosum-ex utraque temperatum" (De Civitate Dei, XIX, 2).

2/. Lexicon für Theologie und Kirche, sv. X. Herder 1965, kol. 816.

Ona uključuje takodjer i posvetu naših tjelesnih i duševnih moći (v.str.2o9 i td),što se obično zove "prima purificatio" ili "p.activa".To čišćenje je nesavršeno ako je motivirano strahom od posljedica ili nadom u nagradu.Savršeno je kad potječe iz sv. ljubavi.Za početnike se još ne traži čistoća i od laganih grijeha.

I početnici bi se trebali vježbati u svim kršćanskim krepostima,dakako u njihovom početnom stupnju (na što smo upozoravali kad smo obradjivali pojedine kreposti).Ni oni ne mogu biti bez ljubavi,poluge savršenstva.No specifične kreposti prvoga stupnja jesu v j e r a (kao prva ulivena krepost),p o k o r a (okajavanje prošlosti)i m r t v l j e n j e (sigurnost milosti za sadašnjost i budućnost).Početnici nadalje moraju postaviti duboke temelje svome molitvenom životu,naročito preko r a z m a t r a n j a.Konačno ne smiju ni to zaboraviti da im je prijeko potrebna pomoć duhovnoga v o d j e.

O svim tim asketskim sredstvima mi smo već dovoljno govorili u II dijelu našeg učbenika.Suvišno je da se ponavljamo.Preostaje nam samo da kažemo koju riječ o obraćenju.

Obraćenje U pitanju je,dakako,religiozno obraćenje.Kao što je grijeh bio "odvraćanje od Boga i okretanje k stvorovima", Tako je obraćenje sasvim suprotna stvar: odvraćanje od stvorova i obraćanje k Stvoritelju (aversio a peccato et conversio ad Deum,ili - po sv.Ivanu od Križa - exitus a se et reditus in Deum). Obraćenje je dakle opoziv grijeha i neopozivo priklanjanje Najvećem Dobru.Povratak rasipnog sina u Očev dom.

Svakom obraćenju treba da prethodi svijest krivnje,tj.spoznaja vlastite zablude i grijeha.Dok nismo postali svijesni svoje krivice,ne možemo imati volju za popravkom.No dogadja se i ovo: ima grješnika koji su postali svijesni svoje krivnje,ali se ne kaju i ne obraćaju.[1] Manjka im osjećaj krivnje ili odgovornosti pred Bogom i savješću.Tek onda kad im dušom ovlada nemir,strah, stid i nutarnji razdor,koji ih goni da izidju iz svoje grješnosti,oni su se približili pravom obraćenju.

Glavni čimbenik obraćenja je kajanje.To je žalost nad počinjenim grijesima s odlukom popravka (v.str.16o).Iako je kajanje slobodni čin ljudske volje,ono je u prvom redu dar milosti.To je nadnaravni čin kojim nas Očeva ljubav vuče natrag u zagrljaj milosti.No i naša ljubav doprinosi savršenstvu kajanja.Savršeno kajanje (contritio perfecta) jedino je ono koje izvire iz čiste ljubavi prema Bogu,bez primjese straha ili interesa.Nesavršeno kajanje (attritio) jest doduše moralno dobro (stoga i donosi oproštenje u sakramentu pokore),ali nije asketski savršeno (zato ne daje oproštenja izvan sakramenta).Po pozitivnoj volji Božjoj naše obraćenje treba da bude sakramentalno.Obraćeniku je potrebita ispovijed nesessitate medii et praecepti.Potpunom obraćenju mnogo doprinosi opća ispovijed.Nekada je i apsolutno potrebita (ako prošle ispovijedi nisu bile valjane),a uvijek veoma korisna.

1/.Ako ne nadju oduška u kajanju i oproštenju,lako upadaju u neuroze i komplexe.

Iskreno kajanje se pozna po čvrstoj odluci. Odluka za popravkom i potpunim predanjem Bogu ne može ostati samo na nutarnjem planu kajanja i grizodušja. Ona se realizira u djelima pokore i kreposti. Tek preko tvrde i neopozive odluke popravka naše obraćenje stupa u svoju efektivnu fazu.

Ako obraćenje pretpostavlja grijeh, može li se govoriti o obraćenju onih što smo ih nazvali "nevinima"? Može. I oni treba da se obrate. Samo što njihovo obraćenje neće biti moralno (od zla dobru) nego asketsko (od dobra savršenstvu). I njihovo obraćenje mora biti prožeto sviješću krivnje zbog nesavršenosti, kajanjem za prošlu mlakost i odlučnim zaokretom prema svetosti. Može se roditi naglo, pod munjom milosti, a može se i razvijati postepeno, uz duga oklijevanja. Ono može biti plod jedne propovijedi, duhovnog štiva, susreta s nekim svecem, dobra primjera i sl. ili pak radjanja duhovnog zvanja u duši. U tom slučaju obraćenjem zovemo čas opredijeljenja za Boga, milost konačne odluke.

Ali naglasujemo: obraćenje nije samo "čas". Ono je trajanje, toliko dugo koliko je dug život kršćanina. Ima za nj mjesta - možda u malo blažoj formi - i u II i u III stupnju askeze.

II stupanj:

R A S V J E T L J E N J E

Na ovom stupnju duhovnog života borba sa teškim grijesima je završena definitivnom pobjedom askete. Sada se čišćenje duše produbljuje sve do najdubljih njenih slojeva. Dušu osvaja i obasjava nadzemaljsko svjetlo - divni primjer Isusov. "Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit l u m e n vitae" (Jo 8,12). Pravednik više ne luta, smjelo i ravno korača stazama kreposti.

Likovi

Nisu svi "napredni" jednako slični jedan drugome. Medju njima se dadu razlikovati tri vrste vjernika:

-1. Vjerne duše koje vrše sve svoje dužnosti prema Bogu, boje se grijeha i željne su ispuniti u svemu volju Božju. Sa stanovišta legalnosti ne može im se ništa prigovoriti. No njihovo srce još nije dovoljno zagrijano i oduševljeno. Ljubav još nema glavnu riječ u njihovu životu. Heroizam im je nepoznat.

-2. Pobožne duše koje su se spremno predale službi Božjoj. U svemu traže Boga, najsretnije su dok na njega misle, nalaze se u njegovoj kući ili na njegovu poslu. Sve svoje zadovoljstvo nalaze u molitvi. No one još nisu bile dovoljno iskušane, pored utjeha molitve još nisu dosta okusile čemer zapuštenosti. One moraju dokazati svoju vjernost i pobožnost i u "vatrenom krštenju" patnja i kušnja.

-3. Žarke duše koje gore ljubavlju i odanošću. One se ne zadovoljavaju prosječnom vjernošću i službom, svome žaru ne postavljaju medje ni granice. Izgaraju u predanju, žrtvi i mrtvljenju. Opojene su Kristom. Ako ustraju do kraja u svome žaru, ako ne klonu ni u suhoćama ni u "noćima", ako provedu do kraja svoje dobre odluke, eto ih na vrhu gore Gospodnje.

nake Zajedničke oznake svih naprednih jesu:
a) Obračun sa svim svojevoljnim grijesima,pa i najmanjim.
U ovom stadiju duhovnog života treba likvidirati svaki grijeh,
njemu pripada stalno stanje milosti.Još će biti i teških napa-
sti i golemih kušnja,ali većih padova ne smije biti,jer se i-
nače vraćamo na početak.
b) Kreposni život je u punom cvatu.Napredni prakticira s v e
kreposti,i to u višem stupnju.Vjera je učvršćena,zasluge su po-
većane,pa kršćansko u f a n j e dobiva puni zamah.Ljubav je
prisutna od samih početaka askeze,ali sada sebi probija put do
zapovjedničkog mosta.S t o ž e r n e kreposti su postale odis-
ta stožerom života.
c) Lik Isusov dominira čitavim bićem vjernika.Vrijeme je da se
ispuni ona Pavlova:"Ne živim više ja,u meni živi Krist"(Gal 2,2o).
Ne svojom snagom,već njegovom milošću i primjerom,inkorporirani
u njega,dovršujemo svoju adoptaciju i adaptaciju s Ocem.Naš ži-
vot u Kristu postaje stvarnost.On je izvor i središte naših mi-
sli i osjećaja,naše volje i praxe.Teško je više govoriti o "na-
sljedovanju Krista".Preslaba je to riječ.Sada se radi o životu
u Kristu,s Kristom,za Krista.
d) Molitveni život naprednih već ima čvrste temelje u dnevnom
razmatranju.Sada se molitva usavršuje i jača osvajajući posve-
ma sva naša čuvstva.Ovo je stadij čuvstvene molitve,kad ona ne
treba više misaonih injekcija,sasvim osvaja srce i spontanom
toplinom religioznih osjećaja prožima čitav život.Zatim polako
nadilazi samu sebe,misaonost pretvara u intuiciju,a mnogovrsna
čuvstvenost se kondenzira u najčistiju ljubav.Općenje s Bogom
je pojednostavljeno (simplificatio orationis)s racionalnog i
voljnog gledišta,nastupa faza molitve jednostavnosti.Duša se
nalazi na pragu kontemplacije.

Teškoće Borba proti malenih grijeha za nas nije nikakva novost
(v.str.125).Dobro smo se sprijateljili sa svim kršćanskim
krepostima i naučili kako se stiču (str.44 i 232).Svog Uzora i
Spasitelja smo zavoljeli svom dušom,uzeli smo ga za vrhovnog Uči-
telja (str.1o2).Upoznali smo blagodati čuvstvene i jednostavne
molitve.Dovoljno smo oboružani da možemo stupati putem "rasvi-
jetljenja".S Kristom sjedinjeni,Duhom rasvijetljeni hitimo u
konačni zagrljaj Očev.

Ipak ni ovaj put nije bez pogibelji i teškoća.Naliči putu
Izraelaca prema Obećanoj zemlji.Vodi kroz pustinje i oaze,pre-
ko planina i dolina,rijeka i ponora.Daleko je još Obećana zem-
lja,jedinstvo s Bogom je tek na vidiku,naše mane i slaboće ne-
prestano izbijaju na površinu,a neprijatelj našeg spasa i sve-
tosti uvijek je na djelu.Posebna pogibelj ovog stupnja je o h o
l o s t.Smatrajući se naprednima,držeći se jakima,nasladjujući
se primljenim utjehama,polaskani pohvalama,poneseni priznanji-
ma,zadovoljni uspjesima lako postajemo oholi,umišljeni i preu-
zetni.Drago nam je da se zna za naše "kreposti",duhovno vodst-
vo smatramo suvišnim,preziremo "sitne" stvari i napore.Često
se zavaravamo da nam je dalnji napredak nepotreban,a to je onda

Ml

početak nazadovanja. Susrećući osobe više duhovnosti nego što je naša, dolazimo u opasnost z a v i s t i i svih njenih posljedica. Ako se duša previše nasladjuje u duhovnim utjehama, onda i tijelo počne tražiti svoj dio naslada. Najčešće naša s j e t i l n o s t traži oduška u posebnim prijateljstvima, pa čak i u samom duhovnom vodstvu.

<u>Mlakost</u> Istina je da je svaki početak težak, ali ni napredak nije lagan. Kad se ljudska narav bude opirala Kristovu "jarmu", kad počne upadati u malo prije nabrojene slaboće ili popusti u prvome žaru, može nastupiti duševno stanje što ga zovemo mlakost. Dugo naprezanje nas zamori, snaga volje klone, plamen čuvstava se prigasi i mi zapadnemo u opću duševnu malaksalost. Iznemoglost i mlitavost obuzmu sve naše moći, više nema govora o napredovanju.

Ova bolest nas može zahvatiti na svakom stupnju duhovnog života. U početnome često, u posljednjem rijetko, a u drugome najčešće. Ne smijemo je zamijeniti s duhovnim suhoćama (koje nisu svojevoljne, dolaze nenadano, bolno se podnose, s njima se ne mirimo i nastojimo ih se riješiti). Mlakost nastupa s našom krivicom, prepuštamo joj se bez odupiranja, promatrajući nemoćno i hladno rasap našega kreposnog života. Kao što tjelesna anemija započme slabom ishranom, tako i duhovna. Ne hranimo dovoljno svoj duh molitvom, razmatranjem, sakramentima, pobožnim činima, ili pak sve to činimo nemarno i mlitavo. Napasti se umnožavaju, pobjede prorjedjuju, mali grijesi podižu glavu, a kreposti blijede i nestaju. Najgore je kad se s ovakvim stanjem izmirimo i kada našom voljom mlakost zavlada sasvim. Na mlakonji se ispunja riječ Gospodnja: "Niti si studen niti vruć. Oh, kad bi bio studen ili vruć! Ali jer si mlak - ni vruć ni studen - izbljuvat ću te iz usta svojih" (Ap 3,15). Pri čestim pokušajima da opravda svoju nemarnost savjest otupi, volja omlitavi, boji se napora, oglušuje na poticaje milosti, pa mlakonja nečujno pada sve niže i niže. I ovdje se ponavlja ona poznata: "Šaptom Bosna pade".

Prije nego nas Gospodin "izbljuva" iz svojih usta, treba se prenuti i preporoditi. I ovdje je potrebito obraćenje. Najprije upoznati svoje pravo stanje i pogibelj u kojoj se nalazimo. Zatim uteći se duhovnom vodji, koji će nam pružiti ruku pomoćnicu. Prodrmati svoju nutrinu u ozbiljnim duhovnim vježbama i započeti nanovo život pobožnosti. Opet sa žarom prionuti uz svoje kršćanske i staleške dužnosti.

<u>Pasivno čišćenje</u> Čišćenje duše je počelo na prvom stupnju askeze, ali se nastavlja i na drugome. Kod prvog čišćenja bio je više angažiran sam čovjek, stoga ga sv. Ivan od Križa zove "aktivnim" čišćenjem. U drugom čišćenju je glavni činilac Presveti, pred čijim licem nije ništa dovoljno čisto i čijem čistilačkom poslu treba da se posve prepustimo. Odatle mu ime "pasivno" čišćenje. I u aktivnom čišćenju nam pomaže Bog svojom milošću, no u pasivnome on preuzima glavnu ulogu.

Za što je potrebno da sam Bog preuzme čišćenje naše duše? Zato što sami to ne možemo izvesti. Zar nismo malo prije konstatirali kako smo i nakon prvog čišćenja još uvijek skloni oholosti, zavisti, sjetilnosti i mlakosti? Kad čovjek nije sposoban - natura humana lapsa! - da savršeno očisti stan presv. Trojstvu, dolazi sam Gospodin sa svojom metlom. Trajanje čišćenja zavisi o našem duhovnom stanju i potrebama. Može potrajati godinama (kako to znamo iz života svetaca), a može se više puta izmjenjivati sa fazama utjeha i predaha.

Po sv. Ivanu od Križa pasivno se čišćenje odvija u dvije etape. Najprije nastupa "noć sjetila" sa dugotrajnim suhoćama i duhovnom tamom. Sva naša sjetila, sa svim onim što je u njima ostalo nesavršeno i sklono grijehu, bune se, bolno trzaju, izmiču konačnoj posveti. Mrak, što se spušta na još nesavršenu dušu, tako je gust i stravičan da rijetki mogu izdržati. Krizu čišćenja s upornim i neobično teškim napastima proživljuju i nutarnja sjetila, a nisu pošteđeni ni razum ni volja. Time nas Gospodin želi potpuno otcijepiti od svake sjetilne radosti, počivala ona i na religioznim temeljima. I sada se treba podložiti ljubeznoj volji Očevoj, nastaviti s djelima askeze i ustrajati u molitvi do kraja. Nikada nam nije toliko potrebna podrška duhovnog vodje kao upravo u ovim teškim časovima.

Ako smo izdržali noć sjetila, dolazi posljednje i najbolnije čišćenje - "noć duha". U toj noći ćutimo posljednje udarce čekića kojim božanski Majstor kleše i dotjerava našu svetost. Ovo čišćenje doživljuju rijetke izabrane duše, one koje su pozvane na najviše vrhunce savršenstva. Sv. Ivan ga uspoređuje sagorjevanju drveta u vatri, koje, prije nego i samo postane plamen, prolazi kroz strahovito razaranje. Prošavši kroz sličnu vatru čistiteljku, koja sažge u čovjeku i posljedne ostatke nesavršenosti, duša više nema zapreke da se i sama pretvori u božanski plamen. Ona je zrela za mističko sjedinjenje.

III stupanj:
S J E D I N J E N J E

S pasivnim čišćenjem smo već ušli u posljednji stupanj savršenstva. Milost je završila svoj čistilački rad, duša prepoznaje svoje božansko porijeklo i baca se posvema u zagrljaj Očev. Zemaljsko sjedinjenje je izvršeno. Nikakva prepreka više ne dijeli dijete od njegova Oca. Ljubav je pobijedila.

a) Eto glavne oznake ovoga stupnja. Vrhunaravna ljubav postaje kraljicom svih kreposti. Tu su sve one na okupu, s njome na čelu. Savršeni kršćanin nije sposoban ništa učiniti što ne bi niklo iz svete ljubavi i njome bilo posve prožeto. Zajednički nazivnik svih njegovih čina i kreposti jest ljubav. On više ne zna za svojevoljne grijehe, ali za potpunu bezgriješnost traži se posebna milost. No još uvijek može upadati u nehotična pomanjkanja, koja su plod čovječje naravne slabosti.

b) Kao što je pojednostavljen kreposni i čuvstveni život,tako je sveden do najvećeg jedinstva i molitveni život savršenoga.Razum se sada ne treba naprezati umovanjem ni srce uzbudjivati mnogim osjećajima,dolazi čas najsavršenije molitve - kontemplacije.To je molitva i život zajedno.Ne treba više,kao prije,u svome dnevnom redu stavljati točke posvećene samo molitvi.Čitav život savršenoga i svako njegovo djelo je trajna molitva.

Pripadnike ovoga stupnja možemo svrstati u dvije grupe:
1) Savršeni su svi oni kršćani koji su dostigli treći stupanj savršenstva a nisu obdareni posebnim mističkim doživljajima (što ipak ne znači da i mistici nisu savršeni).Oni vrše kršćanske kreposti u herojskom stupnju i žive pod intenzivnim djelovanjem darova Duha Svetoga u njima (v.str.7o).
2) Mistici su oni savršeni vjernici koji su uzdignuti posebnom milošću do mističkih iskustva.Takova iskustva Bog dopušta redovito samo izabranim dušama koje su postigle potpunu čistoću misli,srca i volje,puno gospodstvo nad sobom,živu vjeru,savršenu ljubav i duhovnu sabranost.

KONTEMPLACIJA

Pojam Posljednji stupanj duhovnog života karakterizira kontemplacija.Ona je u prvom redu prirodni dar,a sastoji se u zadivljenom promatranju neke osobe ili stvari.Ona može biti osjetilna (npr.promatranje prirodnih ljepota),imaginativna (predočavanje istih u mašti) i umna (zadivljeno razmišljanje).Većina ljudi posjeduje takovu naravnu sposobnost.

No nas ovdje zanima samo n a d n a r a v n a kontemplacija. To je zadivljeno promatranje Boga i božanskih stvari ili,po Tominu,kratko "simplex intuitus Veritatis".1/ Kontemplacija je čin uma (intuitus,promatranje) i srca (zadivljenost,zaljubljenost) skupa,ali u najjednostavnijem obliku,bez filozofskog umovanja i šarolikog čuvstvovanja.Umovanje svedeno na intuiciju,čuvstvovanje svedeno na ljubav.Molitva jednostavnosti u savršenom stupnju,plod ulivenih kreposti i darova.

Ako se uspijemo vlastitim nastojanjem - koje je dakako uvijek popraćeno milošću - vinuti do ovog stupnja molitve,imamo aktivnu ili stečenu kontemplaciju.Ako molitvu jednostavnosti dobivamo posebnom milošću,kao naročiti dar,bez našeg sudjelovanja u tom času,tada imamo pasivnu ili ulivenu kontemplaciju.Često se dogadja da se stečena i ulivena kontemplativna stanja miješaju,isprepliću i smjenjuju u kratkim razmacima,pa takovu molitvu zovemo složena kontemplacija (contemplatio mixta).

1/.Summa theol. II -II,q 18o,a 1 i 6.Slične su definicije: veritatis admirativa intuitio,affectuosus intuitus veritatis. Zrenje nadnaravnoga.

Stečena kontemplacija nas veže s asketskim stupnjem duhovnosti,a ulivena nas prenosi u mistički stupanj.Prelaz nije nagao i nepovrativ (složena kontemplacija),te se nakon zanosnih extaza može opet dugo vremena ostati bez mističkih doživljaja.Za mističku kontemplaciju je bitno da je sami ne možemo nikada proizvesti.Mi smo u njoj samo pasivni elemenat,a Bog aktivni.

Ulivena kontemplacija

Duhovni život se ne može proživljavati na preskok. Do ulivene kontemplacije se dolazi postepeno preko razmatranja,čuvstvene molitve i stečene kontemplacije.Obično razmatranje duši postaje polako tegotnim,u njemu ne nalazi dovoljno hrane,molitva joj postaje sve više jednostavna i čuvstvena,te sama dolazi do kontemplacije.Kad je napokon duša sasvim zrela asketski (sve kreposti) i milosno (svi darovi) za čistu kontemplaciju,onda joj se ona ulijeva kao izvanredni i posebni dar.

Eto ta izvanrednost je odvaja od stečenog zrenja.Ovo dolazi samo po sebi,po psihološkim zakonima,na najvišem stupnju duhovnog života.No ulivena kontemplacija nadilazi i zasluge i moći čovjeka,ona je gratia actualis specialis.Bog sam bira čas,trajanje i način ulivene kontemplacije zapljuskujući dušu nadnaravnim idejama,vizijama,doživljajima,ili već posjedovano podiže na viši stupanj.Volju i srce sasvim prožima ulivenom ljubavlju,duša se utapa u Bogu i prepušta potpunoma vodstvu Duha Svetoga.Ona iskustvenim načinom doživljava u sebi prisutnost Božju.To doživljavanje prisutnosti Božje u duši je stvarno,ali nije ni osjetilno ni imaginativno.1/ To je iskustvo višega reda - mističko jedinstvo.Opisano nam je od mnogih svetih duša koje su ga doživjele, ali je ono u svojoj suštini grandiozno i nedorecivo.

Mistika

A što je mistika? Uzeta knjiški,to je onaj dio duhovnog bogoslovlja koji se bavi oblicima ulivene kontemplacije. Uzeta životno,to je novi i najviši način spoznaje Boga na zemlji. Sastoji se u nadnaravnom i neposrednom iskustvu božanskoga.Intimna je spoznaja transcendentalnoga svijeta.Religiozni doživljaj najvišeg reda.Časovito ujedinjenje s Bogom,prije smrti,dakle u tijelu.Prate ga estetski,emocionalni,intelektualni,a često i fiziološki elementi,tako da obuhvaća čitava čovjeka.Mistik se osjeća sjedinjen s Bogom po nadnaravnom gledanju i iskustvu,oslobodjen od svojih ograničenosti i uzdignut nad sama sebe.Mističko doživljavanje je puni rascvat milosnog života u kršćanskoj duši, kruna sveg asketskog nastojanja.To je zemaljski predujam nebeske sreće.Uvod u blaženo gledanje.

Mistika je vjerski prafenomen,poznat svim religijama (taoizam,brahmanizam,zen,orfejski i dionizijski misteriji,gnosis).To je tzv."naravna mistika".U bilo kojem obliku da nam se predstavlja,naravna mistika se nalazi na krivom putu,jer drži da čovjek može sam po sebi,svojim naravnim sposobnostima,izvjesnim metodama i odredjenim tehnikama - većinom tajnovitim i simboličnim - postići sjedinjenje s Božanstvom.Zanimljivo je da St.Zavjet ne

---

1/.Na pr.općenje Adamovo s Bogom bilo je osjetilno,pa prema tome nije bilo mističko.

zna za mistiku.Bog se ljudima objavljuje,proroci imaju vizije i nadahnuća,ali nikada u privatne ili mističke svrhe.Evandjelja govore o eshatološkom,ali ne o mističkom sjedinjenju s Bogom. Kod Ivana se naslućuju prvi mistički elementi.Pavao ima mističke zanose,ali o njima nerado govori (II Kor 12,2).Njegova mistika je pneumatska i eshatološka.Prvi kršćani se bore s krivim gnostičkim misticizmom.Kršćanska mistika dobiva svoj zamah nastankom monaštva.Ali već Kasijan upozorava:nema mistike bez asketskog života.Areopagita stvara kršćansku mističku terminologiju.U srednjem vijeku se pojavljuju dva mistička pravca (dominikanski i franjevački) i veliki broj duša obdarenih mističkim znakovima (Franjo As.,Brigita,dvije Mehtilde,Katarina Sij.,M.M. Pazzi,Tauler,H.Suso,Ignacije Loy.,Terezija Av.,Ivan od Križa,.) U novije doba su poznati kao mistici: Vianey,Mala Terezija,Elizabeta od pr.Trojstva,Ch.de Foucauld,G.Galgani,Newman,K.Emmerich,Edith Stein i dr.

Objekt mističkog iskustva je gledanje sakrivenog Boga.Prem da je u sebi "svjetlo",na zemlji nam Bog ostaje sakriven.1/ Bog naime nije predmet naših ćutila niti ga preko njih možemo upoznati.Uza sve to - kako tvrdi većina teologa - svi su kršćani pozvani (vocatione remota) na mistički život.Mnogi ga,doduše, nikada ne postignu.Pače niti svi sveci (na pr.mučenici).Postoji i veliki broj mistika koje Crkva nije kanonizirala.Neki od njih su imali samo kratkotrajne i prolazne mističke doživljaje, a neki su uživali trajna mistička stanja ("duhovne zaruke").

Mistički stupnjevi molitve

Ulivena kontemplacija je početak mističke molitve.No njezino bogastvo traži dalnje klasifikacije.Obično se, prema djelima sv.Terezije i Ivana od Križa,mistička molitva dijeli na slijedeće stupnjeve: a) molitva počinka (oratio quietis,arida et suavis),b)molitva sjedinjenja (unio plena), c)molitva zanosa (unio exstatica),d)molitva preobraženja (unio transformans,matrimonium spirituale).

a) Molitva počinka je dobila ime po tome što duša,uronjena u prisutnost Božju,voljno počiva.Volja joj je kao Bogom zarobljena (amor infusus),a često i razum (cognitio infusa,barem contemplatio acquisita).No jer pamćenje i mašta nisu "zarobljeni" u istoj mjeri kao i volja,oni znadu slobodno lutati i voditi do rastresenosti.Iskustveno doživljavanje prisutnosti Božje još nije jako izrazito i traje kratko.Može biti ugodno i radosno (suavis),ali i bolno (arida,nox sensus),pošto duša još nije sasvim čista.U tom slučaju je podložna teškim nutarnjim i vanjskim kušnjama (v.str.274).

1/. "Das Wunderbarste ist es nicht,wenn der aus Sich Seiende Welten aus dem Nichts emporruft,so gewaltig und herrlich,wie Er sie will.Viel wunderbarer ist es,dass dieser allgegenwärtige Urheber allen Seiens..der alles trägt und lenkt,sich so zu verbergen weiss!" (Schneider Oda - Die mystische Erfahrung,Pattloch Verlag,Aschaffenburg 1965,st.31).

b) Slijedeći stupanj mist.molitve nosi ime "potpunog jedinstva" jer su sada "zarobljene",tj.potpuno Bogom prožete,sve naše duševne moći: i volja i srce i um.Duša se više nikako ne umara molitvom,sve rastresenosti otpadaju,srce pliva u sreći sjedinjenja. Osjećaj Božje prisutnosti je izrazit,trajan i potpun.Počinje ga ćutiti čak i naše tijelo.Nalazimo se na pragu zanosa.

c) Kod molitve počinka bila je zarobljena naša volja (srce),kod molitve sjedinjenja još i razum,a kod molitve zanosa čak i vanjske moći,naša sjetilna spoznaja.Duša je tako uronjena u Boga da zaboravlja,ne vidi i ne osjeća vanjski svijet.Živi u zanosu, extazi,[1] neosjetljiva je za pojavni svijet.Tijelo je nepomično, oču ukočene i uperene prema jednoj tački,disanje usporeno,sjetila obamrla.Kao da nije kadro izdržati duševni ushit,ljudsko tijelo klone i zamre.Kao da se duša vraća svojoj suštinskoj jednostavnosti,nespriječena okovima tijela.Extaza je neposredni susret dvaju duhova,božanskoga i ljudskoga.Duhovna opojnost.

Extaze se ne mogu postići nikakvim naporom,vježbom ili tehnikom.Nisu nikada same sebi svrhom,vode do bržeg sjedinjenja s Bogom.Doživljuju ih samo osobe visoke duhovnosti i moralnosti,asketski savršene.Mogu nastupiti postepeno i polako,ali isto tako naglo i nenadano (raptus).Zanesenome izgleda kao da je uznesen na nebesa.Extazu redovito prati radost i blaženstvo,ali nerijetko i bolni trzaji čitave duše,na koju se još jednom spušta "noć"(oratio extatica crucifigens,nox spiritus).To je definitivno čišćenje.

d) Napokon evo mirnog i trajnog sjedinjenja duše sa svojim Stvoriteljem u ulivenoj kontemplaciji.Jer je trajno,zovemo ga i "mističke zaruke".Jer nas na neki način pretapa u Boga,zove se i "molitva preobraženja".Izvršuje se potpuno obostrano predanje: duše Bogu,Boga duši.Čovjek je pobožanstvenjen u najvećoj mjeri mogućoj na zemlji.Prestaju kušnje i "noći",želje i nemiri. Sada su rijetke čak i extaze,jer je savršenome život s Bogom na neki način ušao u krv.Nema više egoizma,svijet je savršenome mrtav,a Bog sve.U duši vlada pravi božanski mir,vedrina,sreća. Nepomućeno blaženstvo i u najvećim patnjama.Kao da su se duša i tijelo konačno našli u svojoj punoj harmoniji.Brišu se medjaši izmedju neba i zemlje.Čovjek je na vrhuncu zemaljske svetosti.

Još ga čeka posljednje i konačno sjedinjenje,ono na nebu - blaženo gledanje Boga.

IZVANREDNI MISTIČKI FENOMENI

Karizme

Svi nabrojeni mistički fenomeni služe posvećenju pojedine duše i smatraju se redovitim mističkim pojavama.No često se puta dogadja da predobri i prebogati nebeski Otac obdari neke

1/.Grčka riječ:uzdignuće nad sama sebe pod božanskim uplivom. To nije naravna pojava kao npr.hipnoza ili trans.Extaze katol. mistika su nešto sasvim drugo nego naravnim sredstvima postignuti "zanosi" derviša i fakira.

ljude i s drugim mističkim darovima,kojima je direktna svrha proslava Boga,korist sv.Crkve ili duša,a ne dobro samog daroprimca.Takove izvanredne i čudesne darove nazivamo "karizmama" (ili latinski "gratiae gratis datae"),i o njima nas je prvi izvijestio sv.Pavao (I Kor gl.12-14; Rim g.12).One ne pripadaju organizmu milosti i sporednog su značenja za duhovni život.Nisu "gratiae gratum facientes".Spadaju u tzv.mističke epifenomene. Ne mogu se steći kao zasluga (a jer im je svrha opće dobro,Bog ih nekada daje i grješnicima1/) niti uživati kao habitus.Tko ih posjeduje nema se čime oholiti,a tko ih nema bolje je da ih uopće i ne želi (jer to može iskoristiti djavao da nam podmetne kriva vidjenja i objave).

Neke karizme se daju službenicima Crkve i služe za unutarnju izgradnju Otajstvenog Tijela Kristova (uliveno znanje,poznavanje jezika,raspoznavanje duhova,čitanje misli,dar uprave), a neke se daju za bržu vanjsku izgradnju Mističkog Tijela (ozdravljenja,čudesa,proroštva).Prvobitnoj Crkvi je Duh Sveti slao mnoge karizmatike.2/

Na duševnom području

Karizme se mogu pojaviti na pretežno psihičkom,psihofizičkom ili pak na tjelesnom području.U prve dvije grupe spadaju:

- Vidjenja (visiones) i njima slična slušanja (locutiones),prema tome da li je njima podražen vid ili sluh,ili oboje zajedno.Primjer: Savao pred Damaskom.Mogu biti vanjska (kada podražaj dolazi od vanjskog izvora) ili nutarnja (osjet se stvara u samom subjektu).Treba biti oprezan da se ne nasjedne naravnim (na pr. bolesna konstitucija) ili djavolskim varkama.

- Objave (revelationes),koje se saopćuju obično putem vidjenja ili slušanja.Primjer: sv.M.M.Alacoque.Dakako,ovdje dolaze u obzir samo privatne objave,jer je javna Božja objava završena smrću apostola.Privatnim objavama dugujemo samo ljudsku vjeru (fides humana,historica),a nikako božansku.U slučajevima da ih je Crkva direktno ili indirektno odobrila nisu dobile infalibilni auktoritet,ali ćemo ih primati s poštovanjem.Prosudjuju se prema kriterijima ličnosti kojoj je objava učinjena te prema sadržaju,načinu ili učincima same objave.

- Proroštva (prophetiae) su nadnaravna saopćenja o slobodnim budućim dogadjajima.Opet se radi samo o privatnim proročanstvima (jer javna spadaju u apologetiku).Dosta su česta u životu svetaca.No pokazalo se je da ih ni oni sami nisu uvijek ispravno shvaćali.3/ I ona se prosudjuju prema poznatim pravilima o nadnaravnosti proroštva.

1/. Kao na pr. Kaifi dar proricanja (o smrti Isusovoj).

2/. Ulogu karizme u Crkvi je nedavno istaknuo prof.Hans Küng - Die charismatische Struktur der Kirche (Concilium,april 1965).

3/. Slučaj sv. Vinka Fererskog u proricanju Sudnjeg dana.

- Čitanje misli (discretio spirituum) je sposobnost otkrivanja tudjih misli, želja, namjera i osjećaja. Primjer: sv. Ivan Vianey. Nema nikakve veze s telepatijom. Slična karizma je uliveno znanje (scientia infusa).

Na tjelesnom području

Karizme koje se odrazuju više na fiziološkom polju jesu:

- extaza, koja je nama već poznata. Ukoliko služi za duhovnu izgradnju samog extatičara, nije karizma. To je jedan od načina mističke molitve. Ako je pak namijenjena izgradnji ostalih vjernika, ima karizmatički značaj.

- Bilokacija je pojava kad se jedno tijelo nalazi istodobno na dva različita mjesta. Primjer: sv. Ante Padovanski, sv. Alfonzo Liguori. Vjerojatno se bilokacija zbiva tako da se realno tijelo nalazi samo na jednom mjestu, a njegova prikaza, mimonaravnim putem, na drugome (a kroz to vrijeme pravo tijelo izgleda zamrlo).

- Lebdenje tijela u zraku (levitatio) bez fizičke podrške i razloga. Primjer: sv. Filip Neri. Obično se dogadja za vrijeme zanosa. Daje naslutiti preobrazbu ljudskog tijela nakon uskrsnuća. Može potrajati po više sati. Ne da se protumačiti nikakvim naravnim uzrocima. Kad se je sv. Terezija Avilska htjela oduprijeti levitaciji svog tijela, nije joj uspijevalo.

- Svjetlokrug (aureola), koji se pojavi ili oko glave ili čitava tijela karizmatika. Primjer: Mojsije, Ignacije Loy. On je predznak nadnaravnog svjetla što nas čeka u raju.

- Miomiris (osmogenesia), koji izbija iz mrtvog ili živog tijela nekoga sveca. Primjer: sv. Ivan od Križa. Rijetka pojava koja simbolizira miomiris svečevih kreposti.

- Stigme su rane slične Isusovima na tijelu karizmatika. Praćene su redovito teškim bolovima, a često i obilnim krvarenjima. Primjer: sv. Frano Asiški. Obično nastupaju nakon extaza i bez naravnog razloga. Stigme mogu biti povremene, a mogu trajati i čitav život. Pojavljuju se više kod žena nego kod muškaraca. Još nije dovršena naučna rasprava o tome da li se i naravnim uzrocima mogu na ljudskom tijelu proizvesti stigme. Crkva ih nikada ne uzima kao dokaz svetosti.

Ovi opisani, kao i još neki mistički epifenomeni, uopće ne spadaju na bit kršćanskog savršenstva. Bez njih se može biti svetima, i to daleko bolje nego s njima.

Bit kršćanskog savršenstva - opetujemo posljednji put - sastoji se u sjedinjenju s Bogom putem savršene ljubavi (koje nema bez svetosti i milosti).

Omnia ad maiorem Dei gloriam!

L I T E R A T U R A

(Ovdje su navedeni samo oni textovi kojima se je auktor služio. Opširna asketska literatura se može naći kod Benigara i Royo-a)

ADCOCK dr C.J. - Fundamentals of Psychology,II izd.Middlesex 1964,
AKVINSKI sv.Toma - Summa Theologica (cura fratrum eiusdem ordinis), 5 sv.III izd.Madrid 1961 - 1965,
-Summa contra Gentiles,IX reimpressio stereotypa, ed.Marietti,Taurini 19o1,
AVILSKA sv.Terezija - Djela,3 sv.prev.dr F.Binički,Zagreb 1933.
BARS Henry - Die göttlichen Tugenden,P.Pattloch Verlag,Aschaffenburg 1963.
BENIGAR Alexius - Theologia Spiritualis,ed.II.Roma 1964.
BIOT R.-GALIMARD B. - Guida medica delle vocazioni sacerdotali e religiose,ed.Vita e Pensiero,Milano 1949.
BOŠKOVIĆ Hijacint - Sjedinjenje s Bogom,izd."Istina",Zagreb 1943.
BOUYER Louis - Einführung in die christliche Spiritualität,Mainz 1965.
DAGNINO Amato - La vita interiore,III ed.Paoline,Milano 1963.
DANDER Franciscus - De gratia Salvatoris,Oeniponte 1953.
DAUJAT Jean - Teilnahme am Leben Gottes,Aschaffenburg 196o.
DEMAL dr Wilibald - Psicologia pastorale pratica,ed.III,Alba 1961.
DICTIONNAIRE de Spiritualité ascétique et mystique,publié par M. Viller etc.éd.Beauchesne,Paris 1932 - 1961.
DOUILLET Jacques - Was ist ein Heiliger?,Aschaffenburg 1962,II izd.
ENCHIRIDION de statibus perfectionis,I.Documenta Ecclesiae sodalibus instituendis,Romae 1949.
FUCHS Josephus - Theologia moralis generalis,p.I.ed.III,Roma 1965
GRAČANIN dr G.- Odnošaji naravnoga i nadnaravnoga reda,Zagreb 1936.
GUARDINI Romano - Der Herr,Würzburg 1937.
GUIBERT de Joseph - Theologia spiritualis ascetica et mystica, Roma 1946.
HÄRING Bernhard - Das Heilige und das Gute,Krailling v.München 195o
- La legge di Cristo,3 vol.ed.Morcelliana,Brescia 1957 - 1959.
HERRMANN Hilde - Schwache Punkte im Glaubensleben,J.Knecht Verlag, Frankfurt am Main 1961.
HERTLING Ludovicus - Theologia ascetica,cursus brev.ed.III.Romae 1947.
IVANIŠ Božo - Gore srca,2 knjige,Banja Luka 1934,1942.
JEFFREYS M.V.C. - Personal Values in the Modern World,II izd. Middlesex 1963.
KARRER Otto - Das Reich Gottes heute,München 1956.
KEILBACH dr Wilim - Religiozno doživljavanje,Zagreb 1944.
KUNIČIĆ dr Jordan - Rod izabrani,I dio,II izd.Zagreb 1964.
- Katolička moralka,III izd.4 sveska,Zagreb 1964 - 1965.
KUSIĆ dr Ante - Eksperimentalna psihologija (skripta),Split 1965.
LANZA-PALAZZINI - Theologia Moralis Fundamentalis,sv.I. izd. Marietti 1963
LALLEMANT Ljudevit - Nauka o duhovnom životu,prev.Petar Živković, Sarajevo 1934.

LEPP Ignace - Die Neue Moral, Arena-Verlag, Würzburg 1964.
LEXICON für THEOLOGIE und KIRCHE, 1o svezaka, II izd. Herder, Freiburg 1957 - 1965.
LIGUORI s. Alfonso - Opere spirituali, ed. Remondini, Bassano 1836.
LINDWORSKI Joannes - Psychologie der Aszese, Herder, Freiburg 1936.
LOTTIN Odon - Morale fondamentale, vol. I. éd. Desclée, Tournai 1954.
LOYOLA sv. Ignacije - Die Exerzitien, III Ausg. Einsiedeln 1958.
L'UOMO NEL MONDO, trad. da tedesco, ed. Marietti-Herder, Torino-Roma 1958.
MARCOZZI Vittorio - Ascesi e Psiche, ed. Morcelliana 1958.
MAUGERI G. - Il mistero del peccato veniale, Firenze 1942.
NEŽIĆ dr Dragutin - Mističko bogoslovlje, III izd. Zagreb 1945.
PFLIEGLER Michael - Priesterliche Existenz, IV Aufl. Tyrolia Verlag, Innsbruck 1958.
ROYO Marin A. - Teologia delle perfezione cristiana, III izd. ed. Paoline, Roma 196o.
SCHAMONI Walter - Das wahre Gesicht der Heiligen, München 195o.
SCHEEBEN Joseph - Slave Božje milosti, prev. A. Buljan, Sarajevo 19o8
SOBALLA Günter - Religiöse Strömungen der Gegenwart, Pattloch V. Aschaffenburg 1962.
SCHINDLER John A. - Die Heilkraft des seelischen Gleichgewichts, Biederstein Verlag, München 1963.
SCHNEIDER Oda - Die mystische Erfahrung, Aschaffenburg 1965.
STOLZ ALBAN - Theologie der Mystik, Regensburg 1936.
ŠIPIĆ dr Šimun - Problematika svećeničkog i redovničkog zvanja, Makarska 1965.
TANQUEREY Ad. - Précis de theologie ascétique et mystique, ed. VIII. Desclée, Paris-Tournai-Rome 1928.
- Synopsis theologiae dogmaticae, 3 sv. izd. XXIX, Desclée 1959.
TILLMANN Federico - Il Maestro chiama, ed. Morcelliana 194o.
WAHRHEIT und ZEUGNIS, Aktuelle Themen der Gegenwart in theologischer Sicht, hrg. von M. Schmaus, Düsseldorf 1964.
WÖRTERBUCH zur Biblischen Botschaft, hrg. von Xavier Leon-Dufour, Herder 1964.

S T V A R N O K A Z A L O

T

U

V

Z

Ž

I S P R A V C I

Str.	redak:	mjesto:	treba:
2	13 ozdo	eado	rado
13	8 "	afekti	osjećaji
13	5 "	emocije	afekti
16	9 "	jigement	jugement
19	23 "	konteplativni	kontemplativni
19	5 "	odlu	odluku
22	14 ozgo	svoga	svega
23	6 "	je	ju
24	4 ozdo	ljudi	sveci
25	19 ozgo	ker	jer
26	14 ozdo	je (na kraju crte)	jedno-
7o	14 ozgo	Demasi	Damasi
13o	15 "	negatovno	negativno
13o	1 ozdo	eutis	entis
146	17 "	aline	ali ne
157	5 ozgo	imao	imamo
173	3 "	i svećenici	i svećenika
178	7 ozdo	takmom	tajnom
2o6	3 "	brouillarde	brouillardes
222	1o ozgo	ruži	ruši
223	7 ozdo	mjesru	mjeru
261	25 "	mediracija	meditacija
267	19 "	dol	dob)
278	12 ozgo	oču	oči

DODAJ:

Str.	redak:
10	12 ozgo na kraju retka dodaj "dugog procesa"
13	6 ozdo iza čuvstva još "ili emocije"
13	2 " ispred "emotivne" dodaj "Pretjerane"
19	24 ozgo iza riječi "zato" dodaj "nutarnje"
20	iza posljednjeg retka: "(Ovo ne valja shvatiti tako kao da se naravno i nadnaravno savršenstvo stiču vremenski odvojeno.To se čini istodobno i medjuovisno)".
21	8 ozdo iza "moguć" dodaj "skok"
22	10 ozgo, na kraju crte dodaj "sui"
25	11 ozdo izbriši riječ "se".Treba biti "nalazi bit"
26	15 " na kraju crte iza "ljubav" dodaj "prava"
37	17 " iza "haristerios" dodaj "euharistia"
100	13 " " "Očenaš" stavi zarez a izbriši crticu
180	tehničkom greškom je bilješka 3 došla na slijedeću stranicu,a bilješka 4 na ovu,mjesto na slijedeću.

S A D R Ž A J

II dio

III dio

S T U P N J E V I S A V R Š E N S T V A